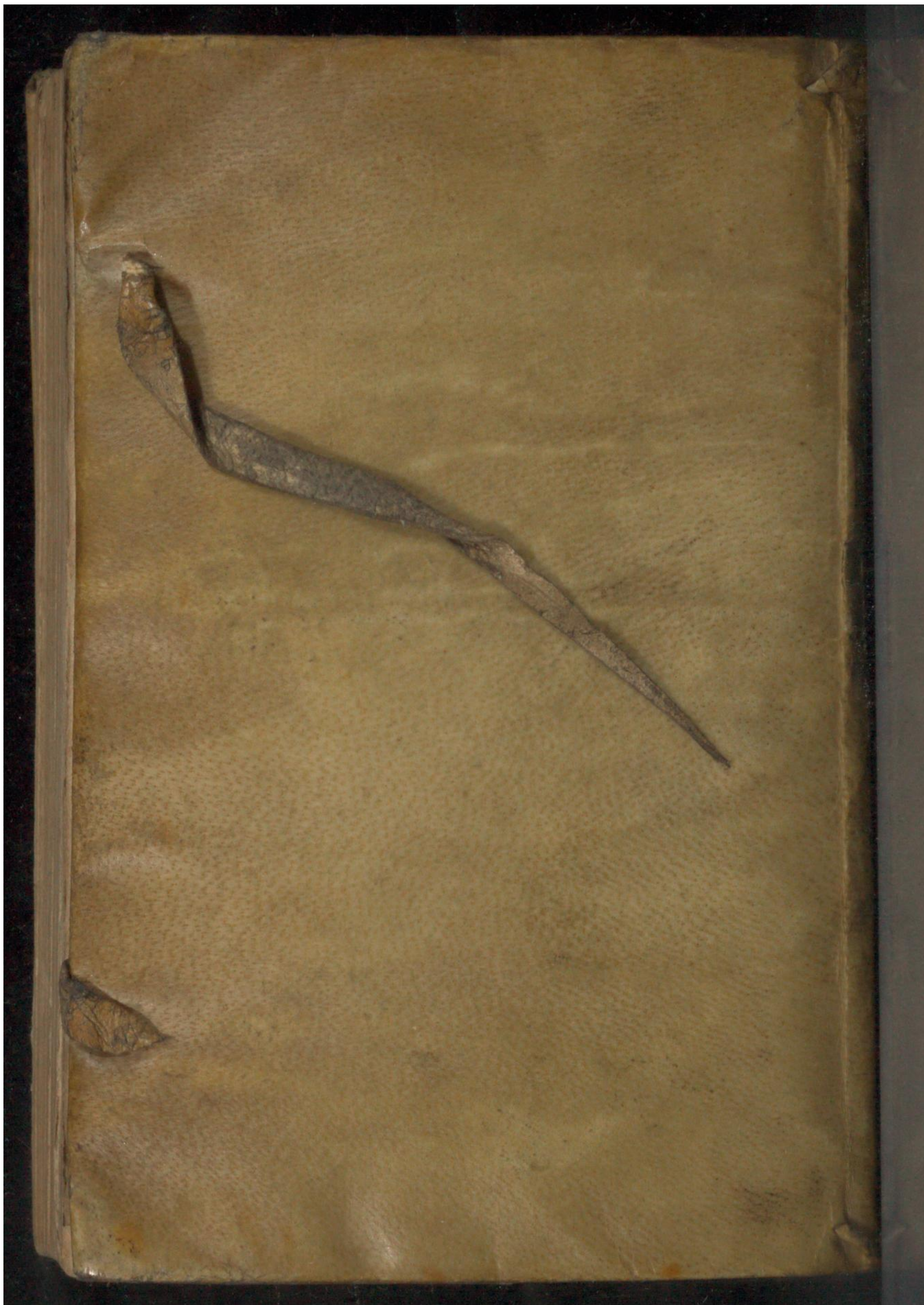
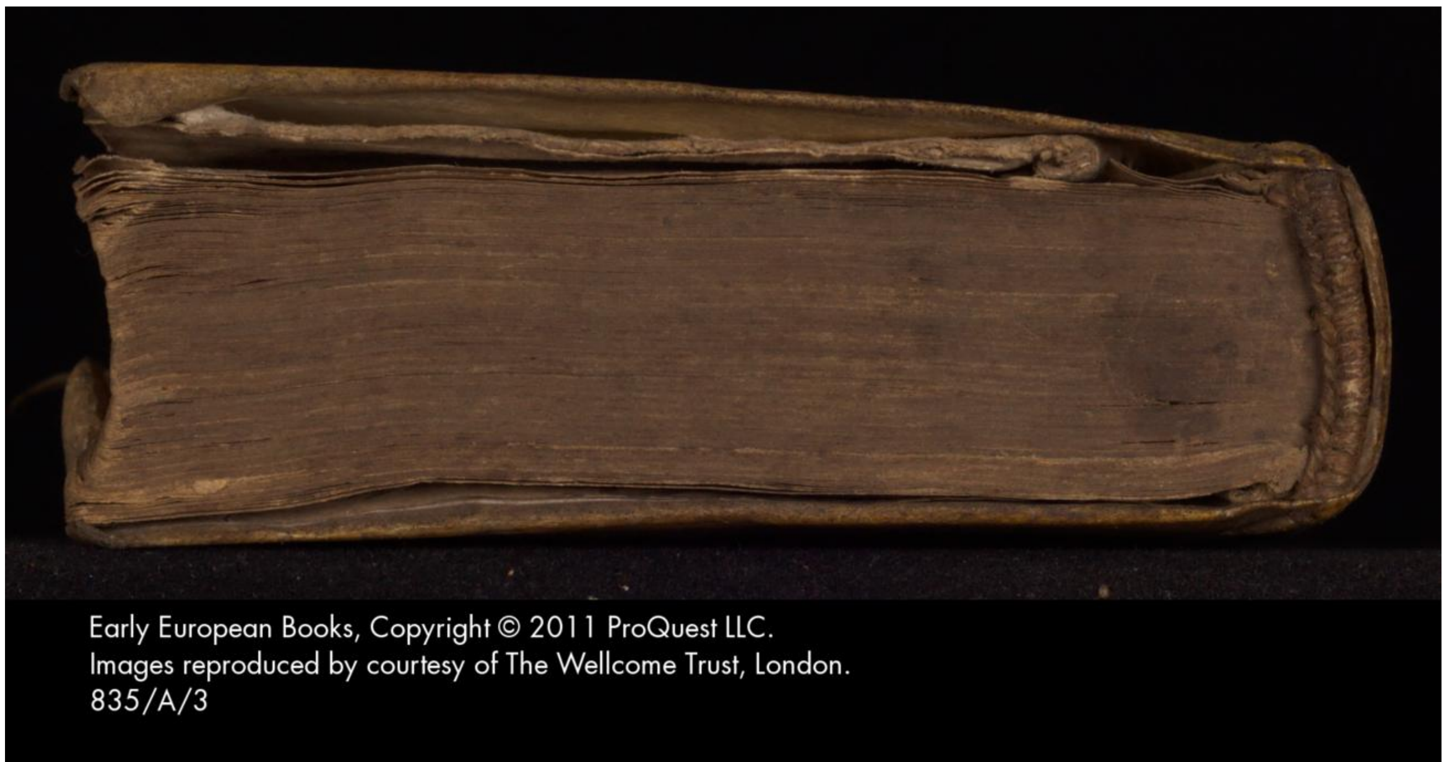

Medecin

Part. ff LXXVj —

B.XIII. V. 3.

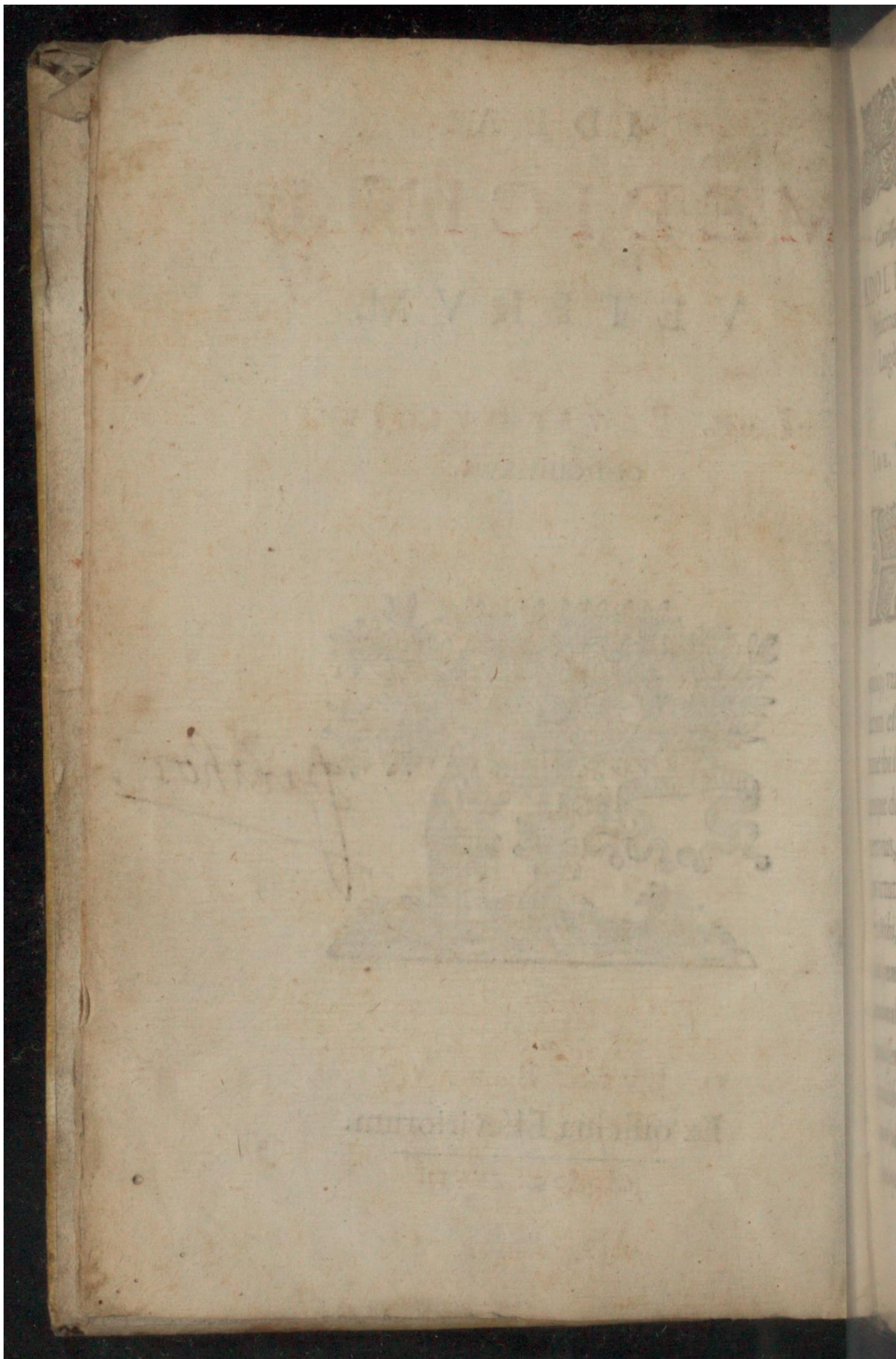
IDEA MEDICINÆ VETERVM.

IOH. BEVEROVICIVS concinnavit.

Janthos

LVGD. BATAV.
Ex officina Elseviriorum.
clↄ Iↄc XXXVII.

Clarissimo, & Amplissimo viro,

ADOLFO VORSTIO,

Medicinæ Doctori ac Professori, Lugdunensis Academiæ Rectori Magnifico,

IOH. BEVEROVICIUS S. D.

HErculem [1] Prodicus dicit, cum primum pubesceret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quisq; viam vivendi sit ingressurus, datum est) exisse in solitudinem: atque ibi sedentem, diu secum multumque dubitasse, quum duas cerneret vias, alteram voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. *Mihi, cum adolescens olim è disciplina summi & clarissimi Vossii ad capiendum uberiorem ingenii cultum me contulissem in Academiam vestram, serio deliberandum fuit, quem potissimum studiorum cursum sequi vellem; quodque è duobus, quæ proponebantur,*

[1] *Xenophon 2. Memorab. Cicero 1. Officior.*

altero Iuris, altero Medicinæ, eligere præstaret. Illud probabat optimus parens ὁ μακαρίτης, majorum exemplo atque fortuna. Hoc præferebat animi formator, & tantum non alter parens, quem dixi, Vossius, rationibus tempori accommodatis. Quibus motus, medicæ arti me addico, publicas lectiones clarissimorum virorum Pavii, Vorstii, Heurnii frequento, privatis exercitationibus intersum, & jam Italiam spirans, præside parente tuo, vate Heinsio nostro, profectus specimen publica disputatione edo. Neq; tamen amore omni literarum abjecto, & in Medicinam transfuso, castra Musarum desero. Sed præcipuos earum sacerdotes, Heinsium Taciti, & Cunæum Suetonii interpretes audio. Quinetiam animum assidua Medicorum lectione lassum, literarum delitiis ex intervallo regustatis, subinde recreo, ut ad priora mox studia rediret alacrior. [1] Alit lectio ingenium, & studio fatigatum, non sine studio tamen reficit. Nec scribere tantum, nec tantum legere debemus.

[1] *Seneca Epist.* 84.

Apes

Apes (ut ajunt) debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde quicquid attulere disponunt, ac per favos digerunt. *Itaque*

[1] *Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,* (*dicta.*
Omnia nos itidem depascimur aurea [1] *Lucretius lib. 3.*

Quare[2] ne opera & oleum philologiæ nostræ periret, *quæcunque apud utriusque linguæ poëtas, philosophos, historicos, oratores, philologos, artem medendi tangere videbantur, inter legendum noto, congero, & dispono,*[3] non ut aliquid iis novi adjicerem, sed ut ea, quæ in re dispersa atque infinita viderentur esse, ratione & distributione sub uno aspectu ponerentur. *Ne autem alicubi malè cohærerent variorum authorum verba, essetque, quod dicebat Caligula,* [4] arena sine calce, *glutinum hic illic, sed quam potui parcè, de meo admiscui,*[5] quo in unum diversa coalescerēt. *Raro ex Hippocrate Galeno, vel Celso quid adduxi; nec nisi cū reliquis affine esset, aut iis illustrādis*

[2] *Cicero 2. ad Atticum.*
[3] *Q. Cicero de petit. Consul.*
[4] *Suetonius in vita.*
[5] *Senec. cit.*

magnopere faceret. Quod & de recentioribus dictum sit. Ita nata ex non medicis Idea Medicinæ veterum; quam hoc nomine donavi, quod nulla artis parte omissa, referat quicquid de singulis antiquitus creditum sit. [1] Summæ *enim* authoritatis esse debet, in quod uno ore plurimæ consentiunt gentes, *& qui in iis ingenio & doctrina maximè excellunt.* [2] Nam persequi, quod quisq; unquam, vel contemptissimorum hominum dixerit, aut nimiæ miseriæ, aut inanis jactantiæ est; & detinet atque obruit ingenia, melius aliis vacatura. *Græcorum verba Latinè tantum posui: tum ne libellus ultra enchiridii molem excresceret, tum ne tardarent lectorem, cui Græca non leguntur. Versibus tamen, quod versi fere genio suo defraudentur, propriam linguam servavi. Hæc cum tibi, Vir clarissime, & ingenii atque doctrinæ principi Heinsio, non improbari viderentur, mihi quoque jam minus displicebant. Certe repugnare equidem ausus non fui, quin flagitantibus mitteren-*

[1] *Cicero.*

[2] *Plinius 7. Nat. hist. 37.*

ferentur, typographo tradenda. Quandoquidem igitur vestro impulsu, quicquid hoc opellæ, in lucem dederim; æquum est, ut in vestram quoq; recipiatur clientelam. Alter mihi doctor, alter doctoris filius. Alterius meritis cultum filii debeo: alteri, ex Hippocratis juramento, ob paterna merita, fraternum amorem. Qualis cum inter vos quoque sit, licet uni inscribam, utriusque patrocinium mihi polliceor. Vale ordinis nostri decus, diuque vive ad Academiæ gloriam

> [1] *Laus Asclepia, duplicisque Phœbi,*
> *Qui plectrum ferit, & potens medendi*
> *Fatorū dominas ministrat herbas.*

[1] *D. Heinsius in albo Vorstii Patris.*

Dordrechti v. Cal. Febr.
cIɔ Iɔc xxxvii.

In Ideam Medicinæ, ex auctoribus non Medicis, ab Ampliss. viro Iohanne Beyerovicio, Senatore ac Medico Dordrechtano, elegantissime concinnatam.

E Medicis certam Medicinæ ponere legem,
Antehac ars Medicis omnibus una fuit.
Certam è non Medicis Medicinæ ponere legem,
Vnius, posthac non imitanda, fuit.

ALIVD.

Ἰητρὸς μὲν ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων,
Εἶπεν Ὁμηρείη νητρεκέως σοφίη·
Πάντων δ' ἰητὴρ ἀντάξιος, ὃς καὶ ἀπείρους
Τὸ πρὶν ἀκεστορίης, ἤρμοσ' ἀκεστορίῃ.
Ὡς Ἀσκληπιάδας τε Μαχαονίδας τε γενέσθαι,
Οὔτ' Ἀσκληπιάδας οὔτε Μαχαονίδας.

Εἰνσιάδης.

IOH. BEVEROVICII

IN

MEDICINAM VETERVM

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

DE

Medicæ Artis constitutione.

Medicinæ origo, definitio, subjectum, finis, divisio, Medici officium.

Morborum, & Mortis caussa remota.

[1] *Lactant. 2. de orig. err. 13.*

DEus [1] hominem ad suam similitudinem fictum, posuit in Paradiso, id est, horto fœcundissimo & amœnissimo, quem in partibus Orientis omni genere ligni arborumq; consevit, ut ex earum variis fructibus aleretur; expersque omnium laborum Deo patri summa devotione serviret. Tum dedit ei certa mandata, quæ si observasset, immortalis maneret: si transcendisset, morte afficeretur. Id autem præceptum fuit, ut ex arbore una, quæ fuit in medio Paradisi, non gustaret, in qua posuerat intelligentiam boni ac mali. Tum criminator ille invidens operibus Dei, omnes fallacias & calliditates suas ad dejiciendum hominem intendit, ut ei adimeret immortalitatem. Et primo mulierem dolo illexit, ut vetitum cibum sumeret: & per eam ipsi quoque homini persuasit, ut transcenderet Dei legem. Tum Deus sententiâ in peccatores datâ, ejecit hominem de Paradiso, &

mors eum ſecuta eſt ſecundum Dei ſententiam. Sic facta eſt vita hominis temporalis, & [2] per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors: & ſic in omnes homines mors pertranſiit, eo quod omnes peccaverunt.

[2] *Paulus 1. ad Rom. 5.*

[3] Mors *igitur* non naturæ conditio eſt, ſed pœna peccati.

[3] *Auguſtin. de prædeſt. & grat. 3.*

Quod Poëtæ ſub fabularum involucris furto Promethei adſcribunt.

[4] *Horat. 1. od. 3.*

[4] Poſt ignem æthereâ domo
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

[5] *Heſiod. lib. opera & dies.*

[5] Πρὶν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων
Νόσφιν ἄτερ τε κακῶν, καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνοιο,
Νούσων τ' ἀργαλέων, αἵ τ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκαν.
Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι.
Ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
Ἐσκέδασ'· ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά.
Ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται.
Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα.
Νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ, ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ
Αὐτόματοι φοιτῶσι κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
Σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς.

Prius namq; in terra vivebant familiæ hominum
Seorſim a malis & abſq; iis, & ſine difficili labore,
Morbisq; moleſtis, qui hominibus ſenectã afferunt.
Statim enim in afflictione homines conſeneſcunt.
Sed Pandora manibus vaſis magnum operculum cum dimoviſſet
Diſperſit, hominibus autem machinata eſt curas graves.
Alia verò innumera mala inter homines errant.
Plena enim terra eſt malis, plenumque mare.
Morbi autẽ hominibus tam interdiu, quam noctu

Vltro errant, mala mortalibus ferentes
Tacite: nam vocem exemit prudens Iupiter.

Rectè itaque [1] Vita dicitur fatale esse debitum, [...]od contraxerunt majores nostri, sitque à nobis [...]rsolvendum. Mors certa. [1] *Plutarch. Cons. ad Apoll.*

[2] *Longius aut propius mors sua quemque manet.* [2] *Propert. 2. Eleg. 28.*

[3] Præsens tempus brevissimum est, adeo quidem [...] quibusdam nullum videatur: in cursu enim sem[...]r est. Fluit & præcipitatur: ante desinit esse, quam [...]nit: nec magis moram patitur, quam mundus, [...]t sidera, quorum irrequieta semper agitatio nun[...]iam in eodem vestigio manet. [4] Tam angustis [...]rminis tantæ multitudinis vivacitas ipsa concludi[...]r, ut mihi non venia solum dignæ, verumetiam [...]ude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt [...]erxem, quum immensum exercitum oculis obiis[...]t, illacrymasse quod tot millibus tam brevis im[...]ineret occasus, [5] & intra centum annos nemo ex [...]nta juventute superfuturus esset. At illis erat ad[...]oturus fatum ille ipse, qui flebat, perditurusque [...]ios in terra, alios in mari, alios in prœlio, alios in [...]ga; & intra exiguum tempus consumpturus illos, [...]uibus centesimum annum timebat. Vita brevis. [3] *Senec. de brev. vit. 10.* [4] *Plinius 3. Epist. 7.* [5] *Senec. de brev. vit. 16.*

[6] *Ille quoq; ipse, viam qui quondā per mare magnū*
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit superare lacunas,
Et contempsit equis insultans murmura ponti;
Lumine adempto animā moribundo corpore fudit. [6] *Lucret. 4.*

[7] Præternavigamus vitam; & quemadmodum [...]n mari, ut ait Virgilius, [7] *Senec. Ep. 70.*

[8] *—terræque urbesque recedunt;* [8] *3 Æneid.*

[...]ic [9] *—properat cursu*
Vita citato, [9] *Senec. Herc. Fur.*

[...]& [10] in hoc cursu rapidissimi temporis, primum [...]ueritiam abscondimus, deinde adolescentiam, de[...]nde quidquid est illud inter juvenem & senem me- [10] *Senec. Ep. cit.*

dium, in utriusque confinio positum, deinde ipsi
senectutis primos annos, novissime incipit osten
publicus finis generis humani.

[1] Iuvenal. Sat. 3.

[1] —Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio, dum bibimus; dum serta, unguenta, puell
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

[2] Quintil. decl. 4.

[2] Si cuncta gaudia nostra, si voluptates, & qu
cunque ex hac universitate mundi vel sollicita
aspectu, vel blandiuntur usu, diligenter excutia
tota vita hominis est dies.

[3] Simonides.

[3] Πολλὸς γὰρ ἡμῖν εἰς τὸ τεθνάναι χρόνος·
ζῶμεν δ' ἀριθμῷ
παῦρα κακῶς ἔτεα.

[4] Grotius vertit.

[4] Mors quippe longos temporum tractus habet:
At illud, heic quod occupat
Vita, breve est spatium.

[5] Senec. de brev. vit. 1.

Hinc [5] major pars mortalium, de naturæ malign
tate conqueritur, quod in exiguum ævi gignimu
quod hæc tam velociter, tam rapide dati nobis tem
poris spatia decurrant: adeo, ut exceptis admodum
paucis, ceteros in ipso vitæ apparatu vita destitua
Nec huic publico, ut opinantur, malo, turba tan
tum & imprudens vulgus ingemuit: clarorum quo
que virorum hic affectus querelas evocavit. Ind
illa maximi medicorum exclamatio est, [6] Vitam
brevem esse, longam artem. Inde [7] Theophrast
moriens accusasse naturam dicitur, quod cervis
cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil in
teresset: hominibus, quorum maxime interfuisse
tam exiguam vitam dedisset.

[6] Hippocr. 1. Aph. 1.
[7] Cicero 3. Tusc.

[8] Pedo Albinovanus.

[8] Vivere cornices multos dicuntur in annos,
Cur nos angusta conditione sumus?

[9] Senec. Ep. 72.

Quandoquidem igitur [9] omne humanum genu
quodcunque est, quodcunque erit, morte damna
tum est,

[1] *Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu:* [1] *Lucret.3.*
n possum satis mirari [2] Ptolomæum secundum [2] *Athenæus*
gypti regem, omnium suo seculo gravissimum, *12. Deipn.9.*
si quis alius, humanioribus disciplinis tinctum,
dementatum ac perditum importuno luxu, ut
npiternam vitam sibi futuram somniaret, stultè
titans à se solo repertam fuisse immortalitatem.
ec minus miror [3] philosophum illum, qui edito [3] *Gal. 1. de*
ro modum ostenderat, quo quis posset senii ex- *san.t.12. de*
rs perpetuo permanere, & immortalitatem vi- *marasm.2.*
m agere.

[4] *O curas hominum! ô quantũ est in rebus inane!* [4] *PersiusSat.1*
uidquid enim feceris,
[5] *Non mortis laqueis expedies caput.* [5] *Horat. 3. od.23.*
[6] *—— Sed omnes una manet nox,* [6] *Idem 1. od.28.*
Et calcanda semel via leti.

Morborum Mortisque caussa interna, & proxima.

[7] *Nam, quæcunq; vides hilari grandescere adauctu,* [7] *Lucret.2.*
Paullatimque gradus ætatus scandere adultæ;
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt;
Dum facile in venas simul omnis diditur; & dum
Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant:
Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætas.
Nam certè fluere, atque recedere corpora rebus
Multimodis, dandum est: sed plura accedere debent,
Donicum alescendì summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vires, & robur adultum
Frangit & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior, augmine dempto,
Et quo latior est; in cunctas undique partes
Pluria eo dispergit, & à se corpora mittit.
Nec facile in venas cibus omnis diditur eii:
Nec satis est, proquam largos exæstuat artus,
Vnde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est, & quod satis est natura novare.
Iure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo

Sunt; & cum externis succumbunt omnia plagi
Non mirum igitur, si

[1] Virgil. 3. Georg.

[1] *Optima quæque dies miseris mortalibus ævi*
Prima fugit, subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.

[2] Propert. 2. El. 22.
[3] Polybius 6. Hist.

Vis proximam & continentem caussam?[2] Unicuic
dedit vitium natura creato. [3] Sicut enim rubigo fer
ro, cossi & teredines ligno congenitæ pestes insun
adeò ut quamvis nihil extrinsecus illa læserit, per e
tamen, quæ cum ipsis sunt nata, intereant: sic etiar

[4] Plutarch. Cons. ad Apollon.

[4] mali quædam fatalis portio omnibus nostris rebu
jam tum admiscetur, cum nascimur. ipsa semini
mortalia quum sint, partem hujus caussæ sustinen
unde morbi, aliaque fatalia incommoda mortale
consequuntur, *& hinc*

[5] Manil. 4.

[5] *Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.*
Communi hac moriendi necessitate nihil validius,

[6] Eurip. Alcest.

[6] — Οὐδέ τι φάρμακον
Θρήσσαις ἐν σανίσι, τὰς
Ὀρφεία κατέγραψε
Γῆρυς. οὐδ᾽ ὅσα Φοῖβος
Ἀσκληπιάδαισιν παρέδωκε
Φάρμακα πολυπόνοις
Ἀντιτεμὼν βροτοῖσι.

[7] Grotius vertit.

[7] *Nil contra medicamina*
Prosunt, quæ Rhodopeiis
Inscripsit tabulis sagax
Facundi manus Orphei.
Nil contra auxilii ferunt
Herbæ, quas docuit suum
Phœbi cura Machaonem,
Germanumque Machaonis,
Humanum miserans genus.

[8] Senec. 2. Nat. ult.

Quamvis autem [8] mortem nulla diligentia evitat,
nulla fœlicitas domat, nulla potentia vincit, &

[9] Bion. Idyll. 7.

[9] Μοίραισιν ἀναλθέα φάρμακα πάντα,

Parcis

Parcis omnia remedia vana sunt.

[1] *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito;* [1] *Virgil. 6. Æn.*

& quo certior interitus, breviorque vita,

[2] *—hoc acrius omnes* [2] *Idem 4. Georg.*

Incumbant generis lapsi sarcire ruinas,

non destituti auxilio Dei Opt. Max. qui [3] quæ in terris gignuntur, ad usus hominum omnia creavit.

Hominis caussa omnia creata.

[3] *Cicero 1. offic.*

[4] *Idem 2. de nat. Deor.*

[4] Terra enim fœta frugibus, & vario leguminum genere, quæ maxima largitate fundit, ea ferarumne an hominum caussa gignere videtur? Quid de vitibus olivetisque dicam? Quarum uberrimi lætissimique fructus, nihil omnino ad bestias pertinent. Neque enim serendi, neque colendi, nec tempestivè demetendi percipiendique fructus, neque condendi ac reponendi ulla pecudum scientia est: earumque omnium rerum hominum est & usus & cura. Hominum igitur caussa earum rerum copias comparatas, fatendum est. Nisi forte tanta ubertas & varietas pomorum, eorumque jucundus non gustatus solum, sed adoratus etiam & aspectus, dubitationem affert, quin hominibus solis ea natura donaverit. Tantumque abest ut hæc bestiarum etiam caussa parata sint, ut ipsas bestias hominum gratia generatas esse videamus. Quid enim oves aliud afferunt, nisi ut earum villis confertis, atque contextis homines vestiantur? quæ quidem neque ali, neque sustentari, neque ullum fructum edere ex se sine cultu hominum & curatione potuissent. Canum verò tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio, tantumque odium in externos, & tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud nisi se ad hominum commoditates esse generatos? Quid de bobus loquar? quorum ipsa terga declarant non esse se ad onus accipiendum figurata: cervices autem natæ ad jugum, tum vires hu-

merorum & latitudines ad aratra extrahenda; quibus cum terræ ſubigerentur fiſſione glebarum, ab illo aureo genere, ut poëtæ loquuntur, vis unquam nulla afferebatur.

Ferrea tum verò proles exorta repente eſt,
Auſaque funeſtum prima eſt fabricarier enſem,
Et guſtare manu victum domitumq; juvencum.

Tanta putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorum viſceribus veſci ſcelus haberetur. Longum eſt mulorum perſequi utilitates & aſinorum: quæ certè ad hominum uſum paratæ ſunt. Sus verò quid habet præter eſcam? cui quidem ne putreſceret, animam ipſam pro ſale datam dicit eſſe Chryſippus. Qua pecude, quod erat ad veſcendum hominibus apta, nihil genuit natura fœcundius. Quid multitudinem ſuavitatemque piſcium dicam? quid avium? ex quibus tanta percipitur voluptas, ut interdum Pronœa noſtra Epicurea fuiſſe videatur. Atque hæ ne caperentur quidem, niſi hominum ratione atque ſolertia. Jam verò immanes & feras belluas nanciſcimur venando, ut & veſcamur iis, & exerceamur in venando ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ, & utamur domitis, & condocefactis, ut elephantis, multaque ex eorum corporibus remedia morbis & vulneribus eligamus, ſicut ex quibuſdam ſtirpibus & herbis, quarum utilitates longinqui temporis uſu & periclitatione percipimus.

[x] *Plin.* 24.1.

[1] Ne Sylvæ quidem, horridiorque naturæ facies medicinis carent, ſacra illa parente rerum omnium nuſquam non remedia diſponente homini, ut medicina etiam fieret ſolitudo ipſa.

Medicinæ origo.
[2] *Cicero* 3. *Tuſc.*

Ars igitur inventa, [2] cujus utilitas Deorum immortalium inventioni conſecrata. *Vnde rectè Imperator:* Artem medicam hominibus ſalutarem eſſe uſus demonſtrat. Quare eam cœlo delapſam non immeritò Philoſophi prædicant.

[3] *Quis*

[1] *Quis Deus hanc, Musæ, quis nobis extudit artē?*
Vnde nova ingressus hominum experientia cœpit?

[1] Virgil.4. Georg.

Græci ejus inventionem Apollini tribuunt, quam & ipse sibi vendicat his versibus:

Apollo Medicinæ inventor.

[2] *Inventum medicina meum est, opiferq; per orbem*
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.

[2] Ovidius 1. Met.

Hic tantum arte valuisse dicitur, ut etiam mortuos ad vitam revocaret,

[3] — ἐκ δέ νυ Φοίβου
Ἰητροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο.
— *medicique*
A Phœbo didicere moras innectere morti.

[3] Callimach. in hymn.

[4] Ferunt Tragici, & [5] Pindarus, Æsculapium Apollinis filium fuisse, atque auro inductum, ut hominem pecuniosum, cum extrema ægritudine ad mortem ferente opprimeretur, curaret. Unde & fulmine percussum. Sed nos illis hæc utraque non concedimus. Imo si Dei filius fuit, lucri turpis avidum fuisse negabimus: sin turpis avidus lucri, dei fuisse filium rejiciemus.

[4] Plato 3. de rep.
[5] Pythia od. 3.

Æsculapius hic [6] quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc scientiam paulo subtilius excoluit, in Deorum numerum receptus est.

Æsculapius Medicinæ illustrator.
[6] Celsus præf.

[7] *Et Deus extinctum Cressis Epidaurius herbis,*
Restituit patriis Androgeona foris.

[7] Propert. 2. Eleg. 1.

[8] Et quod Tyndariden revocavisset ad vitam, ictum fulmine eum *alii scripsere, ne scilicet fatalis rerum ordo interrumperetur.*

[8] Plin. 29. 1.

[9] *Iupiter exemplum veritus, direxit in illum*
Fulmina, qui nimiam noverat artis opem.

[9] Ovidius 6. Fast.

[10] Hujus deinde duo filii Podalirius & Machaon bello Trojano ducem Agamemnonem sequuti, non mediocrem opem commilitonibus suis attulerunt. *Quo nomine & à poëta celebrari meruerunt.*

[10] Celsus cit.

— [11] Ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε,
Ἰητῆρ᾽ ἀγαθὼ, Ποδαλείριος ἠδὲ Μαχάων.

[11] Homer. Il. 2.

— Medicorum principe nati,
Præstantes Medici, Podalirius atque Machaon.

Hi artem à majoribus traditam promiscuè in vulgus non extulerunt, sed velut in censu reponentes, ad liberos hæreditario jure transmiserunt. unde Medici ἰατρῶν παῖδες, Medicorum filii, *nuncupati.*

[1] *Silius 5.*

[1] Ipse olim antiquo primũ Garamantius Hammon
Scire pater dederat Synalo, morsusque ferarum
Telorumque graves ictus sedare medendo.
Atque is deinde suo moriens cœlestia dona
Monstrarat nato, natusque hæredis honori
Transmisit patrias artes: quem deinde sequutus
Haud levior fama Synalus.

[2] *Celsus cit.*

[2] Ergo etiam post eos (de quibus retuli) nonnulli clari viri medicinam exercuerunt, donec majore studio literarum disciplina agitari cœpit, quæ ut animo præcipuè omnium necessaria, sic corpori inimica est. Primoque medendi scientia sapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit. Scilicet his hanc maximè requirentibus, qui corporum suorum robora inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex sapientiæ professoribus, peritos ejus fuisse accepimus. Clarissimos verò ex his Pythagoram, & Empedoclem, & Democritum. Hujus autem (ut quidam crediderunt) discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis ab studio sapientiæ disciplinam hanc separavit, vir & arte & facundia insignis. Post quem Diocles Carystius, deinde Praxagoras & Chrysippus, tum Herophilus, & Erasistratus, sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias, *de quibus statim,* processerint. Et per hos quidem maxime viros salutaris nobis ista professio increvit: *quæ, ut diximus,*

Medicina cœlo dicata.
[3] *Plin. 29.1.*

[3] Diis primum inventores suos assignavit, & cœlo dicavit.

dicavit. [1] Quicquid enim magnam utilitatem generi afferret humano, id non ſine divina bonitate erga homines fieri arbitrabantur. Suſcepit autem vita hominum conſuetudoque communis ut beneficiis excellentes viros in cœlum fama ac voluntate tollerent. Utilitatum igitur magnitudine conſtituti ſunt ii dii, qui utilitates quasque gignebant.

[1] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

[2] Nec non & hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. [3] Inter multa dona, quæ Divinatio erga homines efficit, præcipuum eſſe ſtatuit Iarchas Medicinæ donum. Non enim, inquit, ii qui ſapientes in hac arte habiti ſunt, Æſculapii filii, tam multum profeciſſent, niſi Apollinis filius Æſculapius, juxta patris vaticinia morbis proficua remedia compoſuiſſet, quæ ille deinceps filios docens, atque illi nepotibus poſteriſque tradentes, amicis tandem familiaribusque eadem demonſtrarunt. Hinc itaque Medicinæ orta eſt diſciplina, inventumque quales humidis ulceribus, qualesque ſiccis aridisque oporteat adhibere: potiones inſuper medicamentorum miſcere: quibus hydropici ſanentur, ſanguinis fluxus ſiſtatur, quo pacto varia apoſtemata curentur, & illati à ſerpentibus veneni dolor ſedetur. quin venenis ipſis ad multas ægritudines ſalubriter uti didicêre: quam peritiam qui divinationi auferat, neſcio. Neque enim rationi conſentaneum videtur, ſine præcognitione quadam auſos unquam aliquos fuiſſe tam pernicioſa venena proficuis medicamentis admiſcere.

[2] *Plin. cit.*
Medicina à divinatione orta.
[3] *Philoſtr. 3. de vita Apollon. 14.*

[4] Veteres in explicando hemiſtichio, *quo conſultans de peſte depellenda utitur Achilles,*

Ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν,

Sed age aliquem vatem conſulamus,

dicunt quod communes quodam modo, & affines ſunt Medicina, & Divinatrix. Melampus igitur & Polyidus ambo in utrisque præclari extitere: & Æſchy-

[4] *Euſtath. in Homer. Il. 1.*

Æſchylus Medicum vocat divinatorem: & Achilles ex medica ſcientia intelligens peſtis naturam vatem conſulendum monet.

[1] Strabo Geogr. 15.

[1] Apud Indos magno in pretio medici, & inter hos divinatores & incantatores.

[2] Pythia od. 3.

Et Pindarus ubi de Æſculapio loquitur, quem dicit [2] omnigenis morbis mederi ſolitum, *inter methodos curandi ab illo adhibitas, recenſet primum* incantationem.

Medicinæ initia.

[3] Plin. 19. 1.

[3] Hippocrates, cum fuiſſet mos, liberatos morbo ſcribere in templo Æſculapii quid auxiliatum eſſet,

[4] Tibull. 1. Eleg. 13.

(*[4] Nunc Dea, nunc ſuccurre mihi. nã poſſe mederi*
Picta docet templis multa tabella tuis)

ut poſtea ſimilitudo proficeret, exſcripſiſſe ea traditur, atque (ut Varro credit) jam templo cremato, inſtituiſſe medicinam Clinicen.

[5] Plutarch. lat. vivend.

Quinetiam [5] priſci ægrotos ſuos in publico proponebant, ut prætereuntium quivis, ſi quid vel ipſe eodem morbo conflictatus, vel ſimiliter laboranti opitulatus medelæ noſſet, id ægrotanti ſignificaret. ajuntque artem hoc modo experientia adjuvante creviſſe.

[6] Manil. 1.

[6] Per varios uſus artem experientia fecit,
Exemplo monſtrante viam.

[7] Senec. Epiſt. 95.

[7] Medicina paucarum fuit quondam ſcientia herbarum, quibus ſiſteretur fluens ſanguis, vulnera coirent paullatim. Deinde in hanc pervenit multiplicem varietatem. Nec eſt mirum, tunc illam minus negotij habuiſſe, firmis adhuc ſolidiſque corporibus, & facili cibo, nec per artem voluptatemque corrupto.

[8] Quintil. 2. Orat. 17.

[8] Illud admonere ſatis eſt, omnia quæ ars conſummaverit, à natura initia duxiſſe: aut tollatur Medicina, quæ ex obſervatione ſalubrium atque his contrariorum reperta eſt, &, ut quibuſdam placet, tota conſtat experimentis. Nam & vulnus deligavit

ligavit aliquis, antequam hæc ars esset: & febrem quiete & abstinentia, non quia rationem videbat, sed quia id valetudo ipsa coëgerat, mitigavit.

[1] Nihil est enim simul inventum & perfectum. *[1] Cicero Oratore.*

Ac [2] omnia fere, quæ dispersa & dissipata quondam fuerunt, nunc conclusa sunt artibus. ut in Musicis numeri, & voces & modi, &c. In hac denique ipsa *medendi* ignota quondam omnibus & diffusa latè videbantur. Adhibita est igitur ars quædam, quæ rem dissolutam divulsamque conglutinaret, & ratione quadam constringeret. *[2] Idem 1. de Oratore.*

[3] Sic unum quicquid paullatim protulit ætas
In medium, ratioque in luminis edidit oras.
Nam aliud ex alio clarescere corde videbant
Artibus, ad summum donec venere cacumen. *[3] Lucret. 5.*

Quandoquidem igitur
—— [4] Finis vitæ mortalibus adstat, *[4] Idem 3.*
Nec devitari letum pote, quin obeamus:
[5] Sed rigidum jus est, & inevitabile mortis, *[5] Ovid. cons. ad Liviam.*
Stant rata non ulla fila tenenda manu:

arte tamen Medica, quem [6] unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit, *aliquantum differre licet; & sæpe Medici* *[6] Sallust. 1. Hist.*
[7] —— mitibus herbis *[7] Martial. 9. Epigr.*
Parcarum exorant pensa brevesque colos.

Quoniam verò [8] Medici alios à morbis intactos servant, alios ægrotantes ad sanitatem redigunt: *rectè definitur Medicina,* [9] ars corporis curandi, tuendique caussa quæsita. *[8] Philostrat. 1. de vita Apollon. 5.* Medicinæ definitio. *[9] Cicero 3. Tusc.*

Artis nomine eam donamus potius, quam scientiæ, quod ars opus suum perficiat [10] στοχασμῷ μελέτης, seu ἐμπειρίᾳ seu τριβῇ: quam licet multa fallant, ars tamen putanda est. Nonnunquam ea, quæ prædicta sunt, minus eveniunt. quæ tandem id ars non habet? earum dico artium [11], quæ conjectura continentur, & sunt opinabiles. *Vt est* [12] Medicina, *quæ* Medicina est ars inconjecturalis. *[10] Plato Philebo.* *[11] Cicero 1. de Divin.* *[12] Plato 13. de Leg.*

nobis

nobis opitulatur contra immoderati caloris & frigoris impetum, cæterorumque hujusmodi, quibus natura animalium læditur: sed incertis conjecturis opinionibusque procedit.

Medicorum sectæ.

Hinc statim in sectas divisa:

[1] Auson. Idyll. 12.

[1] *—triplex quoque forma medendi,*

Quæ logos, aut methodos, cuiq; experientia nomen.

[2] Senec. Epist. 95.

[2] Artes pleræque, imò ex omnibus liberalissimæ, habent decreta sua, non tantum præcepta; sicut Medicina. Itaque alia est Hippocratis secta, alia Asclepiadis, alia Themisonis.

[3] Terent. Eunucho.

— [3] *tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis*

Vocabula.

[4] Plinius 29. Nat. 1.

[4] Hippocrates genitus in insula Coo, in primis clara ac valida, & Æsculapio dicata, Medicinam, quæ à Trojanis temporibus in nocte densissima latuerat usque ad Peloponnesiacum bellum, revocavit in lucem, & instituit hanc, quæ Clinice vocatur. Nec fuit postea quæstus modus, quoniam Prodicus Selymbria natus, discipulus ejus, instituens quam vocant Iatralipticen, reunctoribus quoque Medicorum ac mediastinis vectigal invenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque etiam ex Chrysippo discipulus ejus Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Alia factio ab experimentis se cognominans Empiricen, cœpit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis Physici authoritate commendato. Dissederuntque eæ scholæ: & omnes eas damnavit Herophilus, in musicos pedes venarum pulsu descripto per ætatum gradus. Deserta deinde & hæc secta est, quoniam necesse erat in ea literas scire. Mutata & quam postea Asclepiades invenerat. Auditor ejus Themison fuit, seque inter initia adscripsit illi, mox procedente (*ita legendum censeo, pro eo quod in MS. est* præcedente

vitia

via sua,) vita, sua & placita mutavit. *Qualis fuerit, vel ex hisce versibus patere potest:*

[1] *Præterea minimus gelido jam corpore sanguis* [1] *Iuvenal. Sat. 10.*
Febre caret sola. circumsilit agmine facto
Morborum omne genus, quorũ si nomina quæras,
Prõptius expediã, quot amaverit Hippia mœchos,
Quot Themison ægros autumno occiderit uno.

Sed & illa Antonius Musa autoritate Divi Augusti, quem contraria medicina gravi periculo exemerat. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus, pariterque eloquentiæ affectator. Is eam potentiam nactus, novam instituit sectam. Eadem ætas Neronis principatum ad Thessalum transilivit, delentem cuncta majorum placita, & rabie quadam in omnis ævi medicos perorantem: quali prudentia ingenioque, æstimari vel uno argumento abundè potest, quum monumento suo, quod est Appia via, Iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum equarumque trigarii comitatior egressus in publico erat: cum Crinas Massiliensis arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus ex ephemeride Mathematica cibos dando, horasque observando, autoritate eum præcessit. Hi regebant fata, cum repente civitatem Charmis ex eadem Massilia invasit, damnatis non solum prioribus Medicis, verum & balineis: frigidaque etiam hybernis algoribus lavari persuasit. Nec dubium est, omnes istos famam novitate aliqua aucupantes, animas statim nostras negotiari. Hinc illa circa ægros miseræ sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. Hinc illæ infœlicis monumenti inscriptio, turba se medicorum periisse. [2] *Plin. cit.*
Adriani nempe Cæsaris,

[3] Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδός μ' ἀπώλεσεν·
Me multitudo perdidit medentium. Medicinæ proëmia.

[1] *Mi-*

[1] Plin. cit. [1] Mirum & indignum, nullam artium inconstantiorem fuisse, & etiamnum sæpius mutari, cum sit fructuosior nulla. Ut itaque incipiamus & proëmia artis ostendere, Erasistratus Antiocho rege sanato c. talentis donatus est à rege Ptolomæo filio ejus.

[2] Herodot. 3. Hist. 132. [2] Democedes captivus, Dario sanato Susis, maximas ædes obtinuit, & cum rege ad mensam sedit, omnibus rebus affluens. Quinetiam Ægyptios medicos regem curare solitos, quum essent patibulis suffigendi, quod à Græco medico superati forent, impetrata ab rege venia, liberavit.

[3] Plin. 7. 37. [3] Hippocrati honores, quos Herculi, decrevit Græcia.

[4] Sueton. in vita. [5] Tacitus. [4] Julius Cæsar omnes medicinam Romæ professos, quo lubentius & ipsi urbem incolerent, & cæteri appeterent, civitate donavit. [5] quod rarum erat, nec nisi virtuti pretium.

[6] Sueton. in Octavio. [7] Dion. 5. Hist. 53. [6] Medico Antonio Musæ, cujus opera ex ancipiti morbo Augustus convaluerat, statuam, ære collato, juxta signum Æsculapii statuerunt. [7] & pecunia ei ab Augusto & senatu multa, usus que annuli aurei (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modo, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoq; tempus concessa.

[8] Plin. 29. 1. [8] Multos prætereo Medicos, celeberrimosque ex iis Cassios, Calpitanos, Aruntios, Albutios, Rubrios. CCL. H-S. annua mercede iis fuere apud principes. Q. verò Stertinius imputavit principibus, quod H-S quingenis annuis contentus esset: sexcena enim sibi quæstu urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par & fratri ejus merces à Claudio Cæsare infusa est: censusque, quanquam exhausti operis Neapoli exornata, hæredi H-S. CCC. reliquere, quantum ad eam ætatem Aruntius solus. *Tanta olim Medicorum veneratio apud Locros, ut lege Zaleuci cautum fuerit,* [9] Si quis Locrensium

[9] Ælian. 2. var. hist. 37.

Epi-

Epizephyriorum ægrotans vinum merum bibiſſet, niſi jubente medico, etiamſi ad priſtinam valetudinem rediiſſet, mortis ei ſupplicium erat conſtitutum, quoniam non juſſus biberat.

[1] Tanti etiam Medici apud Ægyptios, ut publici cõſtituantur, & ex publico vivant, & nulla impenſa.

[1] *Diodor. 1. Bibl. 6.*

Et profectò [2] ſicut Medicinæ apud ægros uſus, etiam apud ſanos honor eſt.

[2] *Senec. 1. de Clem. 2.*

Medicinæ ſubjectum.

[3] Medicinæ ſubjectum *non dicimus cum Tullio* morbos ac vulnera, *ſed corpus humanum. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs verò materia, quam variè tractat: ita & dum medicus ex ægro corpore ſanum facit, unum idemque corpus manet, quod ſubjectum eſt, & materia.*

[3] *Cicero 1. de Invent.*

Hominis præſtantia.

[4] Animal hoc providum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plènum rationis & conſilii, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum eſſe à ſupremo deo *agnoſcimus:* ſolum eſt enim ex tot animantium generibus, atque naturis particeps rationis & cogitationis, cum cætera ſint omnia expertia. Quid eſt autem non dicam in homine, ſed in omni cœlo, atque terra, ratione divinius? quæ cum adolevit, atque perfecta eſt, nominatur ritè ſapientia. Eſt igitur, quoniam nihil eſt ratione melius, ea in homine & in deo, prima homini cum deo rationis ſocietas. Inter quos autem ratio, inter eoſdem etiam recta ratio communis eſt. Quod cum ita ſit, quæ tandem poteſt eſſe propior certiorve cognatio? Itaque ad hominum commoditates & uſus tantam rerum ubertatem natura largita eſt, ut ea, quæ gignuntur, donata conſulto nobis, non fortuitò nata videantur. Artes verò innumerabiles repertæ ſunt docente natura, quam imitata ratio res ad vitam neceſſarias ſolerter

[4] *Cicer. 1. de Leg.*

consequuta est. Ipsum autem hominem eadem natura, non solum celeritate mentis ornavit, sed etiam sensus tanquam satellites attribuit ac nuncios, & rerum plurimarum obscuras & necessarias intelligentias enudavit, quasi fundamenta quædam scientiæ: figuramque corporis habilem & aptam ingenio húmano dedit. nam cum cæteras animantes abjecisset ad pastum, solum hominem erexit, ad cœlique quasi cognationis domiciliique pristini conspectum excitavit.

[1] *Arist. 2. de hist. an. 10.* [2] *Idem 3. de part. an. 6.* [1] Solus animalium rectus incedit, *quia calore & sanguine abundat.* [2] Calor enim est, quod vim obtineat augendi. Sanguinis autem copia caloris indicium est: corpora etiam melius erigit, quamobrem cæteris erectior omnibus est.

[3] *Ovidius 1. Metam.*

[3] *Pronaque cum spectent animalia cætera terram,*
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Hinc & ἄνθρωπον Græcis dictum volunt παρὰ τὸ ἄνω θεωρεῖν, *seu* ἄνω τρέπειν ὦπα: *quod* homo, *ut dicebat Anaxagoras*, natus sit ad contemplandum cœlum.

[4] *Boëtius 5. de Cons. Philos. 5.*

[4] *Vnica gens hominũ celsum levat altius cacumen,*
Atque levis recto stat corpore, despicitque terras.
Heu nisi terrenus male desipis, admonet figura,
Qui recto vultu cœlum petis, exerisque frontem,
In sublime feras animã quoq;, ne gravata pessum
Inferior sidat, mens corpore celsius levato.

[5] *Basil. homil. 11. Hexaë. Augustin. 22. de civit. Dei 24. Lactant. 2. divin. Inst. 1.* [6] *Fernel. Laur. &c.* [7] *Gal. 3. de usu part. 7.* *Quamvis in hac sententia sint poëtæ, philosophi,* [5] *theologi, & plerique* [6] *medici: tamen* [7] opinari ob id recte stare hominem, ut ad cœlum prompte suspiciat, hominum est, qui nunquam viderunt piscem οὐρανόσκοπον: hic namque vel invitus cœlum semper aspicit: homo autem nisi collum reflexerit, cœlum nunquam videre potest: hic verò reflexus non soli inest homini, sed nihilominus & asinis, ut omittam

aves

aves longum collum habentes, quibus non solum facile est sursum, si voluerint, aspicere, sed quoquo versum etiam circumferre prompte oculos. Quod verò ne Platonem quidem intellexerint, dicentem id non esse sursum aspicere, cum quis supinus seipsum reclinarit oscitans, sed quando mente naturam rerum considerat, turpissimum est. *Hinc magis credibile* [1] ἄνθρωπον dictum, quasi ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε, quod solus, quæ videt, contempletur, consideret ac intelligat. *Multa præterea animalia celsiorem obtinuerunt figuram, ut cameli, struthiocameli, elephanti, quibus rectior in cœlum aspectus, quam hominibus. Quod autem ad poëtas, quantum eorum testimonia in ejusmodi rebus valeant, docet nos Philosophus, cum monet* [2] ad poëmata admittendum juvenem, edoctum nihil æquè in promptu habere, atque illud

[1] *Plato Cratylo.*

[2] *Plutarch. quomodo juv. audiend. poëm.*

—πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί.

confingunt plurima vates.

Cæteri conquisiverunt argumentum probabile ad persuadendum: quod in physicis, aut medicis tolerari non potest, à quibus ipsa rei veritas requiritur.

Non opus verò falsa prærogativa corpus humanum ornemus: cùm & absq; hac [3] omnium animantium formam vincit hominis figura.

[3] *Cicero 1. de nat. Deor.*

Nam ut [4] Dei organum anima, *ita* animæ corpus. [5] Atque ut mens formarum est præstantissima, & ratio artium omnium ars vel officina, [6] quod una omnes omnium animantium vires potestate in se contineat: *ita & illius organum instructissimum est, & conformationem pulcherrimam consequutum, non tamen ita firmum, quin facilè lædatur.*

[4] *Plutarch. 7. Sapp. Symp.*

[5] *Arist. de anim.*

[6] *Plutarch. de fortuna.*

Et certè [7] corporis nostri infirmitas multos subit casus per se; denique ipsum corpus tenuissima sæpe de caussa conficitur.

[7] *Cicero de harusp. resp.*

[8] Et propter hoc ars Medicinæ nunc inventa est, quo-

[8] *Plato 1. de rep.*

quoniam corpus debile & infirmum eſt: neq; ipſum tale eſſe ſatis eſt. Ut ergò huic utilitatem afferat, ipſa ars eſt inventa. *Quare* [1] ex Medicina nihil oportet putare proficiſci, niſi quod ad corporis utilitatem ſpectet, quoniam ejus cauſſa eſt conſtituta. [2] Ideoque Medicinæ ſcientiam non ipſius artis, ſed bonæ valetudinis cauſſa probamus.

[1] *Cicero* 1. *de Invent.*
[2] *Idem* 1. *de finib.*

Medicinæ finis.

Namque [3] Medicinæ finis eſt ſanitas, ſive bona valetudo. Inter [4] Officium & Finem hoc intereſt; quod in Officio, quid fieri; in fine, quid officio conveniat, conſideratur. Medici officium dicimus eſſe curare ad ſanandum appoſitè: finem curare ſanatione.

[3] *Ariſt.* 1. *Eth.* 1.
Medici officium.
[4] *Cicer.* 1. *de Invent.*

Semper itaque [5] Medicus ſanitatem ægri petit: ſi tamen aut valetudinis vi, aut intemperantia ægri, aliove quo caſu ſumma non contingit, dum ipſe omnia ſecundum naturam fecerit, Medicinæ fine non excedit. Nam eſt ars ea in actu poſita, non in affectu.

[5] *Quintil.* 2. *Orat.* 18.

Ideoque [6] Medicus, ſi omnia fecit, ut ſanaret, peregit partes ſuas.

[6] *Seneca* 7. *de Benef.* 13.

[7] Principio generi animantium omni eſt à natura tributum, ut ſe, vitam, corpuſque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura videantur: omniaque quæ ſint ad vivendum neceſſaria, inquirat & paret. [8] Beſtiis autem ſenſum & motum dedit, & cum quodam appetitu acceſſum ad res ſalutares, à peſtiferis receſſum: homini hoc amplius quod addidit rationem, qua regerentur animi appetitus: qui tum remitterentur, tum continerentur.

[7] *Idem* 1. *Offic.*
[8] *Idem* 2. *de nat. Deor.*

Sanitatis dignitas.

Quandoquidem verò

[9] Οὐκ ἔστ' ὑγείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ,

Nil ſanitate vita habet præſtantius,

[10] homo, qui recte curriculum vitæ à natura datum conficere *cupit, non debet* [11] ſibi indulgere, atque omnia, quæ ſequatur in vita, quæque fugiat, voluptatibus

[9] *Menander.*
[10] *Cicero de Univerſ.*
[11] *Idem* 1. *de Leg.*

ptatibus ponderare, *sed ante omnia sanitatis rationẽ habere. Namque* [1] sanum esse corpore & firma valetudine præditum, natura primum est homini bonum.

[1] *Dion. Hist.* 38.

Hinc [2] Pyrrhus Epirota, qui post Alexandrum secundas tenuit in re militari, variasque fortunæ vices pertulit, cum Deos precando, sacrificando, & donaria consecrando semper veneraretur, nunquam tamen ab illis vel victoriam vel regni majestatem ampliorem, vel gloriam, vel divitiarum abundantiam postulavit, sed unum hoc, ut bene valeret precabatur, utpote cui hoc fruenti cætera facillimè suppeterent.

[2] *Lucian. pro lapsu inter salut.*

[3] *Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis, nil*
Divitiæ poterunt regales addere majus.

[3] *Horat. 1. Epist. 12.*

Et certè [4] sani ægris sunt ditiores: siquidem sanitas pluris est, quam ægri pecuniæ. Nullus enim est, qui non malit parum quid argenti habens, rectè valere, quam regis magni pecunias, ægrotare: manifesto videlicet indicans, sanitatem sibi pluris æstimari. neque enim præponeret, nisi majoris esse illam pretii, quam pecunias existimaret.

[4] *Plato Eryxia.*

[5] *Non domus, aut fundus, nõ æris acervus & auri,*
Ægroto domini deduxit corpore febres.

[5] *Horat. 1. Epist. 2.*

[6] Nihil refert, utrum ægrum in ligneo lecto, an in aureo colloces. Quocunque illum transtuleris, morbum suum secum transferet.

[6] *Senec. Ep. 17.*

[7] *Nec calidæ citius decedunt corpore febres,*
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Iacteris, quam si plebeia in veste cubandum est.

[7] *Lucr. 2.*

Et certe reliquorum, quæ bona vocamus, nullus absque sanitate fructus, voluptas nulla.

[8] *—— valeat possessor oportet,*
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Sincerum est nisi vas, quodcunq; infundis acescit.

[8] *Horat. cit.*

[9] *Ipsis quoque* voluptatibus Sanitas, veluti serenitas

[9] *Plutarch. in præc. san.*

halcyonibus, commodum tutumque ortum præbet. Eleganter quidem dictum est à Prodico, omnium condimentorum suavissimum esse ignem. Sed verissimè dixeris sanitatem, condimentum esse divinissimum & jucundissimum. Elixa quippe, assata, & cocta, nullam voluptatem afferunt, neque grata sunt ægrotantibus, aut crapula nauseave laborantibus: sano corpori sincerus & integer appetitus omnia facit dulcia & desiderabilia.

[1] *Scalig. 1. Poët. 44.*

Sed omnes sanitatis laudes comprehendit [1] Pæan Ariphronis Sicyonii jucundissimus & plenissimus gratiarum:

Ὑγίεια πρεσβύστα μακάρων,
Μετὰ σοῦ ναίοιμι
Τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.
Σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.
Εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων·
Τᾶς εὐδαίμονος τ' ἀνθρώποις
Βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
Οὓς κρυφίας Ἀφροδίτης ἄρκυσι θηρεύομεν·
Ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
Ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται·
Μετὰ σεῖο μάκαιρα Ὑγίεια,
Τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει Χαρίτων ἔαρ·
Σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.

[2] *Calcaguinus imitatus est.*

[2] O qua nec altera vetustior est Cœlitum,
O una cunctis expetita Sanitas.
Quodcunque reliquum est vitæ, tecum utinam
Agam, & una omnium contubernalis sis mihi;
Quicunque enim fortunis fruitur, aut liberis,
Aut est aliter obnoxius Volupiæ,
Te una favente cuncta habet propria:
Afflant & illum Charites; etsi media hyems
Rigeat, tamen ver illi flosculos parit.
Absente te sunt cuncta dura & aspera,
Nec grata prorsus cætera est fœlicitas,
Quum esse planè desinit fœlicitas.

Tam

Tam igitur à fine, quam à ſubjecto, [1] Medicina artium omnium præclariſſima, *&* [2] majorum inſtitutis digna judicata, quæ Deo adſcriberetur. [3] Una artium imperatoribus quoque imperat. [4] Hæc quidem nuſquam non eſt. Siquidem etiam imperitiſſimæ gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum, morborumque noverunt; *& quamvis, quod artis neceſſitatem demonſtrat,* [5] ſine medicis degant, non tamen ſine medicina.

[1] *Hippocr. de arte.*
[2] *Idem de priſc. Med.*
[3] *Plin. 24.1.*
[4] *Celſus præf.*
[5] *Plin. 29.1.*

[6] Omnis *nempe* natura vult eſſe conſervatrix ſui, ut & ſalva ſit, & in genere conſervetur ſuo. Ad hanc rem ajunt artes quoque exquiſitas, quæ naturam adjuvarent: in quibus ea numeratur inprimis, quæ eſt vivendi ars, ut tueatur, quod à natura datum ſit: quod deſit, acquirat.

[6] *Cicero 4. de finib.*

Medicinæ diviſio.

Neutrum planè præſtare poteſt Medicus, niſi jam ante perſpectam habeat corporis noſtri conſtitutionem, morborum item, quibus id corripitur, differentias, cauſſas, & ſigna. Quocirca quinque fere ſtatuuntur Medicinæ partes. Φυσιολογικὴ, *quæ hominis integrè ſani naturam, omnes illius vires functioneſque perſequitur.* Ὑγιεινὴ, *ſive* Διαιτητικὴ, *quæ firmam corporis conſtitutionem bona vivendi lege conſervat, & imminentia mala arcet, ſimul ægrotis propriam & accommodatam victus rationem decernit.* Παθολογικὴ, *quæ morborum genera, & cauſſas demonſtrat.* Σημειωτικὴ, *quæ ſigna explicat, quibus dignoſcuntur, & quem exitum habituri ſint.* Θεραπευτικὴ, *quæ morbos ſalutarium uſu & admotione propulſat, ſanitatemque reſtituit. Hæc diviſio longè commodior ea, quam attulit Plato, cum itidem* [7] ſtatueret quinque Medicinæ ſpecies: aliam quippe dici Φαρμακευτικὴν, quæ nóbis medicata potione ſubveniat: aliam Χειρουργικὴν, quæ ſectione & uſtione curet: tertiam, quæ ſola victus ratione & ordine arceat ægritudines, appellarique Διαιτητικὴν: quar-

[7] *Laërt. 3.*

tam, quæ ex celeri diſcretione morborum ſuccurrat ægris, vocarique Νοσογνωμονικὴν: quintam Βοηθητικὴν dici, quod ſtrenuo auxilio doloribus continuo liberet.

Artes autem à prima parte, qua exerceri cœpit, nomen aſſumere conſueverunt: nec tamen mutant, accedentibus poſtea & aliis. Ita Medicina ſive [1] τῆς Ἰατρικῆς nomen παρὰ τὸ ἰᾶσθαι, à medendo impoſitum, propriè θεραπευτικὴν, ſive medicatricem artis partem ſolum notat: *ſub qua & reliquas comprehendit.* [2] Medicus quoque inde videtur dictus, quia temperantia medium eſt inæqualitatis, quæ ſolet fieri ex contrariis elementis. *nempe Medicus eſt, qui excuperantem intemperiem reducit ad medium ſtatum, in quo bona valetudo conſiſtit. Nam* [3] in exceſſu, vel defectu morbum conſiſtere certum eſt. *Et* [4] in corporibus Medicina ſanitatem non internecione caloris aut frigoris, ſed proportione contemperationis quærit atque conficit.

Medicinæ etymologia.
[1] *Gal. an ars t. ſan. pert. ad med.*
[2] *Priſcian. 5.*
[3] *Ariſtotel. 1. Probl. 1.*
[4] *Plutarch. de virt. moral.*

IOH.

IOH. BEVEROVICII
MEDICINÆ VETERVM
PARS I.
ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ.
DE
Natura, constitutione, & partibus corporis humani.

CAP. I.
Hominis constitutio ex anima, & corpore. Hujus partes, materia, compositio.

Homo ex quibus constet.

[1] *Cicer. 5. de Finib.*

PErspicuum [1] est hominem è corpore animoque constare, cum primæ sint animi partes, secundæ corporis. Deinde id quoque videmus, & ita figuratum corpus ut excellat aliis, animumque ita constitutum, ut & sensibus instructus sit, & habeat pręstantiam mentis, cui tota hominis natura pareat, in qua sit mirabilis quædam vis rationis, & cognitionis & scientiæ, virtutumque omnium. nam quæ corporis sunt, ea nec autoritatem cum animi partibus comparandam, & cognitionem habent faciliorem.

Animæ præstantia.

Animæ natura incognita.

[2] *Aristot. 1. de part. an. 5.*

[2] Sed partem illam æternam & proinde nobilem ac divinam minus contemplari propterea possumus, quod admodum pauca illius modo sensui patent, quorum beneficio tum de ea ipsa parte divina, tum de iis, quæ nosse cupimus, facultas nobis cogitandi indagandique suppeditetur. Mortalem atq; caducam, quod eam sociam familiaremque habemus, nosse uberius possumus.

[3] *Laërt. 9.*

[3] Heraclitus id dicitur ſenſiſſe de Animæ natura, nunquam illam reperiri poſſe, quantalibet quis viæ conficiat ſpatia, adeò profundam ejus eſſe rationem.

[4] *Plato 10. de Leg.*

Quare [4] qualis anima ſit, & quam habeat vim, omnes fere ignoraſſe videntur, tum quoad alia, tum quoad ejus generationem, quod ante omnia corpora nata ſit, & tranſmutationis decoriſque corporum ipſa ſit maximè omnium princeps.

[5] *Lucret. 1.*

[5] *Ignoratur enim, quæ ſit natura animaï:*
Nata ſit an contra naſcentibus inſinuetur:
Et ſimul intereat nobiſcum morte dirempta;
An tenebras Orci viſat, vaſtasq; lacunas;
An pecudes alias divinitus inſinuet ſe.

[6] *1 Tuſc. quæſtion.*

Hinc & Cicero ingenuè, [6] Anima ſit animus, *inquit,* ignisve, neſcio: nec me pudet neſcire, quod neſciam.

[7] *Senec. 7. Nat. q. 24.*

[7] Multa autem ſunt, quæ eſſe concedimus: qualia ſint, ignoramus. Habere nos animum, cujus imperio & impellimur & revocamur, omnes fatebuntur: quid tamen ſit animus ille rector dominuſque noſtri, non magis tibi quiſquam expediet, quam ubi ſit. Alius tibi dicet eſſe ſpiritum, alius tenuiſſimum aërem, alius incorporalem potentiam. Non deerit, [*Critias*] qui ſanguinem dicat, qui calorem. *Hippo* aquam *eſſe vult, Heraclitus* vaporem, *Zeno* ignem, *Pythagoras* numerum, *Democritus* atomos, *Ariſtoteles* entelechiam. Adeo animo non poteſt liquere de cæteris rebus, ut adhuc ipſe ſe quærat.

[8] *Apuleius de mundo.*

[8] Anima in homine non videtur, *ſed ex functionibus deprehenditur. unde* fateantur omnes neceſſe eſt, hujus opera omnia, quæ per hominem præclara fiunt, provenire: neque animæ ipſius qualitatem ac figuram oculis occurrere, ſed momentis rerum ab eo geſtarum intelligi qualis & quanta ſit.

Animæ origo.

[9] *Macrob. 1. Somn. Scip. 9.*

[9] Indubitatæ *verò* inter rectè philoſophantes conſtat

constat esse sententiæ, animæ originem manare de cœlo, [1] eamque immortalem esse & ab interitu liberam.

[1] *Plato 10. de Rep.*
[2] *Ovidius 15. Metam.*

[2] *Morte carent animæ.*

Animæ sedes.

[3] Anima aut juxta cerebrum secundum Pythagoram & Platonem consídet, aut juxta cerebri inferiorem partem, ut meningem, ut multis medicorum [*inter eos Erasistrato*] videtur: *aut in ventriculis cerebri, ut Herophilus vult, aut in toto capite, ut Democritus:* aut juxta superciliorum medium, ut Straton dixit: vel circa sanguinem, juxta Empedoclem & Aristotelem: vel circa cor, ut Stoici sentiunt. *In corde enim Zeno, in pectore eam ponit Parmenides.*

[3] *Pollux 2.*[4].

[4] Si extremam pedis partem offendas, momento temporis, ab unguibus, ut vulgo dicitur, ad caput usque dolor diffunditur. Putasne hoc futurum nisi corpus undique complexa esset anima, nisi toti corpori, non aliter quam lux aëri, permixta esset anima?

[4] *Max. Tyrius Differt. 17.*

De animæ natura plura addere supersedeo, cum è cœlo profecta, ut diximus, & planè divina sit. De divinis *autem, ut dicebat olim Simonides,* possumus tantum dicere, quid non sint.

[5] Corporis igitur nostri partes, totaque figura, & forma, & statura, quam apta ad naturam sit apparet; neque est dubium, quin frons, oculi, aures, & reliquæ partes, quales propriæ sunt hominis, intelligatur. Sed certè opus est ea valere & vigere, & naturales motus usúsque habere, ut nec absit quid eorum, nec ægrum debilitatumve sit. id enim natura desiderat.

[5] *Cicero 5. de finib.*

Valetudo quib. sustentetur.

[6] Valetudo sustentatur notitia sui corporis, & observatione earum rerum, quæ res aut prodesse soleant aut obesse: & continentia in victu omni atque cultu, corporis tuendi caussa, & prætermittendis volu-

[6] *Idem 2. Offic.*

voluptatibus: postremo arte eorum, quorum ad scientiam hæc pertinent.

[1] *Idem 1. de Oratore.*

Quare [1] Medico diligenti priusquam conetur ægro adhibere medicinam, non solum morbus ejus, cui mederi solet; sed etiam consuetudo valentis, & natura corporis cognoscenda est. [2] Nam fieri non potest, ut aliquid uni corpori accommodetur, quod non idem aliis prodesse, aliis obesse videatur.

Consuetudo.
[2] *Plato 1. de Leg.*

[3] *Idem 4. de Leg.*

Itaque [3] Medicus communiter cum ægrotante, atque ejus amicis versetur.

[4] *Cicer. 2. Acad. qu.*

Præterea, [4] qui sint situs partium, quam vim quæque pars habeat, ignorare non debemus. Itaque Medici ipsi, quorum intererat ea nosse, aperuerunt, ut ea viderent.

Anatomia.
[5] *Senec. 5. contr. 33.*

Legimus eos [5] semper, ut vim ignoratam morbi cognoscerent, viscera rescidisse: hodie cadaverum artus rescindi *videmus*, ut nervorum, articulorumque positio cognosci possit.

Corporis fabrica.
[6] *Senec. 2. Nat. qu. 3.*
[7] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

Corpus ex diversis constat. [6] Ex his quædam sunt partes, quædam materiæ loco relicta. Pars est nostri, manus, ossa, nervi, oculi. materia succus retenti cibi iturus in partes. [7] Enumerare possum ad eum capessendum conficiendumque, quæ sit in figuris animantium, & quam solers subtilisque descriptio partium, quamq; admirabilis fabrica membrorum. Omnia enim quæ quidem intus inclusa sunt, ita nata atque ita locata sunt, ut nihil eorum supervacaneum sit, nihil ad vitam retinendam non necessarium. [8] Rursus quasi pars nostri est sanguis: qui tamen & materia est. Præparat enim & alia: & nihilominus in numero est eorum, quibus totum corpus afficitur.

[8] *Senec. cit.*

[9] *Idem 3. Nat. 10.*

[9] Placet natura regi terram, & quidem ad corporum nostrorum exemplar, in quibus & venæ sunt & arteriæ. Illæ sanguinis, illæ spiritus receptacula.

In

In terra quoque alia ſunt itinera, per quæ aqua, alia per quæ ſpiritus currit: adeoque illam ad ſimilitudinem corporum humanorum natura formavit, ut majores quoq; noſtri aquarum appellaverint venas.

[1] Stirpes enim, ſive plantæ ſuis radicibus alimentum jam confectum ex terra hauriunt: quocirca ne excrementum quidem contrahi in ſtirpibus ſolet: terra enim, caloreque, perinde ac ventre, utuntur. At animalium genus omne fere, ſed apertè quæ incedunt, quaſi terram intra ſe continent ſinum ventris, ex quo, ut illæ radicibus, ita hæc aliquo intercedente, cibum aſſumere debent, donec finem ſequentis concoctionis faciant. Cibus enim ab oris officio ventri mandatur: hinc membrum aliud capiat, neceſſe eſt, & quidem ita natura conſtituit. Venæ enim per totum meſenterium ad ventrem tendunt uſque, exorſæ inferius. Sed hæc ex animalium conſectione & naturali hiſtoria petenda. [1] *Ariſt. 2. de part. anim. 3.*

Sanguis.

[2] Cum autem omnis alimenti, omniſque excrementi conceptaculum aliquod haberi neceſſe ſit, venæque quaſi vaſa ſint ſanguinis, patet ſanguinem eſſe animalibus ſanguineis ultimum alimentum. Quamobrem quoties cibus non ingeritur, ſanguis deficit: quoties ingeritur, augetur. Et ſi *alimenta* bona aſſumuntur, ſanguis integer eſt, ſi prava, vitioſus. [2] *Ariſt. 2. de part. an. 1.*

[3] Corpus *verò* noſtrum *non modo* ſanguine irrigatur, *ſed* & ſpiritu, qui per ſua itinera diſcurrit. Habemus autem quædam anguſtiora animæ receptacula, per quæ nihil amplius, quam meat: quædam patentiora, in quibus colligitur, & unde dividitur in partes. [3] *Idem. 6. Nat. 24.*

[4] Igitur quaſi fæx aquæ profluentis, viſcera veluti profuſionis ſanguinis per venas fluentis, conſiſtunt. [4] *Ariſt. 2. de part. an. 1.*

[5] Vaporem enim prodire, eumque ſanguineum neceſſe eſt: ex quo conſiſtente concreſcenteque, [5] *Idem 3. de part. an. 10.*

viſce-

viſcerum corpus contrahatur, atque coagmentetur.

Non omnes verò partes ſimul natura perficit. Nam [1] in corpore noſtro oſſa, nervi, & articuli firmamenta totius, & alia minus ſpecioſa viſu prius ordinantur, deinde hæc ex quibus omnis in faciem aſpectumque decor eſt; poſt hæc omnia, qui maximè oculos rapit, color, ultimus perfecto jam corpore affunditur.

[1] *Senec. 2. de ira. 1.*

[2] Cum itaque triplex ſit compoſitio, prima ſtatui poteſt, ea quæ ex primordiis conficitur iis, quæ nonnulli elementa appellant, terram dico, aërem, aquam, ignem: ſed melius fortaſſe dici poteſt, ex virtutibus confici elementorum, iiſque non omnibus: humiditas enim & ſiccitas, & caliditas & frigiditas, materia corporum ſunt compoſitorum. Secunda conſtitutio ex primis illis natura ſimilarium partium, ut oſſis, ut carnis, & reliquorum generis ejuſdem. Tertia partium diſſimilarium eſt, ut faciei, manus, & reliquorum ejusmodi membrorum.

[2] *Ariſt. 2. de part. an. 1.*

CAP. II.

Partium humani corporis deſcriptio.

NUnc [3] per ſingulas corporis partes, membratim tractetur hiſtoria, *& à capite capiatur initium.*

[3] *Plin. 11. 37.*

Capitis figura.

Caput habent cuncta, quæ ſanguinem. *Hominibus id globoſum, quæ figura pulcherrima & perfectiſſima.* [4] Quid enim pulchrius ea figura, quæ ſola omnes alias figuras complexa continet, quæque nihil aſperitatis haberet, nihil eminens, nihil lacunoſum?

[4] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

Capilli.

[5] Homo animalium maximè omnium piloſo capite eſt. cujus rei cauſſa tum ad neceſſitatem, tum

[5] *Ariſt. 2. de part. anim. 14.*

tum ad præsidii rationem referenda est: necessarium enim propter cerebri humiditatem, & suturas. Nam ubi plurimum humoris calorisque est, ibidem ortum pilorum esse copiosum necesse est: adjumenti autem ratio, ut frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Cum enim cerebrum hominis proportione maximum & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res namque humidissima quæque, & refervescere, & refrigescere maximè idonea est: quæ autem contra se habet, hæc minus affici potest.

Cerebrum.
[1] *Plin.11.37.*

[1] Cerebrum *quoque* omnia habent animalia, quæ sanguinem: etiam in mari, quæ mollia appellavimus, quamvis careant sanguine, ut polypi. Sed homo portione maximum & humidissimum, omniumque viscerum frigidissimum, duabus supra subterque membranis velatum, quarum alterutram rumpi mortiferum est. Cæterò viri, quam fœminæ, majus. Aliud esse, quam medullam, eruditi docent, quoniam coquendo durescat. Uni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum sermonis exordium. Hoc est viscerum excelsissimum, proximumque cælo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus. Hànc habent sensús arcem: huc venarum omnis à corde vis tendit, hic desinit. hic culmen altissimum, hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum: quia & sensus ante nos tendunt. Ab eo proficiscitur somnus: hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. [2] Cum enim sanguinis alentis affluentia refrigeretur à cerebro, aut etiam ob alias caussas similes, caput aggravatur. Et quidem somno sopiti, ea corporis parte solent tentari: atque efficitur, ut calor ad ima cum sanguine subterfugiat, collectaque copia caloris in loco inferiorem somnum facit, & facultatem erigendi corporis aufert

Ejus temperamentum.

Substantia.

Mentis & sensuum arx.

Somni caussa.
[2] *Arist.2.de part.anim.7.*

fert ab iis animalibus, quæ erecta incedere Natura voluit: cæteris caput erigi prohibet.

Aures. [1] Plin. cit.

[1] Aures homini tantum immobiles. Ab iis Flaccorum cognomen.

Facies. [2] Plin. cit.

[2] Facies homini tantum: cæteris os, aut rostra.

Frons.

Frons & aliis: sed homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis index.

Hinc hilares frontē exporrigere & explicare dicūtur.

[3] Horat. 3. od. 29.

[3] Sollicitam explicuere frontem.

& tristes obducere, contrahere, corugare.

[4] Plaut. Epid.

Ita quoque, [4] Frons caperat severitudine.

Supercilia.

In ascensu ejus supercilia homini, & pariter, & alternè mobilia, & in iis pars animi. Hinc νέφος ὀφρύων, Supercilii nubes.

Tragicus de Phædra animo admodum turbata:

[5] Eurip. Hippol.

[5] Στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφος αὔξεται.

[6] Horat. 1. Ep. 18.

& Latinus poëta: [6] Deme supercilio nubem.

[7] Claudian. de rapt. Pros.

[7] — *sublime caput mœstissima nubes*
Asperat, & diræ riget inclementia formæ.

[8] Plin. cit.

Superciliis [8] negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia aliubi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset. *Hinc arrogantes Græcis dicuntur* αἴρειν, ἐπαίρειν, ἀνατείνεσθαι, ἀνασπᾷν τὰς ὀφρῦς, allevare supercilia, *ut Quintilianus loquitur.*

[9] Diphilus.

[9] Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε, καὶ σοφώτατε, ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῇς μόνος,
Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθῃς γελᾶν,
Τὸν δ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν.

[10] Grotius vertit.

[10] *O verè sapiens ac meritò sapientibus*
Amicum Liber nomen, quàm multum juvas!
Tu namque solus cornua addis pauperi:
Ingenio duro bene tormentum admoves,
Suppeditas arma inermi, timido audaciam.

Super-

Supercilia salire, & palpitare veteres bonum omen crediderunt, quasi pollicerentur ex animi sententia successura, quæ optamus.

[1] *Atque id futurum unde, unde dicam nescio,* [1] *Plautus Pseudolo.*
Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.

[2] Subjacent oculi pars corporis pretiosissima, & qui lucis usu vitam distinguant à morte. *Hinc veteres carissima quæque cum oculis contulere.* Oculi. [2] *Plin.* 11.37.

[3] *Ni te plus oculis meis amarem.* (quibus [3] *Catull.* 14.
[4] *Vbi isti sunt, quibus vos oculi estis, quibus vitæ,* [4] *Plautus Pseud.*
Deliciæ estis, quibus suavia mellita.

[5] Oculi homini tantum diverso colore: cæteris in suo cuique genere similes. Et equorum quibusdam glauci, sed in homine numerosissimæ varietatis atque differentiæ, grandiores, modici, parvi, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clarissime cernere, sicut in colore caprinos. Præterea alii contuentur longinqua, alii nisi prope admota, non cernunt. Multorum visus fulgore solis constat, nubilo die non cernentium, nec post occasus. Alii interdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. Cæsii in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæsari, nec alii genitorum mortalium, fuisse naturam, ut expergefactus paulisper, haud alio modo quam luce clara, contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Divo Augusto equorum modo glauci fuere, supraque hominem albicantis magnitudinis. Claudio Cæsari ab angulis candore carnoso, sanguineis venis subinde suffusi: Caio principi rigentes, Neroni, nisi cum conniveret, ad prope admota hebetes. Neque ulla ex parte majora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maximè. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intenduntur, humectant, connivent. Hinc illæ misericordiæ lacrymæ. Hos cum osculamur, animum ipsum videmur osculari. Diversitas. [5] *Plin. cit.*

[1] *Catull.* 49. [1] *Mellitos oculos tuos, Iuventi,*
Si quis me sinat usque basiare,
Usque ad millia basiem trecenta.

[2] *Plin. cit.* [2] Hinc fletus & rigantes ora rivi. Quis ille humor est, in dolore tam fœcundus & paratus? aut ubi reliquo tempore?

Compositio. Tenuibus multisq; membranis eos natura composuit, callosis contra frigora caloresq; in extremo tunicis, quas subinde purificant lacrymationum salivis, lubricos propter incursantia & mobiles. Media eorum cornea fenestravit pupilla, cujus angustiæ non sinunt vagari incertam aciem, & velut canali dirigunt, obiterque incidentia facile declinant. Palpebræ in genis homini utrimque: ceu vallum quoddam visus, & prominens munimentum contra occursantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas, haud immerito, Venere abundantibus tradunt. Extremum ambitum genæ superioris, Antiqui cilium vocavere: unde & supercilia.

(Margin: Pupilla. Palpebræ. Cilia.)

Malæ. [3] *Plin. cit.* [3] Infra oculos malæ, quas prisci genas vocabant, XII. tabularum interdicto radi fœminis eas vetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maximè ostenditur rubor. Infra eas hilaritatem, risumque indicantes, buccæ. Et altior homini tantum, quem novi mores subdolæ irrisioni dicavere, nasus.

(Margin: Buccæ. Nasus.)

[4] *Horat.* 1. *Sat.* 6. [4] *— naso suspendit acuto.*
Solet enim irrisor
[5] *Persius Sat.* 1. [5] *Callidus excusso populum suspendere naso.*

[6] *Vossius* 2. *Orat. Inst.* 4. 13. 5. [6] Id enim est μυκτηρίζειν, à μυκτὴρ, qua voce nares significantur: unde quod Græci [7] Ἀττικὸν μυκτῆρα, id [8] M. Seneca nasum Atticum vocat. Nempe διὰ τὴν Ἀττικὴν δριμύτητα τῶν σκωμμάτων, ob Atticam illam mordendi acerbitatem. Unde Plinius Lucilium, quia satyram invenit, ait stili nasum condidisse. Et [9] Martialis ridet Tongilianum nihil habentem præter nasum, quia pauper erat, at acris

(Margin: [7] *Lucian.* [8] *Suasor.* 1. [9] 12. *Epigr.* 9.)

aliorum

aliorum cenſor. Atque inde Naſuti dicuntur: unde idem Martialis:

[1] Naſutus ſis uſque licet, ſis denique naſus, [1] *13. Epigr. 2.*
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas,
Et poſſis ipſum tu deridere Latinum;
Non potes in nugas dicere plura meas.

Dentes. [2] *Plin. cit. Ariſt. 3. de part. anim. 1.*

[2] Dentium qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui diſcriminant eos, canini appellantur. Cæteris animalibus cum ipſis naſcuntur: homini, poſtquam natus eſt, ſeptimo menſe. Reliquis perpetuò manent: mutantur homini, ſeptimo ferè anno.

[3] Quot eras annos natus, &c. (primulum. [3] *Plautus Menæch.*
M. Septuennis. nam tum dentes mihi cadebant

Genuini. [4] *Plin. cit.* [5] *Varro.* [6] *Ariſt. 2. hiſt. an. 4.* [7] *de Carnib.* [8] *Ruffus 1. 8.*

[4] Noviſſimi, qui genuini vocantur, [5] circiter vigeſimum annum gignuntur, multis [6] & octogeſimo. *Hinc Serotini Latinis, Hippocrati* [7] σωφρονιστῆρες, [8] eo quod dum naſcuntur, quod illi eſt quarto ſeptenario, homo σωφρονίζειν, ſapere incipiat. *Vnde &* Dentes ſenſus ac intellectus *Avicennæ dicuntur. Et Ariſtoteli* κραντῆρες, ἀπὸ τοῦ κραίνειν, καὶ ἀπὸ τοῦ πληροῦν τὴν ἡλικίαν, *quod ætatem perficiant compleantq;. Et ſic* Genuini, *quod his apparentibus ad genuinam ætatem pervenerit homo.*

[9] Sed quibus in juventa non fuere nati, decidere in ſenecta & mox renaſci certum eſt. Zanclem Samothracenum civem, cui renati eſſent poſt centum & quatuor annos, Mutianus viſum à ſe prodidit. Timarchus Nicoclis filius Paphii, duos ordines habuit maxillarum. *Similiter* [10] Mithridatis regis filia duplici ordine dentium deformis admodum fuit. At Pruſiæ regis Bithyniæ filius pro ſuperiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit, nec ad ſpeciem deforme, neque ad uſum ulla ex parte incommodum. [11] Hic μονόδους ideo dictus.

[9] *Plin. cit.* [10] *Valer. Max. 1. 8.* [11] *Feſtus.*

Dentium numerus.
[1] 2.Epid.6.
[2] 1.Hist.anim. 7.
[3] *Sueton. in vita.*
[4] 2 *Anat.* 27.
[5] *Scaliger exerc.* 271.

Triceni bini viris attribuuntur: nec fœminis minor numerus. Quibus plures fuere, longiora promitti vitæ ſpatia putant [1] *Hippocrates &* [2] *Ariſtoteles. Legimus tamen* [3] Auguſtum dentes raros & exiguos habuiſſe: & vixiſſe ad annos LXXVI. *Quo exemplo Cardanus (quod oſcitanter* [4] *quidam Scaligero tribuit) contra Ariſtotelem inſurgit.* [5] Sed hoc cum dicat ſummus omnium Philoſophorum imperator, æquum erat Cardane, te cauſſam inveſtigare: non autem uno exemplo tanti numinis elevare authoritatem. Hujusmodi namque ſententiæ nequaquam ſunt neceſſariæ. Maxima ex parte veras eſſe ſatis eſt. Qua lege admittuntur ad aſſenſionem noſtram etiam plerique Hippocratis Aphoriſmi. Rari dentes aut materiæ paucitatem, aut imbecillitatem ſignificant. Iis ideo vita longa non deſtinatur. Eſt, quando adeo dura ſunt oſſa mandibularum, ut & aperiri facile, & ſubeunti cedere materiæ nolint. Iis vita longa deſtinatur.

[6] *Plin.* 11.37.

[6] Hominum dentibus quoddam ineſt virus. nam & ſpeculi nitorem ex adverſo nudati hebetant, & columbarum fœtus implumes necant.

Lingua.
[7] *Plin. cit.*

[7] Lingua animalibus reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta; homini tantum ita ſæpe conſtricta venis, ut interdici (*lego* intercidi) eas neceſſe ſit. Metellum pontificem adeò inexplanatæ fuiſſe accepimus, ut multis menſibus tortus credatur, dum meditatur in dedicanda æde Opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo anno *cum tardiſſimè* ſermonem exprimit. Multis verò talis ejus ars contingit, ut avium & animalium vocis indiſcretè edatur imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua, homini & in palato. Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ. Quod inter eas uvæ nomine, ultimo dependet palato, homini tantum eſt. Sub ea minor lingua, epiglоſſis appellata. Opera ejus gemina, duabus interpo-

Guſtus inſtr.
Tonſillæ.
Vva.
Epiglottis.

terpoſita fiſtulis. Interior (*legè* Exterior. *nam* [1] exterior ante gulam arteria poſita eſt) earum appellatur Arteria, ad pulmonem adque cor pertinens. [2] Hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac voce illac meante, ſi potus cibusve in alienum deerraverit tramitem, torqueat. [3] Nam ſi quid vel cibi vel potus in arteriam delabitur, ſtrangulationes, tormina, & tuſſes graviſſimæ incitantur. Quam ob rem non audiendi ſunt, qui hac potum meare dicant: *hoc eſt, veteres fere omnes, tam philoſophi, quam poëtæ.*

Arteria aſpera.
[1] *Ariſt.* 3. *de part.an.*3.
[2] *Plin. cit.*
[3] *Ariſt.cit.*
An potus in pulmones feratur.

[4] Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.
Ἁ δ' ὥρα χαλεπὰ, πάντα δὲ δίψᾶ ὑπὸ καύματος.

id eſt, Irriga pulmones vino. nam caniculę aſtrũ exoritur: hora difficilis, qua cuncta ſitiunt præ ardore.

[4] *Alcæus inter odas Anacreontis.*

[5] Καὶ βαθὺν ἀκράτῳ πνεύμονα τεγγόμενος.
Et profundum mero pulmonem tingens.

[5] *Eratoſthenes.*

Homerus de Cyclope eadem loquitur: &, ut narrat Eupolis, potare Protagoras jubebat, ut ante adventum caniculæ, pulmonem madidum haberet.

Sed Ariſtoteles, & ante eum [6] *Hippocrates contrarium docuit.*

[6] 4.*de morb.*

[7] Et Plutarchus & alii quidam docti viri, reprehenſum eſſe ab Eraſiſtrato nobili medico Platonem ſcripſere, quod potum dixit defluere ad pulmonem: eoque ſatis humectato, dimanare per eum, quia ſit rimoſior, & confluere inde in veſicam. Ipſum autem Eraſiſtratum dicere, duas eſſe quaſi caniculas quaſdam, vel fiſtulas: easque ab oris faucibus proficiſci deorſum: per earumque alteram deduci delabique in ſtomachum eſculenta omnia & poculenta: ex eoque ferri in ventriculum, qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία: atque ibi ſubigi digerique: ac deinde aridiora ex iis recrementa in alvum convenire, quod Græcè κῶλον dicitur, humidiora autem per renes in veſicam. Per alteram autem fiſtulam, quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum

[7] *Agell.* 17.11.
Oeſophagus.
Stomachus.
Arteria aſpera.

tum à summo ore in pulmonem, atque inde rursum in os, & in nareis commeare: perq; eandem viam vocis quoque fieri meatum. Ac nihil humoris influere in pulmonem, ore ipso arteriæ, *ut diximus*, communito. Hæc Erasistratus medicus adversum Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum, autorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse; idemq; esse opinatos & Philistiona Locrum, & Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles. Atque

Epiglottidis usus.

ἐπιγλωττίδα non idcirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo, rigandoq; necessarios humores videri) sed appositam quasi moderatricem quandam, arbitramque prohibendi admittendive, quos ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in stomachum: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque universum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum, sensim paullatimque transmitteret, atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

[1] *Gal. 8. de plac. Hipp. & Plat.*

Quare [1] si potum omnem in pulmonem ferri existimat Plato, meritò accusandus est: quippe qui apertissimam rem ignoret: si verò portionem aliquam potus per asperam arteriam in pulmonem deerrare arbitratur, probabile quidpiam dicit.

Gula.
[2] *Plin. cit.*

[2] Altera fistularum exterior (*legendum*, interior) appelletur sane Gula, qua cibus atque potus devoratur. Tendit hæc ad stomachum, is ad ventrem.

[3] *Arist. 3. de part. an. 3.*

[3] Attrahitur & redditur aër per arteriam, itaque cum in parte priori cor primum collocari necesse sit, arteriam quoque seu guttur constitui ante gulam necesse est: hæc enim ad pulmonem & cor tendunt, gula ad ventrem.

[4] *Plin. cit.*
[5] *Arist. cit.*

[4] Ex cartilagine & carne arteria constat. [5] non

solum

ſolum enim ſpirandi cauſſa eſt, ſed etiam vocis: quod autem ſonet, læve ac ſolidum eſſe oportet. Gula nervo & carne conſtat. Ex nervo, ut extendi poſſit, cum cibus ingeritur: ex carne, ut mollis ſit, & cedat, nec lædatur aſperitate cibi deſcendentis.

[1] Cervix à multis vertebratisque orbiculatim oſſibus, flexilis ad circumſpectum, articulorum nodis jungitur. Spinæ annectitur, ſpina lumbis, oſſea: ſed tereti ſtructura, per media foramina à cerebro medulla deſcendente. Eandem eſſe ei naturam quam cerebro colligunt, quoniam prætenui ejus membrana modo inciſa, ſtatim expiretur. Summum gulæ fauces vocantur, extremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria jam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. [2] Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt: homini tantum infra lævam papillam, turbinato mucrone in priora eminẽs. [3] Etenim partem priorem verſus, tum ſenſus, tum etiam motus agitur. [4] Præterea ne pars prior refrigeretur. Pectus enim minus carnoſum, quam tergum eſt: quam ob rem à tergo perquam tutè calor opertus eſt. Ad lævam etiam paullum vergit, ut ejus partis refrigerationem moderetur & compenſet. Omnium enim animalium maximè homo refrigeratam habet partem ſiniſtram. [5] Hoc primum naſcentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, ſicut tardiſſimè oculos. Sed hos primum emori, cor noviſſumè. Hinc præcipuus calor. Palpitat certè, & quaſi alterum movetur animal, intro præmolli firmeque opertum membranæ involucro, munitum coſtarum & pectoris muro, ut pariat præcipuam vitæ cauſſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ gran-

Cervix.
[1] *Plin. cit.*
Medulla ſpinalis.
Fauces.
Stomachus.
Cor.
[2] *Plin. cit.*
[3] *Ariſt. cit.*
[4] *Idem 3. de part. an. 4.*
[5] *Plin. cit.*

des venæ in priora & terga diſcurrunt, ſparſæque ramorum ſerie, per alias minores omnibus membris vitalem ſanguinem rigant. Hirſuto corde gigni quoſdam homines proditur, neque alios fortioris eſſe induſtriæ; ſicut Ariſtomenem Meſſenium, qui ccc. occidit Lacedæmonios. [1] Hujus cor exectum pilis refertum invenerunt: cum eum aliquoties captum, & aſtutia elapſum cepiſſent.

Cor hirſutum.

[1] *Val. Max.* 1.8.

[2] Sub corde Pulmo eſt, ſpirandi officina, attrahens ac reddens animam, idcirco ſpongioſus ac fiſtulis inanibus cavus.

Pulmo.

[2] *Plin. cit.*

[3] *Grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus* (*anhelet.*
Situs in medio pectore.

[3] *Perſius Sat.* 1.

[4] Μεσσηγὺς δ' ἔβαλον στηθέων, ὅθι πνεύμονος ἕδρη.
In medium verò jeci pectus, ubi pulmonis ſedes.

[4] *Theocr. Idyll.* 25.

[5] Jecur in dextra parte eſt *abdominis.* In eodem eſt fel, non omnibus datum animalibus. Hominum paucis non eſt, quorum valetudo firmior, & vita longior. Eſt autem nihil aliud, quam purgamentum peſſimi ſanguinis, & ideò in materia ejus eſt. Certe jecur nulli eſt, niſi ſanguinem habentibus.

Iecur.

[5] *Plin. cit.*

Fel.

[6] Exta homini ab inferiore viſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellaverunt phrenas. Omnia quidem principalia viſcera, membranis propriis, ac velut vaginis incluſit providens natura: in hac fuit & peculiaris cauſſa vicinitas alvi, ne cibo ſupprimeretur animus. Huic certe fertur accepta ſubtilitas mentis: ideo nulla [*non multa*] eſt ei caro, ſed nervoſa exilitas. In eadem præcipua hilaritatis ſedes, quod titillatu maximè intelligitur alarum, ad quas ſubit, non alibi tenuiore cute humana, ideò ſcabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in prœliis gladiatorumque ſpectaculis mortem cum riſu trajecta præcordia attulerunt.

Præcordia.

[6] *Plin. cit.* *Ariſt.* 3. *de part. an.* 10.

[1] Subest venter adnexus infimò stomacho homini, similis canino. His solis animalium inferiore parte angustior: itaque & sola vomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus, quod accidere non potest iis, quorum spatiosa laxitas eum in inferiora transmittit. Ab hoc ventriculo lactes, à quibus capaciora intestina ad alvum, homini flexuosissumis orbibus. idcirco magis avidi ciborum, quibus ab alvo longius spatium. Iidem minus solertes, quibus obesissimus venter. Media hæc umbilico annexa in omnibus, in homine suillæ infima parte similis, à Græcis appellatur colon, ubi dolorum magna caussa est. Ventriculus. [1] *Plin. cit.* Colon. Dolor colicus.

[2] Pectus, hoc est, ossa, præcordiis & vitalibus natura circumdedit; at ademit ventri, quem necesse erat increscere [3] ingesto cibo, & ne in fœminis incremento partuum obstet. [4] Nulli animalium circa ventrem ossa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum. Costæ homini octonæ. [*duodenæ.*] [5] Protophani Magnesio costæ, ut in aliis hominibus discretæ non fuerunt, sed os unum continuum à jugulo ad situm usq; postremæ nothæ costæ. [6] Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento integuntur, [7] ad cibi meliorem concoctionem. Calor enim vim habet concoquendi, pingue autem calidum est, & omentum pingue. [2] *Plin. cit.* [3] *Arist. 2. de part. an.* 10. [4] *Plin. cit.* Costæ. [5] *Pausan.* 1. Omentum. [6] *Plin. cit.* [7] *Arist. 4. de part. an.* 3.

[8] Huic adnectitur lien in sinistra parte adversus jecori, cum quo locum aliquando permutat, sed prodigiosè. Per vulnus ademto liene vivere animalia tradunt. Sunt qui putent adimi simul risum homini: intemperantiamque ejus constare lienis magnitudine. Lien. [8] *Plin. cit.*

[9] *—petulanti splene cachinno.* [9] *Persius Sat.* 1.

[10] Proximè jecori locatus, ut purum hoc semper clarumque reddat, & modo speculi nitens atque perspicuum, ad imagines exprimendas accommodatum. [10] *Plato Timæo.*

Renes.
[1] *Plin. cit. Arist. 3. de part. an 9.*

datum. [1] Renes adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior [depressior *ob jecoris magnitudinem*] & minus pinguis, ſicciorque. Utrique pinguedo è medio exit. Homo bubulis ſimiles habet, velut è multis renibus compoſitos. [2] Meatus, qui ex vena *cava* pertendit, non cavum ſubit renum, ſed in eorum corpus abſumitur: quam ob rem in cavis eorum nihil ſanguinis continetur, neque concreſcit mortuis.

Venæ emulgentes.
[2] *Arist. 3. de part. an. 9.*
Vreteres.

Meatus verò de cavis renum exangues duo inſignes ad veſicam feruntur, ſinguli ex ſingulis: atque etiam alii ex vena aorta validi frequentesque eodem deveniunt. Quæ ita natura inſtituit, ut ex vena humoris excrementum ad renes veniret: in renibus autem ſedimen, humoribus per corpus renum colatis, in medium conflueret, ubi plurimi cavum continent. Quo fit, ut renes omnium maximè viſcerum fœdum reddant odorem. [3] Infra alvum eſt à priore parte veſica. Inter eam & alvum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur.

Veſica.
[3] *Plin. cit.*
Ilia.

Vterus.

Fœminis eadem omnia, præterque veſicæ junctus utriculus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vulvam, *forte à bulga, quaſi folliculo.*

[4] *Lucil. 21.*

[4] *Ita ut quisque noſtrum è bulga eſt matris in lucem editus.*

[5] *Plin. cit.*
Vteri ſuffocatio.

[5] In muliere geminos ſinus ab utraque parte laterum habet, funebris quoties verſa ſpiritum includit.

Nervi.
Articuli.
Vincula.

Nervi orſi à corde, bubuloque etiam circumvoluti, in omnibus lubricis applicati oſſibus: nodosque corporum, qui vocantur articuli, alíubi interventu, alíubi ambitu, alíubi tranſitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poſcit figuratio. Interiores conducunt membra, ſuperiores revocant. Inter hos latent arteriæ, id eſt, ſpiritus ſemitæ. His innatant venæ, id eſt ſanguinis rivi. Hæ in prætenues poſtremò fibras ſubter totam cutem diſperſæ,

Arteriæ.
Venæ.

spersæ, adeò in angustam subtilitatem tenuantur, ut penetrare sanguis non possit, aliudve quam exilis humor ab illo, qui cacuminibus innumeris sudor appellatur. Venarum in umbilico nodus ac coitus. Sudor. Vmbilicus.

CAP. II.

De usu partium fusior demonstratio.

CUm [1] rerum aliæ sint sempiternæ, summeque divinæ, aliæ quæ possint, & esse, & non esse: pulchrum autem, divinumque illud caussa semper sua natura melioris conditionis in rebus contingentibus sit: quod verò sempiternum non est, id & esse, & particeps tum deterioris, tum melioris esse possit: cumque anima sit corpore melior, animatumque inanimato præstet propter animam: & esse, quam non esse; & vivere, quam non vivere, melius sit: efficitur his de caussis, ut generatio sit animalium.

Procreandi necessitas.
[1] *Arist. 2. de gener. animal. 1.*

Ergo ipsa

[2] *— excipiat quamvis angusti terminus ævi:*
At genus immortale manet: multosque per annos
Stat fortuna domus, & avi numerãtur avorum.

[2] *Virgil. 4. Georg.*

[3] Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοιήδε καὶ ἀνδρῶν.
Φύλλα τὰ μέν τ' ἄνεμος χαμάδις ῥέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη
Τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὤρη.
Ὣς ἀνδρῶν γενεὴ ἡ μὲν φύει, ἡ δ' ἀπολήγει.
Nil ortus noster foliorum distat ab ortu,
Qua ventus modo fundit humi, modo tẽpore verno
Plurima nascuntur in silvis rursus opacis.
Sic hominum pars orta viget, pars desinit esse.

[3] *Homer. Il. 7.*

Hinc [4] commune animantium omnium est conjunctionis appetitus procreandi caussa, & cura quædam eorum, quæ procreata sunt. [5] Nam primum aliæ mares, aliæ fœminæ sunt. Deinde partes corporis

[4] *Cicero 1. offic.*
[5] *Idem 2. de nat. Deor.*

poris & ad procreandum & ad concipiendum aptissimæ, & in mari & in fœmina commiſcendorum corporum miræ libidines.

[1] Lucret. 2.

[1] *Ipſaque deducit dux vita dia voluptas,*
Vt res per Veneris blanditum ſecla propagent;
Ne genus occidat humanum.

[2] Laërt. 8.

[2] Semen autem eſſe dicebat Pythagoras cerebri ſtillam, quæ in ſe calidum contineat vaporem. Hæc verò dum infunditur vulvæ, ex cerebro ſaniem & humorem ſanguinemque profluere. Ex quibus caro, nervi, oſſa, pili, totumque conſiſtat corpus: ex eo autem vapore ſenſum atque animam conſtare. Formari autem primo quidem concretum & compactum intra dies quadraginta: juxta verò rationem harmoniæ, intra ſeptem, aut novem, aut decem ut plurimum menſes conſummatum atque perfectum infantem gigni. Habere autem in ſe omnis vitæ rationes, quibus ſua ſerie connexis contineri juxta congruentiæ rationem, quum ſingula ſtatutis temporibus accedunt.

[3] Cicer. cit.

[3] Cum autem in locis ſemen inſedit, rapit omnem fere cibum ad ſeſe, eoque ſeptum fingit animal: quod cum ex utero elapſum excidit in iis animantibus, quæ lacte aluntur, omnis ferè cibus matrum lacteſcere incipit: eaque, quæ paulo ante nata ſunt, ſine magiſtro duce natura mammas appetunt, earumque ubertate ſaturantur.

[4] Gal. 3. de uſu. part. 10.

Non eſt, quod hic de Momo, [4] aliiſque pecudibus verba faciamus, ne polluere videamur ſacrum ſermonem, quem ego Conditoris noſtri verum hymnum compono: exiſtimoque in eo veram eſſe pietatem, non taurorum hecatombas ei plurimas ſacrificari, & caſias, aliaque ſexcenta odoramenta ac unguenta ſuffumigari: ſed ſi noverim ipſe primus, deinde & aliis expoſuerim, quænam ſit ipſius ſapientia, quæ virtus, quæ bonitas. Quod enim

cultu

cultu conveniente exornare omnia, nihilque suis beneficiis privatum esse voluerit, id perfectissimæ bonitatis specimen esse statuo: & hac quidem ratione ejus bonitas hymnis nobis est celebranda: hoc autem omne invenisse, quo pacto omnia potissimum adornarentur, summæ sapientiæ est: effecisse autem omninò, quæ voluit, virtutis est invictæ ac insuperabilis.

[1] Faciliusque intelligetur, à diis immortalibus hominibus esse provisum, si erit tota hominis fabricatio perspecta, omnisque humanæ naturæ figura atque perfectio. Nam cum [2] tribus rebus animantium vita teneatur, cibo, potione, spiritu: ad hæc omnia percipienda os est aptissimum, quod adjunctis naribus spiritu augetur. Dentibus autem in ore constructis manditur, atque ab his attenuatur, & molitur cibus. Eorum adversi acuti morsu dividunt escas, intimi autem conficiunt, qui genuini vocantur: quæ confectio etiam à lingua adjuvari videtur. Linguam autem ad radices ejus hærens excipit stomachus, quo primum illabuntur ea, quæ accepta sunt ore. is utraque ex parte tonsillas attingens, palato extremo atque intimo terminatur. atque is agitatione & motibus linguæ, cum depulsum & quasi detrusum cibum accepit, depellit. Ipsius autem partes eæ, quæ sunt infra id, quod devoratur, dilatantur: quæ autem supra, contrahuntur. Sed cum aspera arteria (sic enim à medicis appellatur) ostium habeat adjunctum linguæ radicibus, paulo supra quam ad linguam stomachus annectitur, eaq; ad pulmones usque pertineat, excipiatque animam eam, quæ ducta sit spiritu, eandemque à pulmonibus respiret & reddat: tegitur quasi quodam operculo. quod ob eam caussam datum est, ne si quid in eam cibi fortè incidisset, spiritus impediretur. Sed cum alvi natura subjecta stomacho, cibi & potionis

[1] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

Vita tenetur tribus rebus.

[2] *Hipp. de flat.*

Dentium usus.

Linguæ usus.

Stomachi usus.

Paristhmia.

Tonsillæ.

Epiglottidis usus.

Ventriculi usus.

ſit receptaculum, pulmones autem & cor extrinſe-cus ſpiritum adducant: in alvo multa ſunt mirabi-liter effecta, quæ conſtant fere è nervis. Eſt autem multiplex & tortuoſa, arcetque & continet, ſive illud aridum eſt ſive humidum quod recipit, ut id mutari & concoqui facile poſſit: eaque tum aſtrin-gitur, tum relaxatur, atque omne, quod accepit cogit & confundit: ut facile & calore, quem mul-tum habet exterendo cibo, & præterea ſpiritu o-mnia cocta atque confecta in reliquum corpus di-vidantur. In pulmonibus autem ineſt raritas quæ-dam & aſſimilis ſpongiis mollitudo, ad haurien-dum ſpiritum aptiſſima: qui tum ſe contrahunt aſpi-rantes, tum reſpiratu dilatant, ut frequenter duca-tur cibus animalis, quo maximè aluntur animantes. Ex inteſtinis autem & alvo ſecretus à reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad jecur per quaſ-dam à medio inteſtino (meſenterio, id eſt, *medio inter inteſtina*) uſque ad portas jecoris ductas & di-rectas vias, quæ pertinent ad jecur, eique adhærent. Atque inde aliæ ad renes pertinentes ſunt, per quas cadit cibus à jecore dilapſus. Ab eo cibo cum eſt ſecreta bilis, iique humores, qui ex renibus profun-duntur, reliqua ſe in ſanguinem vertunt, ad eaſ-demque portas jecoris confluunt, ad quas omnes ejus viæ pertinent: per quas lapſus cibus in hoc ipſo loco in eam venam, quæ cava appellatur, confundi-tur, perq; eam, ad cor, confectus jam coactusq; per-labitur. [1] A corde autem in totũ corpus diſtribuitur per venas admodũ multas, in omnes partes corporis pertinentes. Quemadmodum autem reliquiæ cibi depellantur, tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxantibus, haud ſane difficile dictu eſt. Sed illa potius explicetur increbilis fabrica naturæ. Nam quæ ſpiritu in pulmones anima ducitur, ea caleſcit primum ab ipſo ſpiritu, deinde coagitatione pul-monum:

Vena cava. Sanguinis per corpus diſtributio.

[1] *Ariſt. 3. de part. anim. 4.*

Spiritus vitalis generatio.

monum: ex eaque pars redditur respirando, pars concipitur cordis parte quadam, quam ventriculum cordis appellant: cui similis alter adjunctus est, in quem sanguis à jecore per venam illam cavam influit, eoque modo ex his partibus & sanguis per venas in omne corpus diffunditur, & spiritus per arterias. Utræque autem crebræ multæque toto corpore intextæ vim quandam incredibilem artificiosi operis divinique testantur. Quid dicam de Ossibus, quæ subjecta corpori mirabiles commissuras habent, & ad stabilitatem aptas, & ad artus finiendos accõmodatas, & ad motum, & ad omnem corporis actionem. Huc adde nervos, à quibus artus continentur: eorumque implicationem toto corpore pertinentem; qui sicut venæ & arteriæ à corde tractæ & profectæ in corpus omne ducuntur. Ad hanc providentiam naturæ tam diligentem, tamque solertem adjungi multa possunt, è quibus intelligatur, quantæ res hominibus à Deo, quamque eximiæ tributæ sint: qui primo eos humo (*fortè respexit Varronis etymon, quod repugnante* [1] *Fabro probat* [2] *Lactantius*) excitatos, celsos & erectos constituit, ut deorum cognitionem, cœlum intuentes, capere possent. Sunt enim in terra homines, non ut incolæ atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque cœlestium: quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Sensus autem interpretes ac nuntii rerum, in capite tanquam in arce mirificè ad usus necessarios & facti & collocati sunt. Nam oculi tanquam speculatores, altissimum locum obtinent; ex quo plurima conspicientes, fungantur suo munere. *Præterea* [3] Visus parti priori mandatus est: cernitur enim per directum. Motus enim ante fit. Prospiciendum etiam est eodem, quo motus agitur. Aures orbem capitis æquis portionibus secant, tenentque

Cordis ventriculi.

Ossa.

Nervi.

Homo ab humo.

[1] *1. Orat. Inst. 6.*

[2] *lib. de Ira.*

Homo erectus.

Sensus.

Oculi.

Visus.

[3] *Arist. 2. de part. anim. 10.*

Auditus.

nentque medium. Auditur enim non modo per directum, verum etiam undique. [1] Et aures cum sonum recipere debeant, qui natura in sublime fertur, rectè in altis corporum partibus collocatæ sunt. Itemque nares, quod omnis odor ad superiora fertur, rectè sursum sunt: & quod cibi & potionis judicium magnum earum est, non sine caussa vicinitatem oris sequutæ sunt. Jam gustatus, qui sentire eorum, quibus vescimur, genera debet, habitat in ea parte oris, qua esculentis ac poculentis iter natura patefecit. Tactus autem toto corpore æquabiliter fusus est, ut omnes ictus omnesque nimios & frigoris & caloris appulsus sentire possimus. Atque ut in ædificiis architecti avertunt ab oculis & naribus dominorum ea, quæ profluentia necessario tetri essent aliquid habitura: sic natura res similes procul amandavit à sensibus. Quis verò opifex præter naturam, qua nihil potest esse callidius, tantam solertiam persequi potuisset in sensibus? quæ primum oculos membranis tenuissimis vestivit & sepsit: quas primum perlucidas fecit, ut per eas cerni posset: firmas autem, ut continerentur. Sed lubricos oculos fecit & mobiles, ut & declinarent, si quid noceret; & aspectum, quo vellent, facilè converterent. aciesque ipsa qua cernimus, quæ pupilla vocatur, adeo parva est, ut ea quæ nocere possint, facile vitet. palpebræque, quæ sunt tegumenta oculorum, mollissimæ tactu, ne læderent aciem aptissimè factæ, & ad claudendas pupillas, nequid incideret, & ad aperiendas: idque providit, ut identidem fieri posset cum maxima celeritate. Munitæque sunt palpebræ tanquam vallo pilorum: quibus & apertis oculis, siquid incideret, repelleretur, & somno conniventibus, cum oculis ad cernendum non egeremus, ut qui tanquam involuti quiescerēt. Latent præterea utiliter, & excelsis undique partibus

[1] *Cicer. cit.*

Odoratus. Nares. Gustatus. Tactus. Oculorum membranæ. Pupilla. Palpebræ. Palpebrarum pili.

tibus ſepiuntur. Primum enim ſuperiora ſuperciliis obducta ſudorem à capite & fronte defluentem repellunt. Genæ deinde ab inferiore parte tutantur ſubjectæ, leviterque eminentes. Naſus ita locatus eſt, ut quaſi murus oculis interjectus eſſe videatur. Auditus autem ſemper patet. ejus enim ſenſu etiam dormientes egemus. à quo cum ſonus eſt acceptus, etiam è ſomno excitamur. Flexuoſum iter habet, nequid intrare poſſit, ſi ſimplex & directum, pateret. Proviſum etiam, ut ſi qua minima beſtiola conaretur irrumpere, in ſordibus aurium tanquam in viſco inhæreſceret. Extra aurem eminent, quæ appellantur aures, & tegendi cauſſa factæ, tutandique ſenſus, & ne adjectæ voces laberentur atque errarent, priuſquam ſenſus ab his pulſus eſſet. Sed duros & quaſi corneolos habent introitus, multiſque cum flexibus, quod his naturis relatus amplificatur ſonus. Quocirca & in fidibus teſtudine reſonatur, aut cornu, & ex tortuoſis locis & incluſis referuntur ampliores. Similiter nares, quæ ſemper propter neceſſarias utilitates patent, contractiores habent introitus, nequid in eas, quod noceat, poſſit pervadere: humoremque ſemper habent ad pulverem, multaque alia repellenda non inutilem. Guſtatus præclarè ſeptus eſt. ore enim continetur, & ad uſum aptè, & ad incolumitatis cuſtodiam. Omniſque ſenſus hominum multò antecellit ſenſibus beſtiarum. Primum enim oculi in iis artibus, quarum judicium eſt oculorum, in pictis, fictis, cælatiſque formis, in corporum etiam motione atque geſtu multa cernunt ſubtilius: colorum etiam & figurarum tum venuſtatem atque ordinem, &, ut ita dicam, decentiam oculi judicant: atque etiam alia majora. nam & virtutes & vitia cognoſcunt: iratum, propitium, lætantem, dolentem, fortem, ignavum, audacem, timidumque

Genæ.

Naſus.

Auditus organum.

Aurium ſitus, & ſtructura.

Guſtatus organum.

Oculorum judicium.

Aurium judicium.

cognoscunt. Aurium item est admirabile quoddam artificiosumque judicium, quo judicatur & in vocis & in tibiarum nervorumque cantibus varietas sonorum, intervalla, distinctio, & vocis genera permulta, canorum, fuscum, leve, asperum, grave, acutum, flexibile, durum: quæ hominum solum auribus judicantur. Nariumque item & gustandi & aperte tangendi magna judicia sunt: ad quos sensus capiendos & perfruendos plures etiam quam vellem artes repertæ sunt. Perspicuum est enim, quò compositiones unguentorum, quò ciborum conditiones, quò corporum lenocinia processerint. Jam verò animum ipsum, mentemque hominis, rationem, consilium, prudentiam; qui non divina cura perfecta esse perspicit, is ipsis rebus mihi videtur carere. Ad usum autem orationis incredibile est, nisi diligenter attenderis, quanta opera machinata natura sit. Primum enim à pulmonibus arteria usque ad os intimum pertinet: per quam vox principium à mente ducens, percipitur & funditur. Deinde in ore sita lingua est finita dentibus, ea vocem immoderatè profusam fingit & terminat: quæ sonos vocis distinctos & pressos efficit, cum & ad dentes & ad alias partes pellit oris. Itaque plectri similem linguam nostri solent dicere, chordarum dentes, nares cornibus iis, qui ad nervos resonent in cantibus. [1] Quod si lingua talis, & labra humida atque agilia non essent, maxima literarum pars exprimi non posset: quippe cum literæ partim lingua producantur, partim labris comprimantur. [2] Quam verò aptas, quamque multarum artium ministras manus natura homini dedit? Digitorum enim contractio facilis, facilisque porrectio, propter molles commissuras & artus nullo in motu laborat. Itaque ad pingendum, ad fingendum, ad sculpendum, ad nervorum eliciendos sonos, ac tibiarum,

Vocis genera.

Narium, Gustandi, Tangendi judicium.

Animus.

Orationis organa.

Arteria aspera.

Linguæ usus.

Sermonis organa.

[1] *Arist. 2. de part. anim. 16.*

Manuum, Digitorum usus.

[2] *Cicer. cit.*

biarum, apta manus est admotione digitorum. Atque hæc oblectationis, illa necessitatis, cultus dico agrorum, extructionesque tectorum, tegumenta corporum vel texta vel suta, omnemque fabricam æris & ferri. Ex quo intelligitur, ad inventa animo, percepta sensibus, adhibitis opificum manibus, omnia nos consecutos, ut tecti, ut vestiti, ut salvi esse possimus: urbes, muros, domicilia, delubra haberemus.

CAP. III.

Corporis constitutio ex elementis. Quibus id conservetur, aut destruatur.

HVmanum corpus unum efficit continuatio seriesque partium, quas enumeravimus. Quæ cum simplices non sint, rursum minutius conciduntur, donec ad [1] id perventum erit, quod in diversas species partiri nequit. Elementum *vocant.* [2] Quod unum multi è veteribus, sed perperam constituunt.

[1] *Arist.* 5. *Metaph.* 4.

Elementum non unum.

[2] *Hippocr. de nat. hum.*

[3] *Lucret.* 2.

[3] *Quapropter qui materiem rerum esse putarunt*
Ignem; atque ex igni summam consistere posse:
Et qui principium gignundis aëra rebus
Constituere: aut humorem quicunque putarunt
Fingere res ipsum per se: terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omnis;
Magnopere à vero, longeque errasse videntur.
Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terramque liquori.
Sed *qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,*
Ex igni, terra, atque anima procrescere, & imbri:
Quorum Agrigentinus cumprimis Empedocles est,

Elementa quatuor.

rem acu tetigisse videntur. Et [4] Empedocles fortasse Trismegistum sequutus est, qui corpora nostra ex quatuor elementis constituta esse dixit à Deo: habere namque in se aliquid ignis, aliquid

Elementorum mixtio.

[4] *Lactant.* 2. *de orig. err.* 13.

 aëris,

aëris, aliquid aquæ, aliquid terræ: & neque ignem esse, neque aërem, neque aquam, neque terram. quæ quidem falsa non sunt. Nam terræ ratio in carne est: humoris in sanguine: aëris in spiritu: ignis in calore vitali.

[1] Ovidius 1. Met.

[1] *Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque;*
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit ignis aquæ pugnax; vapor humidus omnes
Res creat, & discors concordia fœtibus apta est.

Temperamentum.

Hæc discors elementorum concordia, Physicis Temperamentum est, concentus scilicet quidam quatuor principum qualitatum.

Qualitates.
[2] Cicer. 1. Acad. qu.

[2] Qualitatum sunt aliæ principes, aliæ ex his ortæ. Principes sunt uniusmodi & simplices. Ex his autem ortæ variæ sunt, & multiformes. Itaque aër quoque, ignis, & aqua, & terra, prima sunt. Ex iis autem ortæ animantium formæ, earumque rerum, quæ gignuntur à terra. Ergo illa initia, Elementa dicuntur: è quibus aër & ignis movendi vim habent & efficiendi, reliquæ partes accipiendi & quasi patiendi, aquam dico & terram.

[3] Idem 2. de nat. Deor.

[3] Quin & humorem & calorem, qui est fusus in corpore, & terrenam ipsam viscerum soliditatem, animum denique illum spirabilem si quis quærat unde habemus: apparet quod aliud à terra sumpsimus, aliud ab humore, aliud ab igne, aliud ab aëre eo quem spiritu ducimus.

[4] Senec. 2. de Ira 18.

[4] Et locorum itaque & animalium, & corporum, & morum varietates, mixtura Elementorum facit, & proinde in aliquos magis incumbunt ingenia, prout alicujus elementi vis major abundavit. Inde quasdam humidas vocamus aridasque regiones, & calidas & frigidas. Eadem animalium & hominum discrimina sunt. Refert quantum quisque humidi

in se calidique contineat. cujus in illo elementi portio prævalebit, inde mores erunt. Iracundos fervidi mistura faciet: est enim actuosus & pertinax ignis. Frigidi mistura frigidos facit: pigrum est enim contractumque frigus.

[1] *Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,*
Iracundaque mens facile effervişcit in ira.

[1] *Lucret.* 3.

Sed major adhuc in corporis, quam animi sanitatem, vis est tēperamenti elementorum. Et ipsa [2] Sanitas nihil aliud est, quam dispositio quædam, quæ ex humido & sicco, frigido & calido, vel naturæ vel artis beneficio aptè composito constat. quod si tantillum naturæ demas vel artis, dispositionem illam turbas, ipsam sanitatem evertis.

Sanitas in quo cōsistat.
[2] *Max. Tyr.* 10 *Dissert.* 10.

Vnde patet [3] Sanitatem esse temperiem qualitatum concinnam, hoc est certa invicem proportione respondentium.

Sanitas quid.
[3] *Plutarch.* 5. *de plac. Phil.* 30.

[4] Licet *autem* vita absque primarum qualitatum permixtione neutiquam possit consistere, peculiariter tamen in calore sita esse perhibetur.

[4] *Arist. de long. & brev. vitæ & 14. Probl.* 10.

[5] Sic enim res se habet, ut omnia, quæ alantur, & crescant, contineant in se vim caloris: sine qua neque ali possent, neque crescere. Nam omne quod est calidum & igneum, cietur & agitatur motu suo. quod autem alitur & crescit, motu quodam utitur certo & æquabili: qui quamdiu remanet in nobis, tamdiu sensus & vita remanet: refrigerato autem & extincto calore, occidimus ipsi & extinguimur. Quod quidem Cleanthes his etiam argumentis docet, quanta vis insit caloris in omni corpore. Negat enim ullum cibum esse tam gravem, quin is die & nocte concoquatur: cujus etiam in reliquiis inest calor, iis, quas natura respuerit. Jam verò venæ & arteriæ micare non desinunt, quasi quodam igneo motu: animadversumque sæpe est, cum cor animantis alicujus evulsum, ita mobiliter palpitaret, ut

[5] *Cicero* 2. *de nat. Deor.*
Caloris vis.

imitaretur igneam celeritatem. Omne igitur quod vivit, id vivit propter inclusum in eo calorem.

[1] Lucret. 3.

[1] *Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso*
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.

Morimur paullatim.

Hic cum continuo in humidum, alterum vitæ principium, agat, & id indesinenter depascatur, [2] non repente in mortem incidimus, sed minutatim procedimus. Quotidie morimur, quotidie demitur aliqua pars vitæ, & tum quoque cum crescimus, vita decrescit.

[2] Senec. Epist. 24.

[3] Ovidius 15. Met.

[3] *Nostra quoque ipsorum semper, requieq; sine ulla*
Corpora vertuntur: nec quod fuimusve sumusve,
Cras erimus.

Et quia quod è corpore continuò effluit, non eadem bonitate instauratur;

[4] Idem de rem. amor.

[4] *— cito pede labitur ætas.*
Nec bona tam sequitur, quam bona, prima fuit.

Siquidem

[5] Horat. 2. Epist. 2.

[5] *Singula de nobis anni prædantur euntes.*

Mors inevitabilis.

[6] Cicer. 1. de invent.

Quamvis verò [6] corpus mortale aliquo tempore interire necesse est: atque ita necesse est, ut vis ea postulat, quam modo describebamus, necessitudinis: cui nulla vi resisti potest, quæ neque mutari, neque leniri potest: *tamen ne id ante tempus fiat, procurandum est.*

[7] Xenophon Memorab.

[7] Socrates vehementer familiares suos hortabatur, ut valetudinis curam haberent: ac partim à peritis, quæ possent, discerent, partim singuli per omnem vitam seipsos observarent, quinam cibus, qui potus, qui labor eis conduceret, & quo pacto his utendo, quam optima frui valetudine possent. Nam si quis ita sui rationem haberet, difficile ajebat esse, ut medicum aliquis inveniret, qui ad valetudinem conducentia magis ipso dijudicaret.

Rerum non-naturalium necessitas.

Vt igitur quod absumptum est, quantum fieri potest, resarciatur, cibo, potu, aërisque inspiratione opus

opus est. Cum verò cibus & potus corporis nostri alimentum fieri nequeant, nisi coctione immutentur; & coctio, calidi innati spirituumque beneficio in primis perficiatur: omnia quæ calorem nativum spiritusque seu conservare, seu augere possunt, ad sanitatem tuendam faciunt, quæ verò illa dissipant aut impensè consumunt, sanitati & vitæ obsunt. Talia sunt, Somnus & Vigilia, Animi corporisque motus, &c. Quia porrò cibus, quem assumimus, ob dissimilitudinem, in corporis nostri substantiam totus verti non potest: necessariò in coctione, aliqua excrementa secernuntur, quæ cum inutilia sint, ne corpus nostrum offendant, excernenda sunt.

Hinc rectè dictum à Cicerone, [1] Valetudinem postulare πέψιν, ἀλυπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας; concoctionem, jucunditatem, deambulationem moderatam, delectationem, purgationem ventris.

[1] *Epist. ad fam. 16.*

[2] Et hæc ægri sanique communia habent, ne avide cibos appetant, ut lassitudinem vitent, *& reliquis quatuor, quas Res non-naturales vocant Medici, ritè utantur. Sunt enim istæ pro usu aut abusu, vel sanitatis vel morborum caussæ, uti sigillatim deinceps monstrabimus.*

[2] *Senec. Ep. 94.*

IOH. BEVEROVICII
MEDICINÆ VETERUM
PARS II.
ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΗ.
DE
Sex rebus non-naturalibus, quatenus Sanitatis, vel morborum caussæ.

LIB. I.
DE AERE.
CAP. I.
Aëris neceßitas, temperies, materia, ſubſtantia, facultates.

Aëris neceſſitas.
[1] *Plin.* 2.38.

I*Nter* [1] *res non naturales primus Aëri debetur locus. Siquidem* tot animalium hauſtus ſpiritum è ſublimi trahit, *quo vix momento carere poſſunt.*

[2] *Cicero* 2. *de nat. Deor.*
Temperies.
Materia.

[2] Terra ſita in media parte mundi, circumfuſa undique eſt hac animabili ſpirabilique natura, cui nomen eſt Aër, Græcum illud quidem, ſed receptum tamen uſu à noſtris: tritum eſt enim pro Latino.

[3] *Cicer. ibid.*

[3] Ipſe verò aër, qui natura eſt maximè frigidus, minimè eſt expers caloris: ipſe enim oritur ex reſpiratione aquarum. earum enim quaſi vapor quidam aër habendus eſt. Is autem exiſtit motu ejus caloris, qui aquis continetur. quam ſimilitudinem cernere poſſumus in iis aquis, quæ effervescunt ſubditis ignibus.

[1] Aër

[1] Aër die & nocte distinguitur: isque tum fusus & extenuatus in sublimi fertur, tum autem concretus in nubeis cogitur, humoremque colligens terram auget imbribus, tum effluens huc & illuc ventos efficit. Idem annuas frigorum & calorum facit varietates: idemque & spiritu ductus alit, & sustentat animantes, *fumosaque spiritus & caloris nativi supervacanea excipit. Quare tam si eo destituatur, quam si nimium retineat, moritur homo.*

[1] *Cic. ibid.*

Facultates.

[2] Hector diu flumini obluctatus in ripam semianimis evasit, & ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, nullo adjuvante exanimatus est. *Et* [3] qui intemperantius aquam hauserant, intercluso spiritu extincti sunt.

[2] *Curtius 4. Hist.*

[3] *Idem lib.6.*

[4] Fertur ille quidem levitate sublimi, sed tamen in omnes partes se ipse fundit. itaque & mari continuatus & junctus est, & natura fertur ad cœlum. cujus tenuitate & calore temperatus, vitalem & salutarem spiritum præbet animantibus. *Quacunque is vel substantia, vel qualitate præditus est, ea ipsa primum spiritus, deinde humores, postremo partium substantiam afficit. Serenus, tenuis, temperatus omnibus convenit. Nam* [5]

[4] *Cicer. cit.*

Aër temperatus & tenuis.

Temperie cœli corpusque animusque juvatur.

[5] *Ovid. 2. de Ponto 7.*

Et, ut hic spiritus nostros collustrat, sanguinem attenuat, corpus omne pervadens raritate diffundit, suscitatoque calore appetentiam, concoctionem, supervacuorum dissolutionem, expurgationemque procurat: ita crassus, densus, caliginosus, & aliena permistione inquinatus, spiritus obscurat, sanguinem & humores densat atque labefactat, corpus degravat & calorem opprimit. [6] Q. Catulus Cos. Romanus à C. Mario propter civiles dissensiones mori jussus; recenti calce illito, multoque igni percalfacto cubiculo, se inclusum peremit.

Aër crassus.

[6] *Valer. Max. 9.12.*

CAP. II.

Corporis & animi ſanitas ex aëre dependens: ejusque à cœlo, & terra mutatio.

Aër ſalubris.

TAnta aëris vis & facultas, ut optime ſervetur — mens ſana in corpore ſano.

[1] Polybius 14. Hiſt.

[1] In Luſitania ob aëris temperiem & homines fœcundi ſunt, & animantia reliqua, & fructus, qui naſcuntur in ea provincia, minimè corrumpuntur.

[2] Iuſtin. 44. Hiſt.

Quin & [2] ſalubritas cœli per omnem Hiſpaniam æqualis, quia aëris ſpiritus nulla paludum gravi nebula inficitur.

[3] Phyllidius Com.

[3] Ὅπερ μέγιστόν ἐστιν ὑγιείας μέρος,
Τὸ τὸν ἀέρ᾽ ἕλκειν καθαρὸν, οὐ τεθολωμένον.
Hinc ſanitatis pars hæc eſt potiſſima,
Haurire purum ſpiritum, non turbidum.

[4] Iuſtin. 2. Hiſt.
[5] Appinian. de bell. Punico.

Referunt [4] Ægyptum ita temperatam ſemper fuiſſe, ut nec hyberna frigora, nec æſtivi ſolis ardores incolas ejus premerent. [5] Sunt Numidæ in tota Africa valentiſſimi, & inter longævos annoſiſſimi: ea cauſſa fortaſſe, quod hyems ibi habet parum noxii frigoris, & æſtas non eſt tam ardens, quam apud Indos ac Æthiopas.

Aëris mutatio.
[6] Herodot. 2. Hiſt. 77.

Quinetiam [6] ex aëris mutationibus præcipuè exiſtunt in hominibus morbi.

[7] Livius 5. Hiſt.

Ita ſæpè [7] triſtem hyemem, ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, gravis peſtilensque omnibus animalibus æſtas excepit.

[8] Idem lib. 4.

Sic aliquando [8] ſiccitate plurimum laboratum eſt, quæ ſtragem ſiti morientium pecudum dedit: ſcabie alia abſumpta, vulgarique contactu in homines morbi. Nec corpora modo affecta tabo, ſed animos quoque multiplex religio invaſit.

Aëris qualitas anim. & corpus afficit.
[9] Cicero 2. de Divin.

[9] Cum tempore anni tempeſtatumque cœli converſiones commutationesque tantæ fiant acceſſu ſtella-

ſtellarum & receſſu, cumque ea vi Solis efficiantur, quæ videmus: non veriſimile ſolum, ſed etiam verum eſſe cenſent Chaldæi, proinde ut temperatus ſit aër, ita pueros orienteis animari atque formari, ex eoque ingenia, mores, animum, corpus, actiones vitæ, caſus cujusque eventusque fingi.

[1] Auſteritatem morum Arcadibus conciliat aëris qualitas, quo in plerisque locis utuntur frigidiore & triſtiore: quum ita ſit natura comparatum, ut cœlo habitatïonis conſimiles neceſſariò omnes evadamus. Hæc namque non alia cauſſa ulla eſt, cur pro varietate nationum, & ut quæque invicem longiſſimis diſtent intervallis, ita plurimum invicem moribus, formis, caloribus, maxima denique parte inſtitutorum mortales differamus. Ut igitur naturæ rigorem hunc, torvitatemque ac duritiem aliquo temperamento emollirent, non ſine ratione in Rep. ſua formanda Muſicæ tantum tribuerunt, ut quum cæteris vitæ inſtitutis uterentur ſeveriſſimis, in Muſica tamen erudiri non ſolum pueros juberent, verum etiam adoleſcentes ac juvenes ad annum uſque trigeſimum. Præterea communibus conventibus ſacris quamplurimis viros pariter ac mulieres aſſuefècerunt: puerorum inſuper ac puellarum una ſaltantium choros inſtituerunt; & ut verbo expediam, quo poſſent durum illud atque ingratum animi robur, cultura morum manſuefacere ac mitigare, quidvis ſunt moliti.

[1] *Polybius 4. Hiſt.*

[2] Gallogræcorum gens, ſicut ipſum nomen indicio eſt, mixta, & adulteratæ reliquiæ Gallorum, qui Brenno duce vaſtaverant Græciam; mox Orientem ſequuti, in media parte Aſiæ ſederunt. Itaque ut frugum ſemina mutato ſolo degenerant, ſic illa genuina feritas eorum, Aſiatica amœnitate mollita eſt. *Nam*

[2] *Florus 2. Hiſt. 11.*

[3] *Quicquid ad Eoos tractus, mundique teporem*
Labi-

[3] *Lucan. 8.*

Labitur, emollit gentes clementia cœli.
Omnis in Arctois populus quodcunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis & mortis amator.

[1] *Iuvenal. Sat.10.*

Quamvis verò
[1] *Democriti sapientia monstrat,*
Summos posse viros, & magna exempla daturos,
Vervecum in patria, crassoque sub aëre nasci:
tamen [2] *una hirundo non facit ver.*

[2] *Aristot. 1. Eth.1.*
Aër tenuis ingeniosos facit.
[3] *Cicer. 2. de nat.Deor.*
[4] *Idem de Fato.*
[5] *Horat.2. Epist.2.*
[6] *Cicer. 1. de Divin.*
Aër inficitur à vaporibus terræ, &c.
[7] *Plinius 2. Nat.93.*

[3] Etenim licet videre acutiora ingenia, & ad intelligendum aptiora, eorum qui terras incolant eas, in quibus aër sit purus ac tenuis, quam illorum, qui utantur crasso cælo, atq; concreto. [4] Athenis tenue cœlum, ex quo etiam acutiores putantur Attici; crassum Thebis; itaq; pingues Thebani ac valentes.

[5] *Bœotum in crasso jurares aëre natum.*

[6] *Et ut* partes agrorum, aliæ quæ acuta ingenia gignunt, aliæ quæ retusa, *sic etiam* aliæ pestilentes, aliæ salubres. quæ omnia fiunt & ex cœli varietate, & ex disparili aspiratione terrarum. [7] Spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi volucribus tantum, ut Soracte vicino urbi tractu, alibi præter hominem cæteris animantibus, nonnunquam & homini, ut in Sinuessano agro & Puteolano: Spiracula vocant; alii Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes.

In Puteolano propè Baias

[8] *Virgil. 6. Æn.*

[8] *Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,*
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
Quam super haud ullæ poterant impunè volantes
Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad convexa ferebat:
Vnde locum Graii dixerunt nomine Aornon.

Averni duplex etymón.
[9] *Servius in Com.*
[10] *Ep. in Balsac.*

[9] Sanè hic locus sylvarum densitate sic ambiebatur ante, ut exhalans inde per angustias aquæ sulphureæ odor gravissimus supervolantes aves necaret. Vnde & Avernus dictus est, quasi ἄορνος. ([10] *Erudi-*
tionis

tionis principi videtur potius esse .ex Hebræo lo aor, *quasi* sine lumine aut luce.) Quam rem Augustus Cæsar intelligens, dejectis sylvis, ex pestilentibus amœna reddidit. *Ab eo tempore, quod & ipse vidi,*

[1] *—pacatum limen Averni*
Innocuæ transistis aves.

[1] *Claudian. 2. de rapt. Proserp.*

Itaque cœli & loci in habitationibus maxima habenda ratio, & [2] quod inchoatur ædificium, sicut salubri regione, ita saluberrima parte regionis debet constitui: nam circumfusus aër atque corruptus plurimas affert corporibus nostris caussas offensarum. Sunt quædam loca, quæ solstitiis minus concalescunt, sed frigoribus hyemis intolerabiliter horrent, sicut Thebas ferunt Bœotias. Sunt quæ tepent hyeme, sed æstate sævissimè candent, ut affirmant Euboicam Chalcidem. Petatur igitur aër calore & frigore temperatus, quem fere medius obtinet collis, quod neque depressus hyeme pruinis torpet, aut torret vaporibus, neque elatus in summa montium perexiguis ventorum motibus, aut pluviis omni tempore anni sævit.

Habitatio ubi eligenda.

[2] *Columell. 1. R.R. 4.*

Aëris salubris locus.

[3] Aëris igitur salubritatem declarant loca ab infimis vallibus libera, & nebularum noctibus absoluta, & habitatorum considerata corpuscula, si eis color sanus, capitis firma sinceritas, inoffensum lumen oculorum, purus auditus, & si fauces commeatum liquidæ vocis exercent. Hoc genere benignitas aëris approbatur. His autem contraria, noxium cœli illius spiritum confitentur.

Signa.

[3] *Pallad. 1. R.R. 5.*

CAP. III.

Aëris mutatio à ventis: horumque essentia & vires.

PRæter illas qualitates, quas terra, vel cœlum aëri invehunt, magnas etiam mutationes patitur à ventis.

Aër tranquillus noxius.

Tran-

[1] Senec. 6. Nat. 27.

Tranquillus aër nulla ventorum vi impulsus, quique [1] vel terrarum culpa, vel pigritia, & æterna nocte torpescit, gravis haurientibus est.

[2] Cicer. 2. de nat. Deor.

[2] Nam ut profluens amnis aut vix, aut nullo modo, conclusa autem aqua facile corrumpitur: sic *salubrium ventorum* flumine *aëris* vitia diluuntur, angustia autem conclusus non facile seipsum tutatur.

[3] Senec. cit.

Meritò itaque divina [3] providentia, ventos per diversa disposuit, ut aëra non sinerent pigrescere, sed assidua vexatione utilem redderent, vitalemque tracturis.

[4] Tacitus 15. Annal.

Quapropter incensa sub Nerone Roma, largiores mox vicos, & non tantum [4] decorem novæ urbi attulere; *sed & salubritatē, patulo scilicet aëre; quanquam essent*, qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde Solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defensam, graviore æstu ardescere.

[5] Plutarch. de Curiosit.

Ædium situs salubris.

Itaque [5] domum, quæ non perfletur, aut tenebricosa sit, vel hyemi tempestatibusque obnoxiam deserere fortassis optimum est. Si quis tamen ob consuetudinem lòco eo delectetur, potest ex fenestris transpositis, scalis mutatis, & januis aliquibus apertis, aliis clausis, splendidior, perspicabilior, ac salubrior redigi. Quo genere mutationis quidam urbibus magnam utilitatem conciliaverunt. Sicut Chæroneam ad favonium ventum inclinatam, Solisque radios sub vesperam Parnasso incumbentis excipientem, versus ortum conversam à Chærone ferunt.

Vrbium situs salubris.

[6] Aristot. 7. Polit. 11.

[6] Quæ enim in auroram inclinant urbes, & ad eos ventos, qui ab oriente spirant, salubriores sunt. Proximè ab his, quæ in aquilonem vergunt.

Quare

Quare de Ventorum natura plenius agere operæ pretium est. [1] Ventus est fluens aër. Quidam ita definierunt: Ventus est aër fluens in unam partem: aut, Ventus aër est fluens impetu, aut vis aëris in unam partem euntis, aut cursus aëris aliquo concitatior. Hæc definitio videtur diligentior: quia nunquam aër tam immobilis est, ut non in aliqua sit agitatione. *Quamvis autem & vetusta sit, &* [2] *Hippocratica, refutatur tamen ab Aristotele, qui* [3] Ventum, sicci halitus, quem terra profundit, copiam circum terram currentem esse *voluit*: [4] Anaximander ventum esse fluxionem aëris, motis in eo à Sole aut colliquatis partibus tenuissimis humidissimisque. Metrodorus aqueæ exhalationis incendium à Sole factum, excitare divinos flatus. [5] Quomodo ergo talis flatus concipitur? Quicquid ex se paludes, & flumina, *& mare* emittunt (id autem & multum est, & assiduum) per diem solis alimentum est: nocte non exhauritur, sed montibus inclusum, in unam regionem colligitur. Cum illam implevit, & jam se non capit, sed exprimitur aliquo, & in unam partem procedit: hic ventus est. Itaque eo incumbit, quo liberior exitus invitat, & loci laxitas, in quam coacervata incurrant.

Ventus quid.
[1] *Seneca 5. Nat. q. 1.*
[2] *de Flatib.*
[3] *Meteor. 4.*
[4] *Plutarch. 3. de placit. Philos. 7.*
Ventorum generatio.
[5] *Senec. 1. Nat. q. 8.*

[6] In universum de Ventis diximus: nunc viritim incipiemus illos excutere. [7] Satis notum est, limites regionesque esse cœli quatuor, exortum, occasum, meridiem, septentrionem. *Hinc* [8] veteres juxta positionem cardinum, tantum quatuor principales à singulis cœli partibus flare credebant, [9] Eurum, Austrum, Aquilonem, Favonium.

[10] *Asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu,*
Auster amat medium cœlum, Zephyrusque profundum.

Quatuor etiam enumerat Homerus:

[11] Ξὺν δ᾽ Εὖρός τ᾽ ἔπεσε Ζέφυρός τε Νότος τε δυσαὴς,

[6] *Ibid. 7.*
Ventorum numerus.
[7] *Agell. 2. 22.*
[8] *Veget. 3. de re milit. 28.*
[9] *Agell. cit.*
[10] *Manil.*
[11] *Odyss. 5.*

Καὶ

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Cumque Euro incubuit Zephyrusque, Notusque furentes,

Sudificusque simul Boreas mala plurima volvens.

Nec plures agnovit Ovidius:

[1] *1. Metam. & 1 Trist. 2. Item Lucan. 1.*

[1] *Eurus ad auroram, Nabathæaque regna recessit,*
Persidaque & radiis juga subdita matutinis.
Vesper, & occiduo quæ littora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro: Scythiam septemque Triones
Horrifer invasit Boreas: contraria tellus
Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.

[2] *Veget. 3. 28. Agell. cit.*

[2] Sed experimento posterior ætas duodecim cõprehendit. Horum vocabula ad submovendam dubitationem, non solum Græca, sed etiam Latina protulimus, ita ut ventis principalibus declaratis, eos qui ipsis dextra lævaque juncti sunt, indicemus. A verno itaque solstitio, id est, ab orientali cardine, sumimus exordium, ex quo ventus oritur ἀπηλιώτης, id est, subsolanus. Huic à dextra jungitur καικίας, seu erobinus. A sinistra εὖρος, sive vulturnus. Meridianum autem cardinem possidet νότος, id est, auster. Huic à dextra jungitur λευκονότος, id est, albus notus. A sinistra λιβονότος, id est, corus. Occidentalem verò cardinem tenet ζέφυρος, id est, subvespertinus. Huic à dextra jungitur λὶψ, sive Africus. A sinistra ἰάπυξ, sive favonius. Septentrionalem verò cardinem sortitus est ἀπαρκτίας sive septentrio, cui adhæret à dextra θρασκίας sive circius, à sinistra βορέας, id est, aquilo. Hi sæpe singuli, interdum duo, magnis autem tempestatibus etiam tres pariter flare consueverunt.

[3] *Musæus*

[3] Μαρναμένων ἀνέμων, ζεφύρου δ' αὐτέπνεεν εὖρος,
Καὶ νότος ἐς βορέην μεγάλας ἀφέηκεν ἀπειλάς.

[4] *Virg. 1. Æn.*

[4] *Incubuere mari, totumque à sedibus imis*
Vna Eurusque, Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos volvunt ad littora fluctus.

Merito

Merito itaque [1] si duodecim aër discrimina facit, totidem facit & ventos. Quidam sunt quorundam locorum proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt, *quandoque morborum endemiorum autores.*

[1] *Senec. 5. Nat. 17.*

Ventorum qualitates.

[2] Venti igitur principalissimi definitique hi sunt, atque hoc digeri ordine assolent. Ab ortu autem flantes calidiores sunt ab occasu flantibus. quia Sol diutius supra illos fertur, hos verò diutius deserit, tardiusque eum locum accedit.

[2] *Aristot. 2. Meteor. 6.*

Ventorum Septentr. natura.

[3] Ventorum frigidissimi sunt, quos à Septentrione diximus spirare, & vicinus his Corus. ii & reliquos compescunt, & nubes abigunt, [4] propterea quod è propinquo veniunt. Quinetiam hi omnium maximè crebri ac validi spirare solent, ac proinde inter reliquos maximè liquidi & illustres existunt. Nunc cum de prope maxime spirent, vi sua reliquos flatus sternunt, & discussis nubibus, quæ coalescere cœperant, cœlum sudum apertumque reddunt. *Hinc &* [5] βορέης dicitur αἰθρηγενέτης, serenitatem inducens. [6] At Cæcias serenus non est, quod in se reflectatur, [7] & in se trahat nubes, [8] unde & illud proverbium dici solet:

[3] *Plin. 2.47.*
[4] *Arist. cit.*

Boreas.
[5] *Homer. Odyss. 5.*
Cæcias.
[6] *Arist. cit.*
[7] *Plin. cit.*
[8] *Arist. cit. Agell. cit.*
[9] *Ita legit Muret. 2. Ep. 6.*

[9] Ἕλκων ἐφ' αὑτὸν, ὡς ὁ καικίας νέφος.

Vt Cæcias nubem, perinde ad se trahens.

[10] Humidi Africus, & præcipue Auster Italiæ. Sicci Corus & Vulturnus, præterquam desinentes. Nivales Aquilo & Septentrio: Æstuosus Auster: tepidi Vulturnus & Favonius. [11] Saluberrimus autem omnium Aquilo: *& de Zephyri salubritate hunc versum citat* [12] *Philosophus:*

Aquilo.
Zephyrus.
[10] *Arist. 26. Probl. 33.*
[11] *Plin. cit.*
[12] *Homer. Odyss. 4.*

Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας.

Sed Zephyri assiduè spirant, ventique salubres.

Etesiæ.
[13] *Plin. 18.6.*

[13] Quam tempestivos autem dedit natura: quam salutares, non modo hominum, sed etiam pecudum generi, iis denique omnibus, quæ oriuntur è terra,

ventos Etesias? quorum flatu nimii temperantur calores.

Auster. [1] Plin. 2.47. [1] Noxius Auster, & magis siccus, fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. *Quinetiam*

[2] Virgil. 1. Georg.

[2] — ubi tempestas, & cœli mobilis humor
Mutavere vices, & Iupiter humidus Austris
Densat, erant quæ rara modo, & quæ dẽsa relaxat:
Vertuntur species animorum, & pectore motus
Concipiunt alios.—

[3] Plin. 18.6. [3] Homerus omnino è flumine semper antelucanas auras insalubres verissimè tradidit. *Sed ille frigidas modo dixit:*

[4] Od. 5. [4] Ἄυρη δ' ἐκ ποταμοῦ ψυχρὴ πνέει ἠῶθι πρό.

[5] Rover. vert. *[5] Aura sub auroram è fluvio nam frigida spirat.*

LIB. II.

DE CIBO ET POTV.

CAP. I.

Alimentorum necessitas.

INter illa, quorum recto usu sanitas & vita conservatur, abusu mors & morbi accersuntur, Alimenta locum obtinent secundum.

[6] Lucret. 2. *[6] Omnia debet enim cibus integrare novando.*

[7] Arist. Polit. 5. *Quandoquidem igitur* [7] non est possibile, vivere absque alimento, *Homines urgente fame ac siti necessario*

[8] Valer. Flacc. 2. Argon.

[8] — Cereris tum munere fessas
Restituunt vires, & parco corpora Baccho.

[9] Homer. Odyss. 7.

[9] Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο
Ἔπλετο. ἥτ' ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκῃ.
Nihil enim querulo ventre molestius est.
Iubet is necessitate quadam sui meminisse.

[1] Cum

[1] Cum aliquando plebem Romanam importunè annonam & largitiones flagitantem, revocaturus esset Cato major, sumpsit hujusmodi exordium: Arduum, Quirites, ad ventrem verba facere, qui careat auribus. [1] *Plutarch. in vita.*

Et certè

[2] *Deficient inopem venæ te, ni cibus, atque*
Ingens accedat stomacho fultura ruenti. [2] *Horat. 2. Sat. 3.*

[3] Cum enim alimentum non recipiunt animalia, interire solent. idem enim seipsum emacerat. nam quemadmodum flamma parva magnam exurit corrumpitque, propterea quod alimentum ejus absumat: sic calor naturalis, cui primaria concoquendi vis inest, materiam in qua sit, consumit. [3] *Aristot. de long. & brev. vita 5.*

[4] *Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur;* [4] *Lucret. 4.*
Multa per os exhalantur, cum languida anhelant.
His igitur rebus rarescit corpus, & omnis
Subruitur natura; dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,
Et recreet vires interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.

[5] Posse *itaque* hominem absque victu vivere, nemo sibimet ipsi persuadeat. [5] *Xenophon in Oecon.*

[6] Certe enim cibus ut remedium famis sumitur, & curare seipsos dicuntur, qui victus ratione ütuntur certa, *aliàs* molestias quam voluptates plures enumerare licet à cibo ortas. Equidem Homerum arbitror eò respexisse, cum Deos immortales esse eo argumento demonstraret, quod alimento nullo uterentur. [6] *Plutarch. in Conv. VII. Sapp.*

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον·
Τοὔνεκ' ἀναίμονές εἰσι· καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

Nam neque edunt Cereris, neque Bacchi munera potant,
Hinc immortales, & cassi sanguine habentur.

Innuit enim non vivendi modo, sed & moriendi

viaticum esse nutrimentum. Hinc enim morbi corporibus adhærescunt, quibus repletio sæpius, quam inedia caussam præbet: ac plerumque majoris est laboris ingestum consumere & dissipare alimentum, quam comparare.

[1] *Isocrat. de pace.*

Quoniam verò [1] in humana vita cernitur, multos iis & cibis & exercitationibus delectari, quibus & corpus & animum lædunt: contraque ab iis, quibus utraque hæc juvarentur, tanquam laboriosis & molestis abhorrere:

[2] *Ovid. 2. de rem. amor.*

[2] *Ecce cibos etiam, Medicinæ fungar ut omni*
Munere, quos fugias, quosque sequare, dabo.

[3] *Plin. in procem. lib. 20.*

[3] Maximum hinc opus ordimur, & cibos suos homini narrabimus, faterique cogemur, ignota esse per quæ vivit: neque id parvum existimaverit, nominum vilitate deceptus.

Sumuntur autem cibi vel è plantis, vel ex animalibus. de quibus separatim nunc agemus.

CAP. II.

Cibi è plantis.

Cibus prisci ævi.
[4] *Lucian. Amorib.*

PRimi [4] homines, ut primum creati fuere, contra famem quotidianam remedium quærebant. Tum præsenti indigentia compulsi, cum per inopiam consilii, quod melius erat, eligere non liceret, trita herba vescebantur, mox molliores radices effodiendo, modo plerumque quercus fructum comedendo.

[5] *Ovid. 1. Met.*

[5] *Ipsa quoque immunis, rastroq; intacta, nec ullis*
Saucia vulneribus, per se dabat omnia tellus:
Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iovis arbore glandes.

[6] *Luc. cit.*

[6] At posterior ætas hæc brutis animantibus edenda abjecit.

abjecit. Sationem autem frumenti & hordei agricolarum diligentia invenit, reperta ratione, qua quotannis illa renaſcerentur.

Sic, ut jam diximus, [1] *Ovidius 4. Faſt.*

[1] *Panis erant primis virides mortalibus herbæ,*
Quas tellus nullo ſollicitante dabat.
Et modo carpebant vivax è ceſpite gramen;
Nunc epulæ teneræ fronde cacumen erant.
Poſtmodo glans nata eſt. bene erat, jam glande reperta: Glans.
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.

Frumentum.

Frumento ſcilicet. Quod [2] Cereris ſemen *dixit poëta, quia ejus* [2] *Virgil. Culice.*

[3] *—— munere tellus* [3] *Idem 1. Georg.*
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta.

Inveſtigandi cauſſa non deliciæ, ſed inopia. Siquidem

[4] *Prima Ceres, ferro mortaleis vertere terram* [4] *Ibid.*
Inſtituit, cum jam glandes, atque arbuta ſacræ
Deficerent ſylvæ, & victum Dodona negaret.

Sed facilis jactura, inventis melioribus.

[5] Quæ eſt *enim* in homine tanta perverſitas, ut inventis frugibus glande veſcantur? [5] *Cicero Oratore.*

Tempore famis tamen quibuſdam in cibum ceſſit, [6] nec non & inopia frugum, arefactis glandibus molitur farina, ſpiſſaturque in panis uſum. Quin & hodie per Hiſpanias, ſecundis menſis glans inſeritur. [7] Hujuſmodi nimirum tragemata conveniebant iis, quibus dentifricii loco lotium eſſet. [6] *Plin. 16. 5.* [7] *Eraſm. Chil. 1. Cent. 4. Adag. 2.*

Quemadmodum verò Frumentum inter ea, quæ terra edit, optimum præbet alimentum, ita & inter edulia, quæ ex frumento fiunt, Panis; [8] & de omnibus, quæ eſui apta ſunt, apprimè panis reficit, non homines modo, ſed jumenta quoque, ut vel minimo panis fruſtulo veſcendo confirmentur atque Panis. [8] *Plutarch. 6. Symp. 8.*

Puls. progrediantur. [1] Pulte autem, non pane vixisse
[1] *Plin.* 18.8. longo tempore manifestum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.

Sed invento panis conficiendi modo pultis usus evanuit. Ideò Theocritus;

[2] *in Cynisca.* [2] Ἤρατο μὰν καὶ τῆνος (ἐμὶν δοκεῖ) ὀπτῶ ἀλεύρω.

Nam puto & hic assæ correptus amore farinæ.

[3] *Erasm. Chil.* [3] Farinam assam, novam & lautiorem victus ratio-
2. Cent. 1. Adag. 91. nem vocat, propterea quod priscos illos pulte duntaxat victitasse legimus, videlicet clibano coquendi panis nondum invento.

Hordeum. *Conficitur autem panis potissimum ex farina hor-*
[4] *Plin.* 18.7. *dei vel tritici.* [4] Antiquissimum in cibis Hordeum: *apud Romanos verò ignominiæ caussa militibus pro tritico dabatur.*

[5] *Sueton. in vita.* [5] Augustus cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pavit. *Et ob exiguum alimentum*
[6] *Plin. cit.* [6] Panem ex hordeo antiquis usitatum, vita damnavit, quadrupedumque tradidit refectibus.

Melior fit ex tritico, optimus ex ejus flore, quem similam, sive similaginem vocant.

[7] *Martial. in Xen.* [7] *Nec poteris Similæ dotes numerare, nec usus,*
Pistori toties cum sit & apta coquo.
Sed tener & niveus, mollique siligine factus
Servatur domino.

Placentæ. *Quamvis verò Placentæ veteribus adeò placuerint,*
[8] *Athen.* 14. *ut Bioni expresserint,* [8] non posse aliquem omnibus placere, nisi placenta fieret, aut vinum Thasium, *tamen*

[9] *Philo de Victim.* [9] Placentæ, cupedia, bellaria, condimentaque alia curiosa pistorum & coquorum gustui servientium, conciliant morbos tum corpori, tum animo insanabiles.

Milium. [10] Milio Campania maximè gaudet, pultemque
[10] *Plin.* 18.10. candidam ex eo facit; fit & panis prædulcis.

Legumina. [11] Sequitur natura Leguminum, inter quæ maxi-
[11] *Plin.* 18.12. mus

mus honos fabæ: quippe ex qua tentatus sit etiam panis. Faba.

[1] Pythagoricis interdictum putatur ne faba vescerentur, quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis vera quærenti contrariam: [2] quasi verò eo cibo mens, non venter inflétur! [1] *Cicer. 1. de Divin. Laërt. 8.* [2] *Idem 2. de Divin.*

[3] Ægyptii fabas in sua terra nec admodum ferunt, nec eas, quæ provenerint, aut crudas, aut in aqua coctas edunt. Sacerdotes verò ne aspicere eas sustinent, arbitrantes haud mundum illud legumen esse. *Et certè* [4] faba fabrorum, *& opificum cibus.* [3] *Herodot. 2. Hist. 37.* [4] *Martial. 10. Ep. 48.*

Cicer.

[5] *Diphilus autor est Cicer ægrè concoqui, abstergere, ciere lotium, esse flatuosum. Diocles addidit, esu ciceris turgere, veluti fermento quodam, molem carnis.* [5] *Athen. 2. 14.*

Lupinus.

[6] Diphilus refert Lupinos abstergere, multum alere, præsertim si aqua diutius macerati dulces evaserint. [6] *Athen. 2. 15.*

Lactula.

Inter olera excellit Lactuca, quam prisci somno conciliando à cœnâ sumere solent. Hinc & [7] Tacitus Imp. præ omnibus oleribus affatim ministratis, lactucis impatienter indulsit. somnum enim se mercari illa sumptus effusione dicebat. [7] *Vopiscus in vita.*

Postera ætas reliquis eam cibis ad appetentiam excitandam præmittit. Quibus caussis solvitur hoc problema:

[8] *Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,*
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes? [8] *Martial. 13. 14.*

[9] In universum Lactuca ventriculo confert, refrigerat, per alvum facile secedit, conciliat somnum, veneris impetum cohibet. Callimachus refert Venerem Adonin in lactucis occuluisse, ea quidem allegoria poëtis innuentibus, qui assidue lactuca vescuntur ad venerem esse invalidos. Eubulus in Astytis: [9] *Athen. 2. 28.*

Μὴ παράθῃς μοι θριδακίνας, ὦ γύναι,
Ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ἢ σεαυτὴν αἰτιῶ·
Ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ γὰρ, ὡς ὁ λόγος, ποτὲ
Τὸν Ἄδωνιν ἀποθανόντα προὔθηκε Κύπρις.
Ὥστ' ἐστὶ νεκύων βρῶμα.

[1] Grotius vertit.

[1] *Ah, mulier, ne tu quaeso lactucas mihi*
Ad mensam appone, aut tu te accusa postea.
Namque ad olus illud, vetus ut narrat fabula,
Adonim deposivit exanimem Venus:
Cibus inde est mortualis.

Excessum ejus in frigore & humiditate calidioribus temperare solemus:

[2] Martial. 11. 53.

[2] *Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo*
Vtilis, & porris fila resecta suis.

[3] Plin. 19. 7.

[3] Peculiares ejus vires partim jam dictae sunt, somnū faciendi, veneremque inhibendi, aestum refrigerandi, stomachum purgandi. Non paucae restant; quoniam & inflationes discutit, ructusque lenes facit, sanguinem auget.

Brassica.
[4] Plin. 20. 9.

[4] Brassicae laudes longum est exequi. Biles detrahere non percoctam putant. Item alvum solvere, eandemque bis coctam sistere. *Quare*

[5] Martial. 13. 17.

[5] *Ne tibi pallentes moveant fastidia caules,*
Nitrata viridis brassica fiat aqua.

[6] Plin. cit.
[7] Athen. 1. 25.

[6] Vino adversari, ut inimicam vitibus. [7] (Quin & in qua vite nascitur, inde vinum exilius.) Antecedente in cibis caveri ebrietatem: postea sumpta crapulam discuti.

[8] Eubul. apud Stob. & Ath.

[8] —— Γύναι
Ῥάφανόν γε κομίσασ' εἰς ἐμὲ σὺ, τὴν κραιπάλην
Μέλλεις ἀφαιρεῖν πᾶσαν.
Mulier si attuleris ad vomendum brassicam,
Hanc crapulam è vestigio discusseris.

[9] Plin. cit.

[9] Brassicam facillimè concoqui putant, ciboque eo sensus purgari. Erasistrati schola clamat nihil esse utilius stomacho nervisque.

[1] Apud

[1] Apud Athenienſes puerperis braſſica parabatur, velut idoneum medicamentum quoddam, & apta nutriendo corpori. [1] *Athen.8.2.*

Diphilus Betam meliorem ait, quam braſſicam, ſuccum gignere, magis alere, & id tamen modice. Beta.

Eam ſaporis gratia condire ſolemus.

[2] *Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia Betæ,* [2] *Martial.13.*
O quam ſæpè petit vina piperque coquus! 13.

Ac quamvis fabri, quibus, quod perpetuò igni adſint, alvus plerumque conſtipata eſt, rectè adhibeant malvas, lactucas, [3] pigroque ventri non inutiles betas: *& bonum ſit poëtæ conſilium,* Malva. [3] *Mart.3.47.*

[4] *Vtere lactucis, & mollibus utere malvis,* [4] *Idem 3.87.*
Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes:

aliis tamen, creber earum eſus noxius. De Senis obſeſsis narrat [5] *Thuanus:* Jam carnes omnes, etiam equorum ac mulorum conſumptæ erant, & quotidie militum numerus ac civium decreſcebat, multique inter ambulandum ſine morbo lapſantibus ſubitò membris per vias concidere conſpiciebantur; quod Malvarum eſui à Medicis cauſſam inquirentibus tributum, quas alvum plus nimium ſolvere, & concoctionem impedire dicebant. [5] *Hiſt.48.*

Quæ incommoda nec lauta præparatione corrigi, Cicero in ſeipſo expertus eſt. [6] Lex ſumptuaria, *inquit*, quæ videtur λιτότητα attuliſſe, ea mihi fraudi fuit: nam dum volunt iſti lauti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuavius: in eas cum incidiſſem in cœna Augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodiè primum videatur cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui me oſtreis, & murænis facile abſtinebam, à Beta etiam & Malva deceptus ſum. Poſthac igitur erimus cautiores. [6] *7.Epiſt.26.*

Quare

[1] Horat. 2. Sat. 4.

[1] si dura morabitur alvus,
Lactucæ, & viles pellent obstantia betæ,
Et lapathi brevis herba.

Olerum facultates.

sintque potius medicamenta, quam alimenta. Nec bene poëta,

[2] Idem 1. Carm. 31.

[2] — me pascunt olivæ,
Me cichorea, levesque malvæ.

Melius parasitus seni multis oleribus cœnam apparanti, respondit,

[3] Plaut. Capt.

[3] Curato ægrotos domi.

Et alibi coquus olerum esui brevitatem vitæ imputat:

[4] Idem.

[4] Hoc hic quidē homines tam brevē vitam colunt,
Cum hasce herbas hujusmodi in alvū congerunt,
Formidolosas dictu, non esu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.

[5] 6. Epid. 5. [6] Cels. 2. 18. Cucurbita. Cucumis. [7] Athen. 2. 28.

Satis medicè. Nam ex [5] *Hipp. notum,* imbecilles cibos, brevem vitam præstare: [6] imbecillissimam verò materiam esse omne olus, & quicquid cauliculo oritur, qualis est cucurbita, & cucumis, &c. *Ita &* [7] Diphilus medicus Olera omnia citra exceptionem nihil alere scripsit, attenuare præterea, pravum succum gignere, innatare ventriculo, difficulter digeri.

[8] Cels. 2. 18.

[8] In media materia numerari ex oleribus debent ea, quorum radices, aut bulbos assumimus.

Rapum. [9] Athen. 8. 2. Napus.

[9] Rapum, inquit Diphilus, extenuat, acre est, ægrè coquitur, flatusque gignit. Melior eo Napus est, dulcior enim, concoctu facilior, ventriculo gratior, alimentique multum præbet. Assum rapum, facilius coquitur, & valentius extenuat.

[10] Idem 10. 2.

[10] Manius Curius, Romanus Imperator, toto vitæ cursu raporum esu delectatus est; cui cum auri magnum pondus Sabini publicè misissent, auro se non egere dixit, quamdiu cœnaret eas epulas.

Pastinaca. [1] Idem 8. 2.

[1] Pastinacam Diphilus esse tradit acrem, satis alere,

alere, mediocriter juvare ſtomachum, alvum pellere, inflare, ægrè coqui, ciere lotium, ſatis ad venerem ſtimulare, ideoque à nonnullis Philtron vocari.

Tubera. [2] *Athen.2.21.*

[2] Diphilus ſcripſit, Tuberum naturam illam eſſe, ut ægrè coquantur, bonum ſuccum gignant, leniant, facile egerantur: quædam verò ex iis, ut & fungos, ſtrangulare.

[3] *Plin.19.3.*

[3] De tuberibus hæc traduntur peculiariter: Cum fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc naſci, & maximè è tonitribus: nec ultra annum durare: tenerrima autem verno eſſe.

Nemo verò, tanquam boni ſucci cibum, niſi habeat

Allium. [4] *Horat.Epod.*

[4] —dura meſſorum ilia,
Edit cicutis Allium nocentius.

Nec non,

Porrum. [5] *Martial.*

[5] Fila Tarentini graviter redolentia Porri
Ediſti quoties, oſcula clauſa dato.

[6] *Athen.8.3.*

[6] Porri genus capitatum eſt melioris ſucci, quam tonſile, flatuoſum, nutrit & attenuat mediocriter.

Cucumis. [7] *Plin.19.5.*

[7] Cartilaginei generis extraque terram eſt Cucumis, mira voluptate Tiberio Principi expetitus.

Pepo. [8] *Athen.2.27.*

[8] Diphilus ſcribit Peponem meliorem ſuccum gignere, & humorum acrimoniam obtundere: Cucumerem deteriorem ſuccum præbere, parum nutrire, corrumpi facile, celeriter excerni: [9] Cucurbitam parum nutrire, facile corrumpi, habitum corporis humectare, egeri celeriter, bonum ſuccum generare, ſi ex aqua & aceto ſumatur, juvare magis ventriculum: meliorem ſuccum nobis ſuppeditare conditam in ſalgamum. Mneſitheus cenſet quę natura facile ab igni vincuntur, & coquuntur, ut cucumerem, cucurbitam, corpori alimentum ſubminiſtrare, non multum ſanè, ſed humidius, & nihil moleſtum: mala verò cydonia, & ſtruthia, & alia hujuſ-

Cucurbita. [9] *Idem 2.18.*

hujuſmodi, cum igni toſta in cibum veniunt, alvum cohibere: itaque ſatius eſſe elixis veſci.

[1] Plin. 22. 22.
Boletus.

[1] Inter ea, quæ temere manduntur, Boletos meritò poſuerim, optimi quidem hos cibi, ſed immenſo exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio Claudio principi per hanc occaſionem à conjuge Agrippina dato: *unde Nero* [2] Boletos, quaſi Deorum cibum (βρῶμα θεῶν [3] *Dioni*) proverbio Græco collaudare ſolitus. *Martialis huc reſpexit:* [4]

[2] Sueton.
[3] Hiſt. 58.
[4] 1 Epiſt. 21.

Solos boletos, Cæciliane, voras.
Quid dignum tanto tibi ventre gulaq; precabor?
Boletum, qualem Claudius edit, edas.

[5] Plin. cit.

[5] Quorundam ex his facile noſcuntur venena, diluto rubore, rancido aſpectu, livido intus colore, rimoſa ſtria, &c.

[6] Iuven. Sat. 5.

[6] *Vilibus ancipites fungi ponantur amicis,*
Boletus domino.

Fungi.
[7] Plin. 22. 23.

[7] Fungorum lentior natura, & numeroſa genera, ſed origo non niſi ex pituita arborum. Tutiſſimi, qui rubent callo, minus diluto rubore quam boleti. Mox candidi. Tertium genus ſuilli, venenis accommodatiſſimum. Familias interemere, & tota convivia. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi?

Poma.
[8] Plin. 15. 24.

Fructus, qui ex arboribus eſui apti proveniunt, generali nomine Poma dicuntur. [8] Quod autem vulgus Gallorum pomum vocat, id Latini malum appellant. *Ex his*

[9] Idem 23. 6.

[9] Mala verna, acerba, ſtomacho inutilia ſunt. Cocta meliora. Cotonea cocta ſuaviora. Minus utilia ſtruthia. Melimela & reliqua dulcia ſtomachum & ventrem ſolvunt. Citrea contra venena in vino bibuntur. Ex Punicis dulcia ſtomacho inutilia habentur. Quæ verò ab his ſapore proxima vinoſa dicimus, utiliora paullò intelliguntur. [10] Perſica ſucci ſunt mediocriter boni, & plus nutriunt, quam mala.

[10] Athen. 3. 7.

[1] Pi-

[1] Pirorum omnium cibus etiam valentibus onerosus, ægris quoque vini modo negatur. Ipsa adversantur boletis atque fungis, pelluntque pondere & pugnante succo. Pyra. [1] Plin. 23.7.

[2] Olivæ albæ stomacho utiliores, ventri minus. Præclarum habent, antequam condiantur, usum, recentes per se cibi modo devoratæ. Medentur enim arenosæ urinæ, item dentibus aut attritis, aut convulsis. Nigra oliva stomacho inutilior, ventri facilior, capiti & oculis non convenit. Columbades [3] alvum sistunt, & ventriculo magis conveniunt. Olivæ. [2] Idem 23.3. [3] Athen. 2.15.

[4] Fici maturæ urinam cient, alvum solvunt, sudorem movent, papulasque. Ob id autumno insalubres, quoniam sudantium hujus cibi opera corpora perfrigescunt. Nec stomacho utiles: sed ad breve tempus, & voci contrariæ intelliguntur. Novissimæ salubriores, quam primæ: medicatæ verò nunquam. Juvenum vires augent: Senibus meliorem valetudinem faciunt. Ficus. [4] Plin. cit.

[5] At quod præbent alimentum cito dissolvitur. Itaque multis ficuum esu valde aucta moles corporis, brevi post tempore gracilescit atq; extenuatur. [5] Athen. 3.5.

[6] Maturescentium uvæ vehementiores nigræ, ideoque vinum ex his minus jucundum: suaviores albæ, quoniam à translucido facilius accipitur aër. Recentes stomachum & spiritus inflant, alvumque turbant: itaque in febri damnantur utique largiores. Gravedinem enim capiti, morbumque lethargicum capiunt. Innocentiores, quæ decerptæ diu pependere: qua ventilatione etiam utiles fiunt stomacho, ægrisque. Nam & refrigerant leviter, & fastidium auferunt. Vvæ. [6] Plin. 23.1.

[7] Pruna alvum molliunt, stomacho verò utilissima, sed brevi momento. Pruna. [7] Idem. 23.3.

[8] *Pruna peregrinæ carie rugosa senectæ*
Sume. solent duri solvere ventris onus. [8] Martial. 13. Ep.

[1] Athen. 2. 10. [1] Diphilus esse pruna ſucci mediocriter boni ſcripſit, facile corrumpi & egeri, parumque alere.

[2] Idem. 2. 11. Ceraſa. [2] Ceraſa eodem autore ſtomacho grata ſunt, parum nutriunt, bonum ſuccum gignunt, [3] alvum molliunt. Eadem ſiccata alvum ſiſtunt, urinã cient. [3] Plin. cit.

Mora. [4] Plin. cit. [4] Mora ſtomacho utilia, refrigerant, ſitim faciunt. Si non ſuperveniat alius cibus, intumeſcunt. *Quare minime*

[5] —— ille ſalubres
Æſtates peraget, nigris qui prandia moris
Finiet. ——

[5] Horat. 2. Sat. 4.

Hactenus de Pomis mollibus. Reſtant dura, & quæ [6] natura compactili operimento clauſit, *generali nomine Nuces dicta, à nocendo fortè,*

Nux. [6] Plin. 15. 22.

[7] —— quoniam ſata lædere dicor.

[7] Ovid. de Nuce.

Iuglans. [8] Plin. 23. 8. [8] Nuces juglandes Græci à capitis gravedine appellavere. Etenim arbor ipſarum foliorumque vires, in cerebrum penetrant: hocque minore momento, ſed in cibis, nuclei faciunt. Sunt autem recentes jucundiores, ſiccæ unguinoſiores, & ſtomacho inutiles.

[9] Athen. 2. 13. [9] Diphilus autor eſt regias nuces dolorem capitis inferre, ſtomacho innatare, & quæ adhuc candicant eſſe melioris ſucci; parcius nutrire, quæ in furnis friguntur.

Avellana. Nuces avellanæ capitis dolorem faciunt, inflationem ſtomachi, & pinguedini corporis conferunt, plus quam ſit veriſimile.

Caſtanea. [10] Virg. Eccl. 2. Nuces vocamus & Caſtaneas,

(*[10] Caſtaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.*)

quanquam accommodatiores glandium generi. Carnes alunt, ſed difficulter concoquuntur. [11] Elixæ verò minus inflant, nutriuntque uberius.

[11] Athen. 2. 13.

Amygdalæ. [12] Plin. cit. Tradit Mneſitheus Amygdalas, & alias omnes nuces Caſtaneis eſſe deteriores. [12] Ajunt amaris

quinis

quinis ferè præſumptis ebrietatem non ſentire potores. [1] Medicus erat in comitatu Druſi, Tiberii Cæſ. filii, qui cum quinque vel ſex amygdalas amaras, ante compotationem ediſſet, omnes bibendo ſuperabat; ſed deprehenſa fraude, prohibitus ne id faceret, facillimè à vino devictus fuit.

[1] *Plutarch. 1. Symp. 6. Et ex eo Athen. cit.*

CAP. III.

Cibi ex animalibus.

HActenus de iis quæ

[2] Prodiga divitias alimentaq; mitia tellus
Suggerit: atq; epulas ſine cæde & ſanguine præbet.

Quibus ſolis famem ſedaſſe priſci putantur,

[3] Quæ ſol atq; imbres dederant, quod terra crearet,
Sponte ſua, ſatis id placabat pectora donum.

[4] Pythagoras, *qui* animatis abſtinere juſſit, exercens atque aſſuefaciens mortales ad faciliorem victum, ut cibos ſemper parabiles haberent, quibus igne ad coquendum opus non eſſet, quique aquam ſimplicem biberent: hinc & ſanitatem corporis & ingenii acumen provenire; *& hanc victus rationem aureæ ætati attribuit;*

[5] At vetus illa ætas, cui fecimus aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis,
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.

[6] Apollonius Tyaneus *etiam* ab animalium eſu abſtinuit, quod carnium comeſtio cum impura eſſet, tum mentis aciem proſpectumque hebetaret. terreſtribus verò fructibus & oleribus veſcebatur; pura eſſe dicens, quæcunq; à terra darentur hominibus.

Ac quamvis Plato hujus rei rationem redditurus, ſcribat, [7] à carnibus majores noſtros abſtinuiſſe, tanquam pium non eſſet illas edere, vel Deorum aras ſanguine polluere:

Sacrificia tamen primam carnes edendi, & periculum

[2] *Ovid. 15. Met.*

Cibus priſci ævi.

[3] *Lucret. 5.*

[4] *Laërt. 8.*

[5] *Ovid. 15. Met.*

[6] *Philoſtr. 1. de vita 5.*

[7] *Plato 6. de Leg.*

Carnium eſus origo.

culum à feris, mactandi animalia occasionem præbuisse legimus.

[1] *Athen. 9. 14.* [1] Hegesander tradit tantam leporum in Astypalæa copiam extitisse, ut propterea cives ejus oppidi oraculum consuluerint: quibus Pythia respondit, alendos canes ad venationem, & unius anni spatio sexies mille, adeoque plures captos.

[2] *Plin. 9. 55.* [2] Certum est Balearicos adversus proventum cuniculorum auxilium militare à Divo Augusto petisse.

[3] *Idem 8. 29.* *Et* [3] M. Varro author est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum.

[4] *Ovid. 15. Met.*

Hinc [4] primo à cæde ferarum
Incaluisse putes maculatum sanguine ferrum.

Mox & religio Deorum aras animalium sanguine tinxit. Audi Pythagoram:

[5] *Idem ibid.*

[5] *Nec satis est, quod tale nefas committitur, ipsos*
Inscripsêre Deos sceleri, numenque supernum
Cæde laboriferi credunt gaudere juvenci.

[6] *Porphyr. 4. de non nec. anim.* [6] Prisci enim cum fructuum primitias tantum Diis offerrent, tandem etiam ad fœturæ primitias & mactandas victimas devenerunt. Primum verò animal immolatum ab iis, qui pœna talionis animam pro anima postularunt, ac ex victima nihil remansit ad usum hominis, sed universa flammis absumpta. Verum ardente hostia aliquando contigit, ut carnes in terram deciderent: has autem manibus sustulit sacrificus; digitosque ustulatos per imprudentiam ori admovit, tanquam inde remedium peteret. Gustato deinde pinguedinis nidore cupiditas ejus accensa: nec ipse modò abstinere potuit, sed etiam uxorem fecit participem. Quo intellecto Pygmalion ipsi sacrifico ejusque uxori mortis supplicium irrogavit, atque utrosque de saxo præcipites dedit. Alteri dein sacerdotium contulit. hic etiam spatio exigui temporis interposito, cum idem sacrificium perageret,

carnes

carnes edit, eodemque supplicio multatus periit. Sed gliscens edendæ carnis libido non potuit ulla legum severitate refrænari.

[1] *& prima putatur*
Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.

[1] *Ovid. 15. Met.*

[2] Sus græcè dicitur ὗς, olim θῦς Sus dictus, ab illo verbo, quod dicitur θύειν, quod est immolare. Ab suillo enim genere pecoris immolandi initium primum sumptum videtur, cujus vestigia, quod initiis Cereris porci immolantur, & quod initiis pacis, fœdus cum feritur, porcus occiditur, & quod nuptiarum initio antiqui reges ac sublimes viri in Hetruria in conjunctione nuptiali nova nupta & novus maritus primum porcum immolant. Prisci quoque Latini, & etiam Græci in Italia idem factitasse videntur. Nam & nostræ mulieres maximè nutrices, naturam, qua fœminæ sunt, in virginibus appellant porcum, & Græcæ χοῖρον, significantes esse dignum insigni nuptiarum.

Sus prima hostia.
[2] *Varro 2. de R.R. 4.*

Et quemadmodum ab aris ad mensas carnes transtulere: ita [3] nunquam ullum animal in proprios usus mactabant, quin ejus aliquam partem Deo consecrarent adolendam, qui secus facerent, proverbio notati, ἄθυτα ἱερὰ καταεσθίεις. quod de homine impio improboq; solitum dici. Factum hinc, ut quodcunque animal in cibum mactarent, ἱερεῖον vocarent.

[3] *Casaubon. in Athen. 1. Animad. 11.*

[4] Δεῖπνον δ' αἶψα συῶν ἱερεύσατε, ὅστις ἄριστος.
In prandium statim suem mactate optimum.

[4] *Homer. Odyss. ult.*

[5] Τὸ μὲν δεῖπνον ἱερεύσατε, ἀντὶ τοῦ, διὰ δεῖπνον σφάζετε.

[5] *Eustath. in Comm.*

Quoniam verò Caro & palato gratior est, & corpus magis nutriat quam ullum aliud alimentum, unde etiam κρέας dici volunt [6] παρὰ τὸ κορέννυσθαι τὸ σῶμα,

[6] *Idem.*

[7] *Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui,*
Tanquam homine,

[7] *Iuven. Sat. 15.*

frustra veterem consuetudinem reducere conatus est,

[1] Ovid. 15. Met. [1] *— Primusque animalia mensis*
Arguit imponi.

[o] Cicero 1. de Legib. Et certè [o] Natura ad hominum commoditates, & usus non solum ea largita est, quæ frugibus atque baccis terræ fœtu profunduntur: sed etiam pecudes; quod perspicuum sit, partim esse ad usum hominum, partim ad fructum, partim ad vescendum procreatas.

[2] Aristot. de Rep. 13. Carnium differentia. [3] Plin. 10. 6. [2] Honoratiora enim sunt hæc plantis, & plus caloris sortita sunt. *Sed magna est inter carnes differentia. Primo ratione pabuli. Ita* [3] Glans fagea suem hilarem facit, carnem coctibilem ac levem & utilem stomacho: iligna suem angustam, nitidam, strigosam: querna diffusam & gravissimam, & ipsa glande æquè dulcissimam.

[4] Horat. 2. Sat. 4. [4] *Vmber & iligna nutritus carne rotundas*
Curvet aper lances carnem vitantis inertem.

Differunt secundo Carnes ratione soli.

[5] Virg. Georg. [5] *Quippe solo natura subest.*
Et hinc
— jejuna clivosi glarea ruris
Vix humiles apibus casias, roremque ministrat.

[6] Arist. 8. de hist. an. 10. [6] Omnium autem quadrupedum carnes deteriores, quæ locis palustribus pascuntur, quam quæ editioribus.

[7] Ibid. c. 18. [7] Sæpe & cœli temperies caussa est. *Ita apud Hispanos,*

[8] Iuven. Sat. 10. [8] *— generosi graminis ipsum*
Infecit natura pecus; sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adjuvat aër.

[9] Arist. 8. de hist. an. 50. Columell. 7. de R. R. 9. [9] Castratio etiam gratiorem carni saporem conciliat. *Hinc solent*

[10] Martial. 3. 24. [10] *— testiculos peracuta falce secare,*
Teter ut immundæ carnis abiret odor.

Quin & ipsa apparandi ratio varietatem inducit.

[1] Uti-

[1] Utilitatis minus esse in assatione putant: elixationem verò non solum, quod crudum est adimere, sed etiam mollire, alimentumque blandius coquere, ac minore periculo. Itaque vulgare dictum est, carnem elixam nec assari, nec elixari præterea oportere. Nam quod melius est dissipare & dissolvere videtur assatura, & assa ficciora crudioraque sunt elixis. [1] *Athen.* 14. 20.

At melior Medicus [2] Homerus ad Heroum convivia non pisces, nec elixas carnes, sed tantum assas adducit. [2] *Plato* 3. *Polit.*

[3] Μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν, [3] *Hom. Il.* 2.
Ὤπτησάν τε περιφραδέως.

Quod imitatus Virgilius,

[4] *Tergora diripiunt costis, & viscera nudant.* [4] 1, *Æneid.*
Pars in frustra secant, verubusq; tremētia figunt.

[5] Nam heroicis temporibus carne non vescebantur elixa. [5] *Servius in Com.*

[6] Ἰχθὺν δ' Ὅμηρος ἐσθίοντ' εἴρηκε ποῦ [6] *Tragicus apud Stob.*
Τινὰ τῶν Ἀχαιῶν; κρέα δὲ μόνον ὤπτων, ἐπεὶ
Ἕψοντά γ' οὐ πεποίηκεν αὐτῶν οὐδένα.

[7] *Vbi namque Homerus quenquam fecit piscibus* [7] *Grotii versio.*
Vescentem Achivûm? carnem torrebant modo:
Namque elixantem fecit eorum neminem.

Tandem in genere

[8] Τὸ πρὸς ὀστοῦν φασὶ κρέας εἶναι γλυκύ. [8] *Athen.*
Adhærens ossi est dulcior, ut ajunt, caro.

His præmissis ad ipsa animalia veniamus. Quandoquidem verò, ut diximus, Sus.

[9] *Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ,* [9] *Ovid.* 1. *Fast.*
Vlta suas merita cæde nocentis opes:

quæ prima Diis in victimam, prima etiam hominibus in cibum cessit. Et certè [10] Sus natura facta est, ut mactetur ac edatur. [11] Animalium hoc maximè brutum, animamque pro sale datam, non illepide existimabatur. *Quare* [12] Suillum pecus donatum à natura

Suilla caro. [10] *Carnead. apud Porphyr. cit.* [11] *Plin.* 8. 51. [12] *Varro* 2. *R.R.* 4.

natura dicunt ad epulandum. Etenim omnium rerum quas & creat natura, & tuetur, quæ aut ſine animo ſunt, aut non multo ſecus, earum ſummum bonum in corpore eſt, ut non inſcitè illud dictum videatur in ſue, Animam illi pecudi datam pro ſale, ne putreſceret.

[1] Plato Com. apud St.

[1] Τῶν γὰρ τετραπόδων οὐδὲν ἀποκτείνειν ἔδει
Ἡμᾶς τὸ λοιπὸν πλὴν ὑῶν. τὰ γὰρ κρέα
Ἥδιστ' ἔχουσι, κ' οὐδὲν ἀφ' ὑὸς γίγνεται,
Πλὴν ὕστριχες, καὶ πηλὸς ἡμῖν καὶ βοή.
Profectò nullum nos quadrupedum occidere
Præter ſues decebat: nam ſuaviſſima
Caro eſt ſuilla: & de ſue nil ad nos redit
Præter clamorem, & cœnum, & ſetas hiſpidas.

Iudæi tamen ea abſtinebant. *Quod quidam apud Plutarchum* [2] honori pecudis *tribuit, quaſi*

[2] 4. Symp. 5.

[3] Iuven.

[3] *Iudæus porcinum numen adoret.*

Alius ibi, præ metu lepræ eos ſuillam deteſtari *exiſtimat,* [4] memoria cladis, quod ipſos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium.

[4] Tacit. 5. Hiſt.

[5] Plutarch. de Iſid. & Oſir.

[5] Et eorum, qui lac ſuillum bibunt, corpora lepra & ſcabioſis aſperitatibus effloreſcunt.

Sunt qui abſtinentiæ Iudaicæ cauſſam referant in ſordidam victus rationem.

[6] Homer. Odyſſ. 13.

[6] —— μέλαν ὕδωρ
Πίνουσαι, τά θ' ὕεσσι τρέφει τεθαλυῖαν ἀλοιφήν.
—— *nigram aquam*
Bibentes, quæ ſuibus auget florentem pinguedinẽ.

Apud priſcos verò Romanos Suilla in pretio, &

[7] Iuven. Sat. 11.

[7] *Sicci terga ſuis rara pendentia crate*
Moris erat quondam feſtis ſervare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum.

tanta frugalitate, ut etiam

[8] Horat. 2. Sat. 2.

[8] *Rancidum aprum antiqui laudarent.* ——

Sed ubi,

[9] Iuven. 6. v. 292.

[9] *Luxuria incubuit, victumque ulciſcitur orbem.*

relictis

relictis aliis, porcellos lacte ſaginatos in deliciis habuere. Porcelli.

[1] *Lacte mero paſtum pigræ mihi matris alumnum* [1] *Martial.* 14.
Ponat, & Ætolo de ſue dives edat. *Ep.* 41.

[2] Porculis quoque minuſculis & hædis tenerioribus Pythagoram victitaſſe Ariſtoxenus refert. [2] *Agell.* 4. 11.

Sed illi ob nimiam humiditatem minus ſalubres; quod non ignorarunt

[3] *— fruges conſumere nati Sponſi Penelopes. —* [3] *Hor.* 1. *Ep.* 2.

Hæc enim Eumæus Vlyſſi: [4] [4] *Homer. Od.* 14.

Ἔσθιε νῦν, ὦ ξεῖνε, τά τε δμώεσσι πάρεστι
Χοίρω· ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσι.
Comede nunc hoſpes, hi ſervis ſuperſunt
Porcelli: cæterum pingues ſues comedunt proci.

Quales tamen ſint [5] Suillæ carnes, in corporis habitu vix diſcutiuntur: ob pinguedinem verò corrumpuntur facile. [5] *Athen.* 9. 14.

[6] Neque alio ex animali numeroſior materia ganeæ; quinquaginta prope ſapores, cum cæteris ſinguli. [6] *Plin.* 8. 51.

Expertus hoc [7] T. Quintius *Rom. Imperator* cœna apud Chalcidenſem hoſpitem comiter exceptus, cum miraretur, unde illi eo tempore anni tam multa & varia venatio: Homo renidens, condimentis ait varietatem illam, & ſpeciem ferinæ carnis, ex manſueta ſue factam. [7] *Livius* 5. *Dec.* 4.

Præcipuæ verò menſarum deliciæ, Vulva ſuis & Sumen. Vulva ſuis.

[8] Vulva ejecto partu melior, quam edito. Ejectitia vocatur illa, hæc porcaria; primiparæ ſuis optima. [8] *Plin.* 11. 37.

[9] *Te fortaſſe magis capiet de virgine porca,* [9] *Martial.* 13.
Me materna gravi de ſue vulva capit. *Ep.* 51.

[10] *Nil vulva pulcrius ampla.* [10] *Horat.* 1. *Ep.* 15.

Sumen quaſi ſugimen, eſt arte præparatum Suis abdomen cum mammis lacte turgentibus, unde Martialis vocat [11] mammas ſuminis: *& alibi,* Sumen. [11] 2 *Ep.* 38.

 [1] *Eſſe*

[1] 13. Ep. 44.

[1] *Esse putes nondum sumen, sic ubere largo*
Effluit, & vivo lacte papilla tumet.

Petaso. Perna.

Præter illa & Petaso in deliciis; cujus pars Perna fumo indurari solita.

[2] Horat. 2. Sat. 2.

[2] *— fumosæ cum pede pernæ.*

Menapiæ & nunc & olim celebres:

[3] Mart. 13. 53.

[3] *Cæretana mihi fiet, vel missa licebit*
De Menapis; lauti de petasone vorent.

Conjungit has lautitias Plautus, ubi parasiti meminit:

[4] Captiv.

[4] *Quanta pernis pestis veniet, quanta labes larido,*
Quantæ sumini absumedo!

Tomaculæ.

Apud Petronium etiam commendantur

[5] Iuven. Sat. 10.

[5] *— candiduli divina tomacula porci.*

Lucanicæ.

Quæ & Lucanicas vocarunt,

[6] Mart. 13. 35.

[6] *Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,*
Pultibus hinc niveis grata corona datur.

[7] Macrob. 3. Sat. 13.

Porcus Trojanus.

[7] Ipsa verò edulium genera, quam dictu turpia? Nam Cincius in suasione legis Fanniæ, objicit seculo suo, quod Porcum Trojanum mensis inferat; quem illi ideo sic vocabant, quasi aliis inclusis animalibus gravidum, ut ille Trojanus equus armatis fuit. [8] Erant enim in ipso simul assi turdi, vulvæ, ficedularum copia innumerarum, vitelli ovorum affusi, & ostrea ac pectines.

[8] Athen. 4.

Bubula caro.

[9] Varro 2. de R. R. 4.

[10] Columell. in proœm. lib. 6. de R. R.

[11] Cicer. 2. de nat. Deor.

[12] Varro 2. de R. R.

Quemadmodum igitur [9] Suillum pecus donatum à natura dicunt ad epulandum: *ita* [10] Bovis tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale esset bovem necasse, quam civem. [11] Tanta *siquidem* putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorum visceribus vesci scelus haberetur. [12] Est *enim* bos socius hominum in rustico opere, & Cereris ministerio. *Hinc Pythagoræ querela:*

[13] Ovid. 15. Met.

[13] *Quid meruêre boves, animal sine fraude dolisq;,*
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est demum, nec frugum munere dignus,

Qui

Qui poterit curvi dempto modo pondere aratri
Ruricolam mactare suum: qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.

Inter alimenta etiam numerat poëta

[1] — βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας μήπω τετοκυίας, [1] *Hesiod. oper.*
In sylvis pastæ, nondum enixæque juvencæ Carnem.

A Bobus ad Oves. quibus hodie in mensa nihil frequentius vel invitis Ægyptiis, apud quos — Ovilla caro.

[2] — *lanatis animalibus abstinet omnis* [2] *Iuven. Sat. 15.*
Mensa. nefas illis fœtum jugulare Capellæ.

Et de his conqueritur Philosophus:

[3] *Quid meruistis oves, placidum pecus, inque tuendos* [3] *Ovid. 15. Met.*
Natum homines, pleno quæ fertis in ubere nectar?
Mollia quæ nobis vestras velamina lanas
Præbetis: vitaque magis quam morte juvatis.

Agnina caro.

[4] Agnina caro in corpore vix discutitur: & ob pinguedinem *ac nimiam humiditatem* facile corrumpitur. [4] *Athen. 9. 14.*

Quare merito in minori olim fuit pretio, quam nunc est.

[5] — *patinas cœnabit omasi,* [5] *Horat. 1. Ep. 15.*
Vilis & agninæ. —

Benè præcepit [6] vetus lex, non jugulare agnam, quæ non tonsa est, nec peperit. [6] *Athen. 1. & 9.*

Apud Homerum procorum quisque

[7] — ἐφ' ἡμαλι μῆλον ἀγινεῖ [7] *Odyss. 10.*
Ζατρεφέων αἰγῶν, ὅστις φαίνηται ἄριστος.
— *quotidie pecudem abducit*
Abundè saginatarum caprarum, quæcunque videretur optima.

Caprina caro.

Sed [8] Capras sanas sanus nemo promittit; nunquam enim sine febri sunt. *Quare quo seniores, eò peiores.* [8] *Varro 2. de R.R. 3.*

Elige igitur

[9] — *fœtum querulæ rudem capellæ.* [9] *Martial. 3. Epigr. 30.*

Estque

[1] Theocr. Id. 1. [1] Χιμαίρω καλὸν κρῆς ἔς τε κ' ἀμέλξῃς,
Capellæ bona caro donec mulseris.

[2] Arist. 5. de hist. an. 14. [2] Ἀυζετεῖς sive anniculi reliquis præferri solent.

[3] Iuven. Sat. 10. [3] *De Tiburtino veniet pinguissimus agro*
Hædulus, & toto grege mollior, inscius herbæ,
Nec dum ausus virgas humilis mordere salicti,
Qui plus lactis habet, quam sanguinis.——

[4] Athen. 9. 14. [4] Caprarum caro plurimum alit. Quamobrem Clitomachus athletam quendam ætatis suæ homines viribus ait superasse, quoniam caprarum vesceretur carne, ut quæ succum gignat firmum, viscidum, & in mole corporis diu permanentem. Ridebatur verò, & dicteriis incessebatur athleta ille, ob sudoris graveolentiam.

Lepus. *Leporinam carnem tanti faciebant olim, ut dictus Martiali,*
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

[5] Plin. 28. 19. [5] Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitrabatur: vulgus & gratiam corpori, frigido quidem joco, cui tamen aliqua debeat subesse caussa in tanta persuasione. *Hinc jocus Martialis;*

[6] Mart. 5. 30. [6] *Siquando leporem mittis mihi, Gellia, dicis:*
Septem formosus, Marce, diebus eris.
Si non derides, si verum, lux mea, narras,
Edisti nunquam, Gellia, tu leporem.

Et quamvis Horatius statuat,

[7] Hor. 2. Sat. 18. [7] *Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,*
Quam si cum lumbis quis edit:

Cum tamenficciores sint, lumbos potius, ut & hodie fieri amat, quam

[8] Hor. 2. Sat. 4. [8] *Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.*

Cuniculus. [9] Plin. 9. 55. [9] Leporum generis sunt, & quos Hispani Cuniculos appellant.

[10] Polyb. 14. Hist. [10] Cuniculum *enim* si procul intuearis, putes esse leporem parvum: ubi in manus sumpseris, magnam

gnam observes differentiam; & in specie & in gustu.

A gressilibus ad volatilia transeamus. Generali ὀρνίθων *nomine Gallinæ intelliguntur. Eas* [1] saginare Deliaci cœpere: unde pestis exorta, opimas aves & suopte corpore unctas devorandi. Gallina. [1] *Plin.* 10.50.

[2] *Pascitur & dulci facilis Gallina farina,* [2] *Mart.* 13. 62.
Pascitur & tenebris; ingeniosa gula est.

Sed noxia [3] inexercitata & in tenebris saginata, & lucis expertia, in qua salubritas ducitur. [3] *Senec.* 3. *Nat.* 19.

Vis culinæ præceptum? Caro ut tenera reddatur.

[4] *Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,* [4] *Horat.* 2. *Sat.* 4.
Ne Gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam musto mersare Falerno.

[5] Idem fit si de ficu suspendatur, aut si frumenti acervo imponatur, aut juxta nitrum: calore id efficiente. [5] *Plutarch.* 6. *Symp.* 10.

[6] Gallinaceos quoque pascendi lacte madidis cibis *mos fuit. Sed,* [6] *Plin.* 10.50.

[7] *Ne nimis exhausto macresceret inguine gallus,* [7] *Mart.* 13. 63.
Amisit testes: nunc mihi Gallus erit.

Pavonem, carne fibrosa & pravi succi, veteres, Pavo.
Queis [8] *præter formam nihil in pavone placebat,* [8] *Ovid.* 6. *Fast.*
mensis non adhibuerunt. At

[9] Pavonem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortensius, *qui* [10] ideò in jus vocatus fuit; & *damnatus calamo Tertulliani.* [11] Præcidam, *inquit,* gulam, qua Hortensius orator primus pavum cibi caussa potuit occidere. [9] *Plin.* 10. 20. [10] *Ælian.* 5. *Hist.* 2. [11] *de Pallio.*

[12] *Miraris quoties gemmatas explicat alas,* [12] Mart. 13. 70.
Et potes hunc sævo tradere, dure, coquo.

[13] *Tanquam ad rem attineat quicquam, num vesceris illa* [13] *Hor.* 2. *Sat.* 2.
Quam laudas pluma. cocto num adest honor idem?

Quinetiam

[14] *— in luxum jam ventri longius itur* [14] *Manil.* 5.
Quam modo militiæ: Numidarum pascimur oris,

Phasidos & damnis: arcessitur inde macellum,
Vnde aurata novo convecta est æquore pellis.

Phasianus.
De Phasianis loquimur, dictis & advectis à Phaside Colchidos urbe.

[1] *Mart. 13. 72.*
[1] *Argoa primum sum transportata carina,*
Ante mihi notum nil, nisi Phasis, erat.

[2] *Lamprid. in vita.*
[2] Alexander Severus tantum diebus festis phasianum apposuit.

[3] *Athen. 14. 20.*
[3] Ptolomæus rex fatetur, se nunquam gustasse phasianum, sed veluti pretiosum quendam thesaurum domi repositum aluisse. Cibum enim sumptuosum & magnificum esse judicant, *Medici etiam salubrem.*

Columba.
[4] *Florent. 14. Geopon. 1.*
[4] Columbarum pullos statuunt esse necessarios ad resumptiones ex ægritudinibus. *Ex eorum genere turturem in pretio habet Plautus.*

Turtur.
[5] *Mostell.*
[5] *Non possunt omnes tam facetis, quam tu vivis, victibus;*
Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aves.

Ex iis pinguiores, quod natura siccæ, meliores.

[6] *Mart. 13. 53.*
[6] *Dum pinguis mihi turtur erit, lactuca valebis,*
Et cochleas tibi habe: perdere nolo famem.

Luxus verò clunes inprimis probat;

[7] *Mart. 3. 9.*
[7] *Aureus immodicis turtur te clunibus implet.*

Modus necandi usitatus, & vetus;

[8] *Plaut. Pœn.*
[8] *Vt quisque acciderat, eum necabam illico*
Per cerebrum pinna sua sibi tanquam turturem.

Palumbi.
[9] *Plin. 10. 36.*
[9] Palumbi *quamvis* salaces, libidinem inhibere dicuntur.

[10] *Mart. 13. 67.*
[10] *Inguina Torquati tardant hebetantq; palumbi,*
Non edat hanc volucrem, qui cupit esse salax.

Passer.
[11] *Athen. 9. 10.*
Contra dicebat [11] Terphicles, eos qui Passeribus vescuntur, in venerem præcipites fieri.

Quamvis verò

Attagena.
[12] *Martial. 13. 61.*
[12] *Inter sapores fertur alitum primus*
Ionicarum gustus Attagenarum:

tamen

tamen

[1] *Nil melius turdo esse,* Martialem judicem dabo: Turdus.

[2] *Inter aves turdus, si quis, me judice, certet,* [1] *Hor.* 1. *Epist.* 15.
Inter quadrupedes gloria prima lepus. [2] *Mart.* 3.65.

[3] Cornelius Nepos, qui Divi Augusti principatu obiit, *refert* turdos paullo ante captos saginari. [3] *Plin.* 10.23.

Nobis Perdix maxime placet; sed Perdix.

[4] *Ponitur Ausoniis avis hæc rarissima mensis,* [4] *Mart.* 13.
Hanc in lautorum mandere sæpe soles. 65.

His affines sunt Merulæ, quas gula adusto pectore docuit apponere. Merula.

[5] *— tum pectore adusto* [5] *Hor.* 2. *Sat.*
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes.

Ficedulæ cibum præbent saluberrimum, quod duobus fructuum saluberrimis vescantur, uvis & ficubus, unde ab his nomen. Ficedula.

[6] *Cum me ficus alat, cum pascar dulcibus uvis,* [6] *Mart.* 13.
Cur potius nomen non dedit uva mihi? 49.

[7] Præfecti popinæ atque luxuriæ, quibus sumptus & fastidium pro facetiis procedit, negant ullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere. [7] *Agell.* 15.8.

Pinguiores rectè comeduntur [8] piperato vitello piperatæ. [8] *Petron. cit.*

Quare

[9] *Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo,* [9] *Mart.* 13.5.
Si tibi forte datur, si sapis, adde piper.

Et ut ficedulas ab alimento commendamus, ita Coturnices improbamus. Coturnix.

[10] *— nobis veratrum est acre venenum,* [10] *Lucr.* 3.
At capreis adipes, & coturnicibus auget.

adipes quidem auget, sed non sine noxa comedentium.

[11] Coturnicibus veneni semen gratissimus cibus: quam ob caussam eas damnavere mensæ, simulque comitialem propter morbum despui suetum. [11] *Plin.* 10.23.

[12] Cuculus fit pinguis, & est carne suavi ad vescendum, eo maxime tēpore, quo à curuca curatur. Cuculus. [12] *Arist.* 6. *de hist. anim.* 6.

[1] Plin. 10.9. [1] Nulla tum avium suavitate carnis comparatur illi.

[2] Cels. 2.28. [2] Ex avibus *hisce*, quæ volatu fidunt, firmioris sunt nutrimenti, quæ grandiores, quam quæ minutæ, ut ficedula & turdus.

Tandem ad aquaticas aves accedamus.

Anser.
[3] Ælian. 5. 29.
[4] Plin. 29.3.

[3] Anser natura calidissimus, idcirco lavationum cupidissimus existit: [4] ab æstate in autumnum morbo conflictari dicitur.

[5] Idem 10.22. [5] Romani eos jecoris bonitate novere, quod fartilibus in magnam amplitudinem crescit.

[6] Iuven. 5. [6] *Anseris ante ipsum magni jecur, anseribus par.*

Et alius,

[7] Mart. 13. 58.

[7] *Aspice quam tumeat magno jecur ansere majus,*
Miratus dices, Hoc, rogo, crevit ubi?

Præstantissimum est

[8] Hor. 2. Sat. 8. [8] *Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi.*

Anas.
[9] Petron.

[9] *—— At albus anser,*
Et pictis anas enovata pennis,
Plebeium sapit. ——

Hinc lauti delicatiores modo partes eligunt.

[10] Mart. 13. 52.

[10] *Tota quidem ponatur anas; sed pectore tantum,*
Et cervice sapit; cætera redde coquo.

Gulæ potius, quam sanitati tantum tribui solet; ut

Mergus.
[11] Horat. 2. Sat. 2.

[11] *Si quis nunc mergos suaves edixerit assos,*
Parebit pravi docilis Romana juventus.

Patet idem & ex aliis. Ita

[12] Ibid.

[12] *Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido,*
Donec vos author docuit prætorius.——

Ciconia.
[13] Plin. 10. 23.

[13] Cornelius Nepos scribit Ciconias magis placere, quam grues; cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse.

Quippe

[14] Iuven. 13.

[14] *—— serpente ciconia pullos*
Nutrit, & inventa per devia rura lacerta.

Nec Animalia modo carnem suam, sed & alia hominibus in cibum largiuntur:

[1] *—— nec*

[1] *—nec nobis lacteus humor* Lac.
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore. [1] *Ovid. 15. Met.*

[2] Omnium rerum, quas cibi caussa capimus, liquentium maximè est lac alibile. [2] *Varro 2. de R.R. 11.*

[3] Quare pro potu usurpandum non est, sed ut cibus vim validam, & ad nutriendum copiosam habens. [3] *Plut. in prae. san.*

[4] *Lacte mero veteres usi narrantur, & herbis* [4] *Ovid. 4. Fast.*
Sponte sua si quas terra ferebat.

[5] Aristoteles sive Theophrastus narrat Philinum quendam, nullo unquam alio cibo vel potu fuisse usum, sed totam vitam solo lacte. [5] *Athen. 2. 6.*

[6] Sed & integræ gentes solo lacte vitam tolerant, [6] *Idem c. 7.*

[7] Γλακτοφάγων τ' ἀβίων τε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων. [7] *Hom. Il. 5.*

[8] Nomades Cynocephalorum lacte viventes *citat Plinius*, [9] Scythas *Herodotus*. [8] *l. 6. c. 30.* [9] *Melpom.*

[10] Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa ver, quoniam tunc maximè succis herbæ turgeant, medicenturque uberius. Bibunt autem vaccinum, quoniam boves omnivoræ ferè sunt in herbis. [10] *Plin. 25. 8.*

Colostra.

[11] Colostra, prima à partu spongiosa densitas lactis, *quamvis olim in deliciis.* [11] *Plin. 28. 10.*

[12] *Surripuit pastor, quæ nondum stantibus hædis,* [12] *Mart. 13. 38.*
De primo matrum lacte, Colostra damus.

insalubris admodum est. Ita [13] pullis Asinarum, biduo à partu maternum lac gustasse lethale est. genus mali vocatur Colostratio. [13] *Plin. 11. 41.*

Caseus.

Ex lacte fit Caseus, crassiori scilicet ejus parte. Siquidem [14] plus casei illud habere videmus, quod crassius est. [14] *Arist. 1. de hist. an. 20.*

[15] Laus Caseo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus judicantur, è provinciis, Nemausensi præcipua. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo vixisse annis viginti, ita temperato, ut vetustatem non sentiret. *Miratur tamen Plinius* barbaras gentes, [15] *Plin. 11. 42.*

tes, quæ lacte vivant, ignorare aut spernere tot seculis casei dotem, densantes id alioquin in acorem jucundum, & pingue butyrum.

Butyrum. [1] *Arist. cit.*

[1] Inest *enim* lacti pinguedo, quæ etiam concreto oleum prope trahit.

[2] *Plin. 28.9.*

[2] *Estque* barbararum gentium laudatissimus cibus, & qui divites à plebe discernat.

Serum.

Tertia lactis pars Serum est, quo ferunt canes impinguari.

[3] *Virg. 3. Georg.*

[3] *— acremque molossum Pasce sero pingui.*

[4] *Plin. 28.9.* [5] *Agell. 12.1.*

Vt de infantium lactatione aliquid addam. [4] Utilissimum cuique maternum. [5] Qua in re naturæ sollertia evidens est, quod posteaquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit; adventante jam partus tempore, in supernas se partes profert, & ad fovenda vitæ & lucis rudimenta præsto est, & recens natis notum & familiarem victum offert.

[6] *Plutarch. de educ. libb.*

[6] Quare matres ipsæ nutrire infantes atque lactare debent. Majore etiam cum affectu alunt eos, utpote intimè diligentes.

Paullatim deinde ad alia assuefaciendi alimenta. Ita olim medulla & pinguedine ovilli lactis Trojanos aluisse infantes ex Homero patet.

Medulla. [7] *Homer. Il. 10.*

[7] Ἀστυάναξ, ὃς πρὶν μὲν ἑοῦ ἐπὶ γούνασι πατρὸς
Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν.

Astyanax, qui ante quidem sui super genua patris
Medullam solam comedebat, & ovium pinguem adipem.

Mel.

Sed utrique mel aut saccharum, ad evitandam nauseam addi debuit; ut Lacti, ne coaguletur, sal miscere solemus: quod etiam melle fieri potest. Scribunt

[8] *Iustin. Hist. 13.*

[8] Aristæum in Arcadia latè regnasse, eumque primum & apium & mellis usum, & lactis ad coagula hominibus tradidisse.

[9] *Idem 2.*

[9] Scythæ *quoque* lacte & melle vescuntur.

[1] *Mel*

[1] *Mel apibus debemus. Hæ* vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde quicquid attulere, diſponunt, ac per favos digerunt: & ut Virg. noſter ait, [1] *Senec. Ep. 84.*

[2] *— liquentia mella* [2] *1. Æn.*

Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas.

De illis non ſatis conſtat, utrum ſuccum ex floribus ducant, qui protinus mel ſit: an quæ collegerunt in hunc ſaporem mixtura quadam & proprietate ſpiritus ſui mutent. Quibuſdam enim placet, non faciendi ſcientiam eſſe illis, ſed colligendi. Ajunt inveniri apud Indos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cœli, aut ipſius arundinis humor dulcis, & pinguior gignat. In noſtris quoque herbis vim eandem, ſed manifeſtam & notabilem poni: quam perſequatur & contrahat animal huic rei genitum. Quidam exiſtimant conditura & diſpoſitione in hanc qualitatem verti, quæ ex tenerrimis virentium florentiumque decerpſerint: non ſine quodam, ut ita dicam, fermēto quo in unum diverſa coaleſcunt. Saccharum.

[3] Mel jucundo ſapore magnam cœleſtis naturæ voluptatem affert. non alia ſuavitas, viſque, mortalium malis à morte vocandis, quam divini nectaris. [3] *Plin. 11. 12.*

[4] Democritum Abderiten ob tædium ſenectutis, cum mortem ſibi conſciſcere decreviſſet, fama eſt de quotidiano cibo aliquid detrahentem, inſtantibus jam feſtis diebus Theſmophoriorum, rogantibus domeſticis mulieribus ne per id celebritatis tempus moreretur, ſibi ut liceret ſolemnes & feſtivos illos dies agere, annuiſſe, & mellis vas ſibi juſſiſſe propius admoveri, atque ſic in multos dies vitam prorogaſſe, ſolo mellis odore & halitu continuatam: interiiſſeque diebus poſt aliquot aſportato melle, quo ſemper is delectatus fuerat: adeò ut cuidam percontanti, qua ratione vitam ſanus degeret, [4] *Athen. 2. 7.*

is respondерit, si corporis interiora melle rigaret, exteriora oleo.

Pythagoricorum nutrimentum panem cum melle fuisse Aristoxenus scribit, additque morbum nunquam sensuros, qui pransuri eo cibo quotidie vescantur. Lycus scripsit, ideo longævos esse Corsos, quod melle apud eos abundantissimo nunquam non utantur.

[1] Plin. 22. 24. [1] Mellis quidem ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non sinat, jucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura.

Hinc & cadavera eo condire solent: & inter alia Alexandri quoque Magni corpus melle oblitum conservasse legimus.

[2] Statius in Sylvis. *[2] Duc & ad Æmathios manes, ubi belliger urbis*
Conditor Hyblæo perfusus nectare durat.

[3] Macrob. 7. Sat. 4. [3] Mel, quod recentissimum, optimum.

[4] Plin. 22. 24. [4] Usus despumati semper aptior: stomachum tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, & oculis per se inutile aliqui arbitrantur.

Qualecunque nimium, in calidis præcipuè corporibus, facile in bilem vertitur:

[5] 1. Epigr. μη. [5] Πᾶν τὸ περιττὸν, ἄκαιρον. ἐπεὶ λόγος ἐστὶ παλαιὸς,
Ὡς καὶ τοῦ μέλιτος τὸ πλέον ἐστὶ χολή.

Omne supervacuum ingratum, proverbia dicunt;
Lingere mel nimium non sine felle potes.

[6] Cassiodor. 7. Ep. 6. [6] Dulcedo mellis si assiduè sumatur, horrescit.

Hydromel. [7] Plin. 22. 24. [7] In mellis operibus & aqua multa tractari debet. Duo genera ejus: subitæ ac recentis, alterum inveteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet in cibo ægrotantium levi, hoc est alicæ elutę, viribus recreandis, ore stomachoq; mulcendo, ardore refrigerando. Inveteratæ usum damnavere posteri, minus innocentem aqua, minusquè vino firmum. Longa tamen vetustate transit in vinum,

num, ut constat inter omnes stomacho inutilissimum, nervisque contrarium.

Semper mulsum ex vetere vino utilissimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat; quod fere evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi. Alvum mollit frigido potu pluribus, calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu toleravere, neque ullo alio cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo. Centesimum annum excedentem eum Divus Augustus hospes interrogavit, quanam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: intus mulso, foris oleo. Mulsum.

Vt lac ex quadrupedibus, mel ex avibus, ita & Ovum.

[1] *Ova parire solet genu' pennis condecoratum.* [1] *Ennius.*

[2] Nullus est alius cibus, qui in ægritudine magis alat, neque oneret, simulq; vim potus ac cibi habeat. [2] *Plin. 29.3.*

[3] Ova, bulbus, cochlea, & similia gignere semen videntur, quia prima illorum natura eandem cum genitura speciem & potestatem habeat. [3] *Athen. 2.23.*

[4] Aquatilium rotunda, reliqua fere fastigio cacuminata. Quæ oblonga sint ova, gratioris saporis putat Horatius Flaccus: [4] *Plin. 10.52.*

[5] *Longa quibus facies ovis erit, illa memento,* [5] *2. Sat. 4.*
Vt succi melioris, & ut magis alba rotundis,
Ponere, namq; marem cohibent callosa vitellum.

Quidam [6] Ova pavonum omnibus præferunt, deinde chenalopecum, ac tertio loco gallinarum. [6] *Athen. 2.16.*

Tandem à terrestribus ad aquatilia: & cibos concludamus piscibus. Hi tanto olim Romæ apud gulosos in pretio, ut Cato Censorius publicè conquestus fuerit, Pisces.

[7] Non posse salvam esse urbem, in qua pluris piscis, quam bos veniret. [7] *Plutarch. 4. Symp. 4. & in Apophth.*

[1] Plin. 7. 2.

Sunt gentes, quæ [1] nullum alium cibum novere, quam piſcium, quos unguibus diſſectos, Sole torrent: atque ita panem ex his faciunt.

[2] Idem 6. 23.

[2] Sed Ichthyophagos omnes Alexander vetuit piſcibus vivere.

[3] Diphilus apud Stob. 449.

[3] Διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τῶν παρ' αὐτοῖς ἰχθύων
Πάντες βληχώδεις εἰσὶ καὶ μεστοὶ λάπης.

[4] Grotius vertit.

[4] *Nam quæ eſt apud ipſos piſcium frequentia,*
Muccoſos omnes, & pituitoſos facit.

[5] Plutarch. 4. Symp. 4.

Quare malè quidam [5] ægrotantes ante omnes alios cibos ad piſcem ablegant, ut leviſſimum.

[6] Plutarch. 8. Symp. 8.

[6] Pythagoræi verò à piſcibus abſtinuiſſe videntur. quod reliqua animalia utcunq; maleficio cauſſam necis hominibus præbent, piſces neque injuria nos afficiunt, neque afficere poſſunt.

Piſcium differentia.

Magna autem piſcium differentia. Quod enim ad locum:

Piſces marini.

Marinos fluvialibus Medici præferunt.

[7] Plutarch. 4. Symp. 4.

[7] Nec caret ratione mare ſaluberrima & elaborata corporibus alimenta gignere: quando etiam nobis aërem tenuitate & puritate.

[8] Plin. 9. 54.

Piſces fluviatiles.

Quinetiam [8] eadem aquatilium genera, alibi atq; alibi meliora, ſicut Lupi piſces in Tyberi amne inter duos pontes.

[9] Horat. 2. Sat. 2.

[9] *Vnde datum ſentis, Lupus hic Tyberinus, an alto*
Captus hiet, pontesne inter jactatus, an amnis
Oſtia ſub Tuſci?

[10] Columell. 8. de R. R.

[10] Memoria avorum circumfertur M. Philippi urbaniſſimum, quod erat luxurioſiſſimum factum atque dictum: nam is fortè Caſſini, cum apud hoſpitem cœnaret, appoſitumq; è vicino flumine Lupum deguſtaſſet, atque expuiſſet; improbum factum dicto proſequutus, Peream, inquit, niſi piſcem putavi; hoc perjurium, multorum ſubtiliorem fecit gulam, doctaque & erudita palata faſtidire docuit fluvialem Lupum, niſi quem Tyberis adverſo torrente fatigaſſet.

Ita ille urbis purgamentis inter duos pontes pastus pinguior quidem, & gulæ gratior, corpori tamen insalubrior. Quanquam locus ipse multum præstet.

[1] Non enim si Murænæ flutæ optimæ sunt in Sicilia, & Ellops ad Rhodum, continuò hi pisces in omni mari similes nascuntur. [1] *Varro 2. de R.R.*

[2] *Quod ad ætatem, parvi & juniores facile digeruntur. Huc* [2] *Xenocrat.*

[3] *— pertinet ergo* [3] *Hor. 2. Sat. 2.*
Proceros odisse lupos.

[4] Senectute omnes deteriores fiunt, quia tunc multum carnis absumitur. [4] *Arist. 8. hist. anim. 30.*

Nisi fortè Barbum excipias;
[5] *Liberior laxos exerces barbe natatus,* [5] *Auson. in Mosell.*
Tu melior, pejore ævo: tibi contigit uni
Spirantum ex numero non illaudata senectus.

Quivis etiam [6] piscis nequam nisi recens. *Quod notum adeò Romanis,* [7] ut nollent attingere, nisi eodem die captum piscem: qui, ut ajunt, saperet ipsum mare: ideò cursu advehebatur; ideò gerulis, cum anhelitu & clamore properantibus, dabatur via. [6] *Plaut. Asin.* [7] *Senec. 3. Nat. 18.*

Et hæc in genere.

Pisces saxatiles.

[8] Diphilus tradit, ex marinis piscibus Saxatiles facilè corrumpi, bonum succum gignere, detergere, leves esse ventriculo, parum nutrire: Pelagios autem corrumpi difficilius, multum alere, vix in corpus digeri. [8] *Athen. 8. 14.*

[9] Apud antiquos piscium nobilissimus habitus Acipenser. [9] *Plin. 9. 17.* Acipenser.

[10] *Ad Palatinas acipensem mittito mensas,* [10] *Mart. 13. 91.*
Ambrosias ornent munera rara dapes.

Postea præcipuam authoritatem fuisse Lupo & Asellis C. Nepos & Laberius tradidere. Luporum laudatissimi, qui appellantur lanati, à candore mollitieque carnis. Lupus. Asellus.

[1] Mart. 13. 89. [1] *Laneus Euganei lupus excipit ora Timavi,*
Æquoreo dulces cum sale pastus aquas.

[2] Athen. 7. 17. [2] Lupi bonum succum gignunt, nec alunt multum, sed minus facilè egeruntur, at gustus suavitate primas obtinent. A voracitate huic pisci nomen dederunt.

Scarus. [3] Plin. 9. 17. Athen. 7. 19. [3] Nunc Scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci.

[4] Ennius apud Apul. in Apol. [4] *— At quid*
Scarum præterii, cerebrum Iovis pene supremi!

[5] Mart. [5] *Hic Scarus, æquoreis qui venit obesus ab undis,*
Visceribus bonus est: cætera vile sapit.

Muræna laudatur gravida:

Muræna. [6] Horat. 2. Sat. ult. [6] *Affertur squillas inter Muræna natantes.*
In patina porrecta: sub hoc herus, hæc gravida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.

Gobius. [7] Athen. 7. 17. [7] Gobii multum succi præbent, gustu eximiè placent, excernuntur facile, malum succum gignunt.

Perca. [8] Auson. in Mosella. [8] *Nec te delicias mensarum, Perca, silebo,*
Amnigenos inter pisces dignande marinos.

[9] Plin. 32. 11. [9] Est marina & fluvialis. *Sed illa præstat.*

Aurata. [10] Xenocrat. [10] Aurata est candidæ carnis, solidæ, condensæ, boni succi, facilis distributionis, alitque, & non difficulter excernitur. *Verum*

[11] Mart. 13. 60. [11] *Non omnis laudem pretiumq; Aurata meretur,*
Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.

Anguilla. [12] Senec. 3. Nat. 19. [13] apud Athen. 7. 13. [12] Anguillæ latebrosis locis nascuntur. gravis cibus ob ignaviam, utique si altitudo illas luti penitus abscondit: *quamvis aliter sentiat* [13] Icesius.

Qui præter hos in cibum veniunt,

[14] Ovid. in Halieut. [14] *Fulgentes soleæ candore, & concolor illis*
Passer, reliquique apud Athen. & alios fusius examinantur.

Ostrea. [15] Senec. Ep. 108. [15] Ostrea non cibi, sed oblectamēta sunt, ad edendum saturos cogentia, quod gratissimum est edacibus,

cibus, & se ultra quam capiunt farcientibus, facilè descensura, facilè reditura.

[1] — *Lucrinis* [1] *Petron.*
Eruta littoribus vendunt Conchylia cænis,
Vt renovent per damna famem.

Hinc in antecænio, vel promulside sumere solent.

[2] *Iunctus limicolis musculus ostreis,* [2] *Auson.7. Epist.*
Primo composuit fercula prandio,
Gratus deliciis nobilium cibus.

[3] Ostrea stomacho prosunt, facile per alvum deferuntur. *ut & alia ejusdem generis.* [3] *Athen.3.12.*

Quare

[4] — *Si dura morabitur alvus,* [4] *Horat. 2. Sat. 4.*
Mitylus, & viles pellent obstantia conchæ.

Sed hæc omnia trahunt naturã alimenti sui. [5] Quid, illa ostrea, inertissimam carnem, cœno saginatam, nihil existimas limosæ gravitatis inferre? [5] *Senec.Ep.95.*

[6] E piscibus quæ fiunt Salsamenta, Diphilus inquit, parum nutrire, exiguum succum præbere, æstuosa esse, ventriculum juvare, alvum ducere, appetentiam irritare. Salsamenta. [6] *Athen.3.33.*

Sed sunt

[7] *Sine omni lepore, & sine suavitate,* [7] *Plautus Pœnul.*
Nisi multa aqua, & diu macerantur.
Olent, salsa sunt, tangere ut non velis.

Nec pisces modo, sed & carnes sale conservantur; imo cibi omnes insulsi & insuaves absque sale, ut meritò dictum sit,

[8] Sal aliorum condimentorum condimentum esse, iisque suavitatem conciliare. Sal. [8] *Plutarch.4. Symp.8.*

[9] Quin & pecudes, armentaque, & jumenta, sale maximè sollicitantur ad pastum, multo largiore lacte, multoque gratiore etiam in caseo dote. [9] *Plin. 31.7.*

Itaque

[10] — *cui lactis amor, cythisum lotosq; frequentes* [10] *Virg. 3. Georg.*
Ipse manu, salsasque ferat præsepibus herbas.

Hinc & amant fluvios magis & magis ubera tendunt,
Et salis occultum referunt in lacte saporem.

[1] Plin. cit. — [1] Ergò Hercle, Vita humanior absque sale nequit degere.

[2] Plutarch. 4. Symp. 4. — [2] Primum absque sale nihil omnino est esui, qui admixtus etiam ipsum etiam panem condit. Itaque eodem in fano Neptunus & Ceres habentur.

[3] Plin. cit. — [3] Et Varro pulmentarii vice veteres usos autor est: esitasse enim panem cum sale & caseo.

Et certe

[4] Horat. 2. Sat. 2. — *[4] — cum sale panis*
Latrantem stomachum bene leniet. —

[5] Plut. cit. — [5] Deinde reliquis obsoniis Sales dulcius sunt obsonium. Nam heróes tenui & frugali victui & exercitationi assueti, omnem ascititiam & ociosam voluptatem à mensis arcentes suis, carnes nihilominus absque sale edere non sustinuerunt: testantes id solum obsonium repudiari non posse.

[6] Plutarch. qu. nat. — *Neque modo* [6] appetitum acuit Salis acrimonia, *sed* & meatus reserando cibum facilius deducit ad digestionem. Itaque etiam graciles & qui parum nutrirentur, Apollonius dulcibus vesci & alica nolebat, sed salsamentis & salsuginem habentibus pro cibo uti jubebat: cujus tenuitas tanquam in fricationis locum succedens, alimentum per meatus corpori apponeret.

[7] Idem 5. Symp. 10. — [7] Ægyptiorum sacerdotes castissimi cum sint, sale in universum abstinent, adeo ut pane quoque insulso vescantur; vel, quia ob calorem, ad rem incitat veneream: *vel,* quia appetitu exacuendo magis bibulos & voraciores reddit.

[8] Cicero 2. de nat. Deor. — *De cibis, eorumq; condimentis hactenus.* [8] Sed illa quanta benignitas naturæ, quod tam multa ad vescendum, tam varia tamq; jucunda gignit? neque ea uno têpore anni: ut semper & novitate delectemur, & copia.

CAP.

CAP. IV.

Aquæ & Vini differentiæ.

Solidiori cibo, de quo hactenus egimus, opus fuit [1] ὄχημα τροφῆς, alimenti vehiculum: potus *scilicet, qui chylum in omnes partes deferat.* — [1] *Idem 6. Symp. 3.*

[2] Vinum est & potuum utilissimus, & de obsoniis omnibus gratissimum appetitionibus nostris, si occasione magis etiam, quam aqua sit probè temperatum. Aqua & vino si misceatur, prodest: & quæ inter diluti usum bibitur, ipsum dilutum reddit minus noxium. — Vini dotes. [2] *Plutarch. in præc. Sanit.*

Prisci fere aquam potabant,
[3] *Ac sedare sitim fluvii fontesque vocabant.*
[4] *Vt nunc montibus è magnis decursus aquai*
Claricitat latè sitientia secla ferarum.
— Aquæ potus. [3] *Lucr. 5.* [4] *Spartian. in vit.*

[5] Et Romanis militibus vinum petentibus, dicebat Pescennius Niger Imperator: Nilum habetis, & vinum petitis. — Aqua quæ salubris. [5] *Plin. 31. 31.*

Aquam salubrem aëri quam simillimam esse oportet, & ejus sapor odorve nullus esse debet. Quidam statera judicant de salubritate, frustrante diligentia, quando perrarum, ut levior sit aliqua. Certior subtilitas inter pares meliorem esse, quæ calefiat refrigereturque celerius.

Stagnantes pigrasque aquas Medici meritò damnant, utiliores quæ profluunt existimantes; cursu enim percussuque ipso extenuari. — Aqua stagnans.

Cisternarum ab aliquibus maximè probatur, quoniam levissima sit imbrium aqua, ut quæ subire potuerit ac pendere in aëre. — Aqua cisternæ.

[6] Aquam ex dissoluta ac colliquefacta nive pessimam esse, & jampridẽ Arist. quasi oraculo edidit, & eorũ, qui palato obsequi, quam illius authoritatem sequi malunt, quotidiana experimenta declarant. — Aqua nivalis. [6] *Muret. 9. Var. Lect. 9.*

[1] Senec. Ep. 95. [1] Quid, tu illam æstivam nivem non putas callum jecinoribus obducere?

[2] Plin. 31. 31. *Ideo autem* [2] ex gelu ac nivibus insaluberrimos potus prædicant, quoniam exactum sit inde, quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur.

Aqua pluvia. Pluvias quidem aquas celerrimè putrescere convenit, minimeque durare in navigatione. Damnantur inprimis fontes, qui cœnum faciunt, quique malum colorem bibentibus: refert & si vasa ærea inficiunt, aut si legumina tardè percoquunt.

Fontana.

Frigida. *Noxia & frigida continuo pota. Nam &*

[3] Sueton. [3] Vespasianus creberrimo frigidæ aquæ usu intestina vitiavit. *Magis verò turbida affatim à lassis sumpta.* Sitis, *inquit* [4] *Curtius*, præcipuè fatigatos exurebat, passimque omnibus viis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes. quam cum avide turbatam hausissent, tendebantur extemplo præcordia premente limo, resolutis & torpentibus membris.

Turbida. [4] Hist. 4.

Aqua salubris. [5] Plutarch. 8. Symp. 5. [5] Salubris verò est aqua, quæ non corrupta sit: hoc fit, si non misceatur, sed pura maneat. Aquæ enim montanam & lapidosam permeantes terram, quia non multum terræ secum trahunt, validiores palustribus & in plano fluentibus.

Montana. Lacustris.

Decocta. [6] Plin. 31. 31. [6] Neronis principis inventum est, decoquere aquam, vitroque demissam in nives refrigerare.

[7] Iuven. Sat. 5.

[7] *Si stomachus domini fervet vinoque ciboque,*
Frigidior Scythicis petitur decocta pruinis.

Omnem utique decoctam utiliorem esse convenit: item calefactam magis refrigerari, subtilissimo invento. Vitiosæ aquæ remedium, si decoquatur ad dimidias partes.

Aquarum sapor unde. [8] Senec. 3. Nat. 20. [8] At quare aquis sapor varius? Propter quatuor caussas. Ex solo prima est, per quod feruntur. Secunda, ex eadem simulatione ejus nascitur. Tertia

ex

ex ſpiritu, qui in aquam transfiguratus eſt. Quarta ex vitio, quod ſæpe concipiunt corruptæ per injuriam. Hæ cauſſæ ſaporem dant aquis varium: hæ medicaminum potentiam: hæ gravem ſpiritum, odoremque peſtiferum: levitatem, gravitatemque, aut calorem, aut nimium rigorem. Intereſt, utrum per loca ſulphure, an nitro, an bitumine plena tranſeant. Hac ratione corruptæ, cum vitæ periculo bibuntur. Hinc illud, de quo Ovidius ait,

[1] *Flumen habent Cicones, quod potũ ſaxea reddit* [1] 15. Met.
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Aliquam harum habent cauſſam illi lacus, quos quiſquis faucibus hauſit, ut idem poëta ait,

[2] *Aut furit, aut patitur nimium gravitate ſoporẽ.* [2] Ibid.

Similem habet vim mero, ſed vehementiorẽ. Nam quemadmodum ebrietas, donec exſiccetur, dementia eſt, & nimia gravitate defertur in ſomnum: ſic aquæ hujus ſulphurea vis habet quoddam acrius ex noxio aëre virus, quod mentem aut furore movet, aut ſopore opprimit.

Aquæ dotes.

Quamvis autem legamus [3] multos ſolius aquæ potu vixiſſe; & Eubulus dicat, eos qui ſolam aquam bibũt, inveniendis rebus ſagaces ac ingenioſos eſſe, [3] Athen. 2. 6.

Τὸν δ' οἶνον ἡμῶν τοῦ φρονεῖν ἐπισκοτεῖν,

Vinum verò noſtram obumbrare prudentiam; ideoq; nonnulli, [4] potum, ſi uſum reſpicias, nõ neceſſarium, ſi voluptatem, preſtantiſſimum *eſſe ſtatuant: longè tamen aquæ præferendum, &* [5] Aſclepiades utilitatem vini æquari vix Deorum potentia poſſe exiſtimavit. [4] Max. Tyr. Diſſert. 11. [5] Plin. 23. 1.

Vini dotes.

Vino *enim* aluntur vires, ſanguis colosque hominum. modico nervi juvantur, copioſo læduntur; ſic & oculi. Stomachus recreatur: appetentia ciborum invitatur. triſtitia & cura hebetatur.

[6] *Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos,*
Cura fugit multo diluiturque mero. [6] Ovid. 2. Arte.

Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.
Ejus laudes non unica pagina claudunt poëtæ,
[1] Idem 7. Met. [1] *— nec non & carmina, vino*
Ingenium faciente, canunt. —

Immeritò igitur eorum princeps
[2] Horat. 1. Epist. 19. [2] *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.*

Namque
[3] Idem ibid. [3] *Nulla manere diu, neq; vivere carmina possunt,*
Quæ scribuntur aquæ potoribus. —
[4] Amphis apud Stob. 121. 139. [4] Ἐνῆν γὰρ ὡς ἔοικε κἀν οἴνῳ λόγος.
Ἔνιοι δ' ὕδωρ πίνοντές εἰσ' ἀβέλτεροι.
[5] Grotius vertit. [5] *Nimirum & in vino aliqua vis sapientiæ est.*
Hebescit multis animus, cum potant aquam.

[6] Plin. 23. 1. [6] Vinum saluberrimum omnibus liberaliter genitis. Vino urina expellitur: somnus conciliatur:
[7] Tibull. 1. El. 7. [7] *Adde merum, vinoque novos compesce dolores,*
Occupet ut fessi lumina victa sopor.

Quin & fessis remedio est,
[8] Homer. Il. 6. [8] Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει.
Vina viro robur fesso, viresque ministrant.

Vini commoda & incommoda. *Sed vini commoda & incommoda eleganter exprimuntur his versibus:*

[9] Mnesitheus. [9] Τὸν οἶνον οἱ θεοὶ
Θνητοῖς κατέδειξαν. τοῖς μὲν ὀρθῶς χρωμένοις
Ἀγαθὸν μέγιστον. τοῖς δ' ἀτάκτως, τοὔμπαλιν.
Τροφήν τε γὰρ δίδωσι τοῖσι χρωμένοις,
Ἰσχύν τε ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασιν.
Εἰς τὴν ἰατρικήν τε χρησιμώτατον.
Καὶ τοῖς ποτοῖς γὰρ φαρμάκοις κεράννυται,
Καὶ τοῖσιν ἑλκωθεῖσιν ὠφέλημ' ἔχει.
Ἐν ταῖς συνουσίαις τε ταῖς καθ' ἡμέραν,
Τοῖς μὲν μέτριον πίνουσι καὶ κεκραμένον,
Εὐθυμίαν φέρει· ἂν δ' ὑπερβάλλης, ὕβριν.
Ἐὰν δ' ἴσον ἴσῳ προσφέρῃς, μανίαν ποιεῖ.
Ἂν δ' ἄκρατον, παράλυσιν τῶν γε σωμάτων.

Διὸ καὶ καλοῦσι τὸν Διόνυσον πανταχοῦ
Ἰατρόν. ἡ δὲ Πυθία εἴρηκέν ποι
Διόνυσον Ὑγιάτην καλεῖν.

[1] *Dono deûm* [1] *Grotius vertit.*
Obvênit vinum nobis, ingens his donum
Qui rectè utuntur, aliis pestis pessima.
Alimentum namque præstat rectè utentibus,
Additque vires pariter animo & corpori.
Sed & ad medicinam maximos usus habet;
Miscetur quippe poculentis remediis,
Opemque fert vulneribus præsentissimam.
Quotidianis hominum autem in convictibus,
His qui bene temperatum, nec nimium bibunt,
Dat hilaritatem: ulterius, insolentiam:
Si par aquæ bibatur, etiam insaniam:
Si purum, siderationem corporum.
Meritò propterea Liber Medici nomine Vinum medicus.
Passim indigetatur. atque eundem Pythia
Iussit vocari Sospitem.

[2] Mustum omne stomacho inutile, venis jucundum. Prodest (*malim* obest) renibus, jocinori, & interaneis vesicæ. *Sed* [3] vinum, quod vetustissimum, optimum, *& in eo* [4] ipsa nos amaritudo delectat. *Verum* [5] non ad voluptatem solum, sed ad bonam valetudinem conducibilius est, quoniam cibum magis coquit, & ob partium tenuitatem magis digeritur. *Quare*

Mustum. [2] *Plin.* 23. 1. Vinum vetus. [3] *Macrob.* 7. *Saturn.* 4. [4] *Senec. Ep.* 63. [5] *Athen.* 2. 1.

[6] *Qui utuntur vino vetere, eos sapientes puto.* [6] *Plautus Casina.*
Hinc & apud Virgilium
[7] *— victu revocant vires, fusique per herbam* [7] 1. *Æneid.*
Implentur veteris Bacchi —

[8] Dulce minus inebriat, sed stomacho innatat: austerū facilius concoquitur. Levissimum est, quod celerrimè inveteratur. Minus infestat nervos, quod vetustate dulcescit. Stomacho minus utile est pingue, nigrum, sed corpora magis alit. Tenue & austerum minus alit. [8] *Plin.* 23. 1.

[1] Illud

Vinum fulmine gelatum. [1] Illud est mirum, quod vinum fulmine gelatum, cum ad priorem habitum redit, potum aut exanimat aut dementes facit. Quare id accidat, quærenti mihi illud occurrit. Inest fulmini vis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritum in eo humore, quem coëgit gelavitque, verisimile est. Nec enim alligari potuisset, nisi aliquod illi additum esset vinculum.

[1] *Senec. 2. Nat. 53.*

Vini temperamentum. *Quod ad temperamentum*; [2] Vinum est calidum & humidum: [3] calorem auget pro cujusque natura & incendit.

[2] *Athen. 11. 10.*
[3] *Senec. 2. de ira 19.*

Quoniam itaque [4] vino natura est accendendi calore viscera: *hinc* [5] aqua eum misceri inventum.

[4] *Plin. 14. 15.*

Vinum lymphatum. *Et vinum idcirco aqua miscendum esse venusto epigrammate docet Meleager,*

[5] *Plin. 7. 56.*
[6] *lib. 1. Anthol.*

[6] Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ᾽ ἐκ πυρὸς ἥλαθ᾽ ὁ κοῦρος,
Νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος. ἢν δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Ignivomo Bacchus saliens è fulmine, Nymphis
Abluitur liquidis pulverulentus aquis.
Propterea junctis Nymphis est gratus Iacchus,
His sine, adhuc ardens, quod bibis, ignis erit.

[7] *Athen. 15. 2.* [7] Quapropter Græci, cum temetum inter cœnandum affertur mensæ, elato clamore bonum Deum invocant, illum venerantes, qui repperit. Cum verò post cœnam, primum aqua temperatum poculum ministratur, Jovem servatorem exultantes acclamant, pluviæ largitorem & moderatorem existimantes, jucundæque temperationis ac commixtionis authorem.

Sic Calypso Vlyssem alloquitur;

[8] *Homer. 5. Odyss.*

[8] Αὐτὰρ ἐγὼ σῖτον, καὶ ὕδωρ, καὶ οἶνον ἐρυθρὸν
Ἐνθήσω μενοεικέ᾽, ἅ κέν τοι λιμὸν ἐρύκοι.
Sed ego panem, & aquam, & vinum rubrum,
Apponam placidè, quæ à te famem repellant.

[1] Qui-

[1] Quidam tribus aquæ partibus tres vini addebant: nonnulli æquales partes: *alii aliter: sed Hesiodo judice,* [1] *Plutarch.3. Symp.9.*

[2] *Tres miscebis aquæ partes, sit quarta Lyæi.* [2] *Eustath. ad Iliad.11.*

[3] Vini etiam vitium transit in remedia. Aceto summa vis est in refrigerando, non tamen minor in discutiendo. Cibos quidem & succos non alius magis succus commendat aut excitat: in quo usu mitigatur tosto pane aut vino. [3] *Plin.23.1.* Acetum.

[4] *Nec cibus ipse juvat morsu fraudatus aceti.* [4] *Martial.7. Epigr. 24.*

Quin & Pescennius Niger imperator aliquando [5] jussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto universos esse contentos. [5] *Spartian.*

[6] Dionysius eos, quorum regio à vinearum usu aliena esset, potum hordeaceum conficere docuit, paulo deteriorem vini suavitate; *qualem Cerevisiam nostram experimur.* [6] *Diodor.Sic. 4.Bibl.*

CAP. V.

Cibo & potu utendi modus.

Quod [7] comestum est, concoquitur, digeritur in corpus, inde nervi, carnes, sanguis, ossa generantur, bonus color efflorescit, spiritus sustentantur. [7] *Epictet. 2. Dissert.9.*

Et [8] *cibus in membra atq; artus cũ diditur omnis, Disperit, atque aliam naturam sufficit ex se.* [8] *Lucret.3.*

[9] Alimenta *enim* quæ accepimus, quamdiu in sua qualitate perdurant, & solida innatant stomacho, onera sunt: at cum ex eo, quod erant, mutata sunt, tum demum in vires & in sanguinem transeunt. [9] *Senec. Ep. 84.*

[10] Ipsa enim cum humore permixtio comminuens cibos, & auxilio utens calido innato, atque spiritu, subtilius quam ullum instrumentum, secando dividendoque nutrimentum attenuat, ut omnis ejus pars omni parti corporis conveniens accommodataque redigatur. [10] *Plutarch.6. Symp.3.*

Itaque

[1] *Cicero 3. ad Heren.* [2] *Musonius ap. Stob.*

Itaque [1] esse oportet ut vivas, non vivere ut edas; [2] siquidem ad optimam Socratis sententiam te accommodare volueris, qui bonam hominum partem vivere dixit ut edant, se autem edere ut vivat.

[3] *Arist. 3. de part. an.*

[3] Duplex autem exuperantia cibi est; aut enim quantitate, aut qualitate, id est, modo & genere: quippe cum cibus non æquè concoctu facilis quisque sit.

Hic igitur consideranda alimenti qualitas & quantitas; præterea consuetudo, tempus & ordo sumendi.

Alimenti qualitas. [4] *Senec. ad Helv. 9.*

Quod ad qualitatem;

[4] Corporis exigua desideria sunt: frigus submoveri vult, alimentis famem extinguere: quicquid extra concupiscitur, vitiis, non usibus laboratur. Non est necesse omne perscrutari profundum, nec strage animalium ventrem onerare, nec conchylia ultimi maris ex ignoto litore eruere. Ultra Phasin capi volunt, quod ambitiosam popinam instruat.

[5] *Petron.*

[5] *Ales Phasiacis petita Colchis,*
Atque Afra volucres placent palato.
Quicquid quæritur, optimum videtur.

[6] *Agellius 6. 16.*

[6] Hanc autem peragrantis gulæ & in succos insuetos inquirentis industriam, atque has undique vorsum indagines cupediarum majore detestatione dignas censebimus, si versus Euripidis recordemur, quibus utebatur sæpe Chrysippus philosophus, tanquam edendi irritationes quasdam repertas esse, non per usum vitæ necessarium, sed per luxum animi parata atque facilia fastidientis per improbam satietatis lasciviam. Versus Euripidis adscribendos putavi.

[7] *Cit. Stob. 35. Athen. 14. 15.*

[7] Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι, πλὴν δυοῖν μόνον,
Δήμητρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου;

Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν.
Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονῆς· τρυφῇ γέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.
[1] *Homini quid est necesse præterquam duo,* [1] *Grotius vertit.*
Cereale germen, atque limpharum latex,
Quæ sunt parata semper, & vitæ satis?
Sed non sat illud sat placet: quippe inciti
Luxu ciborum inventa sectamur nova.

[2] Julianus imp. imitatus egregium illud Cyri veteris dictum: qui cum delatus ad hospitem interrogaretur ab eo, quid ad convivium parari juberet, Panem responderat solum: Sperare enim ajebat prope rivum cœnaturum. [2] *Ammian. Hist.* 21.

[3] *—Satis est populis fluviusque Ceresque.* [3] *Lucan.* 4.
[4] *Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris* [4] *Lucr.* 4.
Vitigeni laticem mortalibus instituisse:
Cum tamen his posset rebus sine vita manere;
Ut fama est aliquas etiam nunc vivere gentes.

Ex frugalitate hac manavit olim matrimonii ineundi ritus, de quo Curtius, [5] Rex, *inquit*, medio cupiditatis ardore jussit afferri patrio more panem (hoc erat apud Macedonas sanctissimum coëuntium pignus) quem divisum gladio uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. [5] *Hist.* 8.

[6] Disce *igitur* parvo esse contentus, & illam vocem magnus atque animosus exclama: Habeamus aquam, habeamus polentam, Jovi ipsi de fœlicitate controversiam faciamus. [6] *Epicur. apud Senec. Ep.* 110.

Et ipsa profecto [7] natura parvo contenta. Socratem, qui voluptatem nullo loco numerat, audio dicentem: cibi condimentum esse famem, potionis sitim. [7] *Cicer.* 2. *de Finib.*

[8] Regina Cariæ Ada cibos & bellaria curiosissimo apparata à cupediariis & coquis artificio subinde ad [8] *Plutarch. in Apophth.*

de ad

de ad Alexandrum M. ſtudio quodam oſtentandi mittente: Meliores ſibi eſſe dixit coquos, iter nocturnum, quo prandium, & parcitatem prandii, qua cœnam ſibi ſuavem redderet.

1 *Velleius 2. Hiſt.* [1] C. Cæſar Magno illi Alexandro, ſed ſobrio neq; iracundo ſimillimus, qui ſemper & cibo & ſomno in vitam, non in voluptatem uteretur.

2 *Cicer. 5. Tuſc.* [2] Darius in fuga cum aquam turbidam, & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negavit unquam ſe bibiſſe jucundius, nunquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſuriens Ptolomæus ederat: cui cum peragranti Ægyptum, comitibus non conſecutis, cibarius in caſa panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundius.

3 *Plutarch. in conv. 7. Sap.* [3] Certè cibus ut remedium famis ſumitur, & curare ſeipſos dicuntur, qui victus ratione utuntur certa: quod non voluptatem, aut jucunditatem aliquam conſectentur, ſed naturæ neceſſitati obſequantur.

4 *Idem de Curioſit.* *Hinc* [4] Socrates hortabatur, ut caveremus à cibis, qui non eſurientes ad edendum invitant, & potu, qui non ſitientes ad bibendum pellicit.

5 *Ælian. 8. Hiſt. an. 9.* *Namque* [5] homines illecebris ciborum, quæ vel nolentes invitant, immoderatè abutuntur.

6 *Senec. Ep. 108.* *Quare etiam ciborum varietas in eadem menſa vitanda. & rectè* [6] colligebat Sextius, bonæ valetudini contraria eſſe alimenta varia, & noſtris aliena corporibus.

7 *Idem Ep. 2.* *Et ſanè* [7] faſtidientis ſtomachi eſt, multa deguſtare: quæ ubi varia ſunt & diverſa, inquinant, non alunt: *ita ut* [8] multos morbos multa fercula faciant.

8 *Idem Ep. 95.* 9 *Ariſt. 1. Probl. 15.* [9] Turbulenta enim, nec æqualis concoctio eorum agitur.

10 *Polyb. Hiſt. 3.* *Itaque* [10] ſingula fercula deguſtando, neque in præſentia ullam veram voluptatem è cibis capiunt: neque in poſterum utile ex eorum digeſtione alimentum

mentum

mentum ferunt: sed omnia potius contraria experiuntur.

[1] Homini *autem* cibus utilissimus simplex. Acervatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis, acria, nimia, & avidè hausta, & æstate quam hyeme difficilius, & in senecta quam in juventa. [1] *Plin.* 11.53.

[2] Accipe nunc, victus tenuis quæ quantaq; secum
Afferat, inprimis valeas bene: nam variæ res
Vt noceant homini credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. at, simul assis
Miscueris elixa: simul conchylia turdis:
Dulcia se in bilem vertent: stomachoq; tumultum
Lenta feret pituita. vides, ut pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque degravat una:
Atque affligit humo divinæ particulam auræ.
Contra

[2] *Horat.* 2. *Sat.*2. *Vide fusius Plutarch.* 4. *Symp.* 1. *& ex eo Macrob.* 7. *Sat.*4.

[3] Timotheus ex magnificis & imperatoriis cœnis, à Platone ad convivium in Academia, simplici quidem apparatu, sed velut musica concinnitate eleganti, acceptus, professus est, qui cœnarent apud Platonem, illos etiam postridie bene habituros. [3] *Athen.* 10.4.

Itaque

Sit [4] *victus facilis, sine arte mensa.* [4] *Martial.*

Quod ad quantitatem: [5] Esculenta, & poculenta copiosiora & parciora valetudinem lædunt ac perdunt. At verò moderata efficiunt, augent, & tuentur. Quinetiam cibo quo utare, interesse aliquid ad mentis aciem putant. *Certè* [6] copia ciborum subtilitas animi impeditur. *Arist.* 1. *Eth.*2. Cibi quantitas. [5] *Cicer.* 2. *de nat. Deor.* [6] *Senec. Ep.* 15.

[7] Tantum igitur cibi & potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non opprimantur. [7] *Cicer.* 1. *Offic.*

[8] Est enim immoderata ciborum congestio lethifera naturaliter & venefica, utpote concoctionem præ multitudine non admittentibus quæ in- [8] *Philo de mundi opific.*

gesta sunt, quando adduntur alia super alia priusquam priora digesta sunt.

Sed hic distinguendum esse docet cibi qualitas, tempus anni, hominis ætas & exercitium.

[1] Plutarch. in præc. Sanit.

[1] Cum *igitur* contendere adversus ventrem auribus, ut Cato dicebat, carentem difficile sit: danda est opera, ut ciborum qualitate copiam minus molestam reddamus. Itaque eos cibos, qui solidi sunt, multumque habent nutrimenti, (carnes puta, caseos, ficus aridas, ova assa, & qui horum sunt similes) quando semper aversari vix possumus: tenues & leves arripiamus interim, cujus generis olera sunt pleraque, & aves, & pisces non pingues. Licet enim his vescentem & gratificari appetitui, & corpus non affligere. Maxime autem cruditates metuendæ sunt ab esu carnium: nam hæ & initio statim valde prægravant, & reliquias post se malas relinquunt.

Tempus comedendi.
[2] Cels. 1.3.
[3] Arist. 1. Probl. 39.
[4] Cels. 1.3.
[5] Plutarch. de primo frigido.

[2] Tempus quoque anni considerare oportet. [3] Parcus cibus, & potio liberalis convenit æstate; hoc quidem omnino, illud autem magis. Potioni quidem per æstatem ob siccitatem omnino est indulgendum. parcimonia verò cibi semper, sed magis æstate convenit. incalescimus enim ob tempus à cibis. *At* [4] hyeme minus, sed meracius bibere: plus *verò* esse convenit. *Nam* [5] animalium corpora per hyemem sunt calidiora, quod calorem à foris circumstante frigore compulsum intus cohibent, *ideoque melius coquunt, & plus digerunt.*

[6] Plutarch. 2. Symp. 2.

[6] Aristoteles unumquemque seipso edaciorem esse circa extremum autumnum asserit: cujus rei varii varias caussas afferunt. Ille, quod alvum subducens vacuando corpore novos subinde crearet appetitus. Hic, quod maturi plerique fructus acrimonia quadam & vi vellicandi præditi, stomachum quovis obsonio atque condimento magis ad cibi appetitionem provocarent. quando etiam, qui inedia

dia laborant, pomo aliquo gustato concupiscentiam cibi recuperant. *Alius dixit*, innatum nobis calorem, quo alimur, per æstatem dispersum imbecilliorem esse & rarum. eum autem sub autumni exitum colligi, ac viribus augeri, intus occultatum ob frigus circumdatum & densationem corporis. Quidam, Æstate nos magis siticulosos esse, plusque humoris sumere ob æstum. hoc autem tempore naturam in mutatione more suo contrarium quærentem, nos magis famelicos efficere, alimentumque siccum temperiei corporis reddere. Sed & cibos non plane caussa hujus rei vacare. nam quæ è novis & recentibus fiunt fructibus, non mazæ modo, legumina, panes, triticum, sed & carnes animalium ipso hoc anno natorum quæ eduntur, succis à veteribus differre, magisque allicere vescentes solent.

[1] Quod ad Ætates verò pertinet, inediam facillimè sustinent mediæ ætates, minus juvenes, minimè pueri, & senectute confecti. Quo minus fert facile quisque, eo sæpius debet cibum assumere, maximeque eo eget, qui increscit. [1] *Cels.* 1.3.

Hic valet & Exercitium, [2] quandoquidem laboriosis certaminibus qui exercentur, assuescunt & multa comedere, unde Athletæ voraces sunt. [3] Aniculæ sæpe inediam biduum, aut triduum ferunt: subduc cibum unum diem Athletæ, Jovem Olympium eum ipsum, cui se exercebit, implorabit: ferre non posse clamabit. Consuetudinis *quoque* magna vis est. [2] *Athen.* 10.2. [3] *Cicer.* 2. *Tusc.*

[4] Corpora quidem cùm primis cibis aliquibus & potibus laboribusque utuntur, turbantur quodammodo, deinde ex diuturno harum rerum usu concrescunt pinguiaque redduntur, atque hujusmodi victu utpote jam consueto, familiari & amico delectantur admodum, & optimè valent: at si ex probabili aliqua caussa ad aliam cogantur transire diæ- [4] *Plato* 7. *de Leg.*

tam, in morbos initio conturbata incidunt, antequam novo victui consuescant.

[1] Sleidan. Hist. 9.

Ita [1] Clemens VII. Pontifex diuturno stomachi vitio sublatus, cum jam senex victus rationem suasore Medico Curtio mutasset.

[2] Cels. 1. 3.

Hinc [2] periclitatur & qui semel & qui bis die cibum inconvenienter, contra consuetudinẽ assumit.

Quod ad Tempus;

[3] Muret. 4. Var. Lect. 12.

[3] Falsa multorum animos occupavit opinio, veteres semel tantum die cibum sumsisse, quam, ut puto conceperunt è verbis Platonis, qui in illa nobili epistola ait, displicuisse sibi, quod in Sicilia bis saturi fierent. Sed aliud est, capere cibum, aliud ἐμπιπλᾶσθαι.

[4] Plutarch. 8. Symp. 6.

[4] Fides adhibenda est iis, qui vitæ rationem, qua prisci usi sunt, memoriæ prodiderunt. Hi docent illos, cum & laboribus dediti & temperantes essent, mane panem edisse mero intinctum, aliud nihil. Itaque hoc dictum fuit ἀκράτισμα, cum ἄκρατον sit merum. Ὄψον autem dicebatur cœna, quod ad eam ὀψὲ, id est, serò, negociis jam defuncti se conferrent.

[5] Athen. 1. 9.

[5] Philemon tradit antiquis cibi sumendi tempora fuisse ἀκρατισμὸν, jentaculum, ἄριστον prandium, ἑσπέρισμα merendam, δεῖπνον cœnam sive vespernam. Jentaculum etiam διανηστισμὸν appellarunt, ut & prandium δορπιστὸν, & cœnam ἐπιδορπίδα. Harum dictionum ordo apud Æschylum extat, quo in loco Palamedes ait:

— σῖτον δ' εἰδέναι διώρισα,
Ἄριστα, δεῖπνα, δόρπα θ' αἱρεῖσθαι τρίτα.
— *& quando cibum capiant præfinivi,*
Ientaculum, cœnã, prandium sumant ut tertium.

Quarti cibi meminit Homer. Od. 11. his verbis:

— σὺ δ' ἔρχεο δειελιήσας.
post merendam ipse venito.

δειλινὸν hunc cibatum quidem nominant, interpositum

tum prandio & cœnæ. Jentaculum ſumitur auroræ exortu: prandium ad meridiem, cœna veſperi.

[1] Xerxes ſemel quotidie cibum aſſumere conſuerat. *Sed præſtat* [2] bis die potius, quam ſemel cibum capere, & ſemper quamplurimum, dummodo hunc concoquat. [3] Semper *enim* ad ſanitatem proclivius eſt, quod poteſt detractione curari. illi ſuccurri non poteſt, qui deficit. [1] *Herodot.* 7. *Hiſt.* 120. [2] *Celſ.* 1. 1. [3] *Senec.* 4. *Contr.* 25.

Plerique autem [4] prandere largè, cœnare parce præcipiunt. [4] *Ariſt.* 4. *Probl.* 32.

Bonum à paſtu ſtomachum cydonio, vel ſimili claudere.

[5] Μετὰ γὰρ ἄριστον, ὡς ἀμυγδαλὰς ἐγὼ [5] *Menander.*
Παρέθηκα, καὶ τῶν ῥοιδίων ἐτρώγομεν.
Poſt prandium ſimul amygdalas ego
Appoſui, deque Punicis guſtavimus.

Hactenus de Cibo. Reſtat Potus, in quo conſiderabimus quantitatem, & qua ætate & tempore bibere vinum liceat. Potus.

[6] Principio legem ſanciemus, ut pueri uſque ad duodevigeſimum annum vini uſum prorſus ignorent. Nempe eos monebimus non oportere ignem igni in corpus atque animam ſuggerere, antequam viri effecti ſubire labores incipiant. Furioſum namque habitum juventutis cavere oportet. Deinde vino moderatè utantur uſque ad annum ætatis trigeſimum. Ab ebrietate verò & vini repletione juvenes omnino abſtineant. Sed cum ad quadrageſimum pervenerint, tum in conviviis liberius diſcumbentes, cum alios Deos, tum Dionyſium ad ſacra ſenum, & ludos invocent, qui hominibus vinum quaſi remedium adverſus ſenectutis duritiam eſt largitus, ut rejuveneſcere videamur, & mœſtitiæ nos oblivio capiat: ipſaque affectio animi, ſicuti ferrum in igne, ex duritie in mollitiem deducta flexibilior fiat. [6] *Plato* 2. *de Leg.* Vinum non dandum pueris. Vinum ſenibus utile.

[1] Athen.10.9.

Ita [1] ex heroibus largiſſimè bibebat Neſtor ter ſenex, qui etiam inſtante ſæviſſimo prœlio à potu non abſtinuit. Itaque Homerus ait:

[2] Ibid.14.

[2] Νέστορα δ᾽ οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης.

Neſtora non latuit conflictus, quamvis interea bibentem.

Hujus ergo ſolius poculum Homerus depinxit, ut Achillis ſcutum: ſiquidem cum poculo is prælia-batur, non aliter, quam Achilles cum ſcuto.

[3] Plutarch.1. Symp.7.

[3] Quæſitum fuit de ſenibus, cur meraciore potu magis gauderent. Ii qui refrigeratam eorum corporis habitudinem & calefactu difficilem cauſabantur, cui propterea vini meraci temperies conveniret: nihil novi, ſed in promptu quod eſſet, neque ſufficienter vereque cauſſam explicaret, attulerunt. Idem enim in reliquis ſenſibus contingit. Difficulter etenim moventur, difficulter qualitatibus afficiuntur, niſi eæ nimiæ iis accidant. In cauſſa eſt laxatio ſeu remiſſio temperamenti: quod ob languorem porro non niſi ictu aliquo perculſum ſolet affici. Quod enim ferro duratio ad vim roburque confert, id corpori præbet ſpiritus. Spiritu ergo minuente & langueſcente, ocioſum ac terrenum relinquitur ſenſus inſtrumentum, requiritque aliquid, à quo vehementius percellatur. tale autem eſt merum.

[4] Plutarch.5. Symp.4.

Hoc nec Homerus ignoravit, apud quem [4] Achilles Phœnicem & Vlyſſem ſciens eſſe ſenes, & diluto non delectari, ſed mero, reliquorum ſenum more, juſſit validiorem potum apparari.

[5] Hom.Il.9.

[5] Ζωρότερον δὲ κέραιρε, δέπας δ᾽ ἔντυνον ἑκάστῳ.

Meracius infunde, & poculum præbe ſingulis.

Deinde cum eſſet Chironis diſcipulus, & non imperitus victu curandi corporis rationum, ratiocinatus nimirum eſt corporibus in ocio præter conſuetudinem degentibus temperamentum convenire remiſ-

remissius & languidius. Nam equis quoque inter alia pabula apium præbet, non absque ratione: sed quia equi præter morem ociosi læduntur pedes, adversus quod damnum remedio est, ut quod maxime, apium. itaque in Iliade non invenies aliàs equo apium exhibitum, aut aliquid similis saporis. Sed Achilles, utpote medicus, cum equos solerter curavit: & corpori suo desidens in ocio facillimam rationem victus ut saluberrimam procuravit. Viros autem qui in pugna diem exegissent, existimans non eo victu, quo desides esse tractandos, vinum præbere jussit meracius.

Apii facultas.

Tempus bibendi, cum cibus sumitur.

Bibendi tempus.

[1] Contra naturam vivunt, qui jejuni bibunt, qui vinum recipiunt inanibus venis, & ad cibum ebrii transeunt. *Verum in prandio; vel certè* [2] vespere in cœna vino utendum est: Tunc est frigidior aër ambiens, ut introducto calore fovendus sit tepor innatus, qui deficit. Sed hic quoque vino exiguo utendum: neque enim usque ad contumeliæ crateras accedendum est. [3] Anacharsis primum poculum sanitatis esse dixit, secundum voluptatis, tertium contumeliæ, ultimum insaniæ. *Quod aliquantum extendit Eubulus magno Grotio interprete:*

[1] *Senec. Ep.* 123.
[2] *Clem. Alex.* 2. *Pædag.* 2.
[3] *Stobæus Serm.* 18.

Tres ego crateras solos his queis cor sapit
Miscere soleo. sanitati is est sacer
Qui primus bibitur: alterum sibi vindicant
Amor & voluptas; tertium poscit sopor:
Quem postquã ebiberunt, qui esse sapientes volunt
Domum recedunt: quartus contumeliæ
Non ultra noster: quintus vociferantium:
Sextus nequitiæ: sugillarum septimus:
Octavus revocatoris: nonus bilis est:
Decimus furoris, tela ut mittantur quoque.
Nam Liber multus parvo infusus vasculo
Suos potatores facile evertit è gradu.

[1] *Plato 2. de Leg.*

Hine [1] multi dixerunt, Vinum ad ultionem hominibus datum esse, ut insaniant. Ut verò sermo habet noster, remedium & medicinam in contrarium, ut animus quidem pudorem, corpus autem sanitatem & vires adipiscatur. *Moderatè scilicet sumptum, alioqui* [2] nihil est ebrietas, quam voluntaria insania. Extende in plures dies illum ebrium habitum; nunquid de furore dubitabis? Nunc quoque non est minor, sed brevior. Adjice ignorationem sui, dubia & explanata parum verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, tecta ipsa mobilia velut aliquo turbine circumagente totam domum: stomachi tormenta, cum effervescit merum & viscera ipsa distendit. [3] Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus effundentes plena vasa.

Ebrietatis noxæ.

[2] *Senec. Ep. 83.*

[3] *Plinius 14. 22.*

[4] *Lucret. 3.*

[4] *Denique cur hominem, cum vini vis penetravit*
Acris, & in venas discessit deditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt,
Et jam cætera de genere hoc quæcunq; sequuntur,
Cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?

[5] *Plutarch. de ira cohib.*

Quare rectè [5] Callisthenes, Alexandro convivante, cum meri poculum quod ad eum pervenerat, aspelleret, rogante quodam, cur non biberet, respondit, nolle se dum Alexandri poculum ebiberet, Æsculapio indigere. *Unicuique igitur dictum puta,* [6] quod Androcydes sapientia clarus ad *eundem* Alexandrum Magnum scripsit, intemperantiam ejus cohibens: Vinum potaturus, rex, memento te bibere sanguinem terræ. Prorsus ut jure dici possit, neque viribus corporis utilius aliud, neque aliud voluptatibus perniciosius, si modus absit.

[6] *Plin. 14. 5.*

[1] *Scito*

[1] *Scito etenim bene longinquũm mortalibus morbũ* [1] *Lucil.*
In vino esse, ubi quis invitat dapsilius se.

[2] Neque etiam noctu viro, vel mulieri, quando liberis operam dant, *multum* vini concederem. *Nam* [3] ebrii gignunt ebrios. *Quare* [4] ut solidus, stabilis, & quietus conceptus sit, non oportet corporibus ebrietate diffusis, dare operam liberis. Qui autem vino refertus est, tam animæ, quam corporis rabie concitatus, quovis & trahit & trahitur. Nempe verisimile est, eum fœtus inæquales, instabiles, obliquos tam membris, quam moribus procreare.

[2] *Plato 2. de Leg.*
[3] *Agell. 12.1.*
[4] *Plato 6. de Leg.*

[5] Quamobrem etiam Diogenes adolescentulum videns animo abalienatum, & mentis malè compotem, dixit: Adolescens pater te ebrius genuit.

[5] *Plutarch. de educ. lib.*

[6] Quare qui rem habere cum mulieribus prolis gignendæ caussa volunt, aut omnino vini vacuos, aut certè mediocriter eo usos hoc convenit facere.

[6] *Ibidem.*

Vini usus fœminis interdictus.

[7] Vini usus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit.

[7] *Val.Max. 2. 1.*

[8] Romulus hoc utrumq;, ut muliebrium delictorum gravissimum, puniri jussit: quia stuprum demẽtiæ, ebrietatem verò stupri originem esse judicabat.

[8] *Dion.Halicarn.2.Rom. Ant.*

[9] Invenimus inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, quod vinum bibisset è dolio, interfectam fuste à marito, eumque cædis à Romulo absolutum: Matronam, quod loculos, in quibus erant claves vinariæ cellæ, resignavisset, à suis inedia mori coactam. Cato ideò propinquos fœminis osculum dare, ut scirent an temetum olerent.

[9] *Plin. 14.13.*

[10] Bibere autem solitas ferunt, loream, passum, murrhinam, & quæ id genus aptant, potu dulcia,

[10] *Agell. 10. 23.*

[11] *Quod si opus est, ut dulce promat*
Indidem, ecquid habet? CHAR. rogas?
Murrhinam, passum, defrutum, mellinam.

[11] *Plautus Pseud.*

[1] Polybius 3. Hist.
[2] Hipp. 5. Aph. 27.
[3] Plutarch. 6. Symp. 2.

[1] Quidam adeò vini sunt avidi, ut ne somnũ quidem capere, nisi alienata ebrietate mente, queant. *Depravata consuetudo: cum etiam* [2] ipsi, qui noctu bibere appetunt, iis admodum sitientibus, si obdormierint, bonum: *nam* [3] absque potu siti liberantur.

LIB. III.

DE MOTV ET QVIETE.

CAP. I.

Exercitationis necessitas, differentiæ, tempus, modus. Exercitia virginum, militum, puerorum, adolescentum, senum, infirmorum. Lassitudinis remedia.

[4] Plutarch. de occulte vivendo.
Exercitii necessitas.

QUies alta [4] vitaque in otio deposita, non corpora modo, sed & animos tabefacit: & sicut aquæ latẽtes sub umbra ac non fluentes putrescunt: ita in vita motuum expertæ facultates hominibus insitæ consenescunt & pereunt, cum quod utile adfuit, usurpatum non est.

[5] Ovid. 1. de Ponto 6.
[6] Senec. Ep. 122.

[5] *Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus,*
Et vitium capiant, ni moveantur, aquæ?

[6] Aves quæ conviviis comparantur, ut immotæ facile pinguescant, in obscuro continentur: ita sine ulla exercitatione jacentibus, tumor pigrum corpus invadit, & super mẽbra iners sagina succrescit. Ita istorum corpora, qui se tenebris dicaverunt, fœda visuntur. Quippe non speciosior illis, quam morbo pallentibus, color est: languidi & evanidi albent, & in vivis caro morticina est.

[7] Plato Timæo.
[8] Lucian. de Gymnas.

Quemadmodum autem [7] quies contabefacit, *ita* exercitium roborat. [8] Nam quod qui triticum ventilant,

tilant, hoc in corporibus exercitia nobis præstant, quæ paleas inanesque spicas flatu dispellunt, purum verò fructum separant & accumulant. Quo fit ut bene valeant, & diutissimè in laboribus perdurent.

Exercitia virginum.

[1] Plutarch. in vita.

Hinc [1] Lycurgus corpora virginum lucta, cursu, discorum & telorum jactu exercuit, ut & fœtus radix validum in valentibus corporibus exordium accipiens germinaret melius, atque illæ strenuæ partus excipientes, benè & facile adversus puerperii decertarent dolores.

[2] Veget. 3.2.

Exercitia militum.

[2] Rei militaris periti, plus quotidiana armorum exercitia ad sanitatem militum putaverunt prodesse, quam medicos. Itaque pedites sine intermissione imbribus vel nivibus sub tecto, reliquis diebus in campo exerceri voluerunt. Similiter equites non solum in planis, sed etiam in abruptis & fossarum hiatu difficillimis semitis, seque & equos suos assidue exercere jusserunt. cum laboris consuetudo & in castris sanitatem, & in conflictu possit præstare victoriam.

Exercitii genera.

Varia autem sunt exercitationis genera, neque omnia omnibus conveniunt, aut easdem partes exercent.

[3] Senec. Ep. 15.

[4] Plin. 28.4.

[5] Athen. 1.12.

[6] Senec. cit.

[3] Sunt exercitationes & faciles & breves, quæ corpus & sine mora laxent, & tempori parcant: cujus præcipua ratio habenda est. [4] Inprimis verò prodest ambulatio. Equitatio stomacho, & coxis utilissima. [5] Pilæ ludus cervicem maximè roborat. [6] Gestatio & corpus concutit & animo non officit. Quod libet ex his elige, usu fit facile. Quicquid facies, citò redi à corpore ad animum, illum diebus ac noctibus exerce. labore modico alitur ille. Neque ego te jubeo semper imminere libro, aut pugillaribus. dandum & aliquod intervallum animo: ita tamen ut resolvatur, non remittatur.

[7] Plato Timæo.

[7] Una demum est ad utrumque salus & conservatio,

vatio, ut neque animam ſine corpore, neque corpus abſque anima moveamus, ut in mutua contentione exæquatis invicem viribus inſurgentia, bonam totius valetudinem tueantur. Quapropter quicunque mathematicis doctrinis operam dat, aut cuivis mentis indagationi vehementius ſtudet, debet etiam motum corporis adhibere, & in gymnaſtica exercitatione verſari. Ac rurſus, qui ſumma corpus diligentia format & roborat, animæ quoque viciſſim motus adjungere, muſica & omnibus philoſophiæ ſtudiis uſus.

[1] *Plutarch. in præc. Sanit.*
Exercitia ſtudioſorum.

Quod autem ad [1] exercitationes, quæ ſtudioſis literarum conveniant, hoc dicimus. Sicut is qui ſe nihil ſcribere juxta mare habitantibus de curatione dentium ajebat, uſum marinæ aquæ hoc ipſo docuit: ita & nos profiteri poſſimus, non eſſe cur literarum ſtudioſis de exercitationibus aliquid præſcribamus. Uſus enim ſermonis voce pronuntiati quotidianus, mirum dictu, quam utile ſit genus exercitationis, non ad ſanitatem duntaxat, ſed etiam ad vires: non quidem athleticas eas, aut quæ carnes augeant, & extremas corporis tanquam ædificii partes condenſent: ſed quia principibus corporis membris, penes quæ vitæ facultas potiſſimum eſt, naturale robur, vigoremque verum ingenerat. Vox *enim* cum ſit animæ motus, non in ſuperficie, ſed intimis in viſceribus, tanquam fonte, invaleſcens, calorem auget, ſanguinem tenerum reddit, omnes expurgat venas, omnes aperit arterias, coire & concreſcere humorem nullum ſupervacaneum patitur, aut tanquam fœcem ſubſidere iis in vaſis, quæ alimentum excipiunt ac conficiunt. Itaque continenter orando debemus nobis familiarem hanc facere exercitationem: vel ſi ſuſpicio inſinuet, corpus imbecillius eſſe, aut aliquanto laſſius, legendo vel colloquendo. Quod enim geſtatio eſt, ſi cum exercitatione

tione conferatur, id lectio præstat vice colloquii tanquam vehiculo orationis alienæ vocem molliter movens atque differens. Colloquium concertationem & vehementiam adjicit, animo conatum corporis adjuvante.

[1] Socrates sæpius saltabat, eam exercitationem plurimum ad tuendam bonam valetudinem [2] & robur corporis conducere existimans.

[3] Domitianus Imp. assiduitatem concubitus velut exercitationis genus, Clinopalen vocabat, *quasi palæstram lecti.*

Sed non omnia omnibus, & semper conveniunt.

[4] Quamobrẽ dum quidam æquis laboribus cunctos astringunt, paribusq; exercitationibus agitant, fit ut vel nimis incitent vel enervent, & inepta ad cursum palæstramq; & alia certamina corpora reddant.

Exercitia puerorum.

[5] Ne corporum quidem exercitatio *in tenera ætate* prætermittenda, sed mittendi in ludum ejus rei pueri, ut in eo genere, quantum satis est, elaborent, cum propter corporis concinnam conformationem, tum roboris gratia. Nam bonæ senectuti fundamentum in juventute jacitur, firma nimirum corporis ad sanitatem constitutio.

Exercitia adolescẽtum.

Exercendi sunt adolescentes ad militaria opera, jaculorum ac sagittarum missionibus, ac venationibus. Eorum enim, qui in prœlio succumbunt, bona, præmia victoribus sunt proposita.

Exercitia senum.

[6] Sibi habeant juvenes arma, sibi equos, sibi clavam & pilam, sibi natationes atq; cursus: senibus ex lusionibus multis talos relinquant & tesseras. Sunt *enim* senibus labores corporis minuendi: *non tamen prorsus tollendi.* Nam potest *conveniens* exercitatio & temperantia etiam in senectute conservare aliquid pristini roboris.

Vocem nimium intendere senibus noxium, & sæpè perni-

[1] *Laërt. 2.*
[2] *Xenophon. in Symp.*
[3] *Sueton.*
[4] *Plato Politico.*
[5] *Plutarch. de educ. libb.*
[6] *Cicero Catone.*

[1] *Plutarch. in Flaminio.*

perniciosum. [1] Attalus, quum præter ætatem majore contentione oratorem Quintio præstare vellet, & vertigine quadam vel pituita esset in media oratione correptus, collapsus est, nec multis diebus post expiravit.

Exercitia infirmorum.

[2] *Idem de educ. libe.*

Valetudinarios etiam modicè exerceri permittimus. [2] Quis *enim* fuit ita invalida natura, ut non exercitationibus & certaminum studio maxima fecerit ad robur incrementa.

Sed ne quid nimis. Nam tales pervigilando & hinc inde cursitando malè affectas corporis partes vitiumque alentes in apertum conjiciunt morbum.

Exercitii tempus.

[3] *Cels. 1.2.*

[4] *Quintil. decl. 298.*

[5] *Odyss. ult.*

Quod ad tempus;

[3] Exercitatio semper antecedere cibum debet. [4] Juvat enim cibus post opus. *Quod nec Homerum latuit:*

[5] Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν παύσαντο πόνου, τετύκοντό τε δαῖτα.

Hi postquam finem imposuerunt labori, paraverunt convivium.

[6] *Cicer. 5. Tusc.*

[6] Socratem ferunt, cum usque ad vesperum contentius ambularet, quæsitumque esset ex eo, quare id faceret, respondisse, se quo melius cœnaret, obsonare ambulando famem.

[7] *Plutarch. in præc. sanit.*

[8] *Xenophon. lib. 1.*

[7] Post *prandium, aut* cœnam etiam movenda corpora, non cursu, aut pancratio, sed lentis ambulationibus. *Audi Cyrum:* [8] Primum operam do, ne unquam me repleam, quum id gravare soleat. Deinde, quæ ingesta sunt, laborando digero: quare fieri equidem existimo, ut & valetudine bona diutius utar, & robur etiam aliquod mihi accedat.

Exercitii modus.

[9] *Clem. Alex. 3. Pædag. 10.*

[10] *Arist. 1. Ethic. 2.*

[11] *Cels. 1.2. Senec. Ep. 83.*

Sed [9] quemadmodum est optimum, laborem præcedere cibos: ita supra modum laborare est pessimum, & laboriosum, & morborum caussa.

[10] Nam & immoderatæ, quam par sit, exercitationes, vires minuunt, & corrumpunt.

[11] Exercitationis autem plerumque finis esse debet

bet

bet sudor, aut certè lassitudo, quæ citra fatigationem sit.

Sanitatis igitur curam habentibus [1] palæstricè in foro spatiari liceat, non ab Olympiis coronam petant. Qui cum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quærunt, quandam etiam suavitatem coloris: eos imitemur si possumus: sin minus, illos potius, qui incorrupta sanitate sunt; quam eos, quorum vitiosa abundantia est. [1] *Cicer. de opt. Orat.*

Itaque [2] eas corporis exercitationes amplectere, non quæ ad robur, sed quæ valetudini prosint. Quod ita consequere, si laborare desinas, dum adhuc laborare queas. [2] *Isocrat. ad Demon.*

[3] Decoquere corpus, atque exinanire sudoribus, inutile credimus. *Quare* [4] cavere debemus lassitudinem corporis: consumit enim quicquid in nobis mite placidumque est, & acria concitat: & adhuc magis, ne corpus *sudore madens gelidæ exponamus auræ, aut frigidam bibamus.* [3] *Senec. Ep. 108.* [4] *Idem 3. de Ira. 9.*

[5] Tiberius languore paullum levatus, ludis interfuit, &c. statimque latere convulso, & ut exæstuarat, afflatus aura, in graviorem cecidit morbum. [5] *Sueton.*

[6] Pompeii exercitus æstu sitique vehementer afflictus ad Cambysen fluvium porrexit: cujus aqua frigidissima affatim pota, multi admodum lædebantur. [6] *Dion. Hist. 37.*

[7] Ab exercitatione lavari, frigida quidem aqua, plus habet ostentationis, quam ad sanitatem utilitatis. Videtur sanè hoc præstare, ut minus facilè ab externis rebus corpus lædatur, duritiemque corpori aliquam conciliare. Majus tamen internis partibus damnum affert, meatibus obsistens, humoresque cogens, & vapores condensans, qui semper laxari & digeri suapte natura cupiunt. [7] *Plutarch. in præc. sanit.*

[8] Alexandrum Magnum pulvere ac sudore simul per- [8] *Curtius Hist. 3.*

perfusum invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque veste depositâ, &c. descendit in flumen, vixque ingressi, subito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde suffusus est, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit.

Noxius etiam iis frigida potus.

Calida fomenta & lavacra laudat in fesso & naufrago Vlysse Homerus his verbis:

[1] Odyss. 10.

[1] Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ ζέσσεν ὕδωρ ἐνὶ ἤνοπι χαλκῷ,
Ἔς ῥ' ἀσάμινθον ἕσασα, λό' ἐκ τρίποδος μεγάλοιο,
Θυμῆρες κεράσασα κατὰ κρατός τε καὶ ὤμων,
Ὄφρα μοὶ ἐκ καμάτων θυμοφθόρον εἵλετο γυίων.

At postquam calefacta est aqua in splendido lebete,
In balneum cũ me locasset, lavit in tripode magno,
Placide effundens in capiteque & humeris, (bris.
Vt mihi lassitudinem perniciosam eximeret à mẽ-

[2] Plutarch. cit.

[2] Usus balnei calidi multo plus veniæ meretur. Non enim tantum roboris vigorisque aufert, quantum ad sanitatem conducit, eò quod exordia concoctioni præbet, eaque lenia: ac iis, quæ concoctionem effugiunt, nisi planè sint cruda & in summo suspensa maneant, diffusiones dolorem nullum afferentes comparat, occultasque membrorum defatigationes demitigat. Verumtamen ubi natura præbet mediocriter satisque commodè affecti corporis sensionem, omisso balneo ad ignem inungi præstat, si tepore corpus indigeat. Sic enim conservatur magis insitus ac dispensatur calor. Sole neque magis, neque minus utendum est, quam temperies aëris ab eo profecta permittat.

CAP. II.

Quietis necessitas.

[3] Plutarch. de educ. libb.

L*Aborem excipiat* [3] Quies, laborum condimentum. *Namque*

[1] Quod

[1] *Quod caret alterna requie, durabile non est,*
Hæc reparat vires, fessaque membra levat.
[2] *Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis,*
Immodicus contra carpit utrumque labor.

[1] *Ovid. Epist. 4.*
[2] *Idem 1. de Ponto 5.*
[3] *Senec. de Tranquill. 15.*

[3] Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publicè cogerentur: tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni viri quidam sibi menstruas certis diebus ferias dabant: quidam nullum non diem, inter & otium & curas dividebant, qualem Pollionem Asinium, oratorem magnum, meminimus: quem nulla res ultra decimam detinuit. ne epistolas quidem post eas horas legebat, ne quid novæ curæ nasceretur: sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interjunxerunt, & in postmeridianas horas aliquid levioris operæ distulerunt. Majores quoque nostri novam relationem, post horam decimam, in Senatu fieri vetabant. Miles vigilias dividit, & nox est immunis ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo; dandumque subinde otium, quod alimenti ac virium loco sit: & in ambulationibus apertis vagandum, ut cœlo libero & multo spiritu augeat attollatque se animus. Aliquando vectatio, iterque, & mutata regio, vigorem dabunt: convictusque & liberalior potio: nonnunquam & usque ad ebrietatem veniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat. Eluit enim curas, & ab imo animum movet: & ut morbis quibusdam, ita tristitiæ medetur.

Ebrietatis commoda.

LIB. IV.

DE SOMNO ET VIGILIA.

CAP. singulare.

Somni necessitas, tempus, modus. quomodo fiat.

Somnus quid.
[1] *Plin.10. ult.*

HIs ut viribus, ita ordine connexi & affines sunt Somnus & Vigilia. [1] Estq; Somnus nihil aliud, quam animi in medium sese recessus.

[2] *Ovid.11. Met.*

[2] *Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris*
Fessa ministeriis mulcet, reparatque labori.

Insomnes qui vixerint.
[3] *Plin.7.51.*
[4] *Philostr. de vit. Soph.*

Quamvis autē legamus nonnullos diu insomnes vixisse. ut [3] C. Mecœnati triennio nullo horæ momento contigit somnus. *Et* [4] Scopelianus Sophista maximè insomnis hominum factus, Nox, ajebat, tu duntaxat plurimum divinæ particeps es sapientiæ. Eam enim suarū lucubrationum cooperatricem effecerat. Nam à vespere ad diluculum studiis intētus erat.

Somni necessitas.
[5] *Homer. Od. 19.*
[6] *Cicero 6. de finib.*

[5] Ἀλλ' ȣ̓ γάρ πως ἐστιν ἀΰπνȣς ἔμμεναι αἰὲν Ἀνθρώπȣς.
Impossibile tamen est homines semper insomnes esse.

[6] Somnum *siquidem* nobis nisi requietem corporibus, & medicinam quandam laboris afferret, contra naturam putaremus datum. aufert enim sensus, actionemque tollit omnem. Itaque si aut requietem natura non quæreret, aut eam posset alia quadam ratione consequi, facile pateremur, qui etiam nunc agendi aliquid discendique caussa prope contra naturam vigilias suscipere soleamus.

Somni modus.
[7] *Senec. de Tranquill.15.*
[8] *Clem. Alex. 2. Pæd. 9.*

[7] Somnus *quidem* refectioni necessarius est: [8] non oportet tamen eum plenam esse corporis solutionem, sed tantum remissionem. Et assumendus est, non ad otium & socordiam, sed ad negotiorum & actionum quietem.

[9] *Ovid. 2. Amor. 9.*

Et certè [9] quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Imò

Imò [1] hunc ſi per diem, noctemque continues, *ipſa* mors erit. Multum ineſt remittas aliquid an ſolvas. [1] *Senec. cit.*

[2] Ariſtoteles ſomnum corpori cum anima facit communem. eſſe enim evaporationem humidi è pectore in caput, & refrigerationem caloris in corde ab elemento ſubjecto: mortē eſſe abſolutam refrigerationem: *ita ut non niſi gradu & tēpore diſtent.* [2] *Plutarch. 5. de plac. Philoſ. 25.*

Sit igitur moderatus. [3] Somnus enim multus, nec corporibus, nec animis, neque rebus gerendis natura conducit. Nemo quidem dum dormit, alicujus eſt pretii, non magis quam ſi non viveret. Quare quicunque vivere & ſapere cupit maximè, quam longiſſimo tempore vigilet, ſola ſanitatis commoditate ſervata. Ad hanc verò non multo opus eſt ſomno, ſi bene aſſueveris. [3] *Plato 7. de Leg.*

Sufficiunt ſeptē horæ. Et [4] Auguſtus non amplius, quum plurimum, quam ſeptem horas dormiebat. [4] *Sueton.* Somnus quomodo fiat.

[5] Somnus fit, ubi eſt diſtracta per artus
Vis animæ, partimque foras ejecta receſſit;
Et partim contruſa magis conceſſit in altum.
Diſſolvuntur enim tum demum mēbra fluuntq;.
[5] *Lucr. 4.*

Hinc apud Ciceronem, [6] feſſum de via, & qui ad multam noctem vigilaſſet, arctior, quam ſolebat, ſomnus complexus eſt. [6] *Somn. Scip.*

[7] Medicorum nonnulli ſomnum oboriri ajunt, quando alimenti vapor veluti ſerpens leniter circum inteſtina, & ea contrectans titillationem inducit, *plerique quando in caput ſublatus cerebrum irrigat.* [7] *Plutarch. de Iſid. & Oſir.*

Hinc facile [8] cibum ſequitur ſomnus; quia quæ facit aër, [8] *Lucr. 4.*

Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omnis,
Efficit, & multo ſopor ille graviſſimus extat,
Quem ſatur, aut laſſus capias: quia plurima tū ſe
Corpora conturbant magno concuſſa labore.

Somni tempus. *Saturi tamen non dormiamus*, [1] ne cibi nos gravent, sed allevent, ut quam maximè fieri poterit, somno minimè lædamur, ut gravantur natantes, quibus appenduntur onera.

[1] *Plutarch.*

[2] Somno concoquere corpulentiæ, quam firmitati, utilius. Ideò athletas malunt cibos ambulatione perficere. Pervigilio quidem præcipue vincuntur cibi.

[2] *Plin.* 11.53.

Quare [3] non bonus somnus est de prandio: *& oportet ideò*

[3] *Plaut. Most.*

[4] φεύγειν τὸ μεσαμβρινὸν ὕπνον,

fugere meridianum somnum.

[4] *Theocr. Id.* 10.

Nisi forte senes: in quibus Gal. laudat Homericum hoc de Nestore.

[5] ἐπεὶ λούσαιτο φάγοι τε

Εὕδειν μαλακῶς. ἡ γὰρ δίκη ἐστὶ γερόντων.

Vt lavit, sumpsitque cibum, dat membra sopori:

Namque hæc justa seni. ——

[5] *Odyss. ult.*

Ex aliis

[6] *Qui satur irriguo mavult turgescere somno, caput vaporibus implet, & coctionem turbat. Nec obstat, quod* [7] Augustus post cibum meridianum, ita ut vestitus calceatusque erat, retectis pedibus paullisper conquiescebat, opposita ad oculos manu.

[6] *Persius Sat.* 5.

[7] *Sueton.*

[8] Nos autem Medicis pareamus, qui monent semper inter cœnam & somnum faciendam aliquam intercapedinem: ne congestis in corpus cibis & oppresso spiritu, confestim crudo ac fervido alimento aggravemus vim concoctricem, sed respirationem & relaxationem concedamus.

[8] *Plutarch. in Sanit. præc.*

Nocte quoque, non die dormiendum. [9] Non vides ut nocte appetente, & corpora gravis quidam languor invadit, & animas torpor inefficax, & cõtracta in se ipsam ratio, tanquam obscurus ignis, ob ignaviam & languorem leviter divulsis agitatur visis, hoc unum indicans vivere adhuc hominem?

[9] *Plutarch. de occultè vivendo.*

Verum

Verum ubi sol oriens velocia somnia abegit,
& tanquam in unum commiscens convertit, & excitavit una cum luce omnium cogitationes; tunc (ut ait Democritus) nova inita die homines mutuis conatibus tanquam condimento quodam refecti, alius aliunde ad res agendas sese conferunt.

[1] Turpis, qui alto sole semisomnis jacet, cujus vigilia medio die incipit.

Sanius [2] ut vivas igitur vigila: *& à pueris. Nam* [3] pueros impuberes compertum est, si plurimo cibo nimioque somno uterentur, hebetiores fieri: advertimusque hinc elici tarditatem, corporaque eorum improcera fieri, minusque adolescere.

Modus tamen servandus. Nam aliàs
[4] *Attenuant juvenum vigilatæ corpora noctes.*

[1] *Senec. Ep.* 122.
[2] *Horat.* 2. *Sat.* 3.
[3] *Agell.* 4. 19.
[4] *Ovid.* 1. *de Arte.*

LIB. V.
DE IIS, QVÆ EXCERNVNTVR. ET RETINENTVR.
CAP. I.
Flatuum retentio noxia.

Cum [5] ipsa per se excrementa multorum sint caussa morborum, tum aliis caussis materiam viresque suppeditent: *tempestivè evacuari debent:*

Vnde & [6] Stoici crepitus ajunt æque liberos ac ructus esse oportere.

Atque licet [7] veteres per mensas, munditiarum caussa deflare vetabant: *tamen* [8] Claudius Cæsar dicitur meditatus edictum, quo veniam daret efflatum crepitumque ventris in convivio emittendi: cum periclitantem quendam præ pudore ex continentia reperisset.

Festivè Nearchus:

[5] *Plutarch. in præc. San.*
Crepitus.
[6] *Cicer.* 9. *Ep. F.* 22.
[7] *Plin.* 28. 2.
[8] *Sueton.*

[1] Antholog. Epigr.

[1] Πορδὴ ἀποκτείνει πολλοὺς ἀδιέξοδος οὖσα.
Πορδὴ καὶ σώζει, τραυλὸν ἱεῖσα μέλος.
Οὐκοῦν εἰ σώζει καὶ ἀποκτείνει πάλι πορδή,
Τοῖς βασιλεῦσιν ἴσην πορδὴ ἔχει δύναμιν.

[2] Roverius vertit.

[2] *Interimit multos crepitus in ventre retentus,*
Et servat, balbum quando dat ille sonum.
Ergo si crepitus pariter servatque necatque,
Regibus hunc magnis quis neget esse parem?

CAP. II.

Coitus moderatio.

[3] Arist. 1. de gen. anim. 18.

SEmen [3] excrementum est alimenti utilis atque ultimi. Multum etiam atque inutile excrementum permiscetur, ut vel morbi nonnullis contrahantur, cum non bene expurgatur, & alii evadant, alii obeant mortem. *Ita Michael Verinus,*

Veneris mod. commoda.

Ni se pollueret, maluit ille mori.

[4] Plin. 28, 6.

[4] Athletæ torpentes restituuntur venere, vox revocatur, cum è candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis.

Sed hic voto Euripidis locus:
Adsis mihi, sed mediocris, neque me destituas.

[5] Plin. 10. 63.

[5] Cæteris animalibus stati per tempora anni concubitus, homini omnibus horis dierum noctiumque. Messalina Claudii Cæsaris conjunx, hoc regalem existimans palmam, elegit in id certamen nobilissimam è prostitutis ancillam mercenariam; *quæ tamen*

[6] Iuven. Sat. 6.

[6] *—— adhuc ardens rigidæ tentigine vulvæ,*
Et lassata viris, nondum satiata recessit.

[7] Vopiscus in vita.

Ex meliori sexu, hæc legitur Proculi epistola: [7] Proculus Metiano affini. S. D. Centum ex Sarmatia virgines cœpi. Ex his una nocte decem inivi: omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra dies quindecim reddidi. *Huic*

Huic pœne par, si qua est ea gloria, nequitiæ magister, qui ita de se gloriatur:

[1] *At nuper bis flava Chie, ter candida Pitho,* [1] *Ovid. 3. Amor. 7.*
Ter Libas officio continuata meo est.
Exigere à nobis angusta nocte Corinnam,
Et numeros memini sustinuisse novem.

Veneris immod. incommoda.

Sed [2] qui *ita* salaces sunt, & semine redundant, ocissimè senescunt. nam semen, excrementum est: & insuper cum prodit, assiccat. Ob idque mulus equo & asino, ex quibus procreatus est, plus temporis vivit, & fœminæ maribus, si mares salaces sint. Quocirca & in passerum genere, mares breviorem, quam fœminæ vitam obtinent. [2] *Arist. de long. & brev. vitæ.*

Hinc [3] Pythagoras rogatus, quando esset concumbendum, Tunc, inquit, quum teipso infirmior fieri vis. [3] *Laërt. 8.*

[4] Venerem *quoque* damnavit Democritus, ut in qua homo alius exiliret ex homine. Est hercle raritas ejus utilior. [4] *Plin. 28. 6.*

[5] Zenobiæ ea castitas fuisse dicitur, ut ne virum suum quidem sciret, nisi tentatis conceptionibus. Nam cum semel cōcubuisset, expectatis menstruis continebat se, si prægnans esset: sin minus, iterum potestatem quærendis liberis dabat. [5] *Trebell. Pollio.*

De Xenocrate scribunt: [6] Phrynen nobile scortum, illum aliquando tentasse; quum videlicet à quibusdam dedita opera insectaretur, ab eo intra ædiculam admissam humanitatis caussa. Quumque solus illic & unicus lectulus esset, oranti lectuli ipsius partem concessisse: demum, quum multa nequicquam orasset, infecto opere profectam esse, ac dixisse percontantibus, se non à viro, sed à statua exire. Quidam verò discipulos Laidem illi injecisse in lectulum tradunt, illumq; adeò fuisse continentem, ut quum se ad libidinem incitari præsensisset, & secare & urere verenda sæpe pateretur. [6] *Laërt. 4.*

1 Polybius Hist. 3. [1] Nonnulli dum rebus Venereis indulgent, atque amore stupent, non urbes solum, ac domos suas evertunt, sed etiam vitæ jacturam cum dedecore fecerunt.

Coëundi ætas. *Considerand a hic ætas, tempus, modus.*

2 Cicer. 1. off. *3 Id. Catone.* *Quod ad ætatem*; [2] Adolescentium ætas maximè à libidinibus arcenda est. [3] Libidinosa enim intemperansque adolescentia, effœtum corpus tradit senectuti.

4 Plin. 7. 14. *Et quamvis* [4] Masinissam regem, post LXXXV. annum generasse filium, clarum est: Catonem Censorium octogesimo exacto, è filia Salonii clientis

5 Euripid. apud. Plut. An seni &c. sui: *tamen plerumque* [5] Venus senes aversatur.

6 Ovid. 1. Am. 9. [6] *Turpe senex miles, turpe senilis amor.*

Quod ad tempus anni;

Coëundi tempus. *7 Laërt. 8.* [7] Sic ait Pythagoras, Venerea hyeme, non æstate facienda, in autumno, ac vere levius. Omni autem tempore esse gravia, & ad sanitatẽ minimè idonea.

Quod ad tempus diei;

8 Plutarch. 3. Symp. 6. [8] Quando quies corpori accidit, ac nutrimenti per corpus penetrantis digestio finem habet, tum re Venerea utendum.

9 Cruceius apud Sept. in Arist. Probl.

[9] *Quærenti Ersiliæ quænam hora salubrior esset*
Ad Venerem, medicus sic ait Hermogenes:
Mane salubre magis Veneris decerpere fructus,
Iudice me fuerit; vespere dulce magis.
Hic illa arridens, formoso, ait, ore, Voluptas
Mi curæ fuerit vespere, manè salus.

10 Plin. 10. 63. [10] Viros Veneris avidiores hyeme, fœminas æstate Hesiodus prodidit:

11 Oper. & d.

[11] — θέρεος καματώδεος ὥρη
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τοι ἄνδρες
Εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὴν, καὶ γόνατα σείριος ἄζει.
— agros cum insana Canicula torret,
Fœmineo Cypris tunc est magis effera sexu,
Mitior illa viris, & sæpe accita relanguet.

Ratio

Ratio est, [1] quoniam naturæ calidæ præ nimio calore æstivi temporis æstuant collabunturque: frigidæ verò refoventur & vigent. Est autem vir calidus & siccus, mulier frigida humidaque: ergo virorum tunc vires infirmantur, mulierum verò corroborantur & vigent per compensationem qualitatis contrariæ. [1] *Arist. 4. Probl. 26.*

[2] *Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,*
Id quoque permagni refert. [2] *Lucret. 4.*

Modum exprimit poëta ad eam rem unicus:

[3] *Mille modi Veneris. simplex minimique laboris*
Cum jacet in dextrum semisupina latus. [3] *Ovid. 3. de arte.*

Nec abludit Satyricus:

[4] *Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum,*
Ilia & Egeria est, do nomen quodlibet illi. [4] *Horat. 1. Sat. 2.*

Vbi ut cum Ovidio congruat, Lambinus legendum putat, dextrum corpus mihi lævo.

Ipsi Veneri Martis prœlium ita gratulatur naturalis poëta:

[5] *Hunc tu Diva tuo recubantem corpore sancto*
Circumfusa super. [5] *Lucr. 1.*

LIB. VI.

DE ANIMI AFFECTIBVS.

CAP. I.

Affectuum necessitas, natura, modus.

IUre [6] prudentissimus Deus animis nostris indidit Affectus, ut sint quasi adminicula ad præclaras actiones. Quod enim ventus navigio, id nobis Affectus: in quorum temperie animi nostri tranquillitas, *& corporis sanitas* consistit. [6] *Vossius 2. Orat. 1.* Affectuum necessitas.

[7] Verum satius sit modicos habere affectus, an nullos, [7] *Cicer. Tusc.*

nullos, ſæpe quæſitum eſt. Noſtri illos expellunt. Peripatetici temperant.

[1] *Senec. Ep. 116.* [1] Ego, *inquit Stoicus*, non video, quomodo ſalubris eſſe aut utilis poſſit ulla mediocritas morbi.

[2] *Cicer. 5. Tuſc.* [2] Ut maris tranquillitas intelligitur, nulla ne minima quidem aura fluctus commovente: ſic animi quietus & placatus ſtatus cernitur, cum perturbatio nulla eſt. [3] *Cicer. 3. Tuſc.* [3] Hic ille vultus ſemper idem, quem dicitur Xantippe prædicare ſolita in viro ſuo fuiſſe Socrate, eodem vultu ſemper ſe vidiſſe exeuntem illum domo & revertentem.

Sed impoſſibile omnes penitus affectus exuere. Non enim ſilice nati ſumus; ſed eſt naturale in animis tenerum quiddam atque molle, quod ęgritudine quaſi tempeſtate quatiatur, *& à ratione nonnunquam gubernari ſe neget.* [4] *Voſſ. cit.* Affectuum modus. [4] Quod minimè fit in homine prudenti, qui non affectu vacat, ſed affectui imperat.

[5] *Cicer. 4. Tuſc.* *Ideoque non placet* [5] Zenonis hæc definitio, ut Affectus ſit, averſa à recta ratione, contra naturam animi commotio: cum in affectibus modus ſervari poſſit, imo debeat.

[6] *Plutarch. de virt. morali.* [6] Enimverò ſicut Muſica in ſonis concentum non acutorum ac gravium vocum exſtirpatione, in corporibus Medicina ſanitatem non internecione caloris aut frigoris, ſed proportione contemperationis quærunt atque conficiunt: ita in animo etiam victoria paratur, cum ea perturbationibus modum mediocritatemque impoſuit. Animus enim nimio dolore, aut gaudio correptus, ſimilis eſt corpori affluxu humoris alicujus ſupervacanei tumenti atque inflammato, non ipſum gaudium aut dolor. Et præclarè Homerus his verbis:

Τοῦ δ' ἀγαθοῦ οὔτ' ἂρ τρέπεται χρὼς, οὐδέ τι λίην
Ταρβεῖ·
Semper adeſt forti color idem: nec gravis illum
Pertentat metus:

non

non metum ademit, sed nimium metum: ut fortitudo non in væcordiam, aut fiducia in temeritatem abeat. Sic etiam circa voluptatem nimiæ cupiditates, & in vindicandis flagitiis nimium in malos odium tollantur, & habebis temperantem, qui tamen non omnis sensus voluptatum sit expers, justumque citra sævitiam & acerbitatem. Adde, quod si omninò evelli ex animis affectus possint multorum: eorum ratio hebetior fieret atque ociosior. sicut gubernator vento cessante non admodum habet, quod agat. Atque hæc ut apparet observantes legum conditores, in civitate Ambitionem Æmulationemque excitant.

Gloriæ cupiditas.

[1] Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod somnum capere non posset: quærentibusque respondebat, Miltiadis trophæis se è somno suscitari. Cui non sunt auditæ Demosthenis vigiliæ? qui dolere se ajebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. Philosophiæ denique ipsius principes nunquam in suis studiis tantos progressus, sine flagranti cupiditate, facere potuissent.

[1] *Cicer. 4. Tusc.*

Et profecto [2] contemptu famæ, contemnuntur virtutes.

[2] *Tacit.*

[3] Sed nescio quomodo inhæret in mentibus quasi seculorum quoddam augurium futurorum. Idque in maximis ingeniis altissimisque animis & existit maximè & apparet facillimè. Quo quidem dempto, quis tam esset amens, qui semper in laboribus & periculis viveret? loquor de principibus. Quid poetæ? nonne post mortem nobilitari volunt? unde ergo illud?

[3] *Cicer. 1. Tusc.*

[4] *Aspicite ô cives senis Ennî imagini' formam,*
Hic vestrum panxit maxima facta patrum.

[4] *Ita leg. Scalig. in Catal,*

Mercedem gloriæ flagitat ab iis, quorum patres adfecerat gloria.

Idemque.

Nemo

Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu,
Faxit, cum volito viva per ora virûm.

Sed quid poëtas? opifices & post mortem nobilitari volunt. Quid enim Phidias? sui similem speciem inclusit in clypeo Minervæ, cum inscribere non liceret? Quid nostri Philosophi? nonne in iis ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt?

Et meritò. Quidni enim, quandoquidem

[1] Horat. 1. Od. 4.
[2] Plin. 3. Epist.

[1] *Vitæ summa brevis spẽ nos vetat inchoare longã,* [2] tanto magis hoc quicquid est temporis futilis & caduci, si non datur factis (nam horum materia in aliena manu) certè studiis proferamus? & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur?

Iracundiæ commoda.
[3] Cicer. 4. Tusc.

Honesta igitur sive ambitio, sive æmulatio non tollenda. Quin & [3] Peripatetici multis verbis Iracundiam laudant: cotem fortitudinis esse dicunt, multoque & in hostem & in improbum civem vehementiores iratorum impetus esse: leves autem ratiunculas eorum, qui ita cogitarent: Prælium rectum est hoc fieri: convenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. hæc nullam habent vim, nisi irâ excanduit fortitudo. Nec verò de bellatoribus solum disputant. imperia severiora nulla esse putant sine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorem denique non modo accusantem, sed ne defendentem quidem probant sine aculeis iracundiæ. quæ etiam si non adsit, tamen verbis atque motu simulandam arbitrantur, ut auditoris iram oratoris incendat actio. Virum denique videri negant, qui irasci nesciat. eamque, quam lenitatem dicimus, lentitudinis nomine appellant.

[4] Plutarch. de virt. mor.

[4] Ipsos adeò illos, contra quos nobis est sermo, videmus in eo esse, ut sępenumero & laudando adolęscentes excitent atque propellant, & castigando coër-

coërceant: quorum alterum delectatio, alterum dolor subsequitur. correctio enim & reprehensio pœnitentiam pudoremque incutit: quorum prius dolorem, posterius metum genus habet: iisque maximè ad castigandum utuntur. Unde etiam Diogenes Platonem laudantibus quibusdam dixit: Et quidnam ille habet tantopere prædicandum, qui tanto philosophatus tempore, neminem dolore affecit? Non enim tam rectè cum Xenocrate dixeris, mathematicas disciplinas esse ansas philosophiæ: quam hoc, affectus istos verecundiam, cupiditatem, pœnitentiam, voluptatem, dolorem, ansas esse adolescentium: quas salutari atque concinna opportunitate ratio & lex apprehendentes, eos cum profectu in rectam perducant viam. ut non malè professus fuerit Laco ille pædagogus, effecturum se, ut puer gaudeat honestis, ac molestè ferat turpia.

Animi & Corporis societas.

[1] Quamvis *autem* animi hominum incorporei sint, tamen multa habent cum corporum natura convenientia: contrahuntur metu, turgent ira, dolore minuuntur, audacia inflantur, ut non multum à corporum natura differant, atque eandem fere sanationem inquirant.

[1] *Dion. Hist.* 55.

[2] Præterea mentem sanari, corpus ut ægrum,
Et pariter flecti medicina posse videmus.

[2] *Lucr.* 3.

Insignis certe animi & corporis συμπάθεια:

[3] Æger enim traxit contagia corpore mentis.

[3] *Ovid.* 5. *Trist.* 13.

[4] Quinetiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem oculis, vultuque cadenti;
Unde neque exaudit voces; nec noscere voltus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant lacrymis rorantes ora, genasque.

[4] *Lucr.* 3.

Quare rectè dicebant [5] Hegesiaci, corpus morbis multis passionibusque affligi, animam verò simul

[5] *Laërt.* 2.

mul

[1] *Plin.* 22.24.

mul cum corpore pati & una turbari. [1] Ideoque observanda sunt, quæ non solum corporum medicinam, sed & morum habent.

[2] *Plato Timæo.*

[2] Porro ad bonam & malam valetudinem, ad virtutes & vitia nulla moderatio vel immoderatio majoris momenti, quam animæ ad ipsum corpus esse videtur. Quando enim anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atq; effertur, totū ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. Quando etiam ad discendum investigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit protinus corpus & labefactat. Denique cum ad docendum disserendumque privatim & publicè ambitiosa quadam concertatione contendit, inflammat corpus atque resolvit. Nonnunquam etiam distillationes fluxusque commovens medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias caussas judicare. Rursus quando corpus grande & pigriori mole superexcedens pusillæ exiliq; cogitationi animi copulatur, cum geminæ sint in homine secundum naturam cupiditates, una quidem per corpus alimentorum, altera verò per id quod divinissimum nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potentioris illius prævalentes agitationes quod suum est adaugent, quod verò animi, hebes, indocile obliviosum reddunt, atque ita infirmitatem maximam, videlicet imperitiam generant.

[3] *apud Erasm.* 3.6. *Adag.* 18.

[3] Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.

Subtile pectus venter obesus non parit.

Animus autem nulla re magis afficit corpus, quam Affectibus. qui si rationi non obtemperent, merito πάθη & Perturbationes dicuntur. Nam [4] Perturbatio nomine ipso declarari vitiosa videtur: *nec non Morbi animi, & Ægritudines: quia* [5] quod ægrotatio in corpore, id in animo ægritudo.

[4] *Cicer.* 3. *de finib.*

[5] *Idem* 4. *Tusc.*

Ejusmodi affectibus Stoicorum definitio convenit,

qua πάθος esse dicitur ὁρμὴ πλεονάζουσα, impetus immodicus ac redundans; *& veluti*

[1] *Fertur equis auriga, neq; audit currus habenas;* [1] *Virg. 1. Georg.*
Sic [2] *trahit invitam nova vis, aliudque Cupido,* [2] *Ovid. 7. Met.*
Mens aliud suadet. —
Hinc Phædra nutrici bene consulenti respondet:
[3] — *Quæ memoras scio* [3] *Seneca Hippol.*
Vera esse nutrix: sed furor cogit sequi
Pejora: vadit animus in præceps sciens,
Remeatque, frustra sana consilia appetens.
Sic cum gravatam navita adversa ratem
Propellit unda, cedit in vanum labor,
Et victa prono puppis aufertur vado:
Quod ratio poscit, vincit, ac regnat furor.

[4] Has Perturbationes, Animi morbos Philosophi appellant, negantque stultum quenquam his morbis vacare. [4] *Cicer. Tusc. 3.*

Ideoque [5] in omni vita rectissimè præcipitur, ut Perturbationes fugiamus, id est, motus animi nimios rationi non obtemperantes. [5] *Idem Off. 1.*

CAP. II.

Affectuum genera, eorum natura, & vires.

CUm [6] omnis Perturbatio sit animi motus vel rationis expers, vel rationem aspernans, vel rationi non obediens: isque motus aut boni aut mali opinione citetur: bifariam quatuor Perturbationes æqualiter distributæ sunt. nam duæ sunt ex opinione boni: quarum altera voluptas gestiens, id est, præter modum elata lętitia opinione præsentis magni alicujus boni: altera vel cupiditas rectè, vel libido dici potest, quæ est immoderata appetitio opinati magni boni rationi non obtemperans. Ergo hæc duo genera, voluptas gestiens & libido, bonorum opinione turbantur: ut duo reliqua, metus & ægritu- [6] *Cicer. 3. Tusc.*

ægritudo, malorum. nam & metus opinio magni mali impendentis, & ægritudo est opinio magni mali præsentis: & quidem recens opinio talis mali, ut in eo rectum videatur esse angi: id autem est, ut is, qui doleat, oportere opinetur se dolere.

Has respexit & Virgilius:

[1] 6. *Æneid.*

[1] Igneus est ollis vigor & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrentq; & hebetant artus, moribundaq; mēbra.
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentq;.—

Quatuor has agnovit quoque Varro: alii septem, alii undecim, alii plures: nos eos tantummodo Affectus seu Perturbationes considerabimus, qui corpus maximè afficiunt, ejusque valetudinem perturbant.

Dolor.
[2] *Plutarch. Cons. ad Apollon.*

[2] Cum animum multi Affectus moveant, Doloris ea est natura, ut omnium hoc gravissimè faciat. quem & insaniæ nonnullis caussam ajunt fuisse, & aliorum insanabilium morborum; ac fuerunt, qui præ dolore sibi ipsis mortem consciscerent.

[3] *Cicer. 4. Tusc.*

[3] Ægrè tulisse Rutilium fratris repulsam Consulatus, scriptum apud Fannium est: sed tamen transisse videtur modum, quippe qui ob eam caussam à vita recesserit.

Et ille apud Comicum:

[4] *Plaut. Capt.*
[5] *Sophocl. Tyro.*
[6] *Iustin. Hist. 32.*

[4] Mœrore maceror, marcesco, & consenesco miser.

Et, [5] Sæpè æger animus corpori morbos dedit.

[6] Philippus Macedoniæ rex morbo ex ægritudine animi contracto decessit.

Lacrymæ.
[7] *Senec. Ep. 99.*

Indicia doloris lacrymæ plerumque esse solent.

[7] Cum primum nos nuncius acerbi funeris perculit, lacrymas naturalis necessitas exprimit: & spiritus ictu doloris impulsus, quemadmodum totum corpus quatit, ita oculos, quibus adjacentem humorem perpremit & expellit. Hæ lacrymæ per illisionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ sunt, quibus exitum damus, cum memoria eorum, quos amisimus,

mus, retractatur: & inest quiddam dulce tristitiæ; cum occurrunt sermones eorum jucundi, conversatio hilaris, officiosa pietas, tunc oculi in gaudio relaxantur. *Immensus verò dolor lacrymas supprimit.*

[1] *Troades exclamant: obmutuit illa dolore:* [1] *Ovid. 13. Met.*
Et pariter vocem, lacrymasque introrsus obortas
Devorat ipse dolor.——

[2] Psammenitus Ægyptiorum rex à Cambyse regno pulsus est. Ejus filiam ancillari veste indutam cum aliquot nobilium virginibus Cambyses mitti jusserat ad hauriendam aquam, ut hoc spectaculo parentum captivorum animos discruciaret. Cæteris indignè ferentibus, solus Psammenitus demisit oculos. Mox jussit duci filium illius cum aliis plurimis ejusdem ætatis, vinctis cervicibus & ore frænato. Ne hoc quidem spectaculo solus Psammenitus ad lachrymas commotus est. Idem, quum vidisset familiarem quendam exutum opibus mendicantem obambulare, hoc spectaculo adeò commotus est, ut ingenti fletu hominem amicum compellans, caput suum barbarico more cæderet. Ea re cognita, cum Cambyses per nuntium caussam sciscitaretur, cur in liberorum calamitate tacitus, unius seniculi calamitatem tam impotēter ferret, respondit, Fili Cyri, domestica mala graviora sunt, quam ut lacrymas recipiant: at amicus deplorandus erat, qui è multis opibus ad summam inopiam redactus est, idque in extremo senectutis limine. [2] *Erasmus 6. Adag. ex Herod.*

[3] *Fine carent lacrymæ: nisi cum stupor obstitit illis,* [3] *Ovid. 1. de Ponto 2.*
Et similis morti pectora torpor habet.
Sed præstat eas effundere. Nam
[4] *Expletur lacrymis egeriturque dolor.* [4] *Idem 2. Trist. 3.*
Alias
[5] *Strangulat inclusus dolor, atque exæstuat intus;* [5] *Idem 5. Trist. 1.*
Cogitur & vires multiplicare suas.

Gaudium. *Nec Dolorem modo, sed & Gaudium, si immoderatum sit, morbos & mortem attulisse constat.*

[1] *Cicer. 4. Tusc.* [1] Cum ratione animus movetur placidè atque constanter, tum illud Gaudium dicitur: cum autem & inaniter & effuse animus exultat, tum illa Lætitia gestiens, vel nimia dici potest: quam ita definiunt Stoici, sine ratione Animi elationem. *Illud spiritus diffundendo, & calorem suscitando, sanitatem conservat: hæc utrumque dissipando, vel Syncopen, vel mortem repentinam infert.*

[2] *Agell. 3. 15.* [2] Cognito repente insperato gaudio exspirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycratam, nobilem fœminam à Naxo insula. Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate jam edita, cum in certamine poëtarum præter spem vicisset, & lætissimè gauderet, inter illud gaudium repente mortuus est. De Rhodio etiam Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiasten, tertium luctatorem: eosque omnes vidit vincere, coronarique eodem Olympiæ die. Et cum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris impositis suaviarentur: cumque populus gratulabundus flores undique in eum jaceret; ibi in stadio inspectante populo, in oculis, atque in manibus filiorum animam efflavit. Præterea in nostris Annalibus scriptum legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus P. R. cæsus est, anum matrem, nuntio de morte filii allato, luctu atque mœrore affectam esse. Sed is nuntius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit: anus repente filio viso, copia atque turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudii, oppressa exanimataque est. *Ita &* [3] Sophocles & Dionysius Siciliæ tyrannus gaudio obiere, uterque accepto Tragicæ victoriæ nuntio.

[3] *Plin. 3. 15.*

[1] Sunt qui dicant Chrysippum risu effusum expirasse. Nam cum asinus manducaret ficus, aniculæ dixisse vinum asino sorbendum daret, nimioque risu occupatum, exhalasse animam. [1] *Laërt. in vit*

[2] Invidentiam esse dicunt ægritudinem susceptam propter alterius res secundas, quæ nihil noceant invidenti. Invidia. [2] *Cicer. 4. Tusc.*

[3] Publius Mucium inprimis malevolum cum vidisset solito tristiorem, aut Mucio, inquit, nescio quid incõmodi accessit, aut nescio cui aliquid boni. [3] *Macrob. 2. Sat. 2.*

[4] Invidus alterius rebus macrescit opimus. [4] *Horat. 1. Ep. 2.*
Invidia Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum.——

Nam [5] sicut rubigo ferrum, ita invidiam invidos consumere, ajebat Antisthenes. [5] *Laërt. 5.*

[6] Pallor in ore sedet: macies in corpore toto: [6] *Ovid. 2. Met.*
Nusquam recta acies: livent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum, carpitque & carpitur una,
Suppliciumque suum est.

[7] Si explicatum in aperto Amorem intueri velis, ac pernoscere, invenies nullam animi perturbationem vel dolores adferre acriores, vel gaudia vehementiora, vel majores furores mentisque abalienationes. Amor. [7] *Plutarch. 1. Symp. 5.*

[8] Amorem cuncta vitia sectari solent, [8] *Plautus Merc.*
Cura, ægritudo, dolor, nimiaque elegantia,
Insomnia, ærumnæ.

Ea in semetipsa eleganter notat Canace;

[9] Fugerat ore color; maciesque obduxerat artus; [9] *Ovid. Epist. 11.*
Sumebant minimos ora coacta cibos.
Nec somni faciles, & nox erat annua nobis,
Et gemitum nullo læsa dolore dabam.

[1] Columell. 1. de R.R. 1.
[2] Senec. Hippolyto.

[1] Qui ſe Venereis amoribus dediderit, non aliud quicquam poteſt cogitare, quam illud quod diligit: *unde* [2] nulla jam Cereris ſubit

Cura, aut ſalutis.—

Namque

[3] Plaut. Merc.
[4] Suidas.

[3] *Qui amat, quod amat ſi id habet, id habet pro* (*cibo.*

Non mirum igitur, ſi [4] ex amore interdum morbus oritur, ut accidit Antiocho Seleuci filio, cujus morbus eſt à Medicis deprehenſus.

[5] Plutarch. in Demetrio. Lucian. de Syria deâ.

[5] Forte enim Antiochus amore deperiens Stratonices juvenculæ, quæ puerum jam ex Seleuco ediderat, graviter fuit affectus, multaque ad reluctandum animi motui molitus eſt. Poſtremò perpendens dirâ ſe libidine teneri, ægritudine affligi deplorata, & conſilio eſſe deſtitutum: rationem quæſivit vitæ deponendæ, corpusque inſtitit ſenſim curationis negligentia atque inedia conficere, morbum ſimulans. At medicus Eraſiſtratus facile amorem ejus deprehendit. verum ut cujus amore flagraret, quod conjectu erat arduum, exploraret: agebat aſſiduè apud eum in cubiculo. Si quis formoſus adoleſcens vel fœmina ingrederetur, obſervabat Antiochi vultum, & membra, quæ potiſſimum ſolent affectibus animi conſentire, ac corporis inſpiciebat motus. Quum igitur ad cæterorum ingreſſum nihil moveretur: Stratonice verò & ſola & cum Seleuco ſubinde eum inviſente, illa Sapphus in eo omnia exiſterent, vocis compreſſio, rubor vultus igneus, tectus oculorum conjectus, ſudores præcipites, confuſio & perturbatio pulſus, denique vi victo animo perplexitas, ſtupor & pallor: his veriſimilibus conjecturis reputans Eraſiſtratus in nullam aliam exardeſcentem regis filium in ſilentio ad mortem uſque perſeverare, grave hoc putavit enuntiare & detegere: attamen indulgentia Seleuci in filium fretus, tentavit aliquando aperire ei amore adoleſcentem affligi,

affligi, ſed deplorato amore incurabilique. Obſtupefacto & rogante rege, quemadmodum incurabili: Quia hercle, inquit Eraſiſtratus, meam amat uxorem. Et tu, infit, neges, Seleucus, Eraſiſtrate, qui amicus noſter es, haſce filio meo nuptias, idque qui unum hunc cernis rerum noſtrarum ſacram anchoram eſſe? Ne tu quidem, inquit ille, id facias, pater, ſi Stratonicen Antiochus adamaret. Utinam vero, inquit, amice, Deus aliquis vel homo eò traducat morbum. nam equidem vel regnum, modo retineam Antiochum, cupiam dimittere. Ita commotè Seleuco multis cum lacrymis fato, dexteram Eraſiſtratus injiciens, nihil eum Eraſiſtrato ait indigere, nam cum pater, vir, & rex eſſet, ipſum ſimul medicum domus ſuæ optimum fore. Atque Antiochi cum Stratonice ex hujuſmodi perhibent occaſione conciliatas fuiſſe nuptias.

Similiter [1] Hippocrates ad Perdiccam Macedonum regem, qui tabe laborare exiſtimabatur, publicè vocatus, animi morbum eſſe indicavit. Cum enim poſt Alexandri patris mortem, Phylam ejus pellicem amore deperiret, ad eamque re dilata, poſtquam ex ejus conſpectu illum prorſus immutari animadvertit, propulſato quidem morbo, regem ſanitati reſtituit.

[1] *Soranus in vita.*

Ira.

[2] Ira eſt libido puniendi ejus, qui læſiſſe videatur injuria.

[3] Ad eā opportuniſſima fervidi animi natura eſt.

[4] Volunt itaque quidam ex noſtris iram in pectore moveri,

[5] (— *calido ſub pectore maſcula bilis*
Intumuit, quam non extinxerit urna cicutæ)
effervеſcente circa cor ſanguine.

[6] *Corque meum penitus turgeſcit triſtibus iris.*

[7] Cauſſa cur hic potiſſimum aſſignetur iræ locus, non alia eſt, quam quod in toto corpore cali-

[2] *Cicer. 4. Tuſc.*
[3] *Senec. 2. de ira 18.*
[4] *Ibid. 19.*
[5] *Perſius Sat. 5.*
[6] *Homer. apud Cic. Tuſc.*
[7] *Senec. 2. de Ira 19.*

dissimum pectus est. Neque alia est caussa, cur iracundi sint flavi rubentesque: quibus talis natura calor est, qualis fieri cæteris inter iram solet: mobilis enim illis agitatusque sanguis est.

Ab eodem fonte

[1] *Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,*
Lumina Gorgoneo sævius angue micant.

Hinc etiam [2] Vinum incendit iram, quia calorem auget, *& bilem producit.*

Et quia [3] fames & mora bilem in nasum conciunt: *ideò* [4] fames quoque & sitis exasperant & incendunt animum.

[5] Ingentis *inde* iræ furor est: & ideò ira vitanda est non moderationis caussa, sed sanitatis.

Neque tantum calidioris naturæ, sed etiam [6] levis est animi atque infirmi vitium, iracundia.

Nam [7] ut ulcera ad levem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condolescunt: ita animus affectus minimis offenditur.

Hinc [8] iracundissimi infantes, senesque & ægri sunt, & invalidum omne natura querulum est.

[9] In infantibus hoc videre est, qui statim atque nati sunt, pleni ira apparent.

Ita & mulieres [10] & senes difficiles & queruli sunt.

Hoc Cicero de se fatetur: [11] Amariorem me senectus facit, stomachor omnia.

Iracundi etiam ægroti. Isocrates de quodã: [12] Cum natura satis asper erat, tum morbo erat longè morosior. *Et* [13] Imperator Manuel Comnenus ex morbo gravissimo pronior ad iram factus.

Et ut Ira ex morbo augetur, ita ipsa quoque morbum auget, vel accersit: imò & ipsam mortem.

[14] Imperator Valentinianus ira vehementi percussus, & inter exordia respondendi tumidior, increpabat, &c. paullatimque lenitus, & ad molliora propen-

[1] *Ovid. 3. Arte.*
[2] *Senec. 2. de ira 19.*
[3] *Plautus Amphitr.*
[4] *Senec. 3. de ira 9.*
[5] *Senec. Ep. 18.*
[6] *Cicer. 1. Ep. ad Q. fr. 1.*
[7] *Idem 3. de ira 9.*
[8] *Seneca 1. de ira 13.*
[9] *Plato 4. de Rep.*
[10] *Senec. 2. de ira 19.*
[11] *24. ad Attic. 24.*
[12] *in Ægin.*
[13] *Nicet. 7. 6.*
[14] *Ammian. Marc. 30. Hist.*

propenſior, tanquam ictus telo vitalia, voceque ſimul obſtricta, ſuffectus igneo lumine cernebatur; & repēte cohibito ſanguine lethali ſudore perfuſus, &c. ubi locatus in lecto exiguas ſpiritus reliquias trahens, nondum intelligendi minuto vigore, &c. Et quoniam viſcerum flagrante compage laxanda erat neceſſariò vena, &c. unus tamen repertus venam ejus iterum ſæpiusque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate caloris ambuſtis: vel, ut quidam exiſtimabant, arefactis ideò membris, quod meatus aliqui, quos hæmorrhoidas nunc appellamus, obſerati ſint, gelidis frigoribus concruſtati.

[1] Magis illud videndum eſt, quam multis ira per ſe nocuerit. Alii nimio fervore rupere venas, & ſanguinem ſupra vires elatus clamor egeſſit, & luminum ſuffudit aciem in oculos vehementius humor egeſtus, & in morbos ægri recidere. nulla celerior ad inſaniam via eſt. Multi itaq; continuaverunt iræ furorem; nec quam expulerant mentem unquam receperunt. Ajacem in mortem egit furor, in furorem ira. [1] *Senec. 2. de ira 36.*

Avaritia.

[2] Avaritia pecuniæ ſtudium habet, quam nemo ſapiens concupivit; ea quaſi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effœminat, ſemper infinita, & inſatiabilis eſt, neque copia neque inopia minuitur. [2] *Salluſt. Catil.*

[3] Avari omnes perpetuo morbo agitantur, ſuſpicatur omnes timidus, ſibique ob aurum inſidiari putat, nunquam quieſcens. [3] *Plin. 14. Proœm.*

[4] *Ex uno Euclione diſce omnes:* [4] *Plautus Aulul.*
Oculos hercle ego iſtos, improba, effodiam tibi,
Ne me obſervare poſſis, quid rerum geram.
Abſcede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc.
Iſtic adeſto. ſi hercle tu ex iſtoc loco
Digitũ tranſverſum, aut unguem latũ exceſſeris,

Aut ſi reſpexis, donicum ego te juſſero,
Continuò hercle te dedam diſcipulam cruci.
Sceleſtiorem me hac anu certè ſcio
Vidiſſe nunquam, nimisque ego hanc metuo malè,
Ne mihi ex inſidiis verba imprudenti duit,
Neu perſentiſcat, aurum ubi eſt abſconditum.
Quæ in occipitio quoque habet oculos peſſima.

Et mox:

Abi intro, occlude januam, jam ego hîc ero.
Cave quenquam alienum in ædes intromiſeris.
Quod quiſquam ignem quærat, extingui volo.
Ne cauſſæ quid ſit, quod te quiſquam quæritet.
Nam ſi ignis vivet, tu extinguêre extempulò.
Tum aquam aufugiſſe dicito, ſi quis petet.

Et quæ ſequuntur, incredibiles oſtendunt avarorum curas & ſollicitudines, quibus ingenium ſuum defraudantes ſanitatem offendunt.

Quare

[1] *Horat. 2. Sat. 3.*

[1] *Danda eſt ellebori multo pars maxima avaris.*
Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.

Metus. [2] *Ariſt. 3. Ethic. 9.*

[2] Metus eſt dolor quidam ac perturbatio ex opinione impendentis mali, quod vel perniciem, vel moleſtiam afferre poſſit.

[3] *Xenophon 3. Cyrop.* [4] *Plutarch. de fortun. Alex.*

[3] Metus inter omnes res terribiles maximo impetu animos percellit, & [4] non ſolum memoriam conſternat, ſed & inſtitutum animi omne, & laudabilem conatum atque incitationem: ipſamque impedit loquelam;

[5] *apud Stob.*

[5] Ἀψυχία γὰρ γλῶσσαν ἀρπάζει φόβος.
Ita quippe vecors impedit linguam pavor.

[6] *Ariſt. 29. Probl. 9.*

[6] Quam *verò* ob cauſſam, cum & metus & dolor quædam ſit ægritudo, qui dolent, clamant, qui metuunt, ſilent? An qui dolent, ſuum retinent ſpiritum: itaque is univerſus erumpens, cum clamore emittitur: metuentibus corpus refrigeratur, calorque ima petit, qui ſpiritum movet? Quò igitur hic ſe

contu-

contulerit, ibidem ſpiritum potiſſimum excitabit: quapropter venter eorum, qui metuunt, obcrepare ſolitus eſt. Vox autem ſpiritus ſurſum verſus elatus eſt, partibus quibuſdam veluti inſtrumentis conficiendus, abſolvendusque.

Quinetiam *(ſtupuit, pectore*
[1] *Membra metu debilia ſunt: animus timore ob-* [1] Terent. Adelph.
Conſiſtere nihil conſilii quicquam poteſt.
Ipſum etiam cor, vitæ fontem, oppugnat,
[2] *Vagus per artus errat excuſſus tremor,* [2] Seneca Herc. Oet.
Erectus horret crinis, impulſis adhuc
Stat terror animis, & cor attonitum ſalit,
Pavidumque trepidis palpitat venis jecur.
[3] *Verũ ubi vehementi magis eſt cõmota metu mens;* [3] Lucret. 3.
Conſentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, & pallorem exiſtere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemq; aboriri:
Caligare oculos, ſonere auris, ſuccidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facilè ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe animam cum animo conjunctam; quæ cum animi vi
Percuſſa eſt, exin corpus propellit & icit.

[4] Cur *autem* homines metuentes tremunt, maximeque vocem & manus, & imum labrum? An vocem, quia calor hinc deficit, quo in loco vox poſita eſt: labrum verò, & manus, quoniam partes iſtæ nobiliores ſunt, minimeque ſanguinolentæ? Bilem quoque iidem dejiciunt, & teſticulos contrahunt. Dejiciunt, quia calor deſcendens diffundit & liquefacit. Contrahunt, quia metus invectus extrinſecus eſt, ut fugam in adverſum agi oporteat. [4] Ariſt. 29. Probl. 7.

Examen plurium Metus ſymptomatum apud Ariſtotelem videre eſt. Sed antequam finem facimus, duobus exemplis, quantum poſſit, oſtendemus.

[5] Franciſco Gonzagæ Mantuæ principi, affinem [5] Scalig. Ex. 312.

ſuum ſuſpectum conjurationis cum ad quæſtionem aut ſupplicium ſervari juſſiſſet, nuntiatum eſt, totum repente canum factum.

[1] Thuanus Hiſt. 15.

[1] Melenianus humili caſa tectus lectica: nam tum forte podagra vexatus latebat. Monlucius illuc directum tormentum diſplodi aliquoties jubet, quo plures occiſi ſunt, delatoque forte in caſam ictu, Melenianus ejus ruina pœnè obrutus, vehementique pavore correptus, quaſi contrario morbo, podagræ doloribus tunc temporis ſolutus eſt.

Sed terror ſæpius morbum, quam remedium affert; imo quandoque ipſam mortem. Ita aliquando [2] tantum fuit ſubito tonitruum, ut multi terrore ipſo exanimati eſſe dicantur.

[2] Vopiſcus Caro.

Quare, ut tandem Affectus terminemus, quicunque animi & corporis ſanitati ſtudes, immoderata

[3] Boëth. 1. de Conſ. 7.

[3] Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adſit.

Inprimis, qui valetudinarius, aut æger.

[4] Theognis.

[4] Μήτε κακοῖσι νοσῶν λυπεῦ φρένα, μήτ' ἀγαθοῖσι
Τερφθῇς ἐξαπίνης, πρὶν τέλος ἄκρον ἰδεῖν.

Neque malis ægrotans auge mentem, neque bonis
Oblecteris repẽtè, antequã finẽ extremũ videris.

[5] Plin. 22. 24.

[5] Eſt & ratio ſubtilitatis immenſæ à Platone deſcendens: corpuſculis rerum lævibus, ſcabris, anguloſis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideò non eadem omnibus amara aut dulcia eſſe.

[6] Lucret. 2.

[6] Hôc accedit, uti mellis lactisque liquores
Iucundo ſenſu linguæ tractentur in ore.
At contrà tetra abſinthî natura, ferique
Centauri fœdo pertorquent ora ſapore.

[7] Plin. cit.

[7] Sic & in laſſitudine proniores eſſe ad iracundiam, & in ſiti. Ergo & hæc animi aſperitas, ſeu potius

tius animæ, dulciore ſucco mitigatur. Lenit tranſitum ſpiritus, & molliores facit meatus, ne ſcindant euntem redeuntemque. Experimenta in ſe cuique: nullius non ira luctusque, triſtitia, & omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque obſervanda ſunt, quæ non ſolum corporum medicinam, ſed & morum habent.

[2] Qui voluptatem maximè ſequuntur, ii minimè aſſequuntur. [2] *Cicer. 5. Tuſc.*

Quare vivamus memores moniti Pythagorei:

[3] Ἑλοῦ βίον τὸν ἄριστον, ἡδὺν δὲ αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσει. [3] *Plutarch. in præc. Sanit.*

[4] Optima vivendi ratio eſt eligenda, eam jucundam conſuetudo reddet. [4] *Cicero 4. ad Heren.*

Exemplo ſit [5] L. Thorius Balbus. is ita vivebat, ut nulla tam exquiſita poſſet inveniri voluptas, qua non abundaret. erat & cupidus voluptatum, & cujuſvis generis ejus intelligens, & copioſus; ita non ſuperſtitioſus, ut & illa plurima in ſua patria ſacrificia & fana contemneret; ita non timidus ad mortem, ut in acie ſit ob remp. interfectus. cupiditates non Epicuri diviſione finiebat, ſed ſua ſatietate. habebat tamen rationem valetudinis. utebatur iis exercitationibus, ut ad cœnam & eſuriens & ſitiens veniret: eo cibo, qui & ſuaviſſimus eſſet, & idem facillimus ad concoquendum: vino & ad voluptatem, & ne noceret: cætera illa adhibebat, quibus demptis, negat ſe Epicurus intelligere quid ſit bonum. aberat omnis dolor. qui ſi adeſſet, nec molliter ferret, & tamen medicis plus, quam philoſophis uteretur. color egregius, integra valetudo, ſumma gratia, vita denique conferta voluptatum omnium varietate. [5] *Idem 2. de finib.*

IOH.

IOH. BEVEROVICII MEDICINÆ VETERVM PARS III.

DE Morbis dignoſcendis & curandis.

Comprehendens

ΠΑΘΟΛΟΓΙ'ΑΝ,
ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ'Ν,
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ'Ν.

LIB. I.
DE MORBIS ET SYMPTOMATIS.

CAP. I.
Morborum eſſentia, genera, & differentiæ.

Quomodo uſu, vel abuſu ſex rerum nonnaturalium eximiam corporis humani naturam conſervare aut lædere poſſimus, ſuperiori libro demonſtratũ eſt. Igitur morbos, morborum differentias,

[1] *Morborum quoq; nunc cauſſas, & ſigna docebo.*
[2] *Quinetiam ſuccos, atq; auxiliantia morbis*
Gramina, quo nimius ſtaret medicamine ſanguis,
Quid faciat ſomnos, quid hiãtia vulnera claudat,
Quæ ferro cohibenda lues, quæ cederet herbis.

[1] *Virgil. 3. Georg.*
[2] *Statius 2. Achill.*

Morbus quid.

Morbus eſt affectio corporis contra naturam, actionem lædens.

[3] *Ariſt. in cat. Qualit.*

[3] Affectiones ſive διαθέσεις ſunt, quæ facilè commutari, celeriterque evelli poſſunt, & diſtrahi; ut calor & frigus, ut morbus & bona valetudo, omniaque, quæ ſunt generis ejuſdem. Nam & his homo

quodam.

quodammodo afficitur, & celeriter ex calore in frigus commutatur.

Actionis itaq; læsione morbus Sanitati contrarius.

[1] Cæteræ res, quæ expetuntur, opportunæ sunt singulæ rebus ferè singulis. Valetudo, ut dolore careas, & muneribus fungare corporis. [1] *Cicero Lælio.*

Sed neque omnium, qui sani aut ægri degunt, una est eademque constitutio, nec una igitur sanitas, nec unus morbus; sed utriusque ampla est latitudo. Inter has media quædam interjecta est utrinque obscura: quæ idcirco nec sanitas, nec morbus, sed neutra est constitutio. De hac Seneca:

[2] In statu non pessimo, ita maximè querulo & moroso positus sum: nec ægroto, nec valeo. [2] *Senec. de Tranquill. 1.*

[3] Non est *autem* bona valetudo, mediocritas morbi. [4] Hoc interest inter sanum, & ex morbo gravi, ac diutino emergentem. Illi sanitatis loco est levior accessio: hic nisi attendit, subinde gravatur, & in eadem revolvitur. *Quare multò* [5] fœlicior est inconcussa valetudo, quam ex gravibus morbis, & extrema minitantibus, in tutum vi quadam & patientia educta. [3] *Idem Ep. 86.* [4] *Idem Ep. 33.* [5] *Idem Ep. 67.*

Morborum genera.

Morbi omnes ratione partium [6] quæ similares & organicæ, *etiam duplices. Morbus similaris in intemperie consistit. Ita dicebat Alcmæo,* [7] caussam bonæ valetudinis continentem esse æquabilitatem facultatis humidi, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, ac reliquarum qualitatum. Contra si qua harum qualitatum sola prævaleat, cæteris morbum gigni: ideoq; Sanitatem temperiem esse qualitatum concinnam, hoc est certa invicem proportione respondentium. [8] Quum verò partes corporis inter se dissident, ex quo pravitas membrorum, distortio, deformitas, *pars jam læditur, quatenus instrumentum est, & oritur morbus organicus. Quum autem utriq; parti commune sit coagmentatione, & adhæsu consistat,* [6] *Arist. 2. de part. an. 1.* [7] *Plutarch. 5. de plac. philos. 30.* [8] *Cicero 4. Tusc.*

Sanitas quid.

ſtat, harum diſſolutio, utriusq; morbus eſt, & utriusque functiones peræquè incommodat: qui communis, & unitatis ſolutio dici conſuevit.

CAP. II.

Morborum cauſſæ.

QVemadmodum in reliquis artibus & diſciplinis, [1] *Fœlix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas: ita inprimis neceſſaria eſt Medicis cauſſarum, quæ morbos effecerunt, obſervatio, ſine qua neque morbos præcavere, neque obſervare licet.*

[1] *Virgil. 2. Georg.*

[2] Nam quorſum ægroto Medicus, qui cauſſas ignoret affectionum humani corporis? Siquidem ille curandi corpora rectam viam nunquam inſiſtet. Idcirco nihil adeo obſervandum, atque omnium eventuum cauſſas.

[2] *Polybius Hiſt. 3.*

Tanti verò hæc res momenti, ut [3] Medici cauſſa morbi inventa, curationem eſſe inventam putent.

[3] *Cicero 3. Tuſc.*

Cauſſa quid.

[4] Cauſſa ea eſt, quæ id efficit, cujus eſt cauſſa, ut vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Itaque non ſic cauſſa intelligi debet, ut quod cuique antecedat, id ei cauſſa ſit, ſed quod cuique efficienter antecedat.

[4] *Cicero de fato.*

[5] Neq; *etiam* cauſſæ malorum in ea transferendæ ſunt, quæ poſtremo acciderunt, ſed & in prima delicta, quæ conſequutis infortuniis quaſi materiam præbuerunt.

[5] *Iſocrat. de pace.*

[6] Non *autem* foris duntaxat, ut mare, ita corpus etiam tempeſtatibus & procellis poteſt exagitari: ſed plus turbarum, earumque majorum intus alit atque effert. ac rectius tranquillitatem hybernam aliquis, quam carnis incolumitatem ſperaverit ſibi conſtanter affuturam.

[6] *Plutarch. non poſſe vivi ſec. Epicur.*

[7] Nam cum quatuor illa ſint, ex quibus compactum eſt corpus, Terra, Ignis, Aqua, Aër, horum contra

[7] *Plato Timæo.*

contra naturam abundantia, defectusque, & ex loco proprio in alienum translatio, per quam quod sibi conveniens est, non tenent, intestinam quandam seditionem & morbos inferunt.

Et [1] omnis coagmentatio corporis vel calore, vel frigore, vel aliqua impulsione vehementi labefactatur & frangitur, & ad morbos senectutemque compellitur.

[1] *Cicer. de Univers.*

[2] Quando enim præter naturam unumquodque fit, aut transfertur, calescunt utique quæ ante frigebant, arida madent, gravescunt levia, & cætera omnia similiter permutantur. Solummodo verò idem aliquid sibimet secundum idem, atque similiter & debita proportione servata accedens vel decedens, permittet se idem sibi ipsi sospes integrumque manere. Quod autem aberrat, sive accedendo, sive decedendo, mutationes varias, morbos, corruptiones infinitas inducit.

[2] *Plato cit.*

Morbificarũ Caussarum genera.

Igitur humanum corpus alias à seipso, ab insitisque principiis, alias ab adventitiarũ caussarum injuria lacessitur. Harum alia externa, alia interior: hæc rursum duplex, antecedens, & [3] proxima sive continens caussa.

[3] *Cicero de fato.*

Externarum caussarum aliæ, quæ necessariò nobis ferendæ, & sine quibus vivere non licet, ut sex res non-naturales, de quibus prout salubres vel insalubres superiori libro egimus: aliæ non necessariæ, quas declinare possumus, ut gladii ictus, ruentis lapidis, & bestiarum occursus, omniaque fortuita.

CAP. III.

Morborum signa, & Symptomata.

VT [4] Medicis non apparentia modo vitia curanda sunt, sed etiam invenienda quæ latent, sæpe ipsis ea, qui sanandi sunt, occulentibus: *in*

[4] *Quintil. 12. Orat. 10.*

Signum quid. *signis morborum exercitatos eos esse convenit.*

[1] Cicero 1. de Invent.

[1] Signum est, quod sub sensum aliquem cadit, & quiddam significat, *quod latebat.*

Sic & Symptoma, quia conspicuum, interioris occultique morbi, à quo fluxit, expressum est signum.

[2] Plutarch. 5. de plac. Philosoph. 29.

Ita [2] quæ videntur, conspectui nobis exhibent ea, quæ in obscuro sunt.

Est autem signum genere duplex: Demonstrativum, quo præsens indicatur constitutio; Prognosticum, quo futura.

[3] Idem in præc. Sanit.

[3] Non enim omnes morbi invadunt nos, sicut Hesiodus ait,

Σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς·

Muti, nam vocis privavit Iupiter usu:

sed plerique tanquam prænuncios habent & præcursores ac præcones suos, cruditatem & motus difficultatem. [4] quædam enim segnitia nervis inest, & sine labore ullo lassitudo & oscitatio & horror membra percurrens.

[4] Senec. Ep. 74.

Lassitudo spontanea.

[5] Plin. cit.

[5] Gravitas membrorum, inquit Hippocrates, & defatigationes sponte ortæ, morbum indicant: nimirum ob plenitudinem, spiritu nervorum compresso & obstructo.

[6] Idem in qu. nat.

[6] Medici periti ex appetitionibus ægrotantium, de eorum vel salute, vel interitu præsagiunt.

[7] Cicero 2. de Divin.

[7] Medici ex quibusdam rebus & advenientes & crescentes morbos intelligunt, nonnullas etiam valetudinis significationes, ut hoc ipsum pleni enective simus, ex quodam genere somniorum intelligi posse dicunt.

[8] Plutarch. in præc. San.

[8] Ergo non ad nutritionem modo corporis quod attinet, & exercitationes notandum est, an iis corpus segnius, minorive cum alacritate, quam consueverat, utatur, & an solito amplius fame sitive tentetur: sed Somnus quoque si continuus aut lenis non sit, verum inæquabilitatem habeat & divulsiones,

Somni indicatio.

suspi-

suspicionem nobis morbi impendentis injicere debet. atque ipsa adeò Somnia absurda si sint, visaque nobis per quietem offerantur non legitima neque consueta, multitudinem aut crassitiem humorum internam, spirituumve conturbationem deferunt. Somniorum indicatio.

[1] *— cujus, velut ægri Somnia, vanæ* [1] *Horat. de arte.*
Finguntur species. —

[2] Augustus somnia neque sua, neque aliena de se negligebat. Philippensi acie quamvis statuisset non egredi tabernaculo propter valetudinem; egressus est tamen Medici somnio monitus: cessitque res prosperè, quando captis castris, lectica ejus, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. [2] *Sueton. in vita.*

[3] Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν. [3] *Homer. Il. Γ.*
Nam somnium ex Iove est.

[4] Artifex quidam delapsus ex alto, ita fuit afflictus, ut haberetur à Medicis pro deplorato. Inopi consilii Minerva in somnio se Pericli offerens, præscripsit medicinam, qua usus ille hominem citò & facillimè curavit. *ita* [5] sine medico Medicinam dabat Minerva. [4] *Plutarch. in vita.* [5] *Cicer. 2. de Divinat.*

[6] Pan Trœzeniorum magistratibus ostendit somnia, quæ attulerunt remedium pestis, quæ eos apprehenderat. [6] *Pausan. Corinth.*

[7] Pestis etiam curata admonitu Toxaris in somnio facto Demanetæ, irrorandis scilicet angiportis. [7] *Lucian. Scythâ.*

Hinc forte quasi [8] Æsculapius posset præscribere per somnium curationem valetudinis, *consuetudo, noctu in fano ejus cubandi.* [8] *Cicero 2. de divinat.*

[9] — κατακλινεῖν αὐτὸν εἰς Ἀσκληπιοῦ [9] *Aristoph. Pluto.*
Κράτιστόν ἐστι. —

[10] *Id eo fit, quia hic leno ægrotus incubat* [10] *Plautus Curcul.*
In Æsculapii fano. —

[11] Ipsi etiam motus Animi significant interdum corpus ad morbum esse proclive, nulla enim caussa [11] *Plutarch. in præc. san.* Animi mot. indicatio.

extante oboriuntur aliquando ſubitæ mœſtitiæ & metus, repente ſpes animo conceptas extinguentes. Stomachus quoque facile quibuſdam movetur, irasq; & dolores celeriter ob res minutiſſimas ſuſcipiunt, lacrymantque, & animi ſeſe angunt, cum vapores exhalationesque vitioſæ coëunt, & animi (ut ait Plato) permiſcentur circuitionibus. Quibus ergo hæc accidunt, ii perpendere ſecum ea debent, & ſcire, ſi ſpiritalis nulla ſit cauſſa, ſubeſſe corpoream aliquam, quam comprimi aut contemperari oporteat.

Morborum cauſſæ quæ facil.auf.

[1] *Polybius* 11. *Hiſt.*

[1] Nocivæ corporibus cauſſæ, extrinſecus advenientes, veluti frigora, æſtus, laſſitudo, vulnera, & priuſquam contingunt, poſſunt caveri, & ubi contigerunt, curari facile queunt: at quæ ex ipſis ortum habent corporibus ulcera aut morbi, & prius quam oriantur, difficile prævidentur, & ſemel orta difficile curantur.

Dolor indicat part.aff.

E Symptomatibus Dolor potiſſimum, quæ pars affecta ſit, indicat.

[2] *Seneca Ep.* 78.

[2] Maximi dolores conſiſtunt in macerrimis corporis partibus: nervi articulique & quicquid aliud exile eſt, acerrimè ſævit, cum in arcto vitia concepit. Sed cito hæ partes obſtupeſcunt, & ipſo dolore ſenſum doloris amittunt: ſive quia ſpiritus naturali prohibitus curſu, & mutatus in pejus, vim ſuam, qua viget admonetque nos, perdit: ſive, quia corruptus humor, cum deſiit habere, ipſe ſe elidit, & his, quæ nimis implevit, excutit ſenſum. *Imo &* [3] acerrimi dolores mitigantur.

[3] *Plutarch.de Superſt.*

Quorundã verò cauſſa incurabilis: quare minimè
[4] *Omnes humanos ſanat medicina dolores.*

[4] *Propert.* 2. *El.* 1.

Nullus doloris ſenſus, ubi cauſſa adeſt, mentis laborantis ſignum eſt Hippocrati. Et [5] morbi ſunt pejores, qui ſtuporem ſenſuum habent adjunctum, ut veternus, ut dolor capitis, ut morbus comitialis, ut febres.

Stupor.

[5] *Plutarch. animine an corp.aff.*

febres. ipſæque illæ febres, quæ vehementi inflammatione animum abalienant, ſenſum tanquam in inſtrumento quodam conturbantes

κινοῦσι χορδὰς τὰς ἀκινήτους φρενῶν,
non ante motas mentis commovent fides.

Itaque medici hoc volunt, ut ne ægrotet homo: ſi ægrotet, ne hoc neſciat. *Sic* [1] dicebat Crantor, Optandum eſt, ne ægrotemus. Sed ſi in morbo ſimus, ſenſus ejus aliquis adeſſe debet, ſive ſecetur pars noſtri aliqua, ſive avellatur. Indolentia enim illa non ſine magna jactura poteſt parari: *uti podagrici exemplo alibi videre eſt.*

[1] *Idem conſ. ad Apollon.*

Omnes autem [2] morbi tunc ad ſanitatem inclinant, cum ex abdito erumpunt, ac vim ſuam proferunt. & bonum recuperandæ ſanitatis ſignum eſt morbi in partes corporis non præcipuas averſio.

[2] *Senec. Ep. 56.*

[3] Rectè igitur Medici morbos, quos planè abolere non poſſunt, foras in ſuperficiem corporum avertunt, *excretione, ut Medici vocant, critica, quæ in morbis acutis fieri ſolet die ſeptimo, aut nono. Hinc Achilles apud* [4] *Homerum*, ut erat rei medicæ peritus, poſt nonum diem, quo judicari tales natura fert, ſentiit morbùm non eſſe vulgarem, aut ab uſitata aliqua cauſſa profectum.

[3] *Plutarch. in præc. polit.*

[4] *Iliad.* 1.

Neque verò ideò deſperandum, ſi valetudo tardius interdum reſtitui videatur. Nam [5] Medicina ægroto nullum ſenſum mutatæ in melius valetudinis afferet, antequam corpore priſtinæ ſanitati reddito, contrarius habitus integer morbo ſucceſſerit.

[5] *Idem de prof. virt. ſent.*

De ægrotis diximus. at [6] corpora ſana, & integri ſanguinis, & exercitatione firmata, ex iiſdem ſpeciem accipiunt, ex quibus vires: namque & colorata & aſtricta, & lacertis expreſſa ſunt.

[6] *Quintil. præf.* 8.

Ex his itaque [7] Medicus, quid in quoque valetudinis genere faciendum ſit, quid quibus ſignis providendum, docebit. Vim ſentiendi pulſus venarum,

[7] *Idem 7. Orat.* 10.

caloris motum, ſpiritus meatum, coloris diſtantiam, quæ ſua cujusque ſunt, ingenium dabit.

CAP. IV.

Pulſus, & urina quid indicent.

[1] *Cicer. 2. de divin.*

MEdici [1] ſigna quædam habent ex venis, & ex ſpiritu ægroti, multisque ex aliis, quæ jam diximus, futura præſentiunt.

[2] *Senec. Ep. 22.*

[2] Quædam nonniſi à præſentibus monſtrantur. Non poteſt Medicus per epiſtolas cibi, aut balnei tēpus eligere; vena tangenda eſt. Vetus proverbium eſt, Gladiatorem in arena conſilium capere, &c. cum rebus ipſis deliberandum eſt.

[3] *Plinius 11. Nat. 37.*

[3] Arteriarum pulſus in cacumine maximè membrorum evidens, index ferè morborum in modulos certos, legesque metricas, per ætates, ſtabilis, aut citatus, aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter ſubtilitatem deſertus: obſervatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula vitæ temperat.

[4] *Senec. 6. Nat. 14.*

[4] In corpore noſtro, dum bona valetudo eſt, venarum quoq; imperturbata mobilitas modum ſervat.

[5] *Ovid. Ep. Heroid. 20.*

[6] *Idem 1. de Pont. 11.*

[5] *Dumque ſuo tentat ſalientes pollice venas,*
qui ſanus eſt, nullam percipit inæqualitatem,
[6] *Sed peragit ſoliti vena tenoris iter.*

[7] *Senec. 6. Nat. 14.*

[7] Ubi aliquid adverſi eſt, micat crebrius, & ſuſpiria atque anhelitus, laborantis ac feſſi ſigna ſunt.

[8] *Plutarch. animine an corp. aff.*

[9] *Eraſm. 2. 6. Adag. 68.*

Ita [8] morbi pulſibus, & rubore cutis, calore, & ſubitis doloribus indicantur: *ut & quidam ex urina, non omnes. Quare* [9] *fruſtra* ægroti quidam imprudentes à medicis expectant, ut viſo duntaxat lotio divinent & ſexum & ætatem, & omnem morbi naturam, ubi & unde acciderit, quid ſentiant, ac propemodum quid in febre ſomniarint.

LIB. II.
METHODVS MEDENDI GENERALIS.
CAP. I.
Experientiam eruditioni conjunctam perfectum reddere Medicum.

SVperiori libro de Morbis in genere egimus: ad medendum nunc accedemus, [1] si *prius* illud monuerimus, artem sine assiduitate medendi non multum juvare: ut intelligas hanc rationem præceptionis accommodari ad exercitationem oportere.

[1] *Cicero adHerenn.*

[2] Omnes *siquidem* artes, omniaque opera quotidiano usu, & jugi exercitatione proficiunt.

[2] *Veget.* 3. 10.

Vt igitur [3] in omni disciplina, infirma est artis præceptio, sine summa assiduitate exercitationis, [4] peculiariter utique Medicinæ usus efficacissimus omnium rerum magister.

[3] *Cicero* 3. *ad Heren.*

[4] *Plin.* 26. 2.

Quare [5] prudens ægrotus eos medicos non accerset, qui quam optimè de arte disserere possunt, sed qui in ejus usu se exercuerunt.

[5] *Lucian. Hippia.*

Namque [6] nec Medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis pręcepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt.

[6] *Cicero* 1. *Offic.*

[7] Nihil est autem, quod non *experientia*, & longinquitas temporum, excipiente memoria prodendisque monumentis efficere atque assequi possit. Mirari licet, quæ sint animadversa à Medicis herbarum genera, quæ radices ad morsus bestiarum, ad oculorum morbos, ad vulnera, quorum vim atq; naturam ratio nunquam explicavit; utilitate & ars & inventor probatus.

[7] *Idem* 1. *de Divinat.*

Experientiæ natura.

[8] Fit autem ex memoria, experientia hominibus.

[8] *Aristot.* 1. *Metaph.* 1.

Multæ etenim ejuſdem rei memoriæ unius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia pœne ſimile quid ſcientiæ ac arti eſſe videtur. Per experientiam autem ars & ſcientia hominibus efficitur. Experientia enim artem efficit, imperitia verò caſum. Fit autem ars, cum è multis experimentalibus conceptibus, una de ſimilibus univerſalis opinio fuit. Opinari etenim quod Calliæ hoc morbo laboranti hoc conduxit, ſimiliter Socrati, ac ſingillatim aliis multis, experientiæ: quod autem omnibus hujuſcemodi ſecundum unam ſpeciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, utpote phlegmaticis, ac cholericis, aut æſtu febricitantibus, hoc artis proprium eſt. Ad agendum itaque nil experientia videtur differre ab arte: quinimo videmus expertos magis id, quod intendunt, conſequi, quam illos, qui rationem abſq; experientia tenent. Cauſſa verò eſt, quod experientia ſingularium, ars verò univerſalium cognitio eſt. Actiones autem ac generationes omnes, circa ſingulare ſunt: non enim hominem, niſi per accidens, ſanat, qui medetur, ſed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui ſic dicuntur, cui accidit homini eſſe. Si quis itaque rationem abſque experientia teneat, & univerſale quidem cognoſcat, quod autem ſub eo particulare eſt, ignoret, ſæpenumerò errabit à ſanando: id enim magis ſanabile eſt, quod ſingulare eſt. Nihilominus ſcire & cognoſcere magis arti, quam experientiæ arbitramur ineſſe: ac eos, qui artem tenent, quam eos, qui experientiam habent, ſapientiores eſſe putamus: eo quod ſapientia propter ſcientiam, magis omnes ſequitur. Hoc autem, quoniam illi quidem ſciunt cauſſam, hi verò minimè: experti enim ſciunt quidem quod eſt, propter quid autem, neſciunt: illi verò propter quid, & cauſſam cognoſcunt. Quare & eos, qui in quaque re architecti

Artium origo.

Scientia.

chitecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapientiores putamus, quoniam caussas eorum, quæ fiunt, sciunt: illi verò, sicut & quædam inanimata, faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quæ faciunt, ut ignis comburit: sed inanimata natura quadam, horum singula faciunt; manibus laborantes, propter consuetudinem.

Quapropter [1] Empiricos, qui sola experientia gloriantur, non laudarim. *Nam* [2] ad artium perfectionem tria oportet concurrere; naturam nimirum, rationem, & assuefactionem. Rationem verò intelligi volo doctrinam, & assuefactionis nomine exercitationem. Initia hoc in genere debentur disciplinæ, usus exercitationi, perfectio omnibus.

[1] *Plutarch. lib. anim. an corp. affect. pe ores.*
Artis perf. requisita.
[2] *Idem de educ. libb.*

Quare [3] præstantissimi Medici evaderent, si ab ineunte ætate præter discendæ artis studium inter plurimos corpore malè affectos conversarentur, ipsique omni morborum genere laborarent, naturaque imbecilla essent. Neque enim corpus corpore curant.

[3] *Plato 3. de Rep.*

[4] Magnopere autem conducit, ut cum invisis ægrotantes, diligenter de caussa morbi scisciteris: non sophistarum hoc more & supervacanea curiositate, ut instantias, incidentias, communitates in ore habeas, & medicarum vocum literarumq; peritiam ostentes: sed ut vilia hæc & vulgaria non obiter audias, redundantiam, defectum, defatigationem, insomnia: maxime autem eam victus rationem, qua is usus in febrim incidit.

[4] *Plutarch. in præc. San.*

Qui verò multa cum pompa apud ægros de morbo, morbi caussa, & remediis differet, meritò audiet, [5] quod hac in re plurimis medicorum in promptu semper esse solet: Non mederis ægrotanti, ô fatue, sed quasi doctrina, non sanitate indigeat, doces.

[5] *Plato 9. de Leg.*

[6] Non quærit æger Medicum eloquentem, sed sanantem. Sed si ita competit, ut idem ille, qui sa-

[6] *Seneca Ep. 75.*

nare potest, comptè de his, quæ facienda sunt, disserat, boni consulet.

[1] *Plato 4. de Leg.*

Et certè [1] Medicus non ante imperat, quam persuaserit. Atque ita persuadendo semper mansuetè ad sanitatem perducere ægrotantes conatur.

[2] *Arist. 1. de part. animal. 1.*

[2] Ubi enim vel per intellectum, vel per sensum medicus sanitatem definierit, rationes & caussas rei, quam facit, reddere solet, & cur ita faciat, subjungit.

CAP. II.

Recta medendi ratio.

Medendi varietas.
[3] *Isocrat. de pace.*
[4] *Senec. Ep. 51.*
Medendum jucundè.
[5] *Plato 3. de Leg.*
Medendum tutò.

MOrborum [3] corporis multæ sunt & variæ curationes à Medicis inventæ: *Inter quas* [4] non est acerba medicina, quæ protinus delectat, dum sanat. aliorum remediorum post sanitatem voluptas est.

[5] Medici igitur, quantum fieri potest, cum voluptate corpora curent, eisque jucundè medeantur. Pulcrè tamen sæpenumerò habet si quis parva cum molestia bonam habitudinem, & sanitatem corporibus reddat.

[6] *Plutarch. de adul. & amic. discr.*

[6] Quamvis *enim* humanus medicus somno aut victu mallet morbum depellere, quam castorio aut scammonio: *tamen, quia quæ grata, non semper æquè utilia*, ubi res poscit, crocum nardumve adhibet. Et aliquando leni lavacro, alimentoque grato utitur: nõnunquam his omissis, castorium injicit,

ἢ πόλιον βαρύοσμον, ὃ δὴ ῥίγιστον ὄδωδεν,

aut polium, tetrum latè quod jactat odorem,

aut veratrum tritum potui exhibet: quod neque hic molestiam, neq; ibi voluptatem sibi finis loco proponit, sed utrobique utilitatem ejus respicit, quem curat.

[7] *Dionys. Halic. Ant. Rom. 9.*

[7] Peccant *itaque illi* Medici, qui ægrotis pro libitu

bitu morem gerunt. non enim ægra pars ſanabitur, ſed ſana inficietur contagio. *Nam* [1] pars ægra niſi medicina convenienti ſanetur, in reliquas etiam omnes morbum diffundit.

[1] *Dion Hiſt.* 41.

[2] Oportet *igitur* optima & ſalutaria facillimis & jucundiſſimis anteferre.

[2] *Demoſth. Philipp.* 2.

Hinc rectè, ubi opus eſt, [3] & medici alligant, & corporibus noſtris, ut medeantur, vim afferunt.

[3] *Senec.* 4. *contr.* 8.

Vbi itaque

[4] *— triſti languebunt corpora morbo,*
Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis:

[4] *Virgil.* 4. *Georg.*

Medendum initio.

[5] in primis finibus hoſtis arcendus eſt. Nam cum intravit, & portis ſe intulit, modum à captivis non accipit.

[5] *Senec.* 2. *de ira.*

Sic [6] omne malum naſcens facile opprimitur: inveteratumque fit plerumque robuſtius.

[6] *Cicer.* 5. *Philipp.*

[7] Facilius *autem* eſt excludere pernicioſa, quam regere: & non admittere, quam admiſſa moderari. nam cum ſe in poſſeſſione poſuerunt, potentiora rectore fiunt, nec recidi ſe minuive patiuntur.

[7] *Seneca* 2. *de ira* 7.

Quare [8] medere amabo, dum eſt ἀρχή.

[8] *Cicer.* 10. *Ep. ad Att.*

[9] *Principiis obſta. ſerò medicina paratur,*
Cum mala per longas invaluêre moras.

[9] *Ovidius* 1. *de rem.*

[10] Quamvis levia initia morborum ſerpunt: & ægra corpora minima interdum mergit occaſio.

[10] *Seneca Ep.* 85.

Hinc ante omnia

[11] *— Medici quoque tempora ſervant.*

Medendum opportunè.

[11] *Ovid.* 1. *Art.*

Namque [12] in morbis nihil eſt pernicioſius immatura medicina.

[12] *Senec.* 1. *ad Helv.*

[13] Καιρός τοι πάντων γνώμαν ἴσχων,
Πολὺ παρ᾽ ἀνδρὸς πόδας κράτος ἄρνυται.
Occaſio, quæ omnium conſilia ſuperat,
Vim magnam in promptu ſuppeditat.

[13] *Sophocles Philoct.*

Occaſio.

Sed [14] rei gerendæ occaſio præceps: [15] quia ſæpe uſu venit, ut multarum rerum & magnarum occaſio paulo momento temporis concludatur.

[14] *Polyb.* 5. *Hiſt. Hipp.* 1. *Aph.* 1.

[15] *Demoſth.* 2. *de falſ. legat.*

[1] Plutarch. Lucullo.

Et ita [1] Occaſio medicamentis ſalutis adferendæ, & necis tribuit momentum.

[2] Plato de justo.

Quapropter [2] Medici eſt opportuno tempore Secare, Vrere, & Extenuare. *Namque*

[3] Ovid. art.

[3] *Temporibus medicina valet.*——

Reſpicienda hic etiam morbi qualitas.

[4] Cicero 1. Offic.

[4] Medici leviter ægrotantes leviter curant, gravioribus autem morbis periculoſas curationes, & ancipites adhibere coguntur.

[5] Senec. 1. de ira. 5.

[5] Nempe Medicus primò in levibus vitiis tentat non multum ex quotidiana conſuetudine inflectere, & cibis, potionibus, exercitationibus ordinem ponere, ac valetudinem tantum mutata vitæ diſpoſitione firmare: proximus eſt, ut modus proficiat. Si modus & ordo non proficit, ſubducit aliqua & circumcidit. ſi ne adhuc quidem reſpondet, interdicit cibis, & abſtinentia corpus exonerat. ſi fruſtra molliora ceſſerunt, ferit venam, membrisque, ſi adhærentia nocent, & morbum diffundunt, manus affert: nec ulla dura videtur curatio, cujus ſalutaris effectus eſt.

[6] Appian. de bell. Hiſp-

[6] Summæ *verò* amentiæ eſt ob res leves diſcrimen adire. quare non ſolent Medici prius uſtionibus aut ſectionibus uti, quam medicamentis: *&*

[7] Dion Hiſt. 55.

nonniſi [7] rariſſimè ſectiones & ignes adhibent, ne ipſa videlicet vitia corporis magis exaſperent: pleraq; autem mitibus & lenibus medicamentis molliunt & ſanant.

[8] Curtius Hiſt. 5.

[9] Cicero 10. Ep. ad Att.

[8] Graviores morbos, aſperis remediis curant. *Alias enim* [9] imbecillior eſt medicina, quam morbus.

CAP. III.

Contraria morborum remedia. & in medendo quid obſervandum.

[10] Plutarch. in præc. polit.

E [10] morbo ad ſanitatem redeundi initium, non fit ab una correptis morbo membris, ſed tum,

cum

cum rectè valentium partium temperies prævalens, id quod naturæ repugnabat depellit.

Quare necessariò [1] curationes ex contrariis rebus adhiberi solent. [1] *Arist.1.Eth.* 2.

Nam [2] si omnia fieri vel ex contrariis, vel ex mediis soleant, constat ut illud ægrotet, quod vel siccius, vel humidius, vel tale aliquod est. Igitur ex nimis frigido in minus frigidum, & postremò in justam vicem caloris, vel siccitatis, vel humoris medicus adducit, transferens sése ex contrariis aut mediis ad eum habitum, qui sanitati accommodatus est: ex quo quidem nihil esse natura fert, nisi quod medium. [2] *Idem* 30. *Probl.*8.

Itaque [3] in corporibus Medicina sanitatem nón internecione caloris aut frigoris, sed proportionis quærit atque conficit. [3] *Plutarch.de vita morali.*

Tempus exhibendi medicam.

In ipsis autem accessionibus nihil movendum: tantum enim [4] in remissionibus remedia prosunt: nec oculos tumentes tentabimus, vim rigentem movendo incitaturi, nec cætera vitia dum fervent. Initia morborum quies curat. [4] *Senec.*3.*de ira* 39.

Hinc [5] Medicos quoque plus interdum quiete, quam movendo atque agendo proficere *rectè dixit Fabius.* [5] *Livius Hist.* 22.

Præterea

[6] —ὅσοι θέλουσ᾽ ἰατρεύειν καλῶς,
Πρὸς τὰς διαίτας τῶν ἐνοικούντων πόλιν,
Καὶ γῆν ἰδόντας, τὰς νόσους σκοπεῖν χρεών.

[6] *Eurip. incert.*

—quotquot ritè medicari volunt,
Spectare debent ipsa terrarum sola,
Populiqui victum: ferre sic morbis opem.

Soli & cœli observatio.

Et quandoquidem

[7] *Principium rerum, & custos natura latentum,*
Fata quoq; & vitas hominum suspendit ab astris:

cœli etiam in medendo & syderum ratio habenda est. [7] *Manil.* 3.

Præcipua undecima pars est in sorte levata,
Quæ summam nostri semper viresque gubernat.
Quaque valetudo constat nunc libera morbis,
Nunc oppressa, movent ut mundum sidera cumq;.
Non alia est sedes, tempusve genusve medendi
Quæ sibi deposcat, vel cujus tempore præstet
Auxilium, & vitæ succos præbere salubres.

Ab universali incip.

[1] *Plato Charmide.*

[1] Periti medici ajunt, non posse oculis mederi, nisi prius capiti medeantur, neque caput absque totius corporis medicina posse curari. Hac de caussa regulis quibusdam toti conferentibus utuntur, & à toto ad partem transeunt.

[2] *Zamolxis ibidem.*

Corpus non cur. sine Anima.

[2] Et quemadmodum oculos sine capite curare non decet, neque sine reliquo corpore caput: ita neque sine anima corpus. Eaque caussa est, cur medicos Græcos morbi corporis multi lateant, quia totum ipsum ignorant, quod in primis curare oportet: quo malè affecto, impossibile est partem aliquam bene valere. Omnia namque vel bona vel mala ab anima in corpus, & hominem totum manant, indeque similiter ut ex capite in oculos effluunt. Illa igitur primum, & maximè curanda, si modo caput, & universum corpus bene valere debeat.

[3] *Senec. Ep. 79.*

Non latuerunt ista Philosophum; [3] Hæc ipsa, *inquit*, quibus acquiescebam, medicinæ vim habuerunt. In remedium cedunt honesta solatia, & quicquid animum erexit, etiam corpori prodest. Studia mihi nostra saluti fuêre; Philosophiæ acceptum fero, quod surrexi, quod convalui. Illi vitam debeo, & illi nihil minus debeo. Multum mihi ad bonam valetudinem contulerunt amici, quorum adhortationibus, vigiliis, sermonibus allevabar. Nihil æquè ægrum reficit atque allevat, quam amicorum affectus. nihil æque expectationem mortis ac metum surripit.

Rectè

Rectè etiam [1] Medici toto corpore curando, minimæ etiam parti, si condoluit, medentur.

Parti etiam minimæ medendum.

[1] *Cicer. 4. Tusc.*

[2] Cum *enim* Medici totum corpus curare velint ac possint, si magnis providerint, parva contempserint, nunquam bene tunc se totum habebit.

[2] *Plato 10. de Leg.*

Itaque [3] in corporibus ægris, nihil quod nociturum est, Medici relinquunt.

[3] *Curtius 5. Hist.*

Nam [4] parva scintilla contempta, magnum excitavit incendium.

Recidiva morbo gravior.

[4] *Cicer. 12. Ep. fam.*

Et [5] gravius ægrotant ii, qui cum levati morbo videntur, in eum de integro inciderunt.

[5] *Quintil. 6. Orat. 5.*

[6] Quare & instare proficientibus, & ab iis, quæ nō adjuvant, quam mollissimè pedem oportet referre. Faciunt hoc Medici, ut remedia perinde perseverent adhibere, vel desinant, ut illa recipi, vel respui vidēt.

[6] *Senec. Ep. 2.*

Quamvis verò [7] nihil æquè sanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio: *tamen* [8] ubi usitata non procedunt, tentant contraria.

[7] *Idem 1. de Clem. 9.*

Remediorū mutatio.

[8] *Sueton. in Oct.*

Ita [9] Augustus distillationibus, jocinere vitiato, ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musa: [10] quamobrem etiam pecunia ei ab Augusto multa, ususque annuli aurei (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modo, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoque tempus concessa. Verum enimverò ut palam convinceretur hic Musa fortunæ fatique sibi arrogasse, evenit paullo post, ut Marcellus ægrotans, eademque ratione à Musa eodem curatus, mortem obiret.

[9] *Antonius Musa.*

[10] *Dion Hist. 53.*

[11] Non ideo vitia in usum recipienda sunt, quia aliquando aliquid boni effecerunt. nam & febres, quædam genera valetudinis levant: nec ideo non ex toto illis caruisse melius est. Abominandum remedii genus est, sanitatem debere morbo.

[11] *Senec. 1. de ira 12.*

CAP.

CAP. IV.

Aegrotantium pharmacia, & diæta.

Remediorũ varietas.

[1] *Euripid.*

R*Emedia morbis diversis diversa sunt.*

[1] — ἄλλ' ἐπ' ἄλλῃ κεῖται νόσῳ.

Quod etiam ob corporum varietatem necessarium fuit.

[2] *Ovid. 2. de rem.*

[2] *Corpora vix ferro quædam sanantur acuto;*
Auxilium multis succus & herba fuit.

Præterea

[3] *Idem 2. Trist.*

[3] *Nil prodest, quod non lædere possit idem.*
Eripit interdum, modo dat Medicina salutem,
Quæq; juvet monstrat, quæque sit herba nocens.

[4] *Plin. 22.27.*

Exoticis non utendum.

[4] Naturæ quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex caussa non ex conjectura rebus assumptis, ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus, aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miscere vires, non conjecturæ humanæ opus, sed impudentiæ est. Nos nec Indicarum Arabicarumque mercium, aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longè nascentia: non nobis gignuntur: imò ne illis quidem, alioquin non venderent.

[5] *Idem 24.1.*

Optima simplicia. [5] Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, ex quibus vivimus. Postea fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas invenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones & misturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æstimantur, ulcerique parvo medicina à rubro mari imputatur,

[6] *Alexis apud Athen. 2. Vide Erasm. 3. 9. Adag. 38.*

([6] Ἐρῶμεν ἀλλοτρίων, παρορῶμεν συγγενές.
Aliena amamus, proximum contemnimus.)

cum remedia vera pauperrimus quisque cœnet.

Quo-

Quoniam verò nonnulli sunt affectus, qui simplicibus curari nequeunt: medicamenta, [1] *quæ hujusmodi* morbis aut vulneribus medentur, ex multis atque interim contrariis inter se effectibus componi videmus, quorum ex diversis fit illa mistura una, quæ nulli earum similis est, quibus constat, sed proprias vires ex omnibus sumit: & multa animalia mellis illum inimitabilem humanę rationi saporem vario florum ac succorum genere perficiunt.

[1] *Quintil.* 1. *Orat.* 10.

[2] Etiamsi omnia à veteribus inventa sunt: hoc semper novum erit, usus & inventorũ ab aliis scientia & dispositio. Puta relicta nobis medicamenta, quibus sanarentur oculi, non opus est mihi alia quærere, hæc tantum morbis & temporibus aptanda sunt. Hoc asperitas oculorum conlevatur. hoc palpebrarum crassitudo tenuatur. hoc vis subita, & humor avertitur. hoc acuitur visus. Teras ista oportet, & eligas tempus, adhibeas singulis modum.

[2] *Seneca Ep.* 64.

[3] Medici ad certum morbum adhibito medicamento, id facultate ejus perspecta transferunt, deinde & accommodant ad quæcunque similia.

[3] *Plutarch. de audiend. poëtis.*

Et [4] diuturnis vexati morbis, quando de usitatis remediis, & consueta victus ratione desperaverunt, ad lustrationes, amuleta, & Somnia se convertunt.

[4] *Idem de fac. lunæ.*

Amuleta.

[5] Scriptum reliquit in Ethicis Theophrastus, ægrum Periclem amico cuipiam, qui ipsum invisebat, amuletum ostendisse, à mulieribus ex collo suo suspensum, quasi, cum eas etiam toleraret ineptias, graviter admodum ægrotaret.

[5] *Idem in vita.*

[6] —— σὺ δὲ
Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πόνει μάτην.
—— *Tu verò irritam*
Nil profuturis abstine operam impendere.

[6] *Æschylus Prometh.*

Quod ad diætam;

Diæta.

[7] Medicus tibi quantum ambules, quantum exercearis, monstrabit. Ne indulgeas otio, ad quod vergit

[7] *Senec. Ep.* 79.

git iners valetudo; ut legas clarius, & spiritum, cuju iter & receptaculum laborat, exerceas; ut naviges & viscera molli exercitatione concutias: quibus cibis utaris, vinum quando virium caussa advoces, quando intermittas, ne irritet & exasperet tussim.

[1] Idem 2. de Benef. 2.

Præcipuè verò [1] in ægris opportunitas cibi salutaris est.

[2] Plato Sophista.

[3] Hippocr. 10. Aph. 9.

[2] Medici tradunt, salubribus epulis non prius nutriri corpus, quam impedimenta pellantur: & [3] impura corpora, quò magis nutriantur, eò magis lædi.

Vinum quibus non exhibend.

[4] Plin. 23. 1.

[4] Vinum in acutis periculis, nullis dandum, nisi qui manifestas remissiones habeant: & has noctu potius: dimidia enim pars periculi est noctu, hoc est, spe somni, bibentibus: nec à partu abortuve, nec à libidine ægrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorum accessiones cum frigore extremitatũ fiant, nec in febribus tussientibus, nec in tremore, nervorumque doloribus vel faucium, aut si vis morbi circa ilia intelligatur, nec in duritia præcordiorum, venarum vehementia, neque in opisthotono, tetano, nec singultientibus, nec si cum febre dyspnœa sit. Minimè verò oculis rigentibus, & genis stantibus, aut defectis gravibusque: nec quorum conniventium perlucebunt oculi; vel si lemæ in oculis erunt. Minimè lingua fungosa, nec gravi, & subinde imperfecta loquentibus: nec si urina difficile reddetur, neque expavescentibus repente, nec spasticis, aut rursus torpentibus, nec si per somnos genitura effundetur.

[5] Senec. Ep. 68.

[5] Id autem maximè tracta, quod in te infirmissimum senties. Nota habet quisque corporis sui vitia. itaque alius vomitu levat stomachum, alius frequenti cibo fulcit, alius interposito jejunio corpus exhaurit & purgat. Hi quorum pedes dolor repetit, aut vino, aut balneo abstinent: in cætera negligentes, huic à quò sæpe infestantur, occurrunt.

[1] Nec

[1] Nec desperaveris etiam diutinos ægros posse sanari, si contra intemperantiam steteris, si multa invitos & facere coëgeris & pati. [1] *Idem Ep.25.*

Pessimè igitur [2] ferè domestici & familiares Medici, ægris corporibus, non qua optimum & celerrimum est, medentur, sed qua licet. [2] *Idem de const. Sap.*

[3] Nullam *verò* habet spem salutis æger, quem ad intemperantiam Medicus hortatur. [3] *Idem Ep. 123.*

[4] Nullum finitur vitium ibi, ubi oritur. [4] *Val. Max. 9. 1.*

[5] Reor equidem hominem consulentem ægroto & circa victum intemperato, inprimis hoc suadere debere, ut modum vivendi mutet: ac si ægrotus in hoc obediat, tunc alia jam illi ad medelam cõferre. [5] *Plato Ep.7.*

CAP. V.

Quid Medico in desperatis agendum.

Q*Vamvis omnia ritè fiant: tamen*

[6] Non est in Medico, semper relevetur ut æger,
Interdum docta plus valet arte malum. [6] *Ovid. 1. de Pont. 4.*

[7] Initia in potestate nostra sunt, de eventu fortuna judicat. [7] *Senec. Ep. 14.*

Sed licet [8] morbos insanabiles non vincat: tamen adhibetur aliis in remedium, aliis in solatium. [8] *Idem Ep. 94.*

Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi;
Nec quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere podagra.
Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

At [9] desperatis Hippocrates vetat adhibere medicinam. [9] *Cicer. 16. Ep. ad Att.*

Quamobrem [10] si ejusmodi sit malum, ut commode possimus aggredi, aggredimur, totoque adnitimur studio, ut ægrotum servemus. Sed si affectum jam invaluisse, superasseque viderimus, nec manum omnino admolimur, idque vetustam quan- [10] *Lucian. Abdicato.*

dam primorum medicinæ parentum legem obſervantes; qui negant tentandos, qui jam invaluerunt.

[1] Gal. 11. Meth. 9. [1] In quo enim deplorata omnino ſalus eſt, imprudentis conſilii fuerit, apud vulgum infamare præſidia, quæ multis fuere ſaluti.

[2] Cicer. 9. Ep. ad Attic. *Quia tamen* [2] ægroto, dum anima eſt, ſpes eſſe dicitur,

[3] Ovid. 1. de Pont. 7. [3] *Sæpe aliquem ſollers Medicorum cura reliquit,*
Nec ſpes huic vena deficiente cadit.

[4] Senec. 1. de ira 6. *Et* [4] Medici, quibus vitam non potuerunt largiri, facilem exitum præſtant.

[5] Senec. Ep. 29. [5] In ipſa deſperatione extrema remedia tẽtanda.

[6] Celſ. 1. *Ita Alexandro magno* [6] præſtabat anceps remedium experiri, quam nullum.

[7] Curtius Hiſt. 3. [7] Hic ſudore perfuſus deſcendit in flumen, vixque ingreſſi ſubito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde ſuffuſus eſt, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti ſimilem miniſtri manu excipiunt, nec ſatis compotem mentis in tabernaculum deferunt. [8] Hic quum ex cæteris medicis remedium nemo promitteret, ſed periculum exiſtimantes omnis ſuperius opis eſſe, timerentque obtrectationem apud Macedonas: Philippus Acarnan ſpem ſalutis quidem in præcipiti videbat eſſe, verum amicitia ejus fretus, & indignum ratus, ſi cum rege in diſcrimine poſito non una diſcrimen ſubiret, nec ultima diſcrimina tentaret, vel cum periculo curationem aggreſſus eſt. [9] Is non præceps ſe, ſed ſtrenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potione medicata levaturum eſſe promiſit. Nulli promiſſum ejus placebat, præter ipſum, cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe facilius, quam moram perpeti poterat, &c. idipſum, quod poſt diem tertium, medicamentum ſumpturus eſſet (ita enim Medicus prædixerat) ægrè ferens. Inter hæc à Parmenione fidiſſimo purpuratorum literas accipit,

[8] Plutarch. in vita.

[9] Curt. cit.

pit, quibus ei denuntiabat, ne ſalutem ſuam Philippo committeret; mille talentis à Dario, & ſpe nuptiarum ſororis ejus eſſe corruptum. Ingentem animo ſolicitudinem literæ incuſſerant, & quicquid in utramque partem aut metus, aut ſpes ſubjecerat, ſecreta æſtimatione penſabat. Bibere perſeverem? ut ſi venenum datum fuerit, ne immerito quidem, quicquid acciderit, eveniſſe videatur? Damnem medici fidem? in tabernaculo ergò me opprimi patiar? At ſatius eſt, alieno me mori ſcelere, quam metu noſtro. Diu animo in diverſa verſato, nulli quid ſcriptum eſſet enuntiat, epiſtolamque ſigillo annuli ſui impreſſo, pulvino, cui incubabat, ſubjecit. Inter has cogitationes biduo abſumpto, illuxit à medico deſtinatus dies. Et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viſo, Alexander, levato corpore in cubitum, epiſtolam à Parmenione miſſam ſiniſtra manu tenens accipit poculum, & haurit interritus: tum epiſtolam Philippum legere jubet, nec à vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conſcientiæ notas in ipſo ore poſſe deprehendere. Ille epiſtola perlecta, plus indignationis, quam pavoris oſtendit: projectiſque amiculo & literis ante lectum: Rex, inquit, ſemper quidem ſpiritus meus ex te pependit, ſed nunc verò (arbitror) ſacro & venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum eſt, tua ſalus diluet. Servatus à me vitam mihi dederis, oro, quæſoque: omiſſoque metu, patere medicamentum concipi venis. Laxa pauliſper animum, quem ſolicitudine intempeſtiva amici ſanè fideles, ſed moleſtè ſeduli turbant. Non ſecurum modo hæc vox, ſed etiam lætum regem, ac plenum bonæ ſpei fecit. Itaque ſi dii, inquit, Philippe, tibi permiſiſſent, quo maximè modo animum velles experiri meum, alio profecto voluiſſes. Sed certiore, quam expertus es, ne optaſſes quidem.

Hac epistola accepta, tamen, quod dilueras, bibi: & nunc credo, te non minus pro tua fide, quam pro mea salute esse solicitum. Hæc elocutus, dexteram Philippo offert. Cæterum tanta vis medicaminis fuit, ut quæ sequuta sunt, criminationem Parmenionis adjuverint. Interclusus spiritus arctè meabat, nec

Lipothymiæ remedia.

Philippus quicquid inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit, ille torpentem nunc cibi, nunc vini odore, excitavit. Atq; ut primum mentis compotem esse sensit, modo matris, sororumque, modo tantæ victoriæ appropinquantis admonere non destitit. Ut verò medicamentum se diffudit in venas, & sensim toto corpore salubritas percipi potuit: primo animus vigorem suum, deinde corpus quoq; expectatione maturius recuperavit. Quippe post tertium diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidius ipsum Regem, quam Philippum intuebatur exercitus, pro se quisq; dexteram ejus amplexi, grates habebant, velut præsenti Deo.

[1] *Senec. 2. de ira 23.* Confidentia ægri.

[1] Dignus fuit Alexander, qui innocentem haberet, dignus qui faceret.

[2] *Senec. 4. Contr. 5.*

[2] Nihil *autem* magis ægris prodest, quam ab eo curari, à quo volunt. Temerariis remediis graves morbi curantur.

[3] *Cicer. 3. de nat. Deor.*

[3] Nec prodesse Pheræo Jasoni voluit is, qui gladio vomicam ejus aperuit, quam sanare Medici non poterant.

[4] *Senec. 2. de Benef. 19.*

[4] Tuber quidam tyranni gladio divisit, qui ad eum occidendum venerat.

[5] *Antiphil. 1. Epigr.*

[5] Ἐκ θοίνης φάος ἔχεν ἐπ' ἀχράδα μηκὰς ἰοῦσα,
Ἐκ δ' ἐφάνη τυφλὴν μηκέτ' ἔχουσα κόρην.
Διοσῶν τὴν ἑτέρην γὰρ ἐκέντριζεν ὀξὺς ἀκάνθης
Ὄζος. ἴδ' ὡς τέχνης δένδρον ἐνεργότερον.

[6] *Roverius vertit.*

[6] *Nacta suo è pastu est chari quoq; luminis usum,*
Agrestem accedens cæca capella pirum.

Altera

Altera nam ſpinis fuerat male pupula læſa.
Ecce ferus docta plus valet arte frutex.

[1] Multos fortuita ſanant, nec ideo remedia ſunt, & in flumen alicui cecidiſſe frigore magno, cauſſa ſanitatis fuit: quomodo quorundam flagellis quartana diſcuſſa eſt, & metus repentinus animum in aliam curam avertendo ſuſpectas horas fefellit: nec ideo quicquam horum, etiamſi ſaluti fuit, ſalutare eſt.

[1] *Senec. 6. de benef. 8.*
Quartanæ mira curatio.
Metus repentini vis.

[2] Quod ſi quis humana omnia fortunis agi in navigatione, gubernatione, medicina, militari imperio affirmaverit, rectè videbitur dicere.

[2] *Plato 4. de Leg.*

CAP. VI.

Quid ægrotis faciendum ſit.

DE *medentis officio hactenus.* [3] Sed non ſatis eſſe *dixit Hippocrates*, Medicum ſuo probè fungi munere, niſi etiam æger fungatur ſuo, *& Medico ſe præbeat obſequentem.*

[3] *Aph. 1.*
Ægroti obſequium.

[4] Quæ *enim* ſpes ſanitatis ægrotantibus, ſi non per omnia Medicis obtemperent? quam tuta navigatio, ſi nautæ gubernatoris juſſis non pareant?

[4] *Dion Hiſt. 41.*

Et [5] non rectè Tiberius Cæſar dixit, turpe eſſe ei qui ſexageſimum ætatis annum exceſſerit, manum medico porrigere.

[5] *Plutarch. an ſeni ſit ger. reſp.*

Quin potius
[6] *Si latus, aut renes morbo tentantur acuto,*
Quære fugam morbi,
Medicum voca, & curatus cura [7] ut medico honos habeatur.

[6] *Horat. 2. Sat. 3.*
Merces.
[7] *Cicer. 16. Ep. fam.*

[8] Medico in majus referri gratia non poteſt. Solet enim & Medicus vitam dare.

[8] *Senec. 3. de benef. 36.*

Et [9] quamvis Sanitas videatur de fato, debetur *tamen* Medico: quia ad nos beneficium fati per hujus manus venit.

[9] *Idem 2. Nat. 37.*

[1] Idem 6 de benef. 15.

[1] Medici *autem* & præceptoris apud nos magna caritas, magna reverentia est. Quædam pluris sunt, quam emuntur. Emis à medico rem inæstimabilem, vitam ac valetudinem bonam. Itaque huic non rei pretium, sed operæ solvitur, quod deservit, quod à rebus suis avocatus nobis vacat. mercedem non meriti, sed occupationis suæ fert.

[2] Idem 6. de benef. 16.

[2] Quare Medico plus quiddam debeo, nec adversus illum mercede defungor? Quia ex medico in amicum transit, & nos non arte, quam vendit, obligat, sed benigna & familiari voluntate. Itaque Medico, qui nihil aliud, quam manum tangit, & me inter eos, quos perambulat, ponit, sine ullo affectu facienda vitandave præcipiens, nihil amplius debeo: quia me non tanquam amicum vidit, sed tanquam imperatorem: [3] qui ita videtur & salutatur à togatis, ut ave dicto discedant.

[3] Salmas. not. in Spartian.

[4] Plutarch. de lib. educ.

[4] Omnia quæ *de medendi methodo* exposuimus, ut in unum concurrant, atque simul conjungantur, optari fortassis rectius potest, quam mandari. Pleraque verò præcepta sequi & imitari, res quidem hæc ipsa est fœlicitatem requirens, magnamque accurationem: potest tamen ab humana præstari natura.

CAP. VII.

De Venæ Sectione, & Purgatione.

MEdendi methodo certis legibus stabilita, particulatim in unoquoque remedii genere accuratius versandum. Quoniam autem humores vel cum quantitate peccant, Plethoram vocant, vel cum qualitate, quod vitium Cacochymia dicitur, Morborum caussæ sunt: duo iis opposuere remedia, huic Purgationem, illi Venæ sectionem.

Venæ sectionis inventio.

Venæ sectionis usum Hippopotamo debemus, belluæ,

quæ

quæ in Nilo degit. *Nam ut multa* [1] à mutis animalibus reperta ſunt, uſui futura & homini. Dictamnum herbam extrahendis ſagittis cervi monſtravere, Chelidoniam viſui ſaluberrimam hirundines: *ita* [2] Hippopotamus in hac medendi parte etiam magiſter extitit. Aſſidua namque ſatietate obeſus exit in litus, recentes arundinum cæſuras ſpeculatur: atque ubi acutiſſimum videt ſtirpem, imprimens corpus, venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluvio ſanguinis morbidum alias corpus exonerat, & plagam limo rurſus obducit.

[1] *Plinius* 8. *Nat.*27.

[2] *Ibid.*26.

Hippopotamus.

Itaq; [3] ut quadrupedes dum viridi pabulo diſtentæ ſunt, ſanguinis detractione curantur, & ſic ad cibos viribus conſervandis idoneos redeunt: ita quiſque ſciat ſibi quoque tenuandas adipes, & quicquid humoris corrupti contraxerit, emittendum, ſi eſſe ſanus ac robuſtus volet.

[3] *Quintil.* 2. *Orat.*9.

[4] Sicut athletarum corpora, etiamſi validiora fiant exercitatione, & lege quadam ciborum, non tamen eſſe naturalia, atque ab illa ſpecie, quæ ſit conceſſa hominibus, abhorrere *Medici ſtatuunt: & Hippocrates* [5] *eorum habitum, ubi ad plenitudinis extremum pervenerit, lubricum eſſe, cum non poſſit eodem ſtatu manere, neque quieſcere, ideoque in deterius labi. Nam* [6] cum grave multo ſanguine eſt corpus, partes ſemper aliquæ rumpuntur.

[4] *Idem* 12.10.

[5] *Hipp.* 1. *Aph.*3.

[6] *Senec. de brev. vit.*7.

Quibus de cauſſis inquit Hipp. [7] pleniorem illum corporis habitum haud cunctanter ſolvere expedit, quo corpus alterius nutricationis initium ſumat.

[7] *Hippocr.*1. *Aph.* 3.

Itaque [8] Medicus multum corrupti ſanguinis ubi ſubduxit, modicum innoxii alimenti ſuggerit.

[8] *Plutarch. in præc. Pol.*

Cum ſanguis aliqua in parte ita inhæſit, ut nec ſecta vena, nec medicatione revelli poſſit, ab ea potiſſimum parte, quæ offenditur, educendus eſt remediis, quæ ei ipſi parti liberandæ inſideant. Ejuſmodi ſunt hirudo, & cucurbita, quæ à parte jam

Hirudo.

æsa sanguinem manifestè exhauriunt.

[1] Theocr. Id. 2. [1] Ἀιαῖ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα
Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;
Heu heu amor tristis, cur meo nigrum ex corpore sanguinem
Inhærens, sicut palustris omnem hirudo suxisti?

Cucurbitula. [2] Plutarch. de exilio. [2] Cucurbitulæ humorem è corpore pessimum trahentes, allevant & servant reliquum.

[3] Idem in Plat. quæst. [3] De Cucurbitula res ita habet. Aër carni proximus ab ea cum calore comprehensus & inflammatus, rariorque quam sint aëris meatus redditus, excidit non in vacuum spatium (quod nullum est) sed in eum aërem, qui foris ambit cucurbitulam, eumque impellit: is ante se situm. atque ita semper aër aerem impellit cedentem, appetens succedere in locum vacuatum prioris cessione. sic autem aër accidens ad carnem à cucurbitula comprehensam, atque effervescens, simul humorem in cucurbitulam elidit.

Malo more quidam nulla necessitate sibi quotannis venam secari aut purgantia exhiberi curant: & ita utiles humores evacuant.

[4] Plutarch. in præc. Polit. [4] Qui sine medico, neque sanare, neque lavare sunt assueti, ne tantum quidem, quantum natura concessit, sanitate fruuntur. *Et* [5] medicamenta non commoda, sed necessaria, sublevant quidem ægros, sed sanos lædunt atque divexant.

[5] Idem non posse suav. vivi sec. Epicur.

[6] Plato Timæo. [6] Medicorum illa purgatio, quæ pharmacis, id est solutivis medelis fieri solet, tunc demum, cum summa cogit necessitas, utilis. Morbi enim, nisi periculosissimi sint, pharmacis irritandi non sunt.

Vomitio. *Pharmaca illa vel vomitu, vel dejectione, vel clystere purgant.*

[7] Herodot. 2. Hist. 78. [7] Ægyptii singulis mensibus triduo purgant se vomendo atque intestina clystere diluendo, gratia sanitatis conservandæ: existimantes omnes languo-

res hominibus creari ex cibis, quibus aluntur.

[1] Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maximè ac dentibus.

[1] *Plin. 11. 53.*

[2] Paucis ante ſeculis medicorum ingeniis repertum *eſt*, vomitione canes purgare alvos.

[2] *Cicer. 2. de nat. Deor.*

[3] Vomitiones quoq; hoc animal monſtraſſe homini videtur.

[3] *Plin. 29. 4*

[4] Simile quiddam & volucris in Ægypto monſtravit, quæ vocatur Ibis: roſtri aduncitate per eam partem ſe perluens, qua reddi ciborum onera maximè ſalubre eſt.

[4] *Idem. 8. 27.*

Clyſter.
Purgatio.

Clyſteres corpus minimum turbant: at [5] Vomitus & Purgationes ventris per medicamenta, turpia redundantiæ remedia, ſine magna neceſſitate non debent uſurpari. quod vulgò faciunt, vacuationis cauſſa replentes corpus, & rurſum repletionis cauſſa exinanientes, contra naturam non minus repletionis quam vacuitatis intolerantes: imò prorſus & plenitudinem, ut impedimentum fruitionis moleſtè ferentes, & vacuando ſubinde receptaculum voluptatibus parantes: cum quidem evidens ſit, quid damni inde ſequatur: utroque enim corpus conturbatur & convellitur. Alvi autem conturbationes, ubi medicamentis corrumpuntur atque liquantur certi humores, plus addunt ſuperflui, quam educunt. & ſicut Græcus graviſſimè erraret, qui Græcæ in urbe turbæ multitudinem moleſte ferens, Arabibus & Scythis convenis urbem impleret: ita nonnulli longiſſimè à recta ratione abſunt, qui ejiciendorum è corpore redundantium humorũ cauſſa, qui familiares & corpori conſueti, in corpus injiciunt coccos Gnidios, ſcammoniam, aliaque medicamenta à temperie corporis aliena & ſæva, ac quæ expurgari debeant potius, quam corpus purgare poſſint. Hac igitur in re optimum eſt, mode-

[5] *Plutarch. in præc. Sanit.*

rata & temperante victus ratione corpus ita comparare, ut ultrò sit ad evacuationes, & repletiones rectè compositum. Quod si tamen aliquando necessitas efflagitet, vomendum est, citra tamen medicamenti usum & nimiam operam, nulla corporis cum conturbatione: sed iis quæ redundant sponte sua per gulas foras redeundi permittenda, cruditatis vitandæ caussa, facultas. Sicut enim lintea, quæ saponibus aut nitro detergentur, mundiora redduntur, quam si aqua eluerentur: ita medicati vomitus corpori noxam perniciemque inferunt. Ubi autem astricta fuerit alvus, nullum ad eam laxandam medicamentum ita valet, ut cibi nonnulli, qui & molliter eam irritant, & solvunt placidè. quorum & peritia familiaris *ex iis quæ supra scripsimus*, & usus doloris vacuus est. quibus tamen si non moveatur, adhibenda est aliquot dierum potio aquæ, aut inedia, aut clyster potius, quam conturbantia & corrumpentia corpus medicamenta ista, quæ nonnulli arripiunt, quomodo libidinosæ mulieres abortus aut fœtus interitum efficientia pharmaca, ut impleri rursum & voluptates possint percipere.

Purgandi tempus.

In valetudinariis tamen & ægris Purgationes sæpè necessariæ. In illis commodè feceris,

[1] *Horat. art.*

[1] *Si purges bilem verni sub temporis horam.*

[2] *1. Aph. 22.*

Sed, monente Hippocrate, [2] cocta medicanda, non cruda.

[3] *Arist. 3. Polit. 15.*

Et [3] in Ægypto post diem quartum movere licet Medicis: quod si ante id tempus medicinam facere conentur, suo periculo faciunt.

Purgandi vis unde.

Excutienda hic duo de purgantibus medicamentis Problemata.

[4] *Idem 1. Probl. 48.*

[4] Cur medicamenta, & res amaræ, aut fœdi odoris, magna ex parte purgare possint? An quoniam amara quæcunque, maleque olentia concoqui nequeunt? qua de caussa medicamenta quoque amara

sunt,

sunt,atque fœtida. Quod enim concoctionem nullam sibi admittunt, movereque cum amaritudine possunt, hinc medicamenti sortiuntur naturam. Et si iusto plus data sint,periment. Quæ autem necant, etiamsi exigua dentur, hæc non medicamenta, sed toxica esse dicimus. Ne illa quidem medicamenta vocamus, quæ non sui generis qualitate purgare queant. Sunt enim pleraque in genere cibi, quæ si largè sumantur, facere idem poterunt, ceu lac, oleum, mustum. Sed hæc omnia, quod minus facile concoquuntur,idcirco purgant: nec omnes, sed aliquos. Sunt enim aliis alia concoctu facilia difficiliave. Quamobrem non eadem medicamenta omnibus sunt, sed propria plerisque comperiuntur. Denique medicamentum,non solum concoctionis immune, sed etiam motus efficiens esse debet:sicut & exercitandi ratio extrinsecus illa quidem, aut intrinsecus accedens, non nisi per motum alienam excernit materiam.

[1] Cur *autem* alia ventrem movent superiorem, ut veratrum; alia inferiorem, ut scammonea; alia utrumque, ut elaterium, & thapsiæ succus?An quod ex medicamentis, quæ ventrem movent, alia frigida, alia calida sunt? itaque alia propter suum calorem protinus ut in superiori ventre fuerunt, loca petunt superiora, ac inde liquefaciendo, maximè quæ aliena sunt,minusque insidentia,sed etiam quæ insunt naturæ intima,medicamento scilicet potentiori epoto, aut copiosiori, quam natura patiatur, tam ea ipsa quam quæ excrescentia adfuerint, in ventriculum deducunt:hic verò fervore excrementa perturbant, flatumque excitant multum,qui obsistens, vexansque, demum vomitum movet. alia quod natura frigida sunt, deorsum versus pondere suo labuntur,etiam prius, quam quicquam, vel afficiantur, vel agant,ac inde proficiscentia, idem actitant

Purgandi diversa via unde.

[1] *Arist.* 1. *Probl.* 42.

tant

tant, quod superiora: ubi enim per adita foramina illinc ascenderunt, atque agitarunt, eodem tramite secum, quæ corripuerint, excrementa, colliquamentaque deducunt: at genus medicamenti, quod qualitatis utriusque particeps, mistumque ex calido, frigidoque est, hoc ob eam utramque facultatem rem potest utramque conficere. Hinc & Medici mistis cibi generibus sæpe medicinas componunt.

LIB. III.

DE MORBIS TOTIVS CORPORIS.

Summa morborum symptomatumque genera, & eorum caussas atque signa, tum & remedia generosiora exposui: restat ut morborum differentias omnes, speciesque nunc sigillatim persequar, veterum instituto & ordine, quoad licet, observato. De Febribus itaque primum scribam, deque morbis, qui totius sunt corporis: hinc ad eos dein pergam, qui uniuscujusque partis proprii.

CAP. I.

Febris etymologia, nomina, definitio, differentiæ, caussæ, signa, curatio. Febricitantium *diæta.*

Febris nomina, & etymon.

FEbrem esse morbum calidum, vel ipsa appellatio, qua communem notionem & consensum quasi omnium hominum proponit, satis innuit:

Græci enim febrim ἀπὸ τοῦ πυρὸς, πυρετὸν *seu* πυρεξίαν, [1] & Hipp. absolutè πῦρ, inprimis si sit ardentior, nominat. *Sic etiam* [2] Ionibus θερμωλὴ vocatur. *Latinis* [3] Febris à fervore dicta. Est enim abundantia caloris: *vel* [4] ab antiqua voce februo, quæ à ferveo deducitur. [5] Februum *autem* Sabini purgamentum vocarunt; quod quæ deferbuerunt, pura sint.

[1] *Gal. 3. de fractur. 8.*
[2] *Hesych.*
[3] *Isidor. 4. 6.*
[4] *Scalig. ad Varr.*
[5] *Varro 5. L. L.*

sint. *Orientales itidem linguæ ab incendio deducta voce, Febrem denominare solent. Germani contra à præcedente horrore,* daß kalt wehe/der frörer. *Belgæ olim* die Zage/ *quæ vox metum denotat, dicebant,* (*ut Latini veteres* Querqueram; *nec multum abit ipsum Febris nomen à φόβος, sive φοβερός) nunc* die Coortse/ *forte à* Cooren/ *quod nauseare significat: vel à* corten / *id est curtare, quia attenuat. Ita* [1] arida febris Virgilio, *quia arida efficit corpora. Tam frequens autem hic morbus, ut quidam veterum neminem sine illa mori contenderint: & febris vocem pro quovis morbo posuerint. Sic &* [2] νόσους *Hesiodi* [3] febres *vertit Horatius.*

[1] *Servius in 3. Georg.*
[2] *Oper. & d.*
[3] *1. Od. 3.*

Febris fanum & ara.

A Romanis [4] dum esse placatam trepido metu cupiunt, etiam publicè Febri fanum in palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larinum ara: [5] eique sacrificabant, *ne noceret.*

[4] *Plin. 1. 7.*
[5] *Clem. Alex. in protrept.*

Febris definitio.

Febris est calor præter naturam è corde in omne corpus effusus: [6] neque enim in nobis febris alias partes moderatius impellit, sed per omnes pari æqualitate discurrit.

[6] *Senec. 6. Nat. 14.*

[7] *Quippe, ubi cui febris bili superante coorta est,*
Aut alia ratione aliqua est vis excita morbi,
Perturbatur ibi totum jam corpus.

[7] *Lucr. 4.*

[8] Erasistratus Febrim sic definit: Febris motio est sanguinis illapsi in pulmonis vasa, non proficiscens à nostra voluntate. Sicut enim mare nemine commovente quiescit, vento autem contra naturam incidente violento totum exagitatur, inque circulos torquetur: sic & in corpore ubi commotus fuerit sanguis, incidit in vasa spiritui destinata, ibique excandescens calorem toti corpori adfert.

[8] *Plutarch. 5. de plac. Philos. 29.*

Febrium differentiæ.

Febris alia continua est, alia intermittens. Continua rursus duplex, una vera & primaria, altera symptomatica, quæ [9] alterius morbi est appendix. Hoc autem apparet, febrim vulneribus, ardentibus

[9] *Plutarch. cit.*

dentibus abſceſſibus, & bubonibus comitari.

[1] *Plato Timæo.* [1] Quando igitur corpus ignis potiſſimum exceſſu languet, Continua febre laborat: quando verò aëris, Quotidiana diſcreta. Aquæ Tertiana, propterea quod aqua ſegnior eſt, quam ignis & aër. Terra ſiquidem omnium tardiſſima, quarto gradu cum ſit, temporis circuitu quarto fervet, defervetque: hinc Quartanas invehit febres; [2] quarum reverſione & motu quid poteſt eſſe conſtantius?

[2] *Cicer. 3. de nat. Deor.*

[3] *Plin. 7. 50.* Febris annua. *Neque modo* [3] diebus noctibusque trinis quadrinisve remeant, *ſed* etiam toto anno.

[4] *Plin. 7. 51.* Febris perpetua. [4] Antipater Sidonius poëta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febri, & eo conſumptus eſt ſatis longa ſenecta. Quibuſdam perpetua febris eſt, ut C. Mecœnati.

Febrium cauſſæ externæ. *Externæ Febrium cauſſæ, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ut eſt inter alia Solis æſtus circa ortum caniculæ, ſeu Syrii.*

[5] *Homer. Iliad. 22.*

[5] Λαμπρότατος μὲν ὅγ' ἐστὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται,
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Splendidiſſimus quidem hic eſt, malum autem ſignum factus eſt
Et fert multam febrem miſeris mortalibus.

[6] *Virgil. 10. Æneid.*

[6] *Ille ſitim, mortemque ferens mortalibus ægris*
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cœlum.

Laſſitudo item laborque vehemens,

[7] *Horat. 1. Ep. 7.*

[7] *Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis*
Adducit febres, & teſtamenta reſignat.

[8] *Cicero 10. Ep. fam.* *Ita quidam apud Ciceronem* [8] ex labore in febriculam incidit aſſiduam & ſatis moleſtam.

Graviores cauſſæ ſunt cruditas, ſive ex nimia cibi copia & helluatione, ſive ex vino meraciore, ſive ex fructuum corruptorumque ciborum eſu contracta. Exemplo ſit ficuum viridium eſus in prandio.

[9] *Eubulus apud Athen. 3. 6.*

[9] Νὴ τὸν Δί' ἠσθένουν γὰρ, ὦ βέλτιστε σὺ,
Φαγοῦσα πρῴην σῦκα τῆς μεσημβρίας.

Eram

Eram profecto bone vir languidiuſcula,
Quod eſitaſſem ficus ſub meridiem.

Alius item Comicus, qui itidem periit :

[1] A. Ἐὰν δέ γ' ἡμῶν σῦκά τις μεσημβρίας
Τρώγων καθεύδῃ χλωρὰ, πυρετὸς εὐθέως
Ἥκει τρέχων. B. οὐκ ἄξιος τριοβόλου.
Κᾆθ' οὗτος ἐπιπεσὼν ἐμεῖν ποιεῖ χολήν.

[1] *Nicophron apud eundem, interprete Grotio.*

A. Noſtrum aliquis ficus virides ſi meridie
Epulatus obdormiſcat, accurrit febris
Continuo. B. Verum non facienda trioboli:
Quippe etiam bile nos levat vomitum ciens.

Febrium cauſſa interna.

[2] *Plutarch. præc. San.*

Quamvis autem [2] febres hominibus & ob defatigationes & ob nimios cum æſtus tum algores accidunt : tamen ſicut florum odores imbecilles ſuapte natura, quando oleo admiſcentur, vires vigoremque nanciſcuntur : ita externis cauſſis atq; principiis redundantia humorum in corpore veluti ſubſtantiam & corpus ſuppeditat. abſque hac *interna* nihil mali *externæ* illæ cauſſæ inferunt, ſed elangueſcunt diſſipanturque facile, ſanguine tenero & ſpiritu puro motum excipiente : ubi autem redundantia eſt humorum, ibi velut cœnum quoddam impurum exagitatur, omniaque difficilia reddit & pertinacia.

Febrium ſigna demonſtrativa.

Omnium porrò febrium communes notæ ſunt, pulſus celer ac frequens, interdum etiam inæqualis : qui ſolius calidioris cordis eſt proprius. Virium languor & imbecillitas cum ſpontanea corporis gravitate aut diſſolutione : corpus quippe univerſum conſentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens, aut intus certè moleſtus, unde plerumque

[3] *— flagrat incenſum ſiti*
Cor, & peruſtis flamma viſceribus micat.

[3] *Seneca Thyeſte.*

Prognoſtica.

[4] *Plutarch. in præc. conjug.*

[4] Medici febres ex occultis cauſſis paullatimque collectis ortas, periculoſiores judicant iis, quæ claris & manifeſtis de cauſſis exiſtunt.

[1] *Idem de ira cohib.* [1] Febricitantium lingua si non sit naturæ convenienter affecta, signum est malum.

[2] *Plin. 7. 50.* [2] Quadrini circuitus febris, nunquam bruma, nunquam hybernis mensibus incipit: & [3] vix seroque sanatur.

[3] *Plato Timæo.*

[4] *Iuvenal. Sat. 9.*

[4] *Quid macies ægri veteris? quem tempore longo*
Torquet quarta dies, olimque domestica febris.

[5] *Cicer. 16. Ep. fam.* [5] Quando in quartanam conversa vis est morbi, spero te diligentia adhibita etiam firmiorem fore.

[6] *Iuvenal. Sat. 4.*

[6] *— jam lethifero cedente pruinis*
Autumno, jam quartanam sperantibus ægris.

Febrium Curatio.

Quod ad curationem,

[7] *Virgil. 3. Georg.*

[7] *Cum furit, atque artus depascitur arida febris:*
Profuit incensos æstus avertere, & ferire
— salientem sanguine venam.

Venæ sectione. Balneo.

Balneum mox utile. Ita febricitantem

[8] *Martial. 2. Epigr. 40.*

[8] *Omnes Tongilium Medici jussere lavari.*

[9] *Athen. 15. Deipn. 13.* [9] In febri corpus cum exardescit, irrigationibus perfundatur caput, ne sursum in eam partem siccam, & inanem irruat, quæ aduruntur.

Pharmaciâ.

[10] *Plin. 28. 8.* [10] Canini crocodili dentes febres statas arcent thure repleti (sunt enim cavi) ita ne diebus quinque ab ægro cernatur, qui adalligaverit. Idem pollere & ventre exemptos lapillos adversus febrium horrores venientes tradunt.

[11] *Idem 32. 10.* [11] Febrium circuitus tollit jecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi necantur in rosaceo, ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligantur ægris. Item ex asello pisce lapilli, qui plena luna inveniuntur in capite, alligantur in linteolo.

[12] *Idem 20. 14.* [12] Xenocrates pulegii ramum lana involutum, in tertianis ante accessionem olfactandum dari, aut stragulis subjici, & ita collocari ægrum inter remedia tradit.

[13] *Idem 24. 19.* [13] Herba quæcunque à rivis aut fluminibus ante

Solis

Solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem videat, contra tertianas adalligata lævo brachio, ita ut æger quid sit illud ignoret, tertianas arcere traditur.

[1] Datur & polygoni succus in febribus ante accessiones duobus cyathis, in tertianis quartanisve præcipuè.

[2] Cor in cibo sumptum quartanis medetur: & [3] quartana quorundum flagellis discussa est. *An* fortuito? [4] An quia ater & lentus ille humor incaluit, & motu item dissipatus est?

[5] Q. Fabius Maximus, diu multumque, quartana febre languebat, nec artis remediis optatum successum consequebatur, quousque conserto cum Allobrogibus prœlio, pugnandi ardore, novo velut incendio febrile vetus incendium discussit.

Inedia sæpissime pro remedio est. Ita Gallus, sive Pythagoras Micyllo frugaliter viventi, [6] Labores, *inquit,* qui te exacuunt, certatorem non contemnendum reddunt adversum eas res quæ compluribus inexpugnabiles videntur. Atque hinc fit, ut nullus ex gravioribus hisce morbis insidias tibi moliatur. Quin siquando levis febricula invaserit, paulo negotio eam medicatus, & inedia excutiens exilis. Illa porrò fugit illico, metuens te, quem videat frigido victu impleri, & medicorum illis recursibus longum plorare renuntiantem.

[7] Non igitur imitari debemus bonos naviculatores, corpusque subinde impletum & oneratum, purgando rursum & proluendo evacuare: sicut illi ob avaritiam multa in naves cum ingesserunt, assiduò deinceps aquam exhaurire coguntur: sed corpora nostra habilia & expedita servare, ut etiamsi aliquando premantur, ob levitatem suberis instar sursum sese efferant.

Maximè autẽ à repletione in febribus cavendũ est.

[1] *Idem* 27. 12.
[2] *Idem* 28. 8.
[3] *Senec.* 6. *de benef.* 8.
[4] *Lipsius in com.*
[5] *Livius.*
Diæta.
[6] *Lucian. Gallo.*
[7] *Plutarch. in præc. San.*

[1] *Idem Alexandro.*

[1] Hephæstio febre correptus, ut juvenis & militaris, exactioris impatiens victus, dum medicus Glaucus ad spectaculum abiit, prandium sumpsit, adesoque gallo gallinaceo asso, atque epoto ingenti vini frigefacti cratere, malè habuit, pauloque post decessit.

Vinum febricitantib. noxium.

[2] *Idem in præc. San.*

[3] *Plin. 23. 1.*

[2] Corpus autem ita validum est nullum, cui conturbato & inflammato vinum adhibitum non adferat aliquid damni.

Quare [3] non dandum in febre, nisi veteribus ægris, vinum: nec nisi declinante morbo.

[4] *Cicer. 3. de nat. Deor.*

Sed [4] quia ægrotis prodest raro, nocet sæpissimè, melius est non adhibere omninò, quam spe dubiæ salutis in apertam perniciem incurrere.

Melior aqua, quæ tamen potius recreat, quã sanat.

Aqua.

[5] *Idem 1. Catil.*

[5] Sæpe homines ægri, morbo gravi, cum æstu febrique jactantur, si aquam gelidam biberint, primo relevari videntur, deinde multo gravius vehementiusque afflictantur.

Vuæ.

[6] *Plin. 23. 1.*

[6] Saluberrimas putant Medici uvas in cœlesti aqua servatas, etiamsi minimè jucundas: sed voluptatem earum in stomachi ardore sentiri, & in amaritudine jecoris, fellisque vomitione in choleris, cum ardore febrium ægrotantibus.

Omnis præterea labor, & defatigatio febricitantibus vitanda.

[7] *Martial. 4. Epigr. 81.*

[7] Declamas in febre, Mathon: hanc esse phrenesin
Si nescis, non es sanus amice, Mathon.
Declamas æger, declamas hemitritæus.
Si sudare aliter non potes, est ratio.
Magna tamen res est. errans cum viscere febris
Exurit. res est magna tacere, Mathon.

CAP.

CAP. II.

Pestis etymologia, nomina, definitio, caussæ. signa, symptomata, prognostica, præsagia, præservatio, curatio. Peste correptorum diæta.

CVm inter Febres etiam sit pestilens: imo Pestis ipsa tam frequenter febrem comitem habeat, ut multi statuant eas tantum gradu putredinis differre, de ea post febrium doctrinam hic agere operæ pretium est. Pestis, *quæ etiam* Pestilitas *Lucretio, & communiter* [1] Pestilentia *dicta, quasi pastilentia, quod quasi fera venenata aut* [2] efferatus rabie lupus civitates populosque depascat. *Mureto est* περὶ τὸ πεσεῖν, *cadere. Aliis* [3] Pestis nomen factum est per syncopen ex composito perestis, & mutato *r* in *s* (ut sæpe factum est) pesestis, à verbo peredo: quo significatur, quicquid peredit, & planè consumit ac perdit materiam quamque. Græcis λοιμὸς, λοίμη & λοιγὸς *appellatur.* [4] Λοιγὸς vel à λείπω, quod est deficio, juxta veterum notionem, unde etiam λοιμὸς, vel potius à λέγω, λέγων, quod est obdormiens in mortem, præcipuè verò ab ὀλίγος, quod est paucus, ablata litera *o*, quasi qui paucos reddat viventes. [5] Dicitur autem λοιμὸς vel quasi λοιπὸς à λείπω, vel à λίαν & μᾶν, quod est nimis inquirere & indagare, quod scilicet nihil relinquat intactum, sed omnia vestigia abditorum persequatur, addito per pleonasmum *o* litera: vel à λιμὸς ob similitudinem, nam fames est cibi indigentia, & pestis est corporum indigentia: *seu potius ob caussam, nam* ἐκ λιμοῦ λοιμὸς, ex fame pestis. *Generali quoque nomine dicitur* [6] νόσος, φθορὰ, πάθος, *& cum adjectivo,* νόσος λοιμικὴ, *seu* λοιμώδης, νόσημα λοιμῶδες, πάθος λοιμῶδες, νόσος ἐπίδημος, ἐπιδήμιος, ἐπιδημικὴ, & ἐπιδημία. *Simpliciter etiam* λοιμική. *Quibusdam &* [7] φοίνιος σα-

Pestis nomina & etymon.

[1] *Isidor. 5. Etym.*

[2] *Gal. de Theriac.*

[3] *Fr. Iunius 2. Parall. 44.*

[4] *Eustath. in Il. 1.*

[5] *Etymolog.*

[6] *Thucyd. 2. Hist.*

[7] *Sophocl. Oedip.*

[1] Sophocl. Oedip.

λ☉, funesta tempestas, & [1] πυρφόρ☉ θεὸς, ignifer deus.

Pestis definitio.

[2] Thucyd. cit.

[2] Pestis est corruptela, stragesque hominum contagiosa.

Ejus caussa vel supernaturalis, vel naturalis.

Pestis caussa divina.

[3] Æschin. Ep. 1. ad Philocr.

Supernaturalem τὸ θεῖον vocat Hippocrates, δαιμονίου συμφορὰν Diodorus Siculus, & sic θεήλατον συμφορὰν, à deo immissam calamitatem, *Dionys. Halicarnasseus*; θεηλάτους ποινὰς, à Deo injunctas pœnas *Agathias*. Ita [3] Delii existimabant pestem sibi immissam ob iram Apollinis, quod esset sepultus in insula vir quidam illustris, præter veterum consuetudinem.

Ita ob raptam Briseidem sacerdotis sui filiam author quoque pestis fuit in Græcorum exercitu

[4] Homer. Il. 1.

[4] Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός. ὁ γὰρ βασιλῆϊ χολωθεὶς
Νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν; ὀλέκοντο δὲ λαοί.
Latonæ & Iovis filius. ille enim regi iratus
Morbum in exercitu excitavit malum: peribant
verò populi.

Magica.

[5] Eustath. in comm.

[5] Hanc tamen pestilentiam sunt qui putent ex magica arte à Chryse machinatam. Unde & dæmones & venefici sæpe eam inferre creduntur.

[6] Idem ibid.

Sed tam Deus, quam dæmon naturales plerumque caussas excitat. Sic in jam dicta peste [6] Achilles Chironis discipulus, & medicam artem plane sciens, ex aëris statu cognovit profectum malum.

[7] Ovid. 7. Met.

[7] *Dira lues populis ira Iunonis iniquæ*
Incidit exosæ dictas à pellice terras.
Dum visum est mortale malum, tantæque latebat
Caussa nocens cladis; certatum est arte medendi.
Exitium superabat opem, quæ victa jacebat.
Principio cœlum spissa caligine terras
Pressit; & ignavos inclusit nubibus æstus, &c.

Naturalis ab aëre.

Naturales autem Pestis caussæ plerumque aëris, nonnunquam & diætæ vitium.

[1] Nunc

[1] *Nunc ratio quæ ſit morbis, aut unde repente* [1] *Lucr. 6.*
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis hominũ generi, pecudumq; catervis,
Expediam. Primum multarum ſemina rerum
Eſſe alibi *docui, quæ ſint vitalia nobis:*
Et contra quæ ſint morbo, mortique neceſſe eſt
Multa volare. ea, cum caſu ſunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum: fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum peſtilitasque
Aut extrinſecus, ut nubes, nebulæque supernè
Per cœlum veniunt; aut ipſa ſæpe coorta
De terra ſurgunt, ubi putorem humida nacta eſt,
Intempeſtivis pluviiſque, & ſolibus icta.

Aër vitium capit à maligna aſtrorum conſtitutione.

Sic aliquando [2] in oppidis circa Lutetiam peſtis contagio ſæviit, &c. de cætero nullibi major ſerenitas, & ubertas frugum, quam eo autumno fuit, ut potius ab aſtrorum impreſſione, quam aëris corrupti malignitate malum emanaſſe credatur. [2] *Thuanus Hiſt. 72.*

Aëri etiam peſtis imprimitur [3] à conſtitutione anni auſtrina, pluvia & ventis carente: *nec non* [4] à ſiccitate nimiiſque caloribus: *cujuſmodi & Thebana peſtis fuit, his verſibus deſcripta:* [3] *Hipp. 3. Epid. 3.* [4] *Livius Hiſt. 5.*

[5] *—fecimus cœlum nocens,* [5] *Seneca Oedipo.*
Non aura gelido lenis afflatu fovet
Anhela flammis corda, non Zephyri leves
Spirant, ſed ignes auget æſtiferi Canis
Titan, Leonis terga Nemeæi premens:
Deſeruit amnes humor, atque herbas color,
Aretque Dirce, tenuis Iſmenos fluit,
Et tingit ipſa nuda vix unda vada, &c.

Et mox Laii umbra cauſſam adjungit,
—non gravi flatu tibi
Luctificus auſter, nec parum pluvio æthere
Satiata tellus halitu ſicco nocet.

Tali tempestate

[1] Virgil. 3. Æn.

[1] Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora, tum steriles exurere Sirius agros,
Arebant herbæ, & victum seges ægra negabat.

Quinet subita aëris mutatio pestem inducit. Ita Romæ olim [2] tristem hyemem ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, gravis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit.

[2] Livius 5.

[3] Lucr. 6.

[3] Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adversa, & cœli mutemus amictum,
An cœlum nobis ultro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti,
Quod nos adventu possit tentare recenti.

Ita Athenis [4] pestis in Periclem ferè collata est, quod turbam agrestem belli gratia in urbem contraxisset, atque ita ex loci mutatione, atque ratione vivendi insueta contracta esset lues.

[4] Plutarch. Nicia.

[5] Nam recepta in urbem fugientium undique per trepidationem omnis generis multitudine, propter angustiam loci non sine caussa incidebant in morbos corruptum aërem haurientes.

[5] Diod. Sic. 12. Bibl.

[6] Cum enim non suppeterent ædes, in tuguriis æstuosis tempore æstivo habitantibus, strages fiebat nullo ordine, sed mortui illi super alios morientes jacebant, & in viis volutabantur.

[6] Thucyd. cit.

[7] Lucr. cit.

[7] Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia conveniens ex omni morbida parte:
Omnia complebant loca, tectaq; quo mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.

At sæpenumerò [8] Pestilētiæ vis nihil aliud est, quam corruptio circumfusi aëris, vitiumque ex putrido vaporatu in morbosam qualitatem vergentis.

[8] Euseb. in Hierocl. 4.

Quare [9] non mirum solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri: multa enim mortifera in alto latent.

[9] Senec. 6. Nat. 27.

[1] Nata

[1] Nata fertur pestis in Babylonia, ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos orbemque complesse. [1] Capitolin. Vero. Ammian. Marc. Hist. 73.

[2] Aër *etiam* corruptus internorum ignium vitio, cum est longo situ emissus, purum hunc liquidumque maculat ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum, affert nova genera morborum. Quid, quod aquæ inutiles pestilentesque in abdito latent, ut quas nunquam usus exerceat, nunquam aura liberior verberet? [2] Sene.. cit.

[3] *Et vitium capiunt, ni moveantur, aquæ.* [3] Ovid. 1. de Ponto.

[4] Crassæ itaque, & gravi caligine sempiternaque tectæ, nihil nisi pestiferum in se & corporibus nostris contrarium habent. Aër quoque qui admixtus est illis, quique inter illas paludes jacet, cum emersit, latè vitium suum spargit, & haurientes necat. [4] Senec. cit.

Talis describitur hisce versibus,

[5] *Criniger astriferis Titan fervoribus auras,* [5] Silius 13.
Et patulam Cyanem, lateque palustribus undis
Stagnantem Stygio Cocyti opplevit odore, &c.
Squalebat tellus vitiato squallida dorso,
Nec victũ dabat, aut ullas languentibus umbras,
Atque ater picea vapor expirabat in æthra.

[6] Facilius autem pecora sentiunt, in quæ pestilentia incurrere solet, quo avidiora sunt: aperto cœlo plurimum utuntur, & aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oves verò mollioris naturæ, quo propiora terris ferunt capita, corruptas esse non miror, cum afflatum diri aëris circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille & hominibus, si major exiisset: sed illum copia aëris sinceri extinxit, antequam, ut ab homine posset trahi, surgeret. [6] Senec. cit.

Et ita fere

[7] *— infecto morbus crudescere cœlo* [7] Claudian. in Rufin. 1.
Incipiens, primo pecudum depascitur artus;

Mox populos, urbesque rapit, ventisque perustis,
Pestis peculiaris. *Corruptos Stygiam pestem desudat in amnes.*

Sic & Romana pestilentia [1] primum equorum, jumentorum, & boum armenta, invasit, ab his in greges & ovilia ingruit, & interemit quasi omnes quadrupedes, deinde pastores & agricolas attigit, & excurrens per universam regionem in urbem demum incidit.

[1] *Dion. Halic. 9. Ant. Rom.*

[2] Sed & universis gentibus ingruit, & generatim modo servitiis, modo procerum ordini, aliosque per gradus.

[2] *Plin. 7. 50.*

Ita quadam [3] potissimum sæviit in remiges, *alia* [4] in plebem, *alia* [5] in mares magis, quam in fœminas: *alia* [6] potius in mulieres, præcipuè gravidas: *alia* [7] in pueros & virgines. *At* [8] senes minimè sentire pestilitiam *scripsit Plinius.*

[3] *Livius 37.* [4] *Dion. Hal. 7.* [5] *Sigon. 20.* [6] *D. Halic. 9.* [7] *Idem 4.* [8] *Plin. 7. 50.*

Pestis universalis. *Non rarò tamen universalis est. Ita Romæ* [9] grave tempus & annus pestilens erat urbi agrisque, nec hominibus magis, quam pecori. *& alio tempore* [10] magna clades in urbe agrisque promiscuè hominum pecorumque pernicie accepta. [11] sæviebatque id malum in omnes nullo discrimine aut ætatis, aut sexus, aut corporum roboris, aut imbecillitatis, nec arti aliisve remediis, quæ morbum videntur levare, cedebat: sed mulieres & viros, senes & juvenes invadebat.

[9] *Livius 3.* [10] *Idem 4.* [11] *D. Halic. 9.*

Pestis contagium. *Inficitur & Aër à ventis, dum pestis seminaria ex longinquis regionibus deferunt.*

[12] *Hæc ratio quondam morborũ, & mortifer æstus*
Finibus Cecropiis funestos reddidit agros,
Nam penitus veniens, Ægypti è finibus ortus
Aëra permensus multum, camposque natantes,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo, mortique dabantur.

[12] *Lucret. 6.*

[13] Incepit *Pestis illa* primum ab Æthiopia, quæ est super Ægyptum, deinde in Ægyptũ Lybiamque descen-

[13] *Thucyd. 2.*

descendit, & in regis regionem plurimam, in Atheniensium porrò urbem derepente incidit: quoniam, authore Galeno, per continuum ex Æthiopia fluxêre quædam putredinosa contagia, his, quorum corpora ad suscipiendum damnum parata, febrium caussæ futura.

[1] Qua in re observatum, à meridianis partibus ad occasum Solis pestilentiam semper ire: nec unquam ferè aliter nisi hyeme, nec ut ternos excedat mẽses. [1] *Plin. 7. 50.*

Venena quoque aërem pestilentem reddunt.

[2] Cum primores civitatis similibus morbis, eodemque fermè omnes eventu morerentur, ancilla quædam ad Q. Fabium Max. ædilem curulem indicaturam se caussam publicæ pestis professa est, si ab eo fides sibi data esset, haud futurum noxæ indicium. Fabius confestim rem ad Coss., Consules ad Senatum referunt, consensuque Ordinum fides indici data: tum patefactum, muliebri fraude civitatem premi, matronasque ea venena coquere, & si sequi extemplo velint, manifesto deprehendi posse. secuti indicem, & coquentes quasdam medicamenta, & recondita alia invenerunt, quibus in forum delatis, & ad viginti matronis, apud quas deprehensa erant, per viatorem accitis, duæ ex eis Cornelia & Sergia patritiæ utraque gentis, cum ea medicamenta salubria esse contenderent, ab confutante indice bibere jussæ, ut se falsum commentam arguerent. spatio ad colloquendum sumpto, cum summoto populo in conspectu omnium rem ad cæteras retulissent: haud abnuentibus & illis bibere, epoto medicamento suamet ipsæ fraude omnes interierunt. comprehensæ extemplo earum comites, magnum numerum matronarum indicaverunt, ex quibus ad CLXX. damnatæ.

Pestis à venenis. [2] *Livius Hist. 18.*

Ibidem & alio tempore [3] maxima pestis fuit. Duo enim millia sæpenumerò die una Romæ interi- [3] *Xiphilin. Commodo.*

bant, multi verò & aliter non in urbe tantum, ſed in toto quodammodo imperio ſcelere malorum hominum moriebantur. Acus enim exiguas deleteriis quibuſdam pharmacis inungentes, mercede per iſtas in alios malum immittebant. quod etiam ſub Domitiano factum. *Idque nec Turcis, nec Iudæis ignotum eſſe legimus.*

[1] *Paul. Æmyl. in Philipp. 5.*

[1] Fama tenet, Judæos, quod pervicax hominum genus, ac execrabili in nos odio furens, è Francia exegerat Pulcher rex, ab Hutino filio mox rege receptos: & ut priſtinum exilium ſuum, bonaque direpta ulciſcerentur, & priori ſimilem fortunam rebus ſuis præmetuentes, ab regibus præterea ſatrapisque Turcarum Saracenorumque pecunia accepta, elephantiacis, qui ſtipe mendicanda vagi victitarent, perſuaſiſſe, ut venena in puteos ſpargerent: *unde* Peſtilentia ingens exorta.

[2] *Thucyd. Hiſt. 2.*

Sic etiam in celebri Athenienſium peſte, lues [2] primum in Piræo affecit homines contagione, quare jactatum quoque ab illis eſt, quod etiam Peloponnenſes venena conjeciſſent in puteos.

Peſtis à prava diæta.

[3] *Gal. 3. Epid. 3.75.6. loc. aff. 5.5. loc. aff. 7.*

Et quemadmodum ab externo peſtis infertur: ita etiam ab interno veneno, [3] *quod ex humorum putredine in corpore noſtro generari poteſt, non rarò contrahitur.*

[4] *Curtius 8. Hiſt.*

Sic tempore belli, & in annonæ caritate [4] inſalubrium ciborum novi ſucci *faciunt, ut*

[5] *Claudian. de 6. conſ. Hon.*

[5] *Et tetris collecta cibis, annique vapore*
Sæviat atra lues.

[6] *Veget. 3.2.*

Idem aquarum vitio fieri poteſt. [6] Nam malæ aquæ potus, veneno ſimilis, peſtilentiam bibentibus generat.

[7] *Curt. cit.*

Sæpè hac de cauſſa [7] famem peſtilentia ſequuta eſt.

[8] *Herodot. Hiſt. 8.*

Hujuſmodi fuit [8] peſtis in exercitu Xerxis Perſarum regis, è Græcia fugientis: tanta enim fame labora-

borarunt, ut frondibus & radicibus herbarum vescerentur.

Similiter [1] in exercitu Cæsaris, lues pestilens horridi comes victus grassabatur: *& miles* [1] *Plutarch. Cæsar.*

[2] *Ore novas pascens moribundus labitur herbas.* [2] *Lucan. 6.*

Ita [3] milites Alexandri Magni, dum ex India reverterentur, radicibus palmarum usi, in pestilentiam gravissimam inciderunt. [3] *Plutarch. Alexandro. Curt. 9.*

[4] Ex fame etiam orta pestis illa Massiliensium, in obsidione: *aliæ apud Appianum, Sigonium, Polydorum Virgilium, & alios; nec non in nostrate historia de obsidione Leydensi: ita ut apud Historicos nihil frequentius,* [5] quam ex multorum dierum inopia contrahi pestem. [4] *Cæsar 2. de bello civ.* [5] *Iustin. 2. Hist.*

Pestis Signa, & Symptomata.

De caussis hactenus. Inter signa Pestis præcipuum contagium, quando scilicet multi simul eodem tempore infecti sunt: & [6] si quis ante aliquo morbo laborabat, in hanc omnia convertuntur. [6] *Thucyd. 2. Hist.*

In peste Veneta [7] cœpit vis morbi sic incrudescere, ut omnes ægritudines, quæcunque esse cœpissent, mox in hunc letiferum converterentur, cum scabies & vulnera, & quævis ulcera fricando concepta, fierent pestilentia. [7] *Nat. Comes 27. Hist.*

In nullo autem morbo, atque in hoc, contagium vehementius.

Hinc [8] adversus pestilentiam nihil prodest firmitas corporis, & diligens valetudinis cura. promiscuè enim imbecilla robustaque invadit. [8] *Senec. 4. de ira. 5.*

[9] *Mista senum ac juvenum densantur funera.* [9] *Horat. 1. Od. 28.*

[10] *Nec moderator adest, inque ipsos sæva medentes*
Erumpit clades, obsuntque authoribus artes. [10] *Ovid. 7. Metam.*

Ita in peste Atheniensi, ut refert Thucydides,

[11] *Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant,*
Cesserat officium morbis. [11] Manil. 1.

[12] Generatim verò accidit & medicorum auxilium [12] *Diodor. Sic. 14. Biblioth.*

lium esse inefficax, tum ob mali magnitudinem, tum ob celeritatem mortis. *Hinc*

Seneca Oedipo.[1]

[1] *Non vota, non ars ulla corruptos levant,*
Cadunt medentes, morbus auxilium trahit.

Contagii caussa.

Arist. 1. Probl. 7.[2]

[2] Cur *autem* morbus pestilens solus ex omnibus vitiis præcipuè afficiat eos, qui ad laborantes eo morbo propè accesserint? An quod is solus omnium morborum communis est omnibus hominibus. Itaque pestem facile omnibus infert, qui scilicet depravato jam habitu sunt. Fit enim, ut morbo cubantis veluti quodam fomite succedente, vitium illud protinus exultet, concipiaturque in aliis.

Lucr. cit.[3]

[3] *Qui fuerant autem præsto contagibus ibant, &c.*
Idque vel in primis cumulabat funere funus,
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi.

Nec ex viventibus modò, sed etiam ex mortuorum cadaveribus (frustra id negante Rondeletio, & aliis) Pestilentia propagatur.

Ovid. 7. Met.[4]

[4] *Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus auræ,*
Afflatuque nocent, & agunt contagia latè.

Appian. 6. de bell. Pun.[5]

Hinc [5] strages multa & magno cum dolore conjuncta, versantibus cum fœtidis ac putridis corporibus.

Dion. Halic. 10.[6]

[6] In pestilentia, quæ Romæ expleto anno trecentesimo ab V.C. grassabatur, cum principio præ pudore, & copia rerum ad sepulturam necessariarum suppetente cadavera cremarent, atque terræ mandarent: postea alii honestate contempta, alii rerum necessariarum inopia laborantes multa defunctorum corpora in subterraneas compitorum cloacas, at longe plura in fluvium projiciebant, unde maximum damnum accipiebant. Quum enim cadavera ad saxa & ripas fluctibus ejicerentur, gravis & male olens odor, qui venti flatu inde ferebatur per aërem, eos etiam, qui adhuc recte valebant, invadebat,

bat, eorumq; corporibus celerem mutationem afferebat, & aqua ex flumine allata non erat amplius bona ad potandum, partim ob fœtoris inusitatam graveolentiam, partim quia malam cibi concoctionem faciebat.

Secundum Pestis signum [1] Capitis ardores vehementes, *à vapore igneo in caput sublato. Quam Symptomatis caussam in peste Thebana observat Tragicus:* [1] *Thucyd. 2.*

[2] *O dira novi facies leti* [2] *Seneca Oedipo.*
Gravior leto! piger ignavos
Alligat artus languor, & ægro
Rubor in vultu, maculæque caput
Sparsere leves, tum vapor ipsam
Corporis arcem flammeus urit,
Multoque genas sanguine tingit,
Oculique rigent, & sacer ignis
Pascitur artus.

Sic & in peste Atheniensi

[3] *Principio caput incensum fervore gerebant,* [3] *Lucr. cit.*
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.

Vbi ponit quoque tertium signum, [4] Oculorum rubores ac inflammationem. [4] *Thucyd. 2.*

[5] *Iam riget atra cutis, distentaq; lumina rumpit,* [5] *Lucan. 6.*
Igneaque in vultus & sacro fervida morbo
Pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.

Hinc

[6] *Lumina ferre gravem vix sufficientia lucem* [6] *Sil. Ital. 14.*
Vnca nare jacent.

Nam ob nimios ardores, coguntur ægri naribus quoque spiritum ducere.

[7] *Viscera torrentur primo, flammæque latentis* [7] *Ovid. 7. Met.*
Indicium rubor est.

[8] *Sin in processu cœpit crudescere morbus,* [8] *Virgil. 3. Georg.*
Tum verò ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus.

[1] *Lucr. cit.* *Ita ut quartum signum sit,* [1] Creber ſpiritus, aut ingens, raroque coortus.

[2] *Thucyd. cit.* *Quintum* [2] ſpiritus teter & fœtidus.

[3] *Lucr. cit.*

[3] Inde ubi per fauces pectus complerat, & ipſum
Morbida vis in cor mœſtum confluxerat ægris,
Omnia tum verò vitaï clauſtra lababant,
Spiritus ore foras tetrùm volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.

[4] *Thucyd. 2.* *Sextum signum in peſte Athenienſi* [4] erat guttur & lingua ſanguinolenta.

[5] *Lucr. cit.*

[5] Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via ſepta coibat.
Atque animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu.

[6] *Thucyd. cit.* [7] *Hipp. 7. Aphor. 51.* [8] *Thucyd. cit.* *Septimum* [6] Sternutatio, *ob concalefactum ſcilicet cerebrum: quod etiam catarrhos movet, unde* [7] Raucedo, *signum octavum. qui cum* [8] deſcendunt in pectus, *fit* dolor cum tuſſi vehementi, *& eſt nonum.*

[9] *Silius Ital. 14.*

[9] Aſpera pulmonem tuſſis quatit, & per anhela
Igneus efflatur ſitientum ſpiritus ora.

[10] *Lucr. cit.*

[10] Tenuia ſputa, minuta, croci contacta colore,
Salſaque; per fauces raucas vox edita tuſſi.

[11] *Procopius 2. de bello Perſico.* *Ita non tantum de Athenienſi peſte, ſed etiam de aliis legimus,* [11] primo ſtatim inſultu à manè ad veſperã tuſſi exagitatos cum febre, qui corriperentur.

[12] *Seneca Oedipo.*

[12] Intima creber viſcera quaſſat
Gemitus ſtridens.

[13] *Thucyd. cit.* *Decimum ſymptoma eſt* [13] Stomachi ſubverſio; *undecimum*, Vomitus bilioſus: *quibus vix aliud ullum frequentius. Quæ ſequi ſolet* Anxietas, XII. *signum. qua voce reddere malo Thucydidis* ταλαιπωρίαν, *quam cruciatum cum Porto, vel intelligere de dyſenteria, ut fecit Scholiaſtes. ſequutus præter Hippocrat. & Gal. qui* ἐμέτου ἀσώδεος *meminere, optimum hac in re Thucydidis interpretem, Lucretium:*

Into-

Intolerabilibusque malis erat anxius angor
Assiduè comes, & gemitu commixta querelis.

Signum XIII. *est* [1] Singultus, *qui* multis incidit immanis convulsionem excitans vehementem, aliquibus quidem statim cessantem, nonnullis multò serius. *Ita & in Atheniensi peste* [1 Thucyd. cit.]

[2] *Singultusque frequens noctem persæpe, diemque*
Corripere assidue nervos, & membra coactans
Dissolvebat, eos defessos ante fatigans. [2 Lucret. cit.]

Signum XIV. *Febris interius exurens, & foris calorem non prodens.*

[3] *Nec nimio cuiquam posses ardore tueri*
Corporis in summo summam ferviscere partem,
Sed potius tepidum manibus proponere tactum. [3 Lucr. cit.]

Sic in Attica lue [4] corpus quidem exterius attingenti non admodum calidum erat, neq; pallidum, sed subrubrum, lividum, pustulis exiguis, & ulcusculis efflorescens. Interiora verò ita flagrabant, ut neque tenuissimorum vestimentorum, aut linteorum injectiones sustinerent, neque aliud quidpiam, præter nuditatem, jucundissimè verò in aquam gelidam seipsos abjicerent. [4 Thucyd. cit.]

Ex quibus verbis elicitur quoq; Signum XV. Corpus lividum, [5] *ob sanguinem & calorem nativum deficientem: ut &* XVI, [6] *Hippocrati quoque notatum*, Exanthematum eruptio, [7] *à copia scilicet bilis.* [5 Gal. 6. Epid. 1.29.] [6 Hipp. 1. Epid. 2.] [7 Gal. 3. Epid. 3.22.]

[8] *Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere*
Corpus, ut est, per membra sacer cũ diditur ignis. [8 Lucr. cit.]

Nec modo hæ φλύκταιναι *sive pustulæ ipsos ægros corripiebant,*

[9] *Verum etiam invisos si quis tentarat amictus,*
Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus sacer ignis edebat. [9 Virgil. 3. Georg.]

Attulit & XVII. *signum Thucydides*, Internum ardorem, *cujus etiam meminit Lucretius:*

Intima

Intima pars homini verò flagrabat ad ossa,
Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus intus,
Nil adeò possit quicquam leve tenueve membris
Vertere in utilitatem.

Et Ovidius eleganter hunc locum Thucydidis de vestibus etiam rejectus expressit:

Viscera torrentur primo, flammisque fatiscunt.
Indicium rubor est, & ductus anhelitus igni,
Aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
Ora patent, auræque graves captantur hiatu;
Non stratum, non ulla pati velamina possunt,
Dura nec in terra ponunt præcordia, nec fit
Corpus humo gelidū, sed humus de corpore fervet.

Hinc in peste Attica

[1] Lucr. cit.

[1] *— ad ventos, ad frigora semper*
In fluvios partim gelidos arentia morbos
Membra dabant, nudum jacētes corpus in undas,
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt ipso venientes ore patente,
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.

Idem in Thebana peste observatum:

[2] Seneca Oedipo.

[2] *Quos liberior domus elato*
Custode sinit, petit is fontes,
Aliturque sitis latice ingesto.

[3] Diodor. Sic. 12. Bibl.

Caussam afferunt, [3] quod etesiæ non perflarint, quibus semper refrigeratur magna pars æstus, calore autem increscente, & aëre reddito inflammato, contigit humana corpora nulla refrigeratione inventa. *Alii non ad sitim, sed ad animi perturbationem, & insaniam referunt hanc sese præcipitandi mentem. Sic de Mediolanensi pestilentia historicus:*

[4] Natal. Com. Hist. 27.

[4] Erat sane acerrima vis morbi, quoniam illo correpti primum insania mentis, & quasi furore quodam corripiebantur, invadebat dolor capitis intolerabilis, atque nonnulli antequam distineri possent, se præci-

præcipites è feneſtris nulla habita ratione altitudinis dejiciebant. *Alius de peſte Carthaginenſi commemorat,* [1] mente emotos & inſanos factos pulſaſſe obvios; *& alia peſte,* [2] multos arreptis armis quaſi in hoſtes irrupturos, in ſe ipſos ferrum ſtringentes, mutuis vulneribus concidiſſe. [1] *Diod. Sic.* 14. *Bibl.* [2] *Idem* 15.

Signum XVIII *eſt*, [3] Sitis inſedabilis. *Præter Lucret. cit. meminit hujus Ovid.* [3] *Thucyd.cit.*

—— Paſſim poſitoque pudore
Fontibus, & fluviis, puteisque capacibus hærent,
Nec ſitis eſt extincta prius, quam vita bibendo.
Inde graves morbo nequeunt conſurgere, & ipſis
Immoriuntur aquis, aliquis tamẽ haurit & illas.

Nec non Virgilius:

Nec via mortis erat ſimplex, ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros abduxerat artus,
Rurſus abundabat fluidus liquor, omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.

Signum XIX, Vigiliæ. *Ita in peſte Athenienſi* [4] requietis penuria, ac vigiliæ perpetuò urgebant. [4] *Idem.*

[5] *Nec requies erat ulla mali, defeſſa jacebant* [5] *Lucr. cit.*
Corpora, muſſabat tacito medicina timore,
Quippe patentia cum totas ardentia noctes
Lumina verſarent oculorum expertia ſomno.

Præterea in peſte Athenienſi [6] corpus, quoad morbus quoque vigeret, non extenuabatur, ſed reſiſtebat præter opinionem malo, adeò ut vel morerentur plurimi nona & ſeptima die, ex interno æſtu adhuc habentes aliquid roboris, vel ſi effugerent, deſcendẽte morbo in ventriculum, & exulceratione vehementi in ipſo excitata, profluvioq; ſimul ſincero incidente, & multi poſtea ex imbecillitate interibant. [6] *Thucyd.cit.*

Ex quibus verbis & alia ſigna eliciemus. Ac primo XX, *quod eſt* Corporis nulla extenuatio, *in iis ſcilicet, quibus morbus non ultra dies criticos morborum acutorum porrigebatur: qui verò ulterius vi-*

tam trahebant, tandem etiam extenuabantur adeò, ut & faciem illam incurrerent, quam à descriptione Hippocratis in Progn. Medici appellare solent Hippocraticam, & eleganter expressit Lucretius:

— Ad supremum denique tempus,
Compressæ nares, nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque inhorrebat rictum, frons tenta minebat,
Nec nimio rigida post strati morte jacebant.

Vtrumq; autem [1] in febricitantibus, & nihil comminui corpus, vel etiam extenuari magis quam ratio expostulat, malum. Illud enim longitudinem morbi arguit, hoc debilitatem. [2] Caussa istius, cutis densitas, & humorum crassities, qui scilicet glutinosi, & viscidi cum sint, difficillime solvuntur.

[1] *Hipp. 2. Aph. 28.*
[2] *Gal. com.*

Signum XXI *pestis Atheniensis erat* Dysenteria, & Diarrhœa sincera, *sive alvi profluvia, in quibus vel cum torminibus, vel biliosus humor impermixtus, excernitur: pessimo Medicis indicio.*

[3] *Quorum si quis (ut est) vitarat funera leti*
Vlceribus tetris, & nigra profluvie alvi,
Posterius tamen hunc tabes, letumque manebat.

[3] *Lucr. cit.*

Solet autem succedere [4] Sinceræ dejectioni Dysenteria: & talis ab atra bile lethalis. [5] *Caussas vide Gal. in Comm.*

[4] *Hipp. 7. Aph. 23.*
[5] *Id. 4. 24.*

[6] *Profluvium porrò cui tetri sanguinis acre*
Exierat, tamen in nervos huic morbus, & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipsas.
Et graviter partim metuentes limina leti
Vivebant ferro privati parte virili,
Et manibus sine nonnulli pedibusque, manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim.

[6] *Lucr. cit.*

In peste scilicet Atheniensi, ubi [7] si quis fuisset ex maximis periculis superstes, extremorum prehensio id significabat. Invadebat enim verenda, & in summas manus ac pedes: & multi his amissis effugerunt. Sunt

[7] *Thucyd. cit.*

etiam

etiam qui oculos amiſerunt; nonnullos verò oblivio cœpit ſtatim à morbo vendicatos omnium rerum pariter, nec agnoſcebant ſeipſos, aut familiares.

[1] *Atque etiam quoſdam cœpere oblivia rerum*
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi. [1] *Lucr. cit.*

Hinc reliquis ſignis addenda, Pudendorum inflammatio, Extremorum ſideratio, Oculorũ amiſſio & cæcitas, atque Oblivio.

Sic legimus quoq; [2] in peſte Carthaginenſi quoſdam in furorem actos, in rerum omnium oblivionem incidiſſe. [2] *Diod. Sicul. 14. Bibl.*

Et in ea, quæ Anno CCCCLV. in Oriente, cum Martianus imperaret, graſſabatur, primis duobus diebus, homines ex vehementi inflammatione oculis privatos, tertio tuſſi vehementiſſimè conquaſſatos, interiiſſe.

Et hæc ſunt ferè Symptomata illa quæ Thucydides, & ex eo Lucretius in celebri Athenienſium peſte annotarunt.

[3] *Multaque præterea mortis tum ſigna dabantur,* [3] *Lucr. cit.*
Perturbata animi mens in mœrore metuque,
Triſte ſupercilium, furioſus vultus, & acer,
Sollicitæ porro, plenæque ſonoribus aures, &c.

Quod in genere monuimus de morbis omnibus, hic maximè locum habet, non tantum à peſte, jam correptos liberare, ſed ſanos præſervare. Præſervatio à peſte.

[4] Initium morbi eſt, ægris ſana miſcere, *ſive infecta loca ingredi.* [4] *Senec. 1. de tranquill. 7.*

Inprimis igitur [5] facito contagia vites.
Hæc etiam pecori ſæpe nocere ſolent. [5] *Ovid. 2. de rem. Amor.*

[6] Serpunt vitia, & in proximum quemque tranſiliunt. Itaq; in peſtilentia cavendum eſt, ne corruptis jam corporibus & morbo flagrantibus aſſideamus, quia pericula trahemus, afflatuq; ipſo laborabimus. [6] *Senec. 4. de ira 5.*

[7] *Quo propior quisque eſt ſervitque fidelius ægro,*
In partem leti citius venit. [7] *Ovid. 7. Met.*

Cavendum etiam bona vivendi ratione, ne corpus impuris ſcateat humoribus. [1] Socrates adeò parce ac temperatè vixit, ut quum Athenas peſtis ſæpenumerò vaſtaret, ſolus ipſe nunquam ægrotaverit.

[1] *Laërt. in vit.*

Ab eadem cauſſa [2] cum appetentem peſtilentiam præſentiret Apollonius Thyanæus, civibus illam Epheſiis ante prædixit. Mox rogante Domitiano, unde is peſtilentiam præſenſiſſet, Diæta, inquit, magis tenui, magisque ſobria, quam cæteri mortales uſus, ita primus omnium qualitatem aeris vitiumque deprehendi.

[2] *Euſeb. in Hierocl. 4.*

[3] Hippocrates venientem ab Illyriis peſtilentiam prædixit, & diſcipulos ad auxiliandum circa urbes dimiſit.

[3] *Plin. 7. 37.*

Peſtis præſagia.

Et præſagia, ut melius vitare poſſis, monebunt.

[4] *Talia ſignificant lucentes ſæpe cometæ.*
Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
Ardentes ſine fine rogos, cum mundus & ipſa
Ægrotet natura novum ſortita ſepulchrum.

[4] *Manil. 1.*

[5] Medici peſtilentem æſtatem prædicunt ex aranearum multitudine.

[5] *Plutarch. de Orac. def.*

[6] Cur annus peſtilens tunc invadit, cum Sol multum vaporis de terra excitat? An tunc annus humidus, pluviusque ſignificetur, neceſſe eſt, terramque madeſcere neceſſarium. Fit igitur, quaſi locis paluſtribus, gravibusque proinde inhabitetur: & corpora quoque multis tunc excrementis redundare neceſſarium eſt, ita ut ægrotandi materiam habeant in æſtate.

[6] *Ariſtot. 1. Probl. 21.*

Cenſetur & futuræ peſtis ſignum, ſi lupi civitates ingrediantur, & damna inferant. Ita [7] lupos Apollo peſtis præludium facit. præmittit verò ad ægrotaturos, hominũ benevolentiæ cauſſa, & ut ſibi caveant.

[7] *Philoſtr. Palamede.*

Peſte mortuorum ſigna.

Peſtem verò jam graſſari non modo patebit ex ſignis, quæ ſupra attulimus, ſed etiam ex corporibus eorum, qui peſte perierunt.

[1] — *non*

[1] *— non illa canes, avidæque volucres,* [1] *Ovid. 7. Met.*
Non cani tetigere lupi.

Ita in peste Atheniensi [2] aves & quadrupedes, [2] *Thucyd. cit.* quæcunque hominum carnes attingunt, cum multa essent insepulta cadavera, vel ad ea non accedebant, vel si gustassent, moriebantur.

Idem expressit more suo Lucretius;

Multaque humi cum inhumata jacerent corpora
supra
Corporibus, tamen alituum genus, atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem,
Aut ubi gustarat, languebat morte propinqua.

Erat quoque manifestus avium hujusmodi defectus, & neque visebantur usquam alibi, neque circa tale quicquam.

De vulturibus, quos instinctu quodam naturali pestem fugere volunt, mentio fit apud Livium. [3] Satisque constabat, *inquit*, nec illo, nec priore anno in tanta strage boum, hominumque, vulturium unquam visum. [3] *5. Dec. 1.*

[4] *Nec tamen omnino temere illis solibus ulla* [4] *Lucr. cit.*
Comparebat avis, nec noctibus secla ferarum
Exibant sylvis, languebant pleraque morbo
Et moriebantur, &c.

[5] Canes verò magis sensisse significabant eventum, ob suum cum hominibus contubernium. [5] *Thucyd. cit.*

[6] *— In primis fida canum vis* [6] *Lucr. cit.*
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.

Sic Pestis ab Apolline Græcis immissa,

[7] Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς, [7] *Homer. Il. 1*
Mulos percussit primo, niveamque canum vim.

[8] Canes verò præcipuè, qui puro egent aëre, senserunt malum, propter odoratus & ipsi acumen acutè participes facti maleficii, & præcipuè qui erant, ut ait Homerus, albi, tanquam alba, ut ajunt, cor- [8] *Eustath. in Comm.*

pora, quia rariora, magis obnoxia damnis ſint, quam nigra.

Hinc igitur

[1] *Sil. Ital.* 14. [1] *Vim primi ſenſere canes, mox nubibus atris*
Fluxit deficiens penna labente volucris,
Inde feræ ſilvis ſterni, tum ſerpere labes
Tartarea, atque hauſtis populari caſtra maniplis.

Quando itaque præſagia iſta obſervas, & jam

[2] *Ovid. 7. Met.* [2] *Strage canum primo, volucrumque, aviumque, boumque,*
Inque feris ſubiti deprehenſa potentia morbi eſt:

[3] *Cato.* [3] *Tunc tua res agitur. paries* nam *proximus ardet.*

Peſtis curatio naturalis. *Aër igitur tam ad præſervationem, quam ad curationem curandus, & inſalubres venti peſtilentiæ vectores, quantum fieri poteſt, excludendi.*

[4] *Varro* 1. *de R. R.* 4. [4] In peſte Corcyræa, cum omnes domus repletæ eſſent ægrotis, ac funeribus, Varro immiſſo feneſtris aquilone, & obſtructis peſtilentibus, januaque etiam permutata, cæteraque ejus generis diligentia, ſuos comites, ac familiam incolumes reduxit, *Hippocratis præcepta ſequutus.*

[5] *Plutarch. ad Colot.* *Sic &* [5] Empedocles regionem ſterilitate & peſtilentia liberavit, obſtructis montis faucibus, per quas auſter in campos incidebat.

[6] *Lucan.* 6. [6] *Aucta lues, dum miſta jacent incondita vivis*
Corpora: nam miſeros ultra tentoria cives
Spargere, funus erat. tamen hos minuere labores
A terra pelagus, pulſusque aquilonibus aër,
Litoraque, & plenæ peregrina meſſe carinæ.

Apollo etiam apud Homerum Græcis ad exercitum revertentibus, jam ſacrificiis placatus, ventum immiſit, ad peſtem ſcilicet depellendam,

[7] *Iliad.* 1. [7] Τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος Ἀπόλλων,
Hiſce dedit Phœbus humentis flamina venti.

[8] *Euſtath. in Comm.* [8] Solutam ſimul peſtem poëta oſtendit. peſtis enim triſtitiam diſſipat ventus. & naturam venti

ducet,

docet, qui ex humore aquarum exhalato Solis vi efficitur.

Ita & recens & limpida aqua corruptam corrigit. [1] Dum Selinuntios ex adjacentis fluvii fœtore pestis invasisset, excogitavit Empedocles duos quosdam ex vicinis amnibus proprio sumptu in flumen illud immittere, ut ex commixtione aquæ dulcescerent, unde pestis sedata.

[1] *Laërt.* 8.

[2] Pestilentiæ, quæ Solis obscuratione contrahitur, ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est.

[2] *Plin.* 36.27.

Ignis quoque aërem purgat. [3] Etenim Medici censent adversus pestem remedio esse copiosam flammam, utpote quæ aërem attenuet. hoc autem fit rectius si odorata ligna urantur, ut cupressi, juniperi, picea. & Acro medicus Athenis tempore magnæ pestis gloriam sibi paravit, jubendo ignem ponè ægrotantes accendi: nam juvit non paucos.

[3] *Plutarch. de Isid. & Osir.*

Idem ante illum fecerat Iacchenus. [4] Hic fuit Ægyptius, vir religiosus, & ad multa fructuosus. floruit sub Senye rege Ægyptiorum, (*anno circiter* CCLXX *à diluvio*) appendens & incantans remedia, & in doloribus ac morbis profligandis sophista summus, qui pestilèntiarum epidemias extinxit, & primum circa canem sirium exortum & impetum igneum astri placavit: quare honorificè sepultus est. & si quando publicè morbus grassatus est, ad monumentum hujus confugientes sacerdotes, & debita sacra peragentes, ex altari ignem accendentes, & incendentes pyras per civitatem, & fœtentis aëris pernitiosum illum morbum conficientes ac pervincentes, hoc novissimum morbum extinxerunt igne.

[4] *Suidas.*

Ab Ægyptiis, [5] qui noctu soliti consurgere, & inquinatum aërem suffitibus & odoratis incendiis purgare, *didicit fortasse sive Acro, sive potius Hippocrates Atticæ pestis curandi rationem. Hic* [6] cum ratio-

[5] *Plutarch. in Isid. & Osir.*

[6] *Soranus in vit.*

ratiocinando prævidiſſet peſtilentiam in Atticam regionem venturam, prædicens id futurum, & urbium, & diſcipulorum curam geſſit. quibus verò conjecturis id prævidiſſet, facilè conjici poteſt, nempe & ex conſtitutione præcedenti, & ex ventis, qui flando eſſent delaturi ex Æthiopia, ubi ſæviebat.

[1] *Galen. de Ther. ad Piſ.*

[1] Quapropter laudo vehementer admiratione digniſſimum Hippocratem, quod peſtem illam, quæ ex Æthiopia Græcos repente invaſit, non alia ratione curavit, quam aërem immutans & alterans, ut non amplius talis (qualis tunc erat, infectus ſcilicet) reſpiraretur. Juſſit igitur per totam civitatem accendi ignem, qui non ſimplicem incendii materiam haberet, ſed coronas & flores omnium flagrantiſſimos odore. Hæc eſſe conſuluit ignis alimentum, & illi præterea affundi unguenta pinguiſſima, ut ita purum jam effectum homines aërem reſpirantes, à peſte vindicarentur.

[2] *Iuven. Sat. 2.*
[3] *Hom. Odyſſ. 22.*

Alii igni injiciunt
[2] *Sulphura cum tædis.*
[3] Οἶσε θέἰον γρηῢ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ,
Ὄφρα θεἰώσω μέγαρον.
Porta ſulphur anus, malorum medelam. porta autem mihi ignem,
Vt fumigem domum.

[4] *Aët. tetr. 2. l. 1. c. 94. Paul. 2. 35.*

[4] His autem modis aër humidus & frigidus ad cõtrarias qualitates tranſmutatur, nempe calidas & ſiccas: *vel potius* μιάσματα *& peſtis ſeminaria igne conſumuntur, & fœtor odoratus tollitur.*

[5] *Herodian. Hiſt. 1.*

[5] In magna peſtilentia Commodus Imp. medicorum cõſilio ſeceſſit in Lauretum, à laurorum nemoribus nomen adeptum, quod ſcilicet laurorum bonus odor reluctaretur, ac reſiſteret aëris corruptelæ.

[6] *Plin. 23. 8.*

Certè [6] Laurus Delphicæ folia, trita, olfactaque ſubinde, peſtilentiæ contagia prohibent, tanto magis, ſi etiam urantur.

Idem

Idem aspersione vini præstitum:

[1] Quo tempore sæva pestilentia grassabatur Athenis, existimavit Architelis Areopagitæ viri uxor, astantem sibi Toxarim jussisse, ut Atheniensibus diceret cessaturam pestem, si vino multo conspergerent angiportus. Quod cum sæpe fecissent, non amplius grassata est pestis, sive vapores infestos odore suo vinum extinxit, sive quid aliud efficacius cognitum heros Toxaris, utpote medendi peritus, consuluit. [1] *Lucian. Scytha.*

Vini in peste abigenda vim sensit & [2] Cæsaris exercitus, cum in eo lues pestilens horridi comes victus grassabatur. Quippe vino largius hausto, comessabundi inde, & bacchabundi in via ex crapula propulsaverunt, alteraveruntque morbum, conversi in diversam corporis habitudinem. [2] *Plutarch. Cæsare.*

[3] *Temporibus medicina valet. data tēpore prosunt,* [3] *Ovid. de arte*
Et data non apto tempore vina nocent.

[4] In pestilentia quoque vim magnam auxiliandi habere dicuntur. *Non tamen in omni conveniunt.* [4] *Plin. 23. 1.*

[5] *Profuit inserto latices infundere cornu*
Lenæos, ea visa salus morientibus una; [5] *Virgil. 3. Georg.*
Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque refecti,
Ardebant.

Hinc illa calamitas, & in peste Atheniensi observata, [6] quod alicui conferret, alium id læsisse. [6] *Thucyd. cit.*

[7] *Nam quod alis dederat vitales aëris auras* [7] *Lucr. cit.*
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat. Diæta.

Hoc in hac ipsa peste exemplum Socratis, de quo jam monuimus, documento esse potest. [8] Temperantia eum fuisse tanta traditum est, ut omnia ferè vitæ suæ tempora à valetudine inoffensa vixerit. in illius pestilentiæ vastitate, quæ in bello Peloponnesiaco in primis ipsam Atheniensium civitatem internecino genere morbi depopulata est, is parcendi, mo- [8] *Agell. 2. 1.*

derandique rationibus dicitur à voluptatum labe cavisse, & salubritates corporis retinuisse, ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

[1] Gal. 1. Epid. 2.7. & 3. Ep. 3.32.
[2] Idem de diff. febr. 4.

[1] Nam offensiones aëris pestilentis victus genere instituto à tempestate dominante diverso, facilè declinari possunt; [2] quia nulla caussa sine patientis aptitudine agere consuevit.

[3] Appian. de bello Parthico.

Profuit aliquando οἰνέλαιον, hoc est, vinum oleo permixtum: [3] ut in exercitu Antonii pestilentia laborante illi rursus in statum secundũ naturam constituti sunt, quicunque servati sunt, facta sibi copia poculi œnelæi: hoc enim casu præsidium mali compertum est.

[4] Plin. 24.16.

[4] Aron miris laudibus extulere, dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis. Ajunt quoque myrrhidem potam in pestilentia salutarem esse.

[5] Thuan. Hist. 68.

[5] Annus cIɔ Iɔ LXXX multis rebus gestis toto orbe memorabilis, sed sterilitate ac lue contagiosa, quæ Olyssiponæ præcipuè sæviit, fatalis. correpti ea statim exanimabantur, & incerta fere remedia erant. tandem lenientia magno profectu adhibita, & salutarem unicornis, & lapidis besuarii usum in potu multi experti sunt. *Sed inter pestis antidota palmam ferunt Theriaca, & Mithridatium.*

Qua ratione Aër pestis caussa efficiens corrigatur, & humorum in corpore salubritas conservetur: quomodo item corpus pestilentiæ maxime resistat, vel ab ea liberetur, hactenus diximus.

[6] Cicer. 3. Tusc.
[7] Laërt. 2.
[8] Plato Timæo.

Sed [6] cum constemus & animo & corpore, *mutuum inter ea consensum esse diximus. Sicut enim, quando* [7] corpus morbis multis, passionibusque affligitur, anima simul cum corpore patitur & una turbatur; *ita* [8] quando anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. *Hinc perturbationes in peste admodum noxiæ.*

[1] *— Lacrymis cassi luctuque redibant.* [1] *Lucr. cit.*
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur.
[2] *Pars animam laqueo claudunt, mortisq; timorem* [2] *Ovid. 7.*
Morte fugant, ultroque vocant venientia fata. *Met.*

Quandoquidem igitur animi defectio & mœror, gravissimum malorum, quo ad desperationem adducuntur, aliud excogitavit alexipharmacum mœroris antiquitas, nempe Musicam, cujus vi apud veteres Musica. *innumerabiles maximosque morbos sanatos fuisse, compertum est.* [3] Et Thaletem Cretensem, Pythii Apollinis oraculo accitum à Lacedæmoniis, musica pestem tum grassantem sedasse Pratinas scribit. Sed Homerus etiam Græcos pestem musica depulisse scribit, qua infestabantur. Sic enim canit: [3] *Plutarch. de Musica. Mart. Capella 9.*

[4] Οἱ δ' πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο, [4] *Hom. Il. 1.*
Καλὸν ἀείδοντες παιήονα κοῦροι Ἀχαιῶν.
Ergo die tota placabant carmine Phœbum,
Formosum Pæona Achaica turba canentes.

Nonnulli interpretantur, Musicam hanc, & hoc remedium nihil aliud esse, nisi ipsam animi lætitiam, qua nullum aliud in peste præsentius: cum metus & terror sæpe pestilens contagium attrahant. Timore pestis contrahitur.

[5] *— Frigidus artus* [5] *Lucr. 4.*
Alligat atque animum subducto robore torpor.

Et quia corpori [6] vires subtrahit ipse timor, *tanto magis ad morbos recipiendos disponitur.* [6] *Ovid. Ep. Heroid.*

Tam varia verò pestis natura, ut nonnunquam sponte cedat: [7] Inde paullatim sive pace Deum impetrata, seu graviore tempore anni jam circumacto, defuncta morbis corpora salubriora esse incipere: Pestis varietas. [7] *Livius 3. Hist.*

Nonnunquam verò [8] nulla ars humana prodest, & omnia quæ adhibentur sunt inutilia, [8] *Thucyd. cit.*

[9] *Quæsitaque nocent artes, cessere magistri* [9] *Virgil. Georg.*
Phyllirides Chiron, Amithaniusque Melampus.

Itaque

Itaque

Ovid. 15. Met. [1] *— postquam mortalia cernunt*
Tentamenta nihil, nihil artes posse medentum,
Auxilium cœleste petant.

Curatio divina. *Sic in peste anni ab urbe condita* IↃLXIX. [2] supplicatio per omnia pulvinaria indicta in diem unum, & Coss. edixerunt, ut per totam Italiam triduum supplicatio & feriæ essent. *Et in pestilentia, quæ proximè sequenti anno subsequuta est*, [3] Decemviri supplicationem in biduum, valetudinis caussa in urbe, & per omnia fora conciliabulaque edixerunt, majores duodecim annis omnes coronati & lauream manu tenentes supplicaverunt. *In alia* [3] Consul Apollini, Æsculapio, Saluti dona vovit & dedit signa inaurata.

[2] *Livius 11. Hist.*

[3] *Idem 41.*

[4] *Idem 11.*

Alio tempore [4] cum civitas pestilentia laboraret, missis legatis, ut Æsculapii signum Romam ab Epidauro transferrent, anguis, qui se in navem contulerat, idque ipsum numen esse constabat, deportavere.

[5] *Ovid. 15. Met.*

[5] *— & finem, specie cœleste resumpta,*
Luctibus imposuit; venitque salutifer urbi.

Similia in Ecclesiasticis historiis plurima de Christianis leguntur. Quidam tamen cum Iunone

[6] *Virgil. Æneid.*

[6] *Flectere si nequeunt superos, Acheronta movebũt,*
& superstitiosa, atq; diabolica remedia adhibebunt.

Superstitiosa.

[7] *Plin. 26. 9.*

[7] Verbascum experti affirmavere, plurimum referre si virgo imponat nuda jejuna jejuno, & manu supina tangens dicat: Negat Apollo pestem posse crescere, quam nuda virgo restinguat: atque ita retrorsa manu ter dicat, totiesque despuant ambo.

Diabolica.

[8] *Philostr. 4. 3. Vide Euseb. in Hierocl. 4.*

[8] Cum pestis graviter Ephesum invasisset, nec ullum sufficiens remedium inveniretur, legatos Ephesii ad Apollonium miserunt, tanti mali remedium ab eo deposcentes: ipse verò non differendum esse profectionem arbitratus, Eamus, inquit: brevique

tempore

tempore Ephesum delatus est, ibique idem opus operatus est, quod olim Pythagoram apud Thurios, Metapontinosque fecisse perhibent. vocatis namque in concionem Ephesiis, Confidite, inquit, viri; hodie namque hanc pestem amovebo. His dictis universam turbam ad theatrum duxit, ubi pro malis depellendis sacrificia fieri consueverunt: ubi senem quendam mendicanti similem invenere, qui arte quadam oculis connivebat, & peram gestabat paniceis frustis refertam: lacera autem attritaque veste amictus erat, & facie squallore horrida. Huic Ephesios circumponens Apollonius, Obruite lapidibus, inquit, hunc Deorum inimicum. Admirantibus autem Ephesiis ejus dicta, & inhumanum, crudeleq; censentibus, peregrinum hominem tam misera conditione degentem interficere, humillimè præsertim pro salute sua deprecantem, multa pro captanda misericordia loquentem: instabat Apollonius, Ephesios cohortans ne diutius illum vivere permitterent. Cumque jam aliqui lapides in illum jacerent astantes, qui prius connivere videbatur, respexit acriter, & igne plenos oculos monstravit. Quo viso agnoverunt Ephesii dæmonem esse, tantoque studio ipsum lapidarunt, ut brevi spatio magnum lapidum cumulum super ipsum coacervarent. Paulum deinde moratus Apollonius auferri lapides jussit, ut feram, quam interfecissent, agnoscerent: Cumque ita detexissent, nudassentque corpus, quod se lapidibus contrivisse putabant, homo quidem evanuerat: canis autem tanquam molossus conspiciebatur magnitudine tanta, quanta maximi leonum esse solent. Talis itaque lapidibus attrita bellua, spumam, quasi rabidus canis, ab ore emittebat. Et is quidem modus fuit, qui Ephesios expiavit, & morbo liberavit.

Tempore nostratis Hadriani [1] exorta est in urbe pesti-

[1] *Iovius Hist.* 21.

pestilentiæ lues, quæ quum severis legibus more nostro Hadriano pontifici minimè coërcenda videretur, contactu ægrorum ita exarsit, ut multa funera in compitis viserentur, appareretque vastari urbem, haud multo dierum spatio, nisi Græculus quidam, nomine Demetrius Spartanus, sedandæ pestilentiæ, favente ei turba hominum, negotium suscepisset, nemine superstitionẽ vetare auso. Nam ferum taurum cui dimidium cornu dissecarat, magico carmine dextram in aurem prolato repente ita mansuefactum reddiderat, ut injecto tenui filo ad integrum cornu, quo vellet perducens, pestilentiæ placando numini ad amphitheatrum immolasset. Nec credulæ multitudinis spem ex toto fefellit, quum ab ea inanis sacrificii prospera litatione, mitescere morbus cœpisset.

CAP. III.

Sudoris Anglici origo, essentia, curatio.

[a] *Polyd. Virgil. Hist. Angl. 27.*

ANno [a] cIↄ cccc LXXXVI. novum morbi genus pervasit per totum Angliæ regnum, sub primum Henrici VII in insulam descensum, dira quidem lues, & quam nulla sit ætas antea, quod constet, perpessa: subitò enim sudor mortifer corpus tentabat, ac simul caput stomachumque vehementi caloris ardore affectum angebat. Quo in morbo homines qui à principio erant, quia alii æstus minus patientes, si in lecto erant, stragula dimovebant, si vestiti, vestes deponebant, alii sitientes frigidum potum sumebant, alii demum patientes caloris fœtorisque (nam sudor grave olebat) additis stragulis sudorem provocabant, æquè omnes aut illico, aut non multo postquam sudare cœpissent, moriebantur, ita ut ex omni ægrotantium numero, vix centesimus quisque evaderet. Neque ulla interim Medicorum

dicorum ars, aut ſcientia quicquam opitulabatur, quod morbi novitas omnem eorum excluderet peritiam. Verum poſt viginti quatuor horas (tãto temporis ſpatio vis ejus morbi durabat) abeunte ſudore nonnulli confirmabantur: non eo tamen ita expurgati erant, quin iterum atque iterum in morbum reciderent, multique inde perirent. Sed ea res remedium tanto malo ad ultimum monſtravit: nam qui ſemel primò ſudarant, cum deinde rurſum ægrotarent, obſervabant ea, quæ in prima curatione profuiſſent, & illis pro remedio utentes, addebant ſemper aliquid ad curationem utile. Item & illi iidem cum iterum in idem valetudinis genus inciderent, ex priore obſervatione earum rerum, per quas ſe confirmaſſent, ita ſe curare didicerunt, ut vim ſudoris illius facile tolerarent. Quibus rebus ita uſu venit, ut poſt ingentem mortalium ſtragem, remedium unicuiq; promptiſſimum inventum ſit. quod hujuſmodi eſt: Si quis interdiu ſudore corripiatur, cum veſtitu protinus cubatum eat: ſin noctu, & in lecto, tum quieſcat nec ſe è loco moveat, uſque ad viginti quatuor horas exactas: interim ita ſe ſtragulis oneret, quò non provocetur ſudor, ſed ſua ſponte molliter ſtillet. cibi nihil capiat, ſi tamdiu famem tolerare poſſit, neque plus potionis conſuetæ ac calfactæ hauriat, quam modicè ſatis ſit ad ſitim extinguendam. inter hanc curationem inprimis caveat, ne manum quidem aut pedem ſui refrigerandi recreandique cauſsâ, extra ſtragula proferat, quod facere lethale eſt. Hoc remedium eſt novo morbo inventum, qui tantum in Angliam id temporis pervaſit, & poſthac ſæpe graviter afflixit. Curatio.

CAP.

CAP. IV.

Morbi Hungarici origo, & symptomata.

[1] Balth. Conradinus, ex Germanico.

TRibulis [1] pestis est lues, quæ dicitur Pannonica: hæc perinde ut illa in populum debacchata truculentam mortalium stragem edidit. Expeditione enim necessaria, non minus quam justa, contra Solymannum Turcarum Imperatorem, à Cæsare Maximiliano II. anno partus virginei cIↃ IↃ LXVI. suscepta, ubi vires universi prope Christiani orbis unanimes convenerant, in Pannonia innotuit: Eoque Hungarici vel Pannonici à regione, veluti morbus Gallicus, & Sudor Anglicus, & hic morbus denominationem sortitus est. Castris ad Comarum cœpit, junctis ad Jaurinum incrementa suscepit, exautorato, & hinc inde dilapso milite, sævissimus factus. tunc ceu per seminaria distributum est contagium Germanis, Burgundis, Belgis, Italis, Bohemis: vehementior tamen & diuturnior malignitatis portio Viennæ hæsit, qua domum revertentibus pœne singulis transeundum erat, & pro se quisque reficiendi corporis studiosus, dum intra tecta reciperetur, gratitudinis aut mercedis loco, morbum hospiti vel familiæ ingerebat, & ita advenarum diversoriis dedicata loca undiquaque languentibus referta, viæ publicæ cadaveribus aut exanimibus occupatæ conspiciebantur.

Symptomata fermè ejusmodi erant: circiter tertiam vel quartam à meridie horam invadebat, ejusque ἐπισημασία cum levi rigore, qui frigus potius, vel superficiarum horrorem, quam rigorem præ se ferret, observabatur. Post horulæ dodrantem æstus illum excepit, qui noctes & dies sequentes assidue excruciatos detinuit. Inquirentibus conquerebantur de capitis dolore potissimum: deinde manu

quoque

quoque admota ostendebant regionem sub sterno ad cartilaginem ξιφοειδῆ. Ibi omnibus certè ἀντίτυπον quiddam, renitentia, & durities observabatur. Sitis inexhausta primis statim initiis torquebat. Postridie, vel ad summum tertia die deliria, satis diuturna. Exacerbationes circa vesperum, per noctem recrudescebat morbus. Lingua torrida, labra quoque fissa, quibusdam sputum sanguinis. In quibusdam dysenteria, in aliis colici laterumque dolores. Reliqua vide in Observat. Schenckii lib. VI.

CAP. V.

Morbi Vervecini origo & essentia.

MOrbus [1] novus, Vervecinus in Italia dictus, qui in Oriente primum, dein Italia & Hispania lethalis (nam & ex eo Anna Philippi regis uxor decessit, & Gregorius XIII periculosè ægrotavit) postea etiam Septentrionem pervagatus, apud nos incognita initio remediorum ratione multos afflixit; Coquelucam vulgò vocabant, verbo, anno hujus seculi x, fœliciter apud nos imperante Lud. XII. usurpato, quæ famem & pestilentiam ante biennium toto regno grassatam secuta fuerat: Erat id ægritudinis genus non tam mortifera vi timendum, quanquam & ex illo multi perierint, quam progressu & celeritate, qua proxima quæque loca serpente contagione complectebatur, admirabile. Primo inferiorem dorsi spinam horrore plerumq; occupabat, dein horrori gravedo capitis & languor membra eorum, quos corripuerat, resolvens succedebat, pectori in primis gravis. Quibus verò intra quartum vel quintum diem, malum non decessisset, in febrim degenerans eos interimebat. Id multis neglectum, in bonum vertit. Lethale ferè iis, qui medicamentis purgantibus, aut venæ sectione

[1] *Thuan. Hist.* 72.

utebantur, quæ utraque difficiliorem respiratio-nem efficiebant; illa, quod humorem omnem à capite ad pectus trahebant; hæc præterquam quod corpus refrigeraret, etiam vires debilitaret, quibus ad respirationem & vim morbi superandam validis opus erat.

CAP. VI.

Morbus Pestifer Deliorum.

[1] *Æschines Sp:ad Philo-crat.*

LAborant [1] Delii pestifero quodam morbo. Vultus quidem vitiligine plenos, capillos pariter albos habebant, ipsorum autē collum & pectus erant tumida; febres verò non aderant, neque dolores insignes, neque inferiores partes quicquam permutatæ fuerant. Fuerunt autem quæ tale morbi genus conditiones comitabantur quinque. Primo pestilens erat: secundo leuce seu vitiligine ora replebantur: tertio pili albescebant: quarto collum & pectus tumescebant: quinto doloribus exiguis ægrotantes exercebantur; aberant febres.

[2] *Mercurial. 3. Var. 8.*

[2] Quis hic morbus fuerit, valdè ambiguum. Mihi sanè cogitanti alphos atque vitiligines neque pestiferos, neque contagiosos fieri, præterea sine tumore ullo ac sine dolore existere, putarem elephantiasin sive lepram albam fuisse, quam pestiferam, contagiosam, cum dolore & tumore fieri confirmant Medici.

CAP. VII.

Elephantiæ nomina, discrimen à Græcorum Lepra, caussæ, origo, signa, curatio, contagium.

EX deformitate figuræ, & magnitudine, Affectus hic varia nomina obtinuit apud Græcos. Ἔλεφας *enim &* Ἐλεφαντίασις, *quia corii crassitie,*

([1] *Herus*

(*[1] Herus meus elephanti corio circumtectus est,* [1] *Plaut. Mil.*
non suo,
Neque habet plus sapientiæ, quam lapis)
facie fœda & deformi, ac magnitudine elephantem refert: vel, ut voluit Platerus, quod aures elephanticorum patulæ & latæ alarum instar factæ, elephanti aures quodammodo exprimant. Λέον *autem,* λεόντιον, *&* λεοντίασις *dicitur, propter extremarum rugarum frontis similitudinem.* Σατυρίασις, *tum ob faciei depravationem depictus Satyris similem, tum ob promptam & inexplebilem coëundi libidinem, qua Elephantici tenentur, priusquam extremè laborent, ob flatuum acriorisque seri copiam, quæ in eis redundare solet, & perpetuam fere tentiginem inducere.* Ἡράκλειον *etiam vocatur ob magnitudinem: qua ratione Leontiasin quoq; dici quidam volunt. Et quidni etiam Elephantiasis? Gallis generali morbi nomine* Maladie *appellatur, unde nostrum* Malaets; Lazarie *autem à Lazaro è SS. noto.* Elephantiæ nomina.

Elephantiasis eum morbum significat, quem Arabes, Latini, & vulgus ferè omnium gentium, Lepram dixerunt, valde diversam à Lepra Græcorum, quæ Scabiei species, inde dicta, quod cutem in quasdam quasi squammas resolvat, ἀπὸ τῆς λεπίδος, *id est, squamma.* Lepra quid.

[2] Est elephas morbus, qui propter flumina Nili [2] *Lucret. 6.*
Gignitur Ægypto in media, neq; præterea usquam:
Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus; inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris; varius concinnat id aër.

Nec aër modo, sed etiam suillæ carnis esus hujus morbi caussa creditur. Elephant. caussa.

[3] Suillam autem carnem Judæi abominantur, quia maximè abhorrent à vitiliginibus & lepra, quas putant esu harum carnium adsciſci. Etenim videmus ſuem ſub ventre plenum eſſe lepra, & ſcabioſis [3] *Plutarch. 4. Symp. 5.*

malignè puſtulis: quæ ſanè exiſtimantur à prava corporis affectione & corruptela eorum, quæ intus ſunt, in ſuperficiem erumpere.

Elephant. origo.
[1] Idem 8. Symp. 9.

[1] Conſtanter adſerebat Philo medicus morbum, qui Elephantiaſis dicitur, non ante multum adeò temporis ortum eſſe. nullum enim veterum medicorum de eo mentionem facere, cum quidem in res minutas, viles & obſcuras diſputationem inſumere non poſthabuiſſent. Ego autem teſtem ei citavi Athenodorum, qui narrat primum Aſclepiadis ætate elephantiaſin innotuiſſe. Scitè fabularum ſcriptores fingunt prorſus inſolentia & monſtroſa animalium nata eſſe in pugna gigantum, cum Luna everſa non ſolito more & loco oriretur. Qui verò naturam autumant morbos, tanquam monſtra gignere, neque vero, neque falſo ſimilem cauſſam fingentes, eo errant, quod nimis & magis in morbis pro novitate & differentia accipiunt. Enimverò incrementum, & contentio magnitudinem poteſt, & multitudinem apponere: ſed ſubjectum de ſuo genere non emovet. quo pacto Elephantiaſin ſcabiei vehementiam cenſeo eſſe.

Elephant. ſigna.
[2] Plin. 26. 1.

[2] Elephantiaſis ante Pompeii Magni ætatem non accidit in Italia, & ipſa à faciè ſæpius incipiens, in nare prima veluti lenticula: mox invaleſcente per totum corpus, maculoſa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſpera: ad poſtremum verò nigreſcente: & ad oſſa carnes apprimente, intumeſcentibus digitis in pedibus manibusque. Ægypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidiſſet, populis funebre. Quippe in balneis ſolia temperabantur humano ſanguine ad medicinam eam.

Curatio.
[3] Idem 20. 10.

[3] Aſparagi radix in aceto decocta contra elephantiaſin proficit.

[4] Ibid. 14.

[4] Mentaſtri foliis commanducatis & impoſitis ſanari

nari elephantiasin, Magni Pompeii ætate, fortuito cujusdam experimento, propter pudorem facie illita, compertum est.

[1] Papaveris sativi albi semen, & [2] elleborus albus elephantiasi medentur. [1] *Ibid.* 18. [2] *Idem* 25.5.

[3] Cedri succo facies (*ita lego, pro* facilius) in elephantiasi illinatur. [3] *Idem* 23.5.

[4] Elephantiasin sanguis & cinis mustelæ emollit: [5] fel caprinum illitum tollit. [4] *Idem* 30.13. [5] *Idem* 28.12.

Elephantiasis contagio solet proserpere: quare eo correpti extra civitates relegantur, & sanorum consuetudine prohibentur. Contagium.

Apud Persas [6] si quis è civibus lepra aut vitiligine infectus sit, huic in civitatem accedere non permittitur, neque cum aliis Persis consuetudinem habere. Externum verò, qui iisdem correptus fuerit, è regione sua exigunt. [6] *Herodot.* 1. 138.

[7] Plurimi authores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: regem Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, ut invisum Deis, alias in terras avehere jussum. *Et sic* [8] Ægyptii, cum scabiem & vitiliginem paterentur, responso moniti, Mosen cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. [7] *Tacit. Hist.* 5. [8] *Iustin. Hist.* 36.

CAP. VIII.

Luis Venereæ nomina, origo, caussa, symptomata, curatio.

Fuit [9] tempestate Heraclii imp. quædam elephantia, seu scabies, novum genus impetiginis, quæ toto corpore diffusa, homines vix dignoscendos reddebat. Quæ rursus ann. cIↃ CCCC XCVI cœpit in omni fere Europa nullo remedio. [9] *Volaterr.* 22. *in vita papæ Deus dedit.*

Eundem annum notat P. Maynardus Veronensis, & Luis Ven. nomina.

& luem hanc prædictam fuisse ex siderum observatione à medico Paulo de Medelburgo Zelando anno cIↄ cccc LXXXVII. Cœpit omnium fere authorum consensu in Italia cum Galli Neapolitanum regnum recuperarent. Quod accidit, teste Ioanne de Vigo Iulii II. Chirurgo, circa an. cIↄ cccc XCIV. Vnde ab Italis morbus Gallicus, à Gallis morbus Italicus sive Neapolitanus dictus: à nobis Hispanicus, ab illis, qui eum cum Ioanna Ferdinandi filia Philippi archid. sponsa in Belgium intulerunt, quique primi eo laborasse è Christianis dicuntur. Patursa iis appellatur, & turpis Saturnina, quod inceperit Saturno arietem subintrante, teste Almenaro. Leonicenus Epidemium vocitare maluit, quem etiam alii sequuntur, nimis licenter. Fracastorio in lusibus est Syphilis, à Syphilo pastore, quem fingit, & eo primum affectu laborasse narrat. Etymon esse possit ἀπὸ τοῦ συὸς, id est, porca, & τοῦ φιλίας, id est, amore. Scortatores enim huic malo præcipuè obnoxii, meretrices (quas etiam porcas vulgus appellat) unicè diligunt. Idem testatur Germanos eum morbum Mevium appellare, fortè Meinium à minnen. Fuere, qui Pudendagram nominarint, quod pluribus à pudendis incipiat, ut olim [1] Mentagram appellavere, novum morbum, quoniam à mento ferè oriebatur. Quin etiam nostram hanc luem, ipsam veterum Mentagram esse statuunt [2] nonnulli. Quidam D. Jobi morbum, vel scabiem nuncupant: quoniam patientissimus vir totius corporis laniatum sustinuit. quemadmodum hoc morbo affecti Galli, magnam Vairolam, per metathesin pro variola, à varo, qui Græcis est ἴονθος, forte dixere: quia ex primis ac præcipuis ejus notis sunt papulæ sui generis, quas vulgus Gallicum Briolas appellat, iisque affectum Briolosum. Magna verò dicitur, ad differentiam morbillorum, quos jam olim vocabant Variolas. Lombardis est lo male delle

[1] Plin. 26. 1.

[2] Beniven. de abdit. morb. causs. Wend. Hock. de m. Gall. 1.

brosule,

brosule, *Tuscis* delle bulle, *Genuensibus* delle tavelle. *Valentini*, *Catalani*, *Aragonenses* morbum S. Sementi *vocarunt*, *Malabari* Pua, *unde Hispani* Las buas.

Luis Ven. origo.

[1] Quidam scribunt affectum hunc incepisse an. cIↄ cccc xciii. in Alvernia, & sic per contagium pervenisse in Hispaniam ad insulas, inde in Italiam, & demum serpendo totam Europam, imò totum orbem peragrasse. Alii cœpisse dicunt in Valentia Hispaniæ Taraconensis insigni civitate à nobili scorto, cujus noctem elephantiosus ex equestri ordine miles, L. aureis emit: & cum ad mulieris concubitum frequens juventus accurreret, intra paucos dies supra quadringentos infectos; è quorum numero Carolum VIII. Galliæ regem Italiam petentem sequuti, & hoc malum attulere.

[1] *Torrella de pudendagr.*

[2] Galli ea lue, dum Neapoli agerent, correpti, eam post in patriam redeuntes, per universam Italiam diffuderunt: qui quidem morbus sive novus omnino, sive in hoc nostro orbe ad hanc usq; ætatem, nisi forte in quibusdam remotissimis extremisque partibus, ignoratus, usque adeo per multos annos fuit horribilis, ut tanquam gravissima calamitas memoriæ posteritatis tradendus esse videatur. Nam cum sese vel pustulis fœdissimis, quæ sæpenumero ulcera agebant, usque adeò malefica, ut omnem curationem respuerent: vel doloribus, in ipsis totius corporis articulis & nervis, acerbissimis proderet: nec per medicos accommodata remedia, sed non rarò prorsus contraria, ac talia, quibus is morbus potius irritaretur, adhiberentur, complures mortales, nec ætati, nec sexui parcens, vita privavit: plures aspectu penitus deformatos, inutiles, & cruciatibus ferè perpetuis obnoxios reliquit: quin & bona eorum pars, qui sanati videbantur, brevi temporis intervallo in eandem miseriam recidebant.

[2] *Guicciard. Hist. 2. ex Italico.*

Luis Ven. symptomata.

bant. Post autem aliquot annorum curricula, sive cœlesti siderum, unde ortum habuerat, diro aspectu mitigato; sive longa experientia remediis opportunis ad ejus curam inventis, multo mitior esse cœpit: in plures etiam species, atque à prima diversas, suapte natura commutatus. De qua calamitate nostri seculi homines jure queri possent, si in eos citra propriam culpam perveniret: propterea quod omnium eorum consensu, qui hujusce morbi naturam sedulo explorarunt, compertum est, aut nunquam omnino, aut perquam rarissimè in aliquem, nisi veneris contagione pervenire. Verum æquum est, hanc ignominiam à Gallico nomine removere: nam post, eam luem scabiemque fœdissimam ex Hispania Neapolim importatam fuisse, constitit. Nec tamen ejus gentis fuit propria, sed eò quoque ex illis insulis allata, quæ Christophori Columbi Genuensis navigatione manifestari iisdem fere annis in nostro orbe cœperunt: quibus tamen in insulis hic morbus naturæ benignitate præsentissimum habet remedium: quippe tantum cujusdam nobilissimi, atque aliis multis dotibus memorabilis ligni, quod ibi nascitur, succi haustu, facillimè curantur. *Guajacum id vocant.*

Luis Ven. curatio.

[1] *Iovius Hist.* 4.

[1] Aliqui ex argento vivo axungia permisto, triduana inunctione convaluerunt, sed ut enormia morbi vestigia relinquerentur. Alii laborioso exercitationis genere, & parca exquisitaque victus ratione, quum sævas manus medicorum alieno periculo remedia quærentium effugerent, certiora subsidia repererunt.

[2] *Thuan. Hist.* 71.

[2] In Java majore homines lue Venerea valde infestantur. quam ea ratione curant: à decima hora diei usque ad secundam pomeridianam ardentissimo soli se ægri exponunt, & ita peccantem & malignum habitum desiccando exhauriunt.

[1] *Multi Luem hanc in dies mutari, & ita inclinare atque consenescere, ut sit posthac brevi finem habitura, literis prodiderunt. ajunt enim, cum primum oriretur, tanta fuisse fœditate, ut quæ nunc grassatur, vix illius generis esse putetur. Sed hoc in Fracastorio notat Iulius Scaliger.* [2] Cum, *inquit*, negat animalia cætera præter hominem morbo Gallico tentari: cum multis quidem facit. nos tamen vidimus canem ea lue captum, qui heri sui emplastra linxisset. [3] *Imò canem dies aliquot caninis carnibus nutritum, hanc luem contraxisse refert nobilis apud Italos Empiricus. & hoc argumento Indis familiarem esse colligit, quoniam suæ speciei carnibus vescantur. sunt enim quidam apud illos ἀνθρωπόφαγοι. Pergit Scaliger:* At quod ait morbum hunc extinctum iri, ac certis postea seculis fore, ut denuò renascatur, atque idcirco sese parare suo carmine remedia, quæ tum usui futura sint: non intellexit, eum qui ita sentiat, illud quoque sentire necessariò, ut & ejus tam præclarum intereat poëma, & aliquando tam poëma, quam poëmatis author idem renascatur. Id quod non minus absurdè deducitur ex mundi æternitate, quam ex mundi creatione mutatio in Deo.

[1] *Langius 1. Epist. 42. Fracastor. 2. de m. contag. 2. Leonicen. de morb. Gall. Ioubert. de vairol. 3. Varand. de lue Ven.*

[2] *Scal. 6. Poëtices.*

[3] *Fioravanti lib. de morb. Gallico Italicè scripto.*

CAP. IX.

Alterius Luis Venereæ, Borozail, natura, & curatio.

IN [4] utraque ora fluvii Senega multa sunt regna, in quibus periti sunt medici multi, quos Bisrains appellant. Morbus qui illic frequenter grassatur Borozail nominatur, & Zail Æthiopum lingua, qui ex immodica Venere, cui multum obnoxii sunt, ortum habet. Genitales partes potissimum is occupat. Ad hujus morbi curationem decoctis multis

[4] *Thevet. 3. Cosmograph. 2. ex Gallico.*

utuntur, ſed potiſſimum decocto herbæ, quæ Achenaca dicitur. Hujus folia bifurcata & acuminata ſunt, Braſſicæ amplioris foliis ſimillima, ſed non ita craſſa, & tenuiore coſta. In horum medio fructus naſcitur, ovi magnitudine, colore luteo, quem Alvard nuncupant. Fructus is magno apud eos in pretio eſt. Tota planta tibiæ hominis craſſitudine. Ea in morbis curandis utuntur, perinde ac nos Guajaco.

CAP. X.

Brunonis Gallici origo, ſigna, ſymptomata, cauſſæ.

Brunonis Gallici origo.

[x] *Thuan. Hiſt.* 65.

ANno [x] cIↃ IↃ LXXVII. prodigii loco annotatus inſolens ac novus à Bruno in Marcomannis oppido Nigro & Suittavo amnibus circumdato, & quod Gallico affinis eſſet, vulgo Bruno Gallicus dictus morbus. Cum iis locis hyems eſſet aſperrima, circa medium decembrem lues hæc apparere cœpit, & quicunque ad Spilibergi balneum, quod eſt unum ex tribus iis, in quibus Brunenſes publicè lavantur, hypocauſtum ſive laconicum ingreſſi ſunt, adactoque in cutem ſcalpello & cucurbitis admotis ſanguinem eduxerunt, quod frequenter inter eos uſurpatur, tam fœminæ quam viri, ad xxc protinus ea correpti ſunt. Mali prima ſigna, torpor, pigritia, gravedo, animi dejectio, membrorum ſpontanea laſſitudo, vividus oris color in pallidum ſtatim mutatus, aſpectus torvus, ac circulus fuſcus, qualis in mulieribus menſtrua patientibus, circa oculorum orbem. Tum ad cucurbitularum cicatrices rubor inſolens, quem excepere abſceſſus & ulcera tabo ſanieque fluitantia; ſed ea in uno & altero cucurbitulæ veſtigiis erumpebant, licet multò plures adpoſitæ fuiſſent. Ulcera autem hæc aperta liquore

Signa, & ſymptomata.

pingui,

pingui, mucore lento, & lurida ſanie manabant: dein deterſa ſcabie maculæ atræ plumbei ac fuſci coloris haud multum impetiginibus ac vitiliginibus abſimiles remanebant. Augeſcente dein malo in capite calli concrevere, lentum & viſcidum humorem, cum rumpebantur, aut ſecabantur, cum acri ægrorum dolore emittentes. Cauſſæ ſubiti veneni Cauſſæ. ſeu contagii cum nullæ quærentibus ſive ex ſuſpicione, ſive ex natura petitæ occurrebant, tum hoc primum in novo eo morbo ſumma admiratione dignum videbatur, quod licet Indico multa ſimilia haberet, tamen citra veneris uſum ſubito erupit, & notæ pudicitiæ ſeu caſtitatis virgines ac ſeptuagenarias etiam fœminas invaſit, & cum ab ipſo brumæ die intenſior fuiſſet, circa æquinoctium vernum proximum, cum Sol arietem ingreditur, ſenſim remiſit, atque intra annum omnino evanuit. Cum Thomas Jordanus excellens medicus, qui de eo peculiarem commentarium ſcripſit, cauſſam in vaporem ab infectis lue Venerea in laconico conceptum, qui deinde contagie ad alios ſerpſerit, rejiceret; conſultus ab eodem Joannes Crato Cæſareus archiatros contradixit, & vel ſcalpellum infectum ſeu napello ſeu veratro albo, quo Hiſpani venatores ſagittas inficiunt, vel putridum vaporem, qui per vulnus ſubiit, atque ſanguini communicatus eſt, malo cauſſam dediſſe, cenſura ſua aſſeruit.

LIB.

LIB. IV.

DE PARTIVM MORBIS INTERNIS.

CAP. I.

Capitis externi affectus. Dolor, ejus caussæ, præservatio, & curatio.

[1] *Celſ.6.1.*

DIxi [1] de his vitiis, quæ per totum corpus orientia, medicamẽtorum auxilia deſiderant. Nunc ad ea veniam, quæ non niſi in ſingulis partibus incidere conſuerunt, orſus à capite.

[2] *Senec. 2. de Clem. 2.*

[2] A capite bona valetudo, inde omnia vegeta ſunt, atque erecta, aut languore demiſſa.

Capilli.
[3] *Plin. 11.37.*

[3] In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, jam quidem promiſcue maribus ac fœminis, apud intonſas utique gentes. Atque etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis, Galliæ comatæ: ut tamen ſit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconii carentes eo gignuntur, ſicut in Cauno lienoſi. Defluvium eorum in muliere rarum, [4] in ſpadonibus non viſum, nec in ullo ante veneris uſum. Calvitium uni tantum animalium homini.

Capillorum defluvium.
[4] *Hipp. 12. Aph. 23.*

[5] *Celſ. cit.*

[5] In hoc igitur capillis fluentibus maximè quidem ſæpe radendo ſuccurritur. Adjicit etiam vim quandam ad continendum ladanum cum oleo miſtum.

[6] *Ovid. 3. de arte.*

[6] *Turpe pecus mutilum: turpis ſine gramine cãpus:*
Et ſine fronde frutex; & ſine crine caput.

Area.
[7] *Celſ. 6.4.*

[7] Arearum duo genera ſunt. Commune utrique eſt quod emortua ſumma pellicula, pili primum extenuantur, deinde excidunt: ac ſi ictus is locus eſt, ſanguis exit liquidus, & mali odoris, increſcitque utrumque in aliis celeriter, in aliis tardè. Pejus eſt, quod denſam cutem, & ſubpinguem, & ex toto glabram

bram fecit: ſed ea quæ ἀλωπεκία nominatur, ſub qualibet figura dilatatur, fit & in capillo, & in barba. Alopecia.

[1] —τὸ δ' ἄτερχον εἰσέτι καὶ νῦν [1] Callimach. hymn. in Dian.
Μεσσάτιον στέρνοιο μένει μέρος, ὡς ὅτε κόρσην
Φωτὸς ἐνιδρυνθεῖσα κόμην ἐπενείματ' ἀλώπηξ.

[2] *—ut pars nunc ea reſtet glabra, nec ultra* [2] *Vulcanus vertit.*
Setas producat; veluti damnoſa capillos
Cum caput eſt aggreſſa hominis populatur alopex.

[3] Id verò quod à ſerpentis ſimilitudine ὀφίασις appellatur, incipit ab occipitio, duorum digitorum latitudinem non excedit, ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. Ophiaſis. [3] *Celſ. cit.*

[4] *Quod ſolum formæ decus eſt, cecidere capilli,* [4] *Petron.*
Vernanteſque comas triſtis adedit hyems.
Nunc umbra nudata ſua jam tempora mœrent,
Areaque attritis nidet aduſta comis.

Hi affectus capillorum defectum reſpiciunt. In colore conſiſtit Canities. Canitiei cauſſa.

[5] Ariſtoteles in naturalibus quæſtionibus hoc excutit, cur magis caneſcant, qui unguento caput illinunt? an quod unguentum propter odores exſiccet, ſqualloreſque arefaciat. Squallor enim canitiem efficit. Nam ſive canities pilorum ſit ariditas, ſive caloris inopia, ſiccitate omnia marceſcunt. Quamobrem iis, qui pileo caput tegunt canities acceleratur, quia humor abſumitur alendo pilo deſtinatus. *Præterea* [5] *Athen.* 15, 13.

[6] *—miſerabile turpes* Tinea. [6] *Claudian. in Eutr.* 2.
Exedere caput tineæ: deſecta patebant
Intervalla comæ.

[7] Inter Hungariam & Pocutium regni Poloniæ provinciam, quæ compluribus fluviis ex montibus erumpentibus inter ſe diſtinctæ ſunt, morbus novus primum graſſari cœpit Anno cIↃ IↃ XCIX. unus & alter cirrus cum vicinis ſibi crinibus in ſe introrſum compli- Plicæ origo. [7] *Thuanus Hiſt.* 123.

complicatus ac denſus excreſcebat, ſine moleſtia
Symptomata. initio; poſtea ubi totum Poloniæ regnum pervaſit, majore cum cruciatu oſſa infringebat, laxabat artus, vertebras eorum infeſtabat, membra conglobans ac retorquens, ac gibbos poſtremo efficiens. tum pediculos fundebat, caputque verminante ubique peſte opplebat, ut purgari non poſſet. cincinnis illis deraſis humor & virus in corpus relabebatur, & affectos torquebat, caput, pedes, manus, juncturasque omnes exagitans. oculorum viſum adimebat, aut defluxiones ciebat. remediis uſitatis ægreſcebat malum, & in fœminas, præcipuè eas, quæ ſtatis temporibus non purgabantur, ſæviebat; inter viros maximè eos, qui Neapolitano morbo infecti fuerant, aut in liberos ab iis procreatos; eos item qui capitis porriginem medicamentis repercutientibus repreſſerant.

Natura. Cauſſam & naturam mali quærentibus, apparebat, adfinitatem id habere cum exhalatione fuliginoſa, ex qua naſcuntur crines; cum tinea & lue Neapolitana in oſſium cruciatu; cum phthiriaſi ob redundationem vermium; cum arthritide ob artuum dolorem; cum ſpaſmo contractione miſerabili membrorum. Ita de novo morbo cum Laurentius Staringelius academiæ Samoſcienſis rector ad Patavinæ academiæ medicos profeſſores ipſius Samoſcii juſſu ſcripſiſſet, Hercules Saxonia, cui id munus delegatum fuit, reſpondit; & non tunc primo natum morbum oſtendit. nam Jo. Georgii Schenckii teſtimonio conſtare, hunc morbum non novum aut Polonis peculiarem eſſe, ſed diu ante inter Helvetios per Alſatiam, Briſgoiam, Belgiique regiones ad Rhenum poſitas graſſatum eſſe, & in Germania ipſa & Hungaria, ſed rarius, conſpectum: & anno quidem cIↄ Iↄ LXIV. ita notum fuiſſe in Germania, ut jam antiquior exiſtimaretur. amplius confirmari Jo. Statleri obſervatione, qui Gaſparem, &c. cum

ob

ob impexam & inexplicabili pilorum contorsione horrificam planeque Gorgoneam barbam vitaretur, quidvis tamen potius se passurum respondisse, quam sua illa barba careret; siquidem iis qui eo malo tentarentur, persuasum fuisse, gravissima capitis morborum fomenta, veluti apoplexiæ, paralyseos, maniæ, ac pertinacis cephalalgiæ materiam, seu capillitio seu barba hujusmodi intricata alenda absumi. itaque summa religione cirros illos prorsus incultos servare, nec ferro præscindere aut pectere. Morbo autem jam tum aliud atq; aliud nomen factum. nam alios è vulgo pilorum contorsiones sive incuborum tricos vel cincinnos vocare; quod putent Incubos & Faunos noctu eosdem sugendo tractare. alios scrofarum plicas. apud Polonos clavum, sive ambiguo nomine hospitem dici, quod in Poloniam ex Roxolania venerit. sed Plicam aut Cirragram rectius appellari posse. Ejus porrò caussas, effectus, conditiones, remedia, copiose atque ex proposito Saxonia commentario explicat. Contra eum disputavit, & Plicam eandem cum Lue Venerea esse, ingeniosius quam verius libro peculiari probavit quidam; cui contrario dialogo ab homine Saxoniæ studioso responsum. Nomina.

Reliquos Capitis affectus in tres ordines ex affecta sede partimur; quorum alii ejus membranas, in quibus solis ut exquisitè sentientibus dolores fiunt; alii cerebri substantiam principis facultatis sedem; alii ejus meatus atque ductus, per quos animalis distribuitur spiritus, obsident.

Quod ad dolores; [1] Qui gravissimi ex his sint, discernere stultitia prope videri potest, cum suus cuique ad præsens quisque atrocissimus videatur. Et de hoc tamen judicavere avi experimento, asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vesicæ. Proximum stomachi; tertium eorum, qui capite Dolores gravissimi. [1] *Plin.* 25.3. Dolor capitis.

pite

pite dolent, non ob alios fere morte concita.

Caussæ. *Capitis dolor fit vel ab externis caussis, vel internis.*

Externæ. Externæ æstus, frigus, ictus, gravis odor, ventus, &c.

[1] Plautus Trucul. [1] *Nam mihi de vento miseræ condoluit caput.*

[2] Plin. 22.25. [3] Idem 23.8. [4] Id. 24.5. [5] Id. 23.1. [6] Id. 20.23. *Nonnulla item, quæ assumuntur,* capitis dolorem faciunt, [2] ervum, [3] nuces avellanæ, [4] cedri succus, [5] mustum, nuclei acinorum uvarum in vino, [6] cannabis caules plures sumpti, *& similia.*

Internæ. Continens. *Internæ caussæ dolorem capitis inferentes sunt humores, vapores, vel flatus, qui continuum solvere queunt. Hanc enim continui solutionem omnis doloris caussam continentem & proximam agnoscimus.*

Præservatio. [7] Herod. 3. Hist. 12. *Quomodo adversus exteriores injurias caput muniatur, audi Herodotum:* [7] Persarum capita adeò fragilia sunt, ut si velis ferire, vel solo calculo perforare possis: Ægyptiorum autem ita firma, ut ea vix ictu lapidis elidas. Cujus rei caussam hanc illi reddebant (facile mihi persuadentes) quod Ægyptii statim à pueris radere capita incipiunt, & os capitis ad solem redditur compactum. Quæ eadem caussa est non calvescendi. Nam ex omnibus hominibus paucissimos quis Ægyptios calvos videat. His igitur hoc caussæ est, cur robusta capita gestent. At Persis cur fragilia sint capita, id in caussa est, quod à principio assuefiunt operire capita, gestantes pilea tiarasque.

[8] Alex. ab Alex. 2. gen. dier. 19. [8] Hannibal, Divus Julius, Masinissa Numidarum rex, Hadrianus, Severus, caput aperiendi longa consuetudine tantum firmitatis adepti sunt, ut sive Sol esset, sive imber, sive frigidum tempestuosumque cœlum, etiam hyeme sæva & nivosa, aperto capite prodirent, iterque facerent, obdurato contra omnem aëris injuriam & inclementiam capite.

[9] Plin. 28.6. *Hinc* [9] capita aperiri aspectu magistratuum, non vene-

venerationis caussa (*hoc mavult* [1] *Rhodiginus*) jussere majores, sed, ut Varro author est, valetudinis, quoniam firmiora consuetudine ea fierent. [1] *3. Ant. L. 25.*

Lenita alvo, capitis dolori medetur venæ sectio.

[2] Ut dolorem capitis levares, sanguinem sæpe emisisti. [2] *Seneca Ep. 70.*

[3] Quidam caput dolens devinciunt, alii cervicalibus vestimentisque onerant. [3] *Cels.*

At [4] ex omnibus Cephalalgiæ remediis paratissimum erat vinculum capitis. [4] *Casaubon. in Athen. 15. Anim. 5.*

[5] Invenio & fascia mulieris alligato capite, dolores minui. [5] *Plin. 28. 7.*

[6] Porrum sectivum capitis dolores sanat, si in nare fundatur; dormiturisve, in aurem duobus succi cochlearibus, uno mellis. [6] *Plin. 20. 6.*

[7] Succus betæ nigræ capitis dolores veteres (*cephalæas vocant*) sedat, infusus iis. Succus albæ cum melle naribus inditus, caput purgat. [7] *Ibid. 8.*

Succus intyborum cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit.

[8] Cato crispam brassicam prodesse tradit capitis doloribus, crudam ex aceto & melle, coriandro, ruta, mentha, laseris radicula sumptam acetabulis duobus matutinò: tantamque esse vim, ut qui terat hæc, validiorem fieri se sentiat. [8] *Ibid. 9.*

[9] Semen nasturtii capitis dolores contrito & addito sinapi emendat. Rutæ sylvestris radix lenit capitis dolores pota cum vino, aut cum aceto & rosaceo illita. Si vero sit cephalæa, cum farina hordeacea & aceto. [9] *Ibid. 12.*

[10] Illinitur & mentastri recentis succus in capitis dolore. [10] *Ibid. 14.*

E pulegio corona, capitis dolores imposita dicitur levare. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum æstusque injuriam, & ab siti traditur: neque æstuare eos, qui duos è pulegio surculos impositos

auribus in Sole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto.

[1] Ibid. 17. [1] Gith, sive melanthion discutit capitis dolores illitum ex aceto, & infusum naribus.

Anisum dolores capitis levat suffitum naribus.

[2] Ibid. 18. [2] Semine papaveris trito in pastillos è lacte utuntur ad somnum: item ad capitis dolores cũ rosaceo.

[3] Ibid. 22. [3] Serpyllum sativum capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum rosaceo.

[4] Idem 21.20. [4] Melilotos capitis dolores lenit cum rosaceo: [5] ut
[5] Id. 22.20. & Heliotropii majoris succus.

[6] Id. 21.23. [6] Capitis doloribus prosunt anemonæ.

[7] Id. 22.21. [7] Capitis dolores corona ex adianto, & [8] ex spina
[8] Id. 24.12. alba, impos. sedat: & [9] [10] cypri flos cum aceto illitus.
[9] Id. 27.11. [8] Polenta capitis dolori illinitur, cum melle, aut
[10] Id. 23.5. aliqua refrigerante herba.

[9] Capitis dolorem ex hippoglossæ foliis imposita minuit.

[11] Id. 27.12. [11] In cap. dolore ex polygono sylvestri coronam imponunt.

[12] Id. 23. pr. [12] Cum polenta *quoque* capitis dolores mitigant
[13] Ib. 8. folia vitium & pampini: *ut &* [13] lauri tenera folia trita, cum rosaceo, aut cum irino.

[14] Ib. 7. [14] Mororum succus capitis dolores sedat: *ut &*
[15] Ib. 9. [15] myrti sylvestris semen in aceto & rosaceo tritum.

Quidam jubent impari numero baccas conterere, & calefacere.

[16] Id. 24.7. [16] Decoctum è lacryma lentisci capitis dolori cum polenta illinitur.

[17] Ibid. 10. [17] Sileris folia illita fronti, capitis dolores sedant.

[18] Ibid. 15. [18] Chamædaphnes semen rubens admistum foliis illinitur capitis doloribus recens.

[19] Ibid. 19. [19] Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti cõtra dolores adalligatur.

[20] Caput in dolore veratro, vel oleo, vel rosaceo
[20] Idem 25.11. cocto tritoque ungi convenit: peucedano ex oleo, vel

vel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus, qui plerunque ex dimidia parte (*hemicranias vocant*) capitis sentiuntur.

[1] Aeizoa capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. [1] *Ibid.* 13.

Aloë dolorem capitis sedat temporibus & fronti imposita ex aceto & rosaceo, dilutiorque infusa.

[2] Leporinus cinis cum oleo myrteo, capitis dolores sedat: item aqua pota, quæ è bovis, aut asini potu relicta est:& cornus cervini cinis illitus ex aceto, vel rosaceo, aut ex irino. [2] *Idem* 28.11.

[3] Matutino pascentis hirundinis caput præcisum, maxime luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, & pilos caninos panno adalligant, [3] *Idem* 29.6.

Diximus de Cephalalgia in genere; quod ad peculiarem attinet,

[4] Cupressi folia trita, capiti cum polenta imponuntur, si à sole doleat. [4] *Idem* 24.5.

Sic & [5] Intyborum succus cum rosaceo & aceto. [5] *Plin.* 20.8.

[6] Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos tenerique cauliculi viticis. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit. [6] *Idem* 24.9.

[7] Violæ crapulam & gravedines capitis impositis coronis olfactuve discutiunt. [7] *Idem* 21.19.

[8] Amygdalæ amaræ capitis dolori illinuntur, maximeque in febri, si ab ebrietate, ex aceto, & rosaceo, & aquæ sextario. [8] *Idem* 23.8.

[9] Et quemadmodum oculos sine capite curare non decet, *ita* neque sine reliquo corpore caput. *Quare in doloribus ab interiori caussa universalia particularibus præmittenda, & purgato toto corpore ad caput demum accedendum.* [9] *Plato Charmide.*

[10] Semen rosæ naribus subductum caput purgat. [10] *Plin.* 21.19.

[11] Iris naribus subducta sternutamenta movet, caputque purgat. Dolori capitis cum cotoneis malis [11] *Ibid.* 20.

aut strutheis illinitur. Crapulas quoque discutit.

Id.25.13. [1] Anagallidis succus caput purgat per nares infusus, ita ut deinde vino colluatur.

Id.34.12. [2] Purgat & caput Chalcanthum dilutum, ac naribus instillatum.

CAP. II.

Principis facultatis symptomata, eorum caussæ, signa, curationes.

Despientiæ nomina & etymon.

PRincipis facultatis animæ, quæ in cerebri substantia, tanquam in proprio domicilio residet, depravata functio est, Desipientia sive Delirium, παραφροσύνη Græcis & παράνοια dicta, quæ mentis est alienatio, unde & Amentia nuncupata: eodem modo quo Græca. Delirium est à [3] Deliro, *quod* est de recto recedo. lira autem est fossa recta, quæ contra agros tuendos ducitur, in quam uligo terræ decurrit. [4] Hinc Delirus, mente defectus, quod à recto ordine & quasi lira aberret. *Vel potius* ἀπὸ τοῦ ληρεῖν, *ineptire, quod à* λῆρος, *nugæ, ineptiæ. Cui etymo favet Gloss. vet.* Delerus, ληρῶν, παράληρος. *item* Delerat, ληρεῖ. Lirare, ineptire.

[3] *Nonius.*
[4] *Isid. lib. 10.*

Desipientiæ species.

Desipientia alia cum febre, alia sine febre existit. Quæ cum febre est, Phrenitis appellatur, si primarius est affectus; alioqui febris est symptoma.

Phreneseos etymon, & nomina.

[5] Quæ Græcis φρενῖτις dicitur, in omnibus veterum codicibus Phrenesis, & qui ea laborat, Phreneticus legitur, φρενοπλήξ. Non debet autem cuiquam aut mirum aut novum videri, in voce peregrina, quam veteres Latini sibi utendam sumerent, unam literam mutatam esse. Illi, quæ erat apud Græcos ὕλη, non sylvam, aut sulvam, sed silvam fecerunt, & plura similia. [6] Φρενῖτις verò ita potest dici τῶν φρενῶν νόσος, ut ἀρθρῖτις τῶν ἄρθρων, ac πλευρῖτις τῶν πλευρῶν. Quidni Sapientiæ morbus vel ægritudo rectè

[5] *Muret. com. in Senec. 1. de ira 13.*
[6] *Salmas. Epist. ad Beverovicium.*

recte dicatur [1] Plinio, ut lateris morbus, & articulorum Latinis consuevit, aut pleuritin, aut arthritin unica voce vocant Græci? Certe φρένες pro sapientiâ Græci iidem passim usurpant, unde φρενήρης sapiens ab illis nuncupatur, qui tamen & desipientem interdum sic vocare solent. Utriusque enim significationis χρῆσιν adnotant veteres Grammatici. [1] 7.51.

Phrenitidis caussa plerumque inflammatio membranarum cerebri, quandoque & septi transversi, [2] quod Græci appellaverunt phrenas. Phrenit. caussæ. [2] *Plin.* 11. 37.

[3] Signa lethalia in sapientiæ ægritudine, fimbriarum cura & stragulæ vestis plicaturæ, à somno moventium neglectus, præfandi humoris (*urinæ*) è corpore effluvium: in oculorum quidem & narium aspectu indubitata maximè, atque etiam supino assiduè cubitu: venarum inæquabili aut formicante percussu: quæque alia Hippocrati principi medicinæ observata sunt. Prognostica. [3] *Plin.* 7.51.

In Phrenesi nil somno utilius, nam
[4] *—fessos sopor irrigat artus.* Curatio. [4] *Virg.* 3. *Æn.*
Quare nisi sponte venit,
[5] *Sunt quoq; quæ faciant altos medicamina somnos,*
Victaque Lethæâ lumina nocte premant. [5] *Ovid.* 3. *de arte.*

Quæ aut intus exhibenda, aut foris bregmati seu temporibus applicanda:
[6] *Vique soporatam Stygia super utraque quassat*
Tempora, cunctantique natantia lumina solvit. [6] *Virg.* 5. *Æn.*

[7] Semen cucumeris auxiliatur phreneticis in lacte mulieris. [7] *Plin.* 20.2.

[8] Spondylium infunditur eorum capitibus: & [9] semen amerinæ in oleo decoctum: *item* [10] rutæ sylvestris succus ex aceto tritæ instillatur in tempora & cerebrum. [8] *Id.* 24.6. [9] *Ibid.* 9. [10] *Id.* 20.13.

[11] Phreneticis quoq; illinunt anisum recens cum polenta. [11] *Ibid.* 17.

[12] Prodest & phreneticis suffitu lana succida. [12] *Id.* 29.2.

[1] *Id.36.7.* [1] Quidam phreneticis adalligari jubent candicantem ophiten.

[2] *Id.20.6.* [2] Allium antiqui inſanientibus dabant crudum, Diocles phreneticis elixum.

Eſt feſtiva Phrenetici curatio & Lethargici in hoc Epigrammate:

[3] *1. Anthol.*

[3] Κοινῇ παρ κλισίῃ ληθαργικὸς ἠδὲ φρενοπλὴξ
Κείμενοι, ἀλλήλων νοῦσον ἀπεσκέδασαν.
Ἐξέθορε κλίνης γὰρ ὁ τολμήεις ὑπὸ λύσσης,
Καὶ τὸν ἀναίσθητον παντὸς ἔτυπτε μέλους.
Πληγαὶ δ' ἀμφοτέροις ἐγένοντ' ἄκος. αἷς ὁ μὲν αὐτῶν
Ἔγρετο, τὸν δ' ὕπνου πουλὺς ἔλειψε κόπος.

[4] *Roverius vertit.*

[4] *Communi in lecto lethargicus & furioſus*
Forte cubant, mire & pellit uterque malum.
Exilis è tepido ſubitò, lymphate, cubili,
Et ſocium multo verbere, ſæve, feris.
Sic ambos plagæ ſanarunt: queis vigil ille
Manſit, at hunc tandem ſopiit iſte labor.

Delirium febrem ſubſequens.

Delirii febrim conſequentis exemplum habemus in Abderitis.

[5] *Lucian. de conſcrib. hiſt.*

[5] His ajunt Lyſimacho jam regnante morbum hujuſmodi quendam incidiſſe, videlicet primum omnes in tota civitate febri correptos fuiſſe, eaque à primo ſtatim die valida, & continua. Circa ſeptimum autem diem, aliis multam ſanguinis è naribus fluxionem, aliis copioſum ſudorem obortum febrem ſolviſſe. Cæterum ridicula quædam perturbatio mentes illorum obſeſſit. Omnes enim ad tragœdiæ actionem permovebantur, & iambos recitabant, & vociferabantur. Plenaque erat civitas pallidis omnibus, macilentisque illis tragœdis, illudque ô tu Deorum, tu tyranne hominum Amor, aliaque magna voce clamantibus, idque perquam diu, donec hyems magno cum frigore oborta delirium ipſorum compeſcuit. Cauſſam verò ejus rei mihi videtur præbuiſſe tragœdus Archelaus, illo tem-

Curatio. Cauſſa.

pore celebris, qui media æſtate multo æſtu Andromedæ fabulam ipſis egit. Ita ut multi ex theatro redirent febricitantes, & ſequenti die mentibus everſi in eandem tragœdiam delaberentur, illorum memoriæ ſuaviter inhabitante Andromeda, ac Perſeo unà cum Meduſa ſingulorum animis adhuc obvolante.

Atque hæc quidem deſipientiæ in febre ſunt. Deſipientia porro ſine febre alia ſimplex eſt, alia melancholica. Deſipientiæ ſine febre cauſſa.

Simplex interdum fit ex cerebri inanitione, commotione, aut imbecillitate. [1] Ocimum quoq; Chryſippus graviter increpuit, & inſaniam facere. *Et Dioſcorides teſtatur* [2] Coriandrum largius ſumptum non ſine periculo tentare mentem. [1] *Plin.* 20.12. [2] 3.64.

[3] Ἤν γε μὲν ἐλόμενόν γε ποτὸν κορίοιο δυσαλθὲς
Ἀφραδέως δέπαεσσιν ἀπεχθομένοισι πάσῃ,
Οἱ μέν τ' ἀφροσύνῃ ἐμπλήγεες, οἷά τε μάργοι
Δήμια λαβράζουσι, παραπλῆγές τ' ἅτε βάκχαι
Ὀξὺ μέλος βοόωσιν ἀταρμύκτῳ φρένας οἴστρῳ. [3] *Nicander.*
Pernitioſa bibat Coriandri pocula ſi quis,
Neſcius admotis non cauta mente labellis,
Corripiet miſerum ſubito dementia, & urbe
Veſanus tota clamabit more furentum
Baccharum attonito commotus pectus ab œſtro.

[4] Quinetiam ex multa vini potatione naſci traditur, [5] capite nimirum ſanguinis vaporisque fervidioris copia incaleſcente *& celerius impulſo.* Unde rectè Stheneleus poëta: [4] *Hipp.* 7. *Aphor.* 7. [5] *Gal. in Com.*

[6] Οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνας ἀναβάλλει. [6] *apud Athen.* 10.7.
Sapientes etiam vinum ad amentiam impellit.

Hinc [7] Ariſtophanes & Homerus in eadem lance collocat iram, in qua inſaniam. *Et certè* [8] nihil aliud eſt ebrietas, quam voluntaria inſania. Extende in plures dies illum ebrium habitum: nũquid de furore dubitabis? Nunc quoque non eſt minor, ſed brevior. [7] *Idem* 1.9. [8] *Senec. Ep.* 83.

[1] *Plutarch. de garrul.* [2] *Cicer. 4. Tusc.* [3] *Sen. Ep. 18.*

Quare recte dicitur [1] insaniæ contubernalis ebrietas, comes ira. [2] An est quicquam similius insaniæ, quam ira? quam bene Ennius initium dixit insaniæ. [3] Delegabo tibi Epicurum, ab illo fiet numeratio. Immodica ira gignit insaniam. Quid est enim, quo non progrediatur eodem ira, quo furor? Itaque iratos propriè dicimus exisse de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente.

[4] *Persius Sat. 3.*

[4] *Nunc face supposita fervescit sanguis, & ira*
Scintillant oculi, dicisque facisque, quod ipse,
Non sani esse hominis, non sanus juret Orestes.
Inter desipientiæ caussas est etiam philtrum.

[5] *Plutarch. Lucull.*

[5] Corn. Nepos scribit Lucullo mentem motam, quod veneno esset à liberto Callisthene potionatus. Dedisse Callisthenem illi venenum, ut impensius ab eo diligeretur, quod amatorium existimabat esse: at ita id solvisse & alienasse mentem ejus, ut viventis etiam procuraret facultates frater.

[6] *Ovid. 3. de arte.*

[6] *Nec data profuerint pallentia philtra puellis,*
Philtra nocent animis vimque furoris habent.

[7] *Sueton. in vita.*

Ita etiam præter Lucretium, Corn. Gallum, [7] creditur Cajus Caligula potionatus à Cæsonia uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit.

[8] *Iuven. Sat. 9.*

[8] *— tamen hoc tolerabile, si non*
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit. —

[9] *Senec. Ep. 94.*

[9] Inter insaniam publicam, & hanc quæ medicis traditur, nihil interest: nisi quod hæc morbo laborat, illa opinionibus falsis. Altera caussas furoris traxit ex valetudine, altera animi mala valetudo est.

Curatio.

[10] *Plin. 20. 10.* [11] *Ibid. 21.* [12] *Id. 25. 5.* [13] *Id. 26. 11.*

[10] Sativorum bulborum semen antiqui bibendum insanientibus dabant: [11] succum quoque malvæ cyathis quaternis, [12] nigrum elleborum, [13] vettonicam,

[1] Lac muliebre potum peculiariter valet contra insaniam, quæ facta sit hyoscyami potu. [1] *Id.* 28.7.

Melancholica desipientia quadruplex, melancholia, mania, lycanthropia, & hydrophobia. Desipientia Melancholica.

Melancholia (à caussa efficiente, atro ac fæculento humore in cerebrum irrepente, dicta) Fernelio est mentis alienatio, cum metu & mœstitia. Melancholiæ etymon, & caussa.

Quo nomine incurrit reprehensionem Mercurialis; [2] nisi dicamus, *inquit,* Fernelium nomine mentis, ut Latinè loqueretur, intellexisse imaginationem. *Rectè tamen & propriè mentis voce usus nobis videtur Fern. pro principe animæ facultate, quæ & intelligentia à quibusdam vocatur, & nomine διανοίας à Græcis quandoque exprimitur. Ita Paulo* [3] *definitur,* Μελαγχολία, παραφροσύνη ἄνευ πυρετοῦ ἐπὶ μελαγχολικῷ μάλιστα χυμῷ γινομένη, κατειληφότι τὴν διάνοιαν. *Neque in versione vitavit vocem mentis Andernacus, cum ita transfert:* Melancholia mentis alienatio est sine febre, ex melancholico maximè humore nascens, qui mentem occupaverit. *Ita ex Paulo vetustiores Medici.*

[2] 1. *Tract.* 10.
[3] 3.14.

[4] In felle nigro insaniæ caussa homini. Hinc & in mores crimen bilis nomine. Adeò magnum est in hac parte virus, cum se fundit in animum. [4] *Plin.* 11.37.

Indubitata Hippocrati signa [5] mœstitia & metus. *Hinc Melancholici plerumque se* [6] fugæ solitudinique mandant. *Talis Bellerophon apud Homerum,* Signa. [5] 6. *Aph.* 23. [6] *Sallust. Catil.*

[7] Ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ Ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο, [7] *Iliad.* 7.
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

[8] *Qui miser in campis mœrens errabat Aleis,* [8] *Cicer.* 3. *Tusc.*
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Quidam multa & aliena cogitatione fingunt, [9] inani tractu phantasticæ motionis. Itaque Orestes in tragœdia hæc dicens, [9] *Plutarch.* 4. *de plac. Philos.* 12.

Ὦ μῆτερ, ἱκετεύω σε, μὴ 'πίσειέ μοι
Τὰς αἱματωπὰς καὶ δρακοντώδεις κόρας·

Αὗται γὰρ αὗται πλησίον θρώσκουσί μου,
O mater, obſecro te, ne incutias mihi
Has ſanguinolentas & colubrinas virgines,
Quæ pone me diſcurrunt, inquam, pone me,

tanquam in furore iſta dicit, neque videt quicquam, putat modo. Itaque Electra ei dicit:

Μένε ὦ ταλαίπωρ' ἀτρέμας σοῖς ἐν δεμνίοις,
Ὁρᾷς γὰρ οὐδὲν ὧν δοκεῖς σάφ' εἰδέναι.
Tuo quietus in lecto miſer mane,
Cernens eorum, quæ cernere putas, nihil.

Sed ut idem Tragicus:

[1] Euripid. Oreſte.

[1] Κἂν μὴ νοσῇς γὰρ, ἀλλὰ δοξάζῃς νοσεῖν,
Κάματος βροτοῖσιν ἀπορία τε γίνεται.
Quamvis deeſſet morbus, ipſa opinio
Morbi malum ingens atque ineluctabile eſt.

[2] Barlæus in Orat. de animæ admir.

[2] Hic ſe vitreum credit, metuitque ſibi ſollicitus ab aſtantibus. Ille ranas in ventre coaxantes ſe audire jurat. Alter ſe granum hordei eſſe arbitratur; timetque, ne gallinæ pabulum fiat. Eſt, qui montes ſibi incubantes ſentit, & ſub tanto onere dum gemit, jacet immobilis. Apud Trallianum muliercula, cum ſe digito totum orbem geſtare affirmaret, auſa non fuit illum inflectere, verita ne tota mundi machina laberetur.

Alii multa abſurda confusè atque perturbatè obloquuntur; alii ne loquendum quidem ſibi eſſe putant, ſed omnem vitam in taciturnitate tranſigendam. Ita [3] Niobe fingitur lapidea, propter æternum (credo) in luctu ſilentium.

[3] Cicer. 3. Tuſc.

Nec luctum modo, ut Niobe: ſed & amorem, externam cauſſam agnoſcit Melancholia. Sic videmus

[4] Terent. Eunuch.

[4] *— adeò hominem immutarier*
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe.

[5] Vives 2. de anima.

[5] Dictu mirum, eſſe quoſdam ſano ad omnia ingenio, præterquam ad aliquod unum, ut ille

[1] *— haud*

[1] — *haud ignobilis Argis,*
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor, plausorque theatro:
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes, &c.
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus,
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese; Pol me occidistis amici,
Non servastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

[1] *Horat. 2. Epist. 2.*

[2] Senetio fuit ingenii confusi ac turbulenti, qui cupiebat grandia dicere, adeò ut novissimo hujus rei morbo teneretur & rideretur. Nam & servos nolebat habere nisi grandes, & argentea vasa non nisi grandia. Credatis mihi velim non jocanti, eo pervenit insania ejus, ut calceos quoque majores sumeret, ficus non esset nisi mariscas. Concubinam ingentis staturæ habebat, omnia probabat grandia. Ei impositum est cognomentum, & vocari cœpit Senetio Grandior.

[2] *Seneca Suasor. 2.*

[3] Milesias virgines quodam tempore atrox animi & absurda incessit perturbatio. qua de caussa, incertum: nisi quod putabatur aëris temperies veneno infecta, & ad insaniam excitandam parata, mutationem istam animorum atque abalienationem effecisse. Subitò omnes mortis cupiditas, & ad vitam suspendio finiendam furiosus impetus egit. & multæ clam consecutæ sunt, quod volebant. Verba & lacrymæ parentum, amicorumque alloquia nihil agebant, sed sese interficiendis omnem ipsas custodientium industriam atque calliditatem vincebant. ita ut calamitas divinitus immissa, & remediis humanis videretur validior, donec quidam homo prudens legem promulgavit, quæ juberet omnes, quæ sibi suspendio mortem conscivissent, nudas per forum efferri. Hæc lex sancita non inhibuit

[3] *Plutarch. de virt. mul.*

modo,

modo, ſed & omninò abolevit illam, qua virgines laborabant, mortis cupiditatem.

[1] *Senec.Ep.*93.

[1] Quemadmodum *verò ſæpius* apud *tales* ſola præcepta non proſunt, ſic curationem adjuvant; & denunciatio & caſtigatio inſanos coërcuit. De illis inſanis loquor, quibus mens mota eſt, non erepta.

Melancholiæ curatio.

Melancholici ægre curationem admittunt, cum ſe ægrotare non putent.

[2] *Senec.Ep.*6.

[2] Quibuſdam ægris gratulatio fit, cum ſeipſi ægros eſſe ſenſerunt.

Et multis melancholia laborantibus

[3] *Senec.*

[3] *Pars ſanitatis, velle ſanari, fuit.*

Solitudinem, & vigilias fugiant. Nam

[4] *Tibull.*3.*El.*4.

[4] *— menti Deus utilis ægræ Somnus.*

[5] *Plin.*20.7.

Hinc [5] dantur melancholicis lactucæ candidæ copioſiores.

Deam etiam modice adhibeant Venerem. Ac quamvis

[6] *Ovid.* 1. *de Ponto* 11.

[6] *Non ſolet in mœſtos illa venire thoros,*

Divæ Thetidis tamen hoc eſt conſilium, mœſtum Achillem conſolantis:

[7] *Homer.Il.*24.

[7] Τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
Σὴν ἔδεαι κραδίην, μεμνημένος οὐδέ τι σίτου,
Οὔτ' εὐνῆς; ἀγαθὸν δὲ γυναικί περ ἐν φιλότητι
Μίσγεσθ'.
Fili mi, quamdiu lugens & dolens
Tuum exedis cor, memor neque cibi
Neque lecti? bonum autem fœminæ in amore
Miſceri.

[8] *Plin.*25.5.

[8] Nuper invenere diſſectis raphanis inſerere elleborum, rurſusque comprimere raphanos, ut tranſeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi poſt quatuor fere horas incipit. Totum opus ſeptenis peragitur horis. Medetur ita melancholicis, inſanientibus & aliis.

[9] *Senec.* 2. *de Benef.*35.

Sed quia [9] non omnes ſtultos curamus elleboro:

aliæ

alia quoque adhibenda. [1] Datur melancholicis serum lactis ad tertias partes decoctum, & sub dio refrigeratum. Bibitur autem efficacissime heminis per intervalla singulis diebus quinis: melius à potu gestari. [1] *Plin. 28.9.*

[2] Granum sesamæ datur in vino dulci ad detractiones, quantum tribus digitis capitur, miscentque ellebori albi unum & dimidium obolum, purgationem eam adhibentes. [2] *Idem 22.25.*

[3] Brassicam silvestrē mederi melancholicis Chrysippus autor est. [3] *Idem 20.9.*

[4] Acetum scillinum iis perquam utile: *item* [5] malvæ succus cyathis ternis tepidus. [4] *Idem 23.2.* [5] *Idem 20.21.*

[6] Melancholicos autem sanari, si ex corio chamæleontis herbæ succus bibatur, *quidam putant.* [6] *Idem 28.8.*

[7] Melancholicis fimum vituli in vino decoctum, remedio est. [7] *Ibid. 17.*

Hæc de Melancholia. Quod si magis exuratur humor ille melancholicus, fit atra bilis, indeque Mania. Mania. Caussa int.

[8] *—Atra bili percita est:*
Nulla res tam delirantes homines concinnat citò. [8] *Plaut. Amphitr.*

[9] Græci autem μανίαν unde appellent, non facile dixerim. eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quam illi. hanc enim insaniam, quæ juncta stultitiæ, patet latius, à furore disjungimus. Græci volunt illi quidem, sed parum valent verbo. quem nos furorem, μελαγχολίαν illi vocant: quasi verò atra bili solum mens, ac non sæpe vel iracundia graviore, vel timore, vel dolore moveatur. [9] *Cicero 3. Tusc.*

Vbi in Cicerone taxat Mercurialis, [10] quod furorem dixerit esse melancholiam, cum sit Mania. *Sed has voces, ut & μαίνεσθαι atque μελαγχολᾶν, animadverto apud Græcos sæpè confundi. Ac licet Hipp. & Gal. ea plerumque distinguant, & melancholiam pro eo morbo, quem jam descripsimus, & μανῆναι, ἐκμανῆναι, tantum in furioso delirio usurpent, tamen ipse Hipp.* [10] *1. Pract. 16.*

[1] 6. Aph. 21.

Hipp. [1] *μανίαν pro melancholia ponit, Galeno in Com. interprete. Et è contrario etiam Hippocrati μελαγχολικῶς ἐξιστάμενοι dicuntur, qui furiosa & vehementi mentis emotione percelluntur. in Prorrh. ubi scribit Gal. μελαγχολικὴν ἔκστασιν dici τὴν σφοδρὰν καὶ θηριώδη, id est melancholicam mentis emotionem vehementem & ferinam. Quæ etiam μελαγχολικὴ παραφροσύνη appellatur* [2] *Gal. & per μελαγχολικὰ παρακρούοντα exprimitur ibidem Hippocrati. Ad hæc & alia fortè respiciens Cicero, non distinxit melancholiam à maniæ voce. Quæ derivatur ab ἐμάνην, Aor. 2. verbi μαίνομαι, furo, insanio.*

[2] Comm. in 3. prorrh.

Maniæ caussæ externæ.

Maniam extrinsecus inferre possunt cibi pravitas, & potus intemperantia.

[3] Appian. de bello Parth.

[3] In exercitu Antonii extrema fame milites versi ad radices & olera, pauca inveniebant usitati generis: & quum cogerentur experiri, quæ nunquam gustaverant, primum inciderunt in herbam per Maniam ad mortem ducentem. quisquis enim hanc in cibo sumpserat, aliorum negotiorum ignarus & immemor, unum agebat: movebat & vertebat omnem lapidem, putans se rem valde seriam agere. ita totus campus repletus est effodientibus & transmoventibus lapides: tandem evomendo bilem moriebantur, quando etiam Vinum, quod solum erat remedio, defecerat.

[4] Herodot. 6. Hist. 34.

[4] Cum Scythis consuetudinem habuisse Cleomenem ajunt, atque ex eo nimiam didicisse potandi intemperantiam, seque ob id mania eum correptum arbitrari. *Nam rectè Pythagoras dixit,* [5] Ebrietatem Maniæ esse meditationem. *Imò ipsam*

[5] Stobæus Serm. 18.

[6] Chrysipp.

[6] Μικρὰν φασι μανίαν εἶναι τὴν μέθην.

Ebrietatem ferunt parvam maniam esse.

[7] Casaubon. Anim. in Athen. cit.

[7] Historia lepidissima quam ex Timæo Athenæus commemorat, de domo, quam temulenti juvenes in triremem versam credebant, inter paradoxa

doxa philosophorum, aut poëtarum figmenta censeri non debet. Est illa quidem mirabilis, sed quæ tamen non excedat fidem veri. Nam obruti vino homines, non solum duplices Thebas videre soliti, verum etiam quæ cernunt moveri omnia, & continuè agitari putant. Ratio & caussa ejus φαντασίας, est cerebri agitatio & perturbatio, quam patitur ab exhalationibus vini eò ascendentibus, exitumque frustra quærentibus. Cerebri igitur στροφὴ faciebat, ut triclinium commotum & στρεφόμενον videre putarent.

Historiam ipsam, quia lepida & mira, huc afferã:

[1] Juvenes quidam usque adeò mania dementati sunt, ebrietate ac vino æstuantes, ut in triremi navigare se crederent, horrenda tempestate in mari jactata: tantumq; è mentis potestate deciderunt, ut domus vasa omnia & stragula foras ejicerent velut in mare, navis, quam tempestas affligebat, ut illis videbatur, exonerandæ caussa, jussuque gubernatoris. Congregatis ad id spectaculum multis, ut projectam supellectilem diriperent, ne illorum quidem concursu tanta juvenum cessavit mania. Postridie verò profectis ad illas ædes prætoribus, inclinati juvenes adhuc nauseabundi iis, qui interrogabant, magistratibus responderunt, tempestate se vexatos, navem ut allevarent, sarcinas supervacuas in mare abjecisse: mirantibusque prætoribus tam attonitum illorum stuporem, unus ex iis qui major natu cæteris videbatur: Ego, inquit, viri Tritones, metu consternatus, sub infimo navis tabulato quam maximè licuit, abditus jacui. Perenni mentis alienationi judices cum ignovissent, objurgatos, ac monitos ne postea se vino ingurgitarent, dimiserunt: Illi verò se gratiam habituros professi, dixere, si portum attingerent, tempestatis periculo defuncti, ipsis qui servassent, & tam opportunè auspicatoque

[1] *Athen. 2. Deipn. 2.*

catoque

catoque sibi apparuissent, in publico cum marinis diis statuam dicaturos.

Maniæ causs. int. *Internam Maniæ caussam posuimus atram bilem.*

[1] *Virg. 8. Æn.*

[1] *Hic verò Alceidæ furiis exarserat atro*
Felle dolor.

Maniæ signa & sympt. *Maniæ symptomata præclare Prometheo vincto Æschyli expressit Io, ubi ita exclamat,*

[2] *Æschylus Prometh. vincto.*

[2] Ἐλελελελελεῦ,
Ὑπό μ' αὖ σφάκελος, καὶ φρενοπληγεῖς
Μανίαι θάλπουσ', οἴστρου δ' ἄρδις
Χρίει μ' ἄπυρος·
Καρδία δὲ φόβῳ φρένα λακτίζει.
Τροχοδινεῖται δ' ὄμμαθ' ἑλίγδην.
Ἔξω δὲ δρόμου φέρομαι, λύσσης
Πνεύματι μάργῳ, γλώσσης ἀκρατής.
Θολεροὶ δὲ λόγοι παίουσ' εἰκῆ
Στυγνῆς πρὸς κύμασιν ἄτης.
Heu, heu, heu, heu, heu,
Rursus me sideratio, & attoniti
Furores accendunt, œstrique stimulus
Pungit vehemens.
Cor vero metu animum percellit.
In orbem oculi rotantur.
Extra autem cursum rapior, rabiei
Impetu insano, linguæ impotens.
Confusæ autem voces allidunt temere
Acerbæ ad fluctus calamitatis.

Sic in Comœdia Romana:

[3] *Plaut. Capt.*

[3] *Hegio, fit quod ego tibi dixi: gliscit rabies, cave tibi, ardent oculi.*
Viden' tu illi maculari corpus maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

Prognostic. [4] *Plin. 7. 51.*

[4] Signum lethale in furoris morbo, risus *Sardonius.*

Curatio. [5] *Lucian. Abdic.*

[5] Est hoc omnium, quæ sunt in medicina, periculosissimum, hominibus hujusmodi mederi, & ad sic affe-

affectos accedere. Fit enim non rarò, ut exæstuante malo, rabiem in proximos emittant. Cumque multa sint facienda Medicis, præstruenda via potioni, præparandum corpus, quo facilius recipiat medicationem, totiusque corporis habitus curandus, inaniendo, extenuando, cibis idoneis alendo, ad quidvis utile movendo, somnos considerando, quietes ciendo: his in rebus alio morbo laborantes facile parent, at Maniaci, ob animi libertatem intractabiles sunt, gubernatu difficiles, & curatione vix expugnabiles.

[1] *Non potest hæc res ellebori jugero obtinerier.* [1] *Plaut. Menæch.*
Quare rectè præcipit Medicus,

Ad me face ut deferatur, ibi meo arbitratu potero curare hominem.

Elleborum potabit faxo aliquot viginti dies.

[2] Melampodis fama, divinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine invenisse tradunt, capras purgari pasto illo animadvertentem, datoq; lacte earum sanasse Prœtidas furentes. [2] *Plin. 25.5.*

Hujus generis est Lycanthropia, quando quis imaginatur se in lupum conversum. [3] *Sunt qui verè homines in lupos mutari, & postea humanam rursus formam assumere credunt. Quod in sociis Vlyssis à Circe restitutis agnovisse videri possit Horatius:* Lycanthropiæ essentia. [3] *Bodin. 2. Dæmon. 6. Spondan. in Hom. Od. 10.*

[4] *Setosa duris exuere pellibus* [4] *Epod. 17.*
Laboriosi remiges Vlyssei
Volente Circe membra: tunc mens & sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.

[5] Dicuntur Neuri semel quotannis singuli ad aliquot dies effici lupi, & rursus in pristinum habitum redire. quod tamen dicentes mihi non persuadent. [5] *Herodot. 4. Hist. 105.*

Nam [6] homines in lupos verti, rursumque restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis [6] *Plin. 8.22.*

comperimus. Unde tamen iſta vulgò infixa ſit fama in tantum, ut in maledictis verſipelles habeat, indicabitur. Euanthes tradit Arcadas ſcribere, ex gente Antæi cujuſdam ſorte familiæ lectum ad ſtagnum quoddam regionis ejus duci, veſtituque in quercu ſuſpenſo tranare, atque abire in deſerta, transfigurarique in lupum, & cum cæteris ejuſdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reverti ad idem ſtagnum: & cum tranaverit, effigiem recipere, ad priſtinum habitum addito novem annorum ſenio. Agriopas narrat Demænetum Parrhaſium in ſacrificio, quod Arcades Jovi Lyceo humana etiam tum hoſtia faciebant, immolati pueri exta deguſtaſſe, & in lupum ſe convertiſſe: eundem decimo anno reſtitutum athleticæ, certaſſe in pugilatu, victoremque Olympia reverſum.

[1] *Plaut. Amph.*

Nec [1] *verum eſt, quod olim eſt auditum*
Fabularier, mutatos Anticos in Arcadia homines;
Et ſævas belluas manſitaſſe, nec unquam denuo
Cognitos. (parentibus

Anima enim humana non poteſt informare corpus bruti, nec anima lupi vel aſini corpus hominis, cum qualibet forma certam ac ſibi convenienti modo diſpoſitam & peculiarem requirat materiam.

[2] *Iob. Fincel. 2. mirac.*

Quare conſiſtit tantum in depravata imaginatione. Sic [2] Patavii lupus ſibi videbatur agricola, anno cIↃ IↃ XLI. multosque in agris inſiliit, trucidavitque. Tandem non ſine multa difficultate captus, confidenter aſſeveravit ſe verum eſſe lupum, diſcrimen ſolum exiſtere in pelle cum pilis inverſa. Quapropter quidam omnem exuti humanitatem, vereque lupi truces, voraceſque, tibias, & ejus brachia gladio feriunt, amputantque, veritatem rei exploraturi: cognita verò hominis innocentia, eum chirurgis tradunt curandũ, ſed poſt dies non multos expiravit.

Hæc

Hæc Maniæ species Arabibus Chatrab dicitur, à bestiola, quæ irrequieto modo super aquas modo huc, modo illuc, absque ordine vagatur. Latini, ut quidam volunt, Tipulam vocant, insectum in palustribus locis frequens. Vulgo Græcis λυκανθρωπία appellatur, id est, hominis in lupum conversio. Alii Melancholiam, Maniam, sive Insaniam lupinam, quidam λυκάωνα. Quò etiam pertinent κυνανθρωπία, & γαλεανθρωπία, cum quis ex atræ bilis fuligine se credit in canem, vel felem mutatum. [1] Plinius & Edouardus scribunt, cerebrum ursi devoratum gignere imaginationes, quasi in ursum quis transmutatus sit. Id nostro hoc seculo cuidam Hispano nobili oblatum fuisse edendum traditur, qui per deserta ac montes vagabatur, se in ursum esse conversum phantasia vitiata ratus.

Lycanthrop. nomina.

Lycanthrop. caussa.

[1] *Wier. 3. de præst. Dæmon. 21.*

[2] Breslæ puella quædam, cum publicè spectaret à carnifice latronem capite truncari, territa in epilepsiam incidit, atque post, cum alia remedia non juvarent, nescio à quo persuasa, felis sanguinem loco medicamenti hausit: quo facto, puella felis naturam induit ex intervallo, & quod id animal in ædibus solet, id illa imitata est voce, saltu, gestu, cum mures in silentio venaretur, in angustissimis etiam, quibus posset, foraminibus. Alius suillo sanguine pastus, luto delectabatur ad fastidium usque.

[2] *Weinrich. de monstris 15.*

Exemplum hujus imaginariæ mutationis unum addam ex antiquitate. [3] Prœti & Stenobeæ, sive Antiopæ, secundum Homerum, filiæ, cum se Junoni in pulchritudine prætulissent, illa irata hunc errorem earum immisit mentibus, ut se vaccas putarent. Has Melampus postea purgasse perhibetur, *ut jam ex Plinio diximus.*

[3] *Servius in Virg. cit.*

[4] *Prœtides implerunt falsis mugitibus agros.*

[4] *Virgil. Ecl. 6.*

[5] Hydrophobia morbus novus statuitur, & primum innotuisse Asclepiadis ætate, *quæ & Ciceronis.*

[5] *Plutarch. 8. Probl. 9.*

Hydrophobiæ essentia. *Ὑδροφοβία, metus aquæ, symptoma est morsus rabiosi canis. Quia vero temperamentum ejus calidum & siccum, facile*

Caussa.

[1] Virgil. 3. Georg. [1] *Hinc canibus blandis rabies venit.*

[2] Lucan. 7. *Et ex* [2] spuma canum, quibus unda timori est, *propagatur.*

[3] Lucian. Philopseud. & Nigrino. [3] Ajunt *verò* non solum in rabiem verti, & aquam formidare, quoscunque rabidi canes momorderint: sed si quem homo morsus momorderit, eum quoque morsum non minus canino valiturum, illumque eodem modo formidaturum. Etenim cum morsu simul aliquid affectionis istius trāsit in alium, propagatur morbus, fitque insaniæ istius multiplex successio.

Caussam hujus timoris explicat Paulus Sileatiarius:

[4] 4. Anthol. [4] Ἀνέρα λυσσήεντι κυνὸς βεβολημένον ἰῷ,
Ὕδασι θηρείην εἰκόνα φασὶ βλέπειν.

[5] Rover. vertit. [5] *Si quem dira canis lymphato dente momordit,*
Creditur ille in aquis ora videre feræ.

Curatio. *Sed falsam esse, non semel observavi.*

[6] Surius comm. rer. in orbe gestar. [6] Anno cIɔ Iɔ xxxv. in ducatu VVirtenbergensi, caupo quidam hospitibus carnes porci, rabidi canis morsu infestati, edendas proposuit, parum hospitaliter. Ubi homines, ejus rei ignari, comederunt, mox versi in rabiem, mutuis se morsibus laceraverunt.

Difficilis admodum hujus affectus curatio: imò poëtæ [7] Medicina

[7] Ovid. 1. de Ponto 4. *Non formidatis auxiliatur aquis.*

[8] Plin. 29. 5. [8] In canis rabidi morsu tuetur à pavore aquæ capitis canini cinis illitus vulneri. Idem & iñ potione proficit. Aliqui & vermem è cadavere canino adalligavere. Est limus salivæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobon non patitur.

[9] Philostr. 6. de vit. 18. [9] Hoc quod Tarsi gessit Apollonius, tanquam memo-

memoria dignum decantatur. Rabiosus canis adolescentem obviam factum momordit: quo morsu in caninos mores deflexit adolescens. Latrabat enim, sedebatque veluti canis, & ceu quadrupes gradiebatur, manibus tanquam pedibus utens; jamque dies triginta hoc morbo laborabat. Veniens igitur Tarsum Apollonius, cum adolescentis infortunium agnovisset, civibus præcepit, ut canem, qui illum momorderat, inquirerent: illi verò nunquam se canem illum vidisse jurabant, quod extra civitatis muros deprehensus à cane fuisset adolescens, dum sese jaculando exerceret; nec postquam in morbum inciderat, ex eo scire potuerat quisquam, quæ forma, quæve statura canis fuisset. Paulùm igitur cunctatus Apollonius, O Damis, inquit, is canis albus est, & villosus, & custodiendis ovibus accommodatus. Stat autem tremebundus juxta fontem quendam: aquam enim & cupit & timet: ipsum autem ducito ad fluminis ripam, ubi palæstræ exercentur, hoc tantum ejus auribus immurmurans, quod à me vocatur. Paulò post canis à Damide tractus ad Apollonii pedes procubuit, ejulans, ceu qui supplices altaribus admoverentur: illum autem manibus mulcens Apollonius, penes ipsum adolescentem constituit, quem ex manu detinebat. Tunc ad eos, qui aderant, conversus, Ne vos, inquit, magnum arcanum lateat, sciatis animam Telephi Mysii in hunc puerum translatam esse, & fata ab ipso hoc exposcere. His dictis canem lambere morsum jussit, ut idem medicus esset, qui vulneris antea autor fuerat.

[1] *Vulnus Achilleo qua quondam fecerat hosti,*
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.

[1] *Ovid. 1. de rem.*

Quæ cum egisset, adolescens ad patrem conversus est: matrem recognovit: æquales quoque salutavit, nominavit, & haustam ex Cydno aquam bibit.

Neque verò canis curationem neglexit Apollonius: ſed pro illo ſanando fluvium precatus, in eum conjecit canem. Is vero fluvium ingreſſus, cum in eo natans aliquamdiu moratus eſſet, in ripa conſiſtens ululavit, quod rabioſi canes facere non conſueverunt, & auribus demiſſis caudam vibrabat, tanquam & ipſe ſeſe convaluiſſe agnoſceret. Medicamentum namque rabiei eſt aqua, ſi eam attingere rabioſus audeat.

Hinc merſio in mare, vel flumen vulgo probatur. Sed cavendum ne dum aqua ſanare volumus, gelida enecemus. Vti hyemali tempeſtate nonnullis accidiſſe novi, ſtolidæ hujus matris exemplo:

[1] Horat. 2. Sat. 3.

[1] *Iupiter ingentes qui das adimisque dolores,*
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit: illo
Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus, medicusve levarit
Ægrum ex præcipiti: mater delira necabit,
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.

[2] Plin. 8. 41. & 25. 2.

[2] Ad canis rabidi morſum unicum remedium oraculo quodam nuper repertum eſt, radix ſylveſtris roſæ, quæ Cynorrhodon appellatur.

Memoriæ abolitio.

[3] Plin. 7. 24.

Cauſſæ.

[3] Memoria neceſſarium maximè vitæ bonum. Nec aliud eſt æquè fragile in homine, morborum & caſus injurias atque etiam metus ſentiens, aliàs particulatim, aliàs univerſa. Ictus lapide oblitus eſt literas tantum. Ex præalto tecto lapſus, matris & affinium, propinquorumque cepit oblivionem. Alius ægrotus, ſervorum etiam: ſui verò nominis Meſſala Corvinus orator. Itaque ſæpe deficere tentat, ac meditatur, vel quieto corpore & valido. Somno quoque ſerpente computat, ut inanis mens quærat, ubi ſit loci.

[4] Lucr. 6.

[4] *Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum*
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.

Quidam

Quidam unius modo rei memoriam amittunt.

[1] Athenis vir quidam eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipuè inservierat, oblitus est. Dirum, malignumque vulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatis sensibus in eum potissimum locum, quo maximè lætabatur, acerbitate erupit, singularem doctrinam hominis pleno invidiæ funere efferendo. *[1] Val. Max. 1. 6.*

[2] Galactiten memoriam adimere dicunt. *[2] Plin. 27. 10.*

[3] In Bœotia ad Trophonium deum juxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter oblivionem affert, inde nominibus inventis, Μνήμης *scilicet,* & Λήθης. *[3] Idem 31-2.* Curatio.

[4] *Non ego si biberes securæ pocula Lethes,*
Excidere hæc credam pectore posse tuo. *[4] Ovid. 1. de Pont. 4.*

Lethe fingitur à Poëtis somni soror, quia somnus oblivionem inducit. Lucianus [5] *suam, quam fingit, Somni civitatem, circumfundit fluvio Lethe.* *[5] 2. ver. Hist.*

[6] *Quam juxta Lethes tacitus perlabitur amnis,*
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis. *[6] Lucan. 9.*

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies est: at [7] nonnaturalis oppleto fit cerebro, *ab halituoso quodam vapore, vel humore copioso. ille simpliciter Somnus, quasi sopnus à sopio, vel* ὕπνος, hic Sopor, κάρος, κάρωσις, κῶμα, καταφορά. *Plinius:* [8] Invenio etiamnum unum junci genus, quod euripicen vocant. hujus semine somnium allici, sed modum servandum, ne sopor fiat. Somni caussa. *[7] Arist. de somn. & vigil.* Soporis nomina. *[8] 21. 18.*

Præter humorem, aut vaporem illum cerebri ventriculos obstruentem longè diversæ alti soporis caussæ. Caussæ.

[9] E nigro papavere sopor gignitur scapo inciso, ut Diagoras suadet, cum turgescit; ut tollas, cum deflorescit hora diei sereni, hoc est, cum ros in eo exaruerit. Incidi jubent sub capite & calyce. Succus *[9] Plin. 20. 18.*

hic largus denſatur, & in paſtillos tritus in umbra ſiccatur, non vi ſoporifera modo, verum ſi copioſior hauriatur, etiam mortifera per ſomnum: opion vocant. Sic ſcimus interemptum Licinii Cecinnæ prætorii viri patrem in Hiſpania Bavili, cum valetudo impatibilis odium vitæ feciſſet: item pleroſq; alios.

Lethalem quoque ſoporem inducit morſus aſpidis. [1] *Sic* quaſi ſomno ſoluta interiit *Cleopatra Ægypti regina. Et* [2] Demetrius ab aſpide manum morſus, veluti dormitans ex vita migravit.

[1] *Florus* 4. *Hiſt.* 11.
[2] *Laërt. in vita.*

Idem præſtat carbonum vapor non ventilatus.

[3] Q. Catulus Cimbrici triumphi C. Mario particeps à ſenatu datus, ab hoc eodem Mario poſtea propter civiles diſſenſiones mori juſſus; recenti calce illito, multoque igni percalfacto cubiculo ſe incluſum peremit.

[3] *Valer. Max.* 9. 12. *Plut. Mario.*

Curatio.

Huic cauſſæ remedium præſcribit naturalis poëta:

[4] *Lucr.* 6.

[4] *Carbonumque gravis vis, atque odor inſinuatur*
Quam facilè in cerebrum, niſi aquam præcepimus ante,
Aut niſi membra prius pertexit frigida ſervus:
Aut ſit odor vini plagæ manabili mora.

Lethargi etymon, nomina.

Quod ſi forte humorem eum putredo invadens febrem accerſat, Lethargus excitabitur, à Sopore unius febris interventu diſtinctus. Dicitur autem Λήθαργος, *&* ληθαργία ἀπὸ λήθης ἀργῆς, *quaſi ſomnolenta & pigra rerum omnium oblivio. Latini iiſdem nominibus appellant, quibus & Veternus dicitur: quamvis Plinius in raphani medicinis Veternum à Lethargo diſtinxiſſe videatur. Hiſpanis vocatur* Modorra dormida, *quoniam phrenitidem* Modorran *ſine additione dicunt.*

Cauſſæ.

[5] E rebus externis ocimum inſaniam facit & lethargos.

[5] *Plin.* 20. 12.

[6] Recentes *quoque* uvæ gravedinem capiti, morbumque lethargicum faciunt.

[6] *Idem* 23. 1.

[1] Lethar-

[1] Lethargicos excitari labor est, hoc præstante (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Curatio. [1] *Id.* 26.11.

[2] Excitat *quoque* asini lichen, naribus illitus ex aceto: & caprini cornus nidor aut pilorum: jecur aprinum. Itaque & veternosis datur. [2] *Id.* 28.17.

[3] Verisimile Lethargum olfactoriis excitari, inter ea fortassis mustelæ testiculis inveteratis, aut jocinere usto. His quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile. [3] *Id.* 30.11.

[4] Castorea lethargicos odoris suffitu excitant: [4] *Id.* 32.3. [5] Sinapi *quoque* odore aceto misto, *ut &* [6] cœpe: [5] *Id.* 20.22. *item* [7] strombi in aceto putrefacti. [6] *Ibid.* 5. [7] *Id.* 32.10.

Urtica lethargicos expergiscit tactis cruribus, magisque fronte.

[8] Hunc ego volo de tuo ponte mittere pronum, [8] *Catull.* 17.
Si pote stolidum repente excitare veternum.

Commodius avarus ille excitatus, de quo alius poëta:

[9] Quondam lethargo grandi est oppressus: ut hæres [9] *Horat.* 2. *Sat.* 3.
Iam circum loculos, & claveis lætus, ovansque
Curreret: hunc medicus multum celer atque fidelis
Excitat hoc pacto. mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum. accedere plureis
Ad numerandũ: hominẽ sic erigit. addit & illud.
Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.
Men' vivo? ut vivas igitur, vigila.

[10] In lethargum vergentibus coagulo balænæ, aut vituli marini ad olfactum utuntur. Dederunt & rutæ succum ex aceto olfaciendum. [10] *Plin.* 32. 10.

[11] Raphani Lethargicis prosunt ex aceto aut sinapi sumpti. [11] *Id.* 20.4.

[12] Amygdalæ amaræ nuces cum amylo & menta lethargicis prosunt. [12] *Id.* 23.8.

Iisdem [13] Serpylli decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum rosaceo: *eosdem* [14] Pix odore emendat. [13] *Id.* 20.22. [14] *Id.* 24.7.

[1] *Ibid.* 9.
[2] *Athen.* 15.

12. Catoches, Catalepsios etyma. Nomina.

[1] Viticis semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia.

[2] Lethargicorum veterno prodest unguentum melinum.

[3] *Vtitur Cic.* 2. *Acad. quaest.*

Est & aliud Symptoma, quod Catoche, sive Catalepsis vocatur; illud à κατέχεσθαι, detineri, occupari; hoc à καταλαμβάνεσθαι, comprehendi, unde Comprehensio dici posset, nova significatione sed veteri [3] *voce. Nam qui hoc malo corripiuntur, in eodem statu, quo erant, quasi congelati permanent. Vulgo dicitur* Oppressio, Apprehensio, Detentio, *Lat. & Arabibus saepius Congelatio. Apud Averrh.* III. *Coll.* XLI. *Alcasia & Nabus. Rasi Stupiditas. Cal. Aurel.* II. *Acut.* X. *testatur, Hipp. & Dioclem appellasse ἀφωνίαν, Praxagoram* Comatoden, *& Antigonem ἀναυδίαν.*

Exempla.
[4] *Cardan.* 8. *de rer. var.* 43.

[4] Referunt, in Lemno, ubi insulae cornu dividitur, octo messores sub quercu coenantes, à fulmine percussos, atque exanimatos mansisse sub ea specie, qua discubuerant, ut unus comedere videretur, alter ori poculum manu admovere, alius bibere, cumque nigri omnes essent, imaginem statuarum totidem repraesentabant.

[5] *Appian.* 2. *de bell. civili.*

[5] Fertur Gomphis accidisse quiddam memorabile, repertos in officina medici mortuos senes nobiles viginti, humi jacentes cum calicibus, nullo affectos vulnere, similes ebriis, unum in sella sedentem ceu medicum potionem porrigentem aliis.

[6] *Rer. Scotic.* 50.

Indubitatum Catalepsios exemplum affert Buchananus, licet ipse Apoplexiam vocet: [6] In mediis scalis unus ascendentium, subito stupore, correptus, ita gradibus adhaesit, ut nec ipse ulla ratione divelli posset, & sequentibus viam praecluderet.

[7] *Plin.* 7. 53.

[7] M. Ofilius comoediarum histrio cum populo admodum placuisset natali die suo, conviviumque haberet, edita coena calidam potionem in pultario popo-

popoſcit, ſimulque perſonam ejus diei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam tranſtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubantium proximus tepeſcere potionem ammoneret.

Catalepſis nō poteſt melius exprimi, quam à Theoneſto factum. [1] Italiam petentes, *inquit*, cum alpes ſuperaſſemus, repente tanta vis nivium circiter horam primam decidit, ut paſſim milites veluti congelati moverentur, equites diſtenti & rigidi manebant equo ſuperſtite, qui omnes ſuo loco & ordine incedebāt: omnes enim veluti agglutinati ſuis equis, vix poterant avelli. Quod ſi equus aliquis obriguiſſet, perſtabat, & undique fixus in veſtigio manebat. [1] *lib. de Veterinaria.*

[2] Memoriæ proditum eſt, quoſdam arborum truncis non ſolum viventibus, ſed etiam colloquentibus ſimiles conſpectos, durante adhuc habitu, in quo mors quemque prehenderat: qui ut ſummo frigore obriguerant, ita accenſis ignibus tandem ſanitati reſtituti ſunt. [2] *Curtius 8. Hiſt.* Curatio.

CAP. III.

Motus, ſenſusque Symptomata. eorum cauſſæ, & curationes.

VErtigo eſt, qua omnia verti & circumagi videntur. unde & Græcis δῖνος, ἴλιγγος*: item* σκοτόδινος, σκότωμα, *&* σκοτωματικὸν πάθος *dicitur. Propriè* [3] Vertigo, quotieſcunque ventus conſurgit, & terram in circuitu movet. Sic & in vertice hominis arteriæ & venæ ventoſitatem ex reſoluta humectatione gignunt, & in oculis gyrum faciunt, unde & Vertigo nuncupata eſt. Vertiginis nomina. [3] *Iſidor. 4.7.* Cauſſa prox.

[4] Æræ granum minimum eſt in cortice aculeato. Cum eſt in pane, celerrimè vertigines facit. Cauſſa ext. [4] *Plin. 18.17.*

[5] Cuminum Æthiopicum ſativum datur ad vertiginem, tritum in aceto. Curatio. [5] *Idem 20.15.*

[1] Par-

1 *Id.* 21.30. [1] Parthenium ſicca cum melle & aceto impoſita, bilem detrahit atram. Ob hoc contra vertigines 2 *Id.* 33.2. utilis. *Sic &* [2] acetum ſcillinum; [3] ramenta ligni 3 *Id.* 34.2. lotos decocta in vino; [4] elleborus diſſectis raphanis 4 *Id.* 25.5. inſertus, *ut ſupra diximus*; [5] hippophæſtonis ſuc- 5 *Id.* 27.10. cus; [6] rhacoma; [7] caſtorea; [8] Samius lapis.
6 *Ibid.* 12.
7 *Id.* 32.3.
8 *Id.* 36.21.

9 *Id.* 20.14. [9] Dignior è pulegio corona vertigini, quam è roſis pronuntiata eſt.

10 *Ibid.* 17. [10] Aniſum vertigines à partu cum ſemine cucumeris & lini pari menſura ternum digitorum, vini albi tribus cyathis diſcutit.

Epilepſiæ nomina.

Epilepſia varia vario reſpectu à veteribus tributa fuere nomina. Græci enim μεγάλην νόσον, ἱερὰν, ἡρακλέιαν, παιδίων, ἐπιληψίαν, ἐλεφαντίασιν, ἔκλαμψιν *vocant. Latini* Morbum Comitialem, Caducum, Sonticum, Lunaticum, Morbum qui inſputatur. & ad Græcorum imitationem, Magnum, Sacrum, Herculeum, Puerorum, Epilepſiam, Fulgorem. Magnum *dixerunt, &* Sacrum, *quo ejus magnitudinem deſignarent.* ἱερὸν *enim magnitudinem* 11 *p.* 3.7. *ſignificat: unde &* Major morbus [11] *Celſo dictus. Alii verò alias rationes afferunt, vel quod divinus ſit morbus, & (ut inquit Cæl. Aurel.)* à Diis immiſſus in vindictam: *vel quod in capite ſiat, tanquam* 12 *in Apol.* *animæ loco ſacrato; vel (ut Apuleio* [12] *viſum)* quod animæ partem rationalem, quæ longe ſanctiſſima eſt, violet. *Alias quoque hujus nomenclaturæ ratio-* 13 *1. de Sign.* *nes videre eſt apud* [13] *Aretæum.* Herculeum, *aut* 14 *30. Probl. 1.* *quod eo Hercules laborarit, ut placet Ariſtoteli,* [14] *aut potius, ob* δυσκαταμάχητον, *inexpugnabilem ejus vim,* 15 *6. Epid. in fine.* *ut voluit Gal.* [15] Πάθος παιδικὸν, *&* νόσημα παιδίων *Hippocrati,* [16] *& inde Puerilis paſſio Cæl. Aurelia-* 16 *de aëre, aq. & locu.* *no, atque* Puerorum mater *Avicennæ, quod pueri frequenter eo corripiantur.* Epilepſiam ἀπὸ τοῦ ἐπιλαμβάνεσθαι, *quod ſubitò apprehendat, vel quod mentem ſenſusque omnes quaſi prehendat ac corripiat,*

Cæl.

*Cæl. Aur. Aut quod nonnulli existimarent Comitia-
les à dæmone apprehendi: aut à corripiendo sursum,
ut illud* ἐπὶ *morbi focum denotet.* Elephantiasin,
quod nullo remedio superari queat. Caducum, *à subi-
to casu.* Fulgorem, *quod haud aliter ac fulgure
subitaneo maximoque consternati ægri concidant.*
Contagiosum *vetustas credidit.* [1] *Hinc eo laboran-* [1] *Horat.*
tes fugiebant, & [2] ne familiam inficerent rus able- [2] *Apul. 1. A-*
gabant. [3] Despuimus *quoque* comitiales morbos, *pol.*
hoc est, contagia regerimus, [4] unde ratio nominis, [3] *Plin. 28. 4.*
[5] Morbus qui insputatur. *Cur Comitialem appella-* [4] *Mercurial.*
verint, explicat Serenus his versibus: *5. Var. Lect. 1.*
[5] *Plaut. Capt.*

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia justa recuset.
Sæpe etenim membris acri languore caducis,
Concilium populi labes horrenda diremit.

[6] *Alii*, non ideo Comitialem dici putant, quod [6] *Duret. in*
dirimerentur comitia, si quis repentè epilepsia cor- *Hipp. 2. Aph.*
riperetur: sed quod in concionibus maximè eluce- *45.*
scat epilepsia, & ea tum facile homines prehendan-
tur, idque propter metum, quo solent ii teneri, qui
in concionem prodeunt aliquid dicturi. In concio-
ne enim, inquiebat Alcibiades, esse aliquid divinum
videtur concionanti. *Lunaticum, quod ad Lunæ* φά-
σεις *sive conversiones excitetur.* [7] Si Luna malè fue- [7] *Firmic. 4.*
rit collocata, aut Spasticos, aut Lunaticos, aut Ca- *Mathes.*
ducos facit.

[8] *Ipse Deus memorat dubiæ per tempora Lunæ*
Conceptum talem, quem sæpe ruina profudit. [8] *Seren. Sam-*
Hinc hoc morbo correpti Græcis σεληνιακοὶ, *&* σελη- *monic.*
νιαζόμενοι *nuncupati. Iisdem etiam* ὑπαίτιοι. [9] *He-* [9] *Salmas. not.*
sychius: ἐπιλήπτῳ, ὑπαιτίῳ, δαιμονιζομένῳ. ὑπαίτιον *in Spartian.*
vocat, id est, caussarium, qui morbo comitiali vexa- *p. 20.*
tur. quem caducum & cadivum Latini recentiores
dixêre. nam cadivus est ἐπίληπτος, vel πτωτικός. à
cado, cadivus. ut à vaco, vacivus. à noceo, nocivus.

ὑπαίτιον autem vocat Heſychius eum, qui morbo comitiali laborat, quod is morbus Sonticus Latinis diceretur. Sonticus autem eſt αἴτιος, vel ὑπαίτιος. nam ſontes ſunt αἴτιοι, ὑπεύθυνοι. inſontes ἀναίτιοι. inde Sonticus morbus de Comitiali; & Sontici, vel ὑπαίτιοι Heſychio, qui illo morbo tentantur. Gloſſę veteres: Sonticus morbus, ἱερὰ νόσος. [1] Sonticum tamen morbum in XII. tabulis interpretantur eum, qui noceat. [2] Hiſpani Epilepſiam nuncupant *Gota coral*, quoniam ægrotantes ferunt in acceſſionis initio, cum thoracis motus vitiatur animali facultate non tranſmiſſa liberè, veluti guttam aquæ frigidæ à capite deſcendere in cor, cum tamen nihil aliud ſit, quod ſentiunt, præter impedimentum diſtentionis thoracis & refrigerii cordis. Arabes Alferelia dixerunt.

[1] *Turneb.* 10. *Adverſ.* 7.
[2] *Vega* 3.12.

Epilepſiæ eſſentia.

Epilepſia eſt totius corporis diſtentio crebra, qua homo ſubitò concidit, ſenſuum omnium atque mentis functionibus interceptis. [3] Animo autem videmus, animo cernimus: oculi, ceu vaſa quædam, viſibilem ejus partem accipiunt, atq; tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus viſu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante.

[3] *Plin.* 11.37.

Symptomata.

Concuſſione ex ore ſpumæ moventur: & alia fiunt, quæ eleganter proſequitur Lucretius:

[4] *Quinetiam ſubita vi morbi ſæpe coactus*
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu
Cōcidit; & ſpumas agit, ingemit, & tremit artus;
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat;
Inconſtanter & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi diſtracta per artus
Turbat agens animā: ſpumant, ut in æquore ſalſo
Ventorum validis ferviſcunt viribus undæ.
Exprimitur porro gemitus; quia membra dolore
Adficiuntur; & omnino, quod ſemina vocis

[4] *lib.* 3.

Eiciun-

Eiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
Quâ quasi consuerunt, & sunt munita viaï.
Desipientia fit, quia vis animi atque animaï
Conturbatur; &, ut docui, divisa seorsum
Disjectatur eodem illo distracta veneno.
Inde, ubi jam morbi se flexit caussa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor:
Tum quasi vacillans primum consurgit; & omnis
Paullatim redit in sensus, animamque receptat.

Fuit Epilepsia magnis aliquot viris familiaris, & ea [1] Julius Cæsar bis inter res gerendas correptus *est.* [2] Fertur *etiam* Cambyses, qui in præcipuos domesticorum insaniit, ab ipsis natalibus grandi laborasse morbo, quem quidam sacrum nominant: ut haud ab re fuerit, cujus corpus magna ęgritudine invalidũ esset, ejus ne mentem quidem sanam fuisse.

[1] *Sueton.*
[2] *Herodot. 3. Hist. 33.*

[3] Soli homines *Aristoteli* ex animalium genere Epileptici fiunt: *Plinio* [4] Coturnices comitialem morbum despui suetum, solæ animalium sentiunt, præter hominem: *addit Plutarch.* capras: eas, & oves [5] *Hippocr.* equos *Absyrtus: alii* [6] accipitres & gracculos; *alii* [7] canes & feles.

[3] *Probl.*
[4] *20.23.*
[5] *de morb. sacr.*
[6] *Brod. 3. Misc. 23.*
[7] *Rhodig. 6. Ant. Lect. 9.*

Epilepticorum circuitus non idem in omnibus, sed quandoq; tardior esse potest. Hinc Legislator: [8] Quando quis servum vendidit phrenesi, vel calculo, vel stranguria, vel eo morbo, quem sacrum appellant, aut alia quavis plurimis occulta & longa & ægrè sanabili corporis sive mentis ægritudine laborantem, si medicus aut gymnasticus emit, reddere non liceat. Sed nec etiam quando venditor emptori cuivis veritatem prædixerit. Sin autem artifex aliquis hujusmodi rerum peritus, ignaro & rudi cuipiam tale aliquid vendidit, qui emit, intra sex menses in aliis, in morbo verò sacro usq; ad annum integrum reddere possit.

[8] *Plato 11. de Leg.*

[9] Gagates *autem* lapis deprehendit sonticum mor-

[9] *Plin. 19.36.*

[1] *Idem* 8.32. morbum suffitus. & [1] utrislibet cervi cornibus accensis, odore comitiales morbi deprehenduntur: *ut* & sulphuris nidore, ac bituminis.

[2] *Plutarch. quæst. Rom.* Epilepsiæ caussa proxima. [2] Epilepsiæ caussam *proximam & continentem* tradunt esse angustiam meatuum, per quos spiritus fertur, ob quam is sæpè intercipitur: pro argumento usurpant vocis tenuitatem. Ita capræ huic malo obnoxiæ, & homines eo correpti exilem vocem edunt balatui similem.

Antecedens. [3] *Plato Timæo.* *Caussa antecedens, quæ angustiam illam infert, plerumque pituita alba atræ bili mixta.* [3] Alba verò pituita, propter ampullarum spiritum intus inclusa difficilis, ad exteriorem cutem delapsa, mitior, sed corpus variis sordibus aspergit, albisque inficit maculis, atque morbos alios ejusmodi generat. Atræ verò bili permixta, cum divinissimos capitis meatus illabitur, dissipare eos solet atque turbare. Si dormientibus id contingat, mitior: sin vigilantibus, expulsu difficilior. Cum verò sacræ naturæ languor hic sit, haud ab re sacer morbus est appellatus.

Externa. [4] *Plin.* 20.11. *Inter externas causas refertur apium: &* [4] in puerperiis ab eo cibo comitiales fieri, qui ubera hauriunt. *Illud tamen in hoc affectu laudat Galenus.*

[5] *Plutarch. ad princ. indoct.* [5] Epileptici, si in frigore versentur, vertigine corripiuntur, & agitatione morbum arguente.

[6] *Senec. 3. de ira* 10. [6] Qui Comitiali vitio solent corripi, jam adventare valetudinem intelligunt, si calor summa deseruit, & incertum lumen, nervorumque trepidatio est, si memoria sublabitur, caputque versatur. Solitis itaque remediis incipientem casum occupant, & odore gustuque, quicquid est, quod alienat animos, repellitur, aut fomentis contra frigus rigoremque pugnatur: aut si parum medicina profecit, vitaverunt turbam & sine teste ceciderunt. Proderit morbum suum nosse, & vires ejus, antequam spatientur, opprimere.

Quare

Quare [1] Comitiali morbo, melancholia, aut podagra detentorum filiis exercitationes, victus rationem, & medicamenta necessariò accommodamus, non quod ægrotent, sed ne hoc fiat. Ita enim magnum malum exiguo semine dissipando avertimus.

Præservatio.
[1] *Plutarch. de his qui serò &c.*

Ita [2] Julius Cæsar comitiali morbo obnoxius imbecillitatis medicinam quæsivit militiam, indefatigatis itineribus, tenui victu, & tectum non subeundo resistens ægritudini, corpusque adversus injuriam validum custodiens.

[2] *Idem in vita.*

[3] Anisum recens cum polenta illinunt infantibus comitiale vitium aut contractiones sentientibus. Pythagoras quidem negat corripi vitio comitiali in manu habentes.

[3] *Plin. 20.17.*

[4] Res odoratæ prostratos comitiali morbo excitant quidem, non tamen morbo liberant: *quare & alia adhibenda.*

Curatio.
[4] *Plutarch. de Ira.*

[5] Credunt comitialem morbum sanare, si quis allio in cibo utatur ac potione. [5] *Plin. 20.6.*

[6] Dederunt & comitialibus bibendum rutæ decoctæ succum in cyathis quatuor ante accessiones, quarum frigus intolerabile est: alsiosisque crudam in cibo. [6] *Ibid. 13.*

[7] Pulegium comitialibus in aceto datur cyathi mensura. [7] *Ibid. 14.*

[8] Piperitis contra morbos comitiales bibitur. [8] *Ibid. 17.*

[9] Heraclion tunditur in pila comitialibus morbis, acetabuli mensura in vino albo. [9] *Ibid. 19.*

[10] Portulaca comitialibus cibo vel potu prodest: *ut &* [11] malva. [10] *Ibid. 20.* [11] *Ibid. 21.*

[12] Id quod purpureum est ex violis, comitialibus medetur, maximè pueris in aqua potum. [12] *Idem 21.19.*

[13] Anthyllion bibitur in comitiali morbo, cum melle & aceto, quatuor drachmis; [14] Laser in vino; [15] Vitis albæ radix decocta; [16] ligni Lotos ramenta in

[13] *Ibid. 29.*
[14] *Id. 22.23.*
[15] *Id. 23.1.*
[16] *Idem 24.2.*

[1] *Id.*23.2. in vino.' [1] Acetum scillinum comitialibus perqu utile: *ut &* [2] populi nigræ semen ex aceto.

[2] *Id.*24.8.

[3] *Id.*25.5. [3] Drusum constat candido elleboro liberatu comitiali morbo in Anticyra insula. Ibi enim tissimè sumitur, quoniam sesamoides admisce Italia veratrum vocat.

[4] *Id.*26.11. [4] Comitiales sanant panacis radices potæ cu coagulo vituli marini, ita ut sint panacis tres part

[5] *Id.*27.4. [5] Anonidis radix comitialibus datur in oxym lite decocta ad dimidias.

[6] *Id.*28.4. [6] Sanguine ipsius hominis, ex quacunque par emisso, efficacissimè ora illini tradunt comiti morbo lapsorum.

[7] *Ibid.*16. [7] Comitiali morbo testes ursinos edisse prode vel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqu item aprinam urinam & ex aceto mulso: efficaciu quæ inaruerit in vesica sua. Dantur & suum testicu inveterati tritique in suis lacte, præcedente vini ab tinentia, & sequente continuis diebus. Dantur leporis sale custoditi pulmones, cum thuris tert parte, in vino albo, per dies xxx. Item coagula eju dem. Asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatur prius in foliis, semuncia per dies: vel ungularur ejus cinis cochlearibus binis toto mense potus. Iter testes sale asservati, & aspersi potioni, in asinorun maximè lacte, vel ex aqua. Membrana partus ea rum, præcipuè si marem pepererint, olfactata ac cedente morbo comitialium, resistit. Sunt qui è ma re nigroque cor edendum cum pane sub dio prim aut secunda luna præcipiant. Alii carnem, aliqu sanguinem aceto dilutum per dies XL. bibendum Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis mi scent, eademque potione & lymphaticis medentur Comitialibus datur & lactis equini potus, lichenque in aceto mulso bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, ut volunt Magi. Sevum ea-

rum

rum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potũ verò sub limine ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus vel cervini usti nidor.

[1] Cerebrum capræ Magi per anulum aureum trajectum, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, cæterosque infantium morbos. [1] *Ibid.* 19.

[2] Quidam mustelæ cineres dant quotidie in potu. [2] *Id.* 30.4.

[3] Utilissimum comitialibus morbis œsypum cum myrrhæ momento & vini cyathis duobus dilutum, magnitudine nucis avellanæ, à balineo potum. [3] *Ibid.* 10.

[4] Testudinis sanguis adversus comitiales morbos manditur cum polenta. [4] *Id.* 32.4.

[5] Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant lapidem Samium; *item* [6] castorea. [5] *Id.* 36.21. [6] *Id.* 32.3.

Quinetiam inspuendo curari creditur, non modo arceri. unde apud Comicum:

[7] Et illic isti qui sputatur morbus interdum venit, &c. [7] *Plaut. Capt.*
(sputarier?
Et eum morbum mihi esse, ut qui me opus sit in-
H. Ne verere, multos iste morbus homines macerat,
Quibus insputari saluti fuit, atque aliis profuit.

[8] Artemon calvaria interfecti, neq; cremati, propinavit aquam è fonte noctu comitialibus morbis. [8] *Plin.* 28.1.

[9] Clavum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali, absolutorium ejus mali dicitur. [9] *Ibid.* 6.

Incubus est gravis corporis oppressio & nocturna suffocatio, respirationem offendens vocemque intercipiens. Hinc Latinis ab incubando, ut Græcis ἐφιάλτης, *ab* ἐφάλλεσθαι, *id est, insiliendo, &* ἐπιβολή, *aggressio vel invasio dicitur: cum qui malo hoc corripiuntur, se ab aliquo incumbente premi somnient. Hinc &* πνιγάμονα, *Themison* πνιγαλίωνα, *alii* πνιγμὸν ἐνύπνιον, *Diosc.* πνιγμοὺς ἐνυπνίων *nominarunt, quod* Incubi essentia. Nomina.

hoc affectu laborantes in somno suffocari videantur. [1] 25.4. *Plinius* Strangulationes nocturnas, [1] Faunorum in quiete ludibria, & [2] nocturnam lymphationem *appellat. Sed an sint Dæmones incubi & succubi, vide* [2] 34.15. [3] 16. de rer. var. 93. [4] 2. Dæmonom. 7. [5] 2. Disquis. Magic. 15. [3] *Cardanum*, [4] *Bodinum*, [5] *Delrio & alios.* [6] *Cæl. Aur.* [6] Sed hunc morbum neque Deum, neque Semideum, sed Epilepsiæ tentationem, id est, prælludium esse, Soranus probavit. [7] *Suidas.* [7] Posterioribus Græcis Babytycarius, & *Hispanis* Lapedisilla *dicitur: nobis* De Nacht-merry.

Symptomata.

Incubum eleganter describit poëta:

[8] *Virgil. 12. Æn.*

[8] *Ac veluti in somnis oculos ubi languida pressit*
Nocte quies, nequicquam avidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox, aut verba sequuntur.

Apoplexiæ nomina. Essentia.

Ἀποπληξία, ἀπόπληξις, & ἀποπληκτικὸν νόσημα, ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν *nominatur, quod qui eo morbo corripitur, velut ictu fulminis aut sydere percussus, repentè corruat, unde Syderatio Scribonio Largo, & Syderati, qui hoc malo perculsi. Ictus fulminis Celso, Ictus Sanguinis Eutropio, & Sexto Victori;* [9] per quem scilicet impetu ruentis sanguinis & vitales vias obstruentis momento quis eripitur & suffocatur. *Celso dicitur* Morbus attonitus, & Attoniti, quorum corpus & mens stupet. *Idem suo tempore* Paralysin etiam hunc affectũ appellatum [10] *tradit.*

Caussa. [9] *Salmas. not. in Capitolin. p. 87.*

[10] 3.26.

Prognosticum.

Solet plerumque lethalis esse.

[11] *Paul. Diac. 11.*

[11] Valentinianus dum Quadorum legationi responderet, subitò effusione sanguinis, quæ Græcis Apoplexis vocatur, voce amissa, sensu integer, expiravit.

[12] *Eutrop. 8.*

[12] Verus Antoninus dum cum fratre in vehiculo veheretur, subito sanguine ictus est casu morbi, quem Græci Apoplexin vocant.

In sanguinea Apoplexia bonum, sed anceps remedium

dium Venæ ſectio, quæ etiam adhibita in Lucio Vero:
[1] Subitò in vehiculo morbo, quem Apoplexin vocant, correptus Lucius, depoſitus è vehiculo, detracto ſanguine Altinum perductus, quum triduum mutus vixiſſet, apud Altinum periit. [1] *Capitolin. in Vero.*

Tardius quandoque ad ſe redeunt, quare non citò ſepulturæ mandandi Apoplectico malo percuſſi. Nam [2] Joannes Scotus apoplexia correptus, nimis feſtinato funere, pro mortuo tumulatus, quum redeunte vita ſerò morbi impetum natura diſcuteret, fruſtra ad petendam opem, miſerabili mugitu edito, pulſatoque diu ſepulchri lapide, eliſo tandem capite periit. [2] *Iovius 6. Elog.*

Paralyſeos eſſentia. Nomina.

Apoplexia niſi interimat, ſolet ferè in Paralyſin terminari, quæ partis eſt reſolutio, uti Apoplexia totius corporis, ſine motu, & ſenſu: quam vocem etiam Hipp. ad peculiarem paralyſin tranſtulit. Dicitur autem Παράλυσις, ἀπὸ τοῦ παραλύεσθαι, *id eſt, reſolvi. Eadem &* πάρεσις, παραπληγία, παραπληξία; *&* ἡμιπληγία, *quando omnia unius lateris membra reſolvuntur.*

Cauſſa.

Paralyſin quandoque infert ebrietas. Ita [3] Lacydes philoſophus mortuus eſt ex paralyſi: quam ex immodica potatione contraxerat. *Cui eo nomine his verſibus parentatum:* [3] *Laërt. 4.*

Καὶ σέο, Λακύδη, φάτιν ἔκλυον, ὡς ἄρα καὶ σὺ
    Βάκχον ἑλὼν, ἀΐδην ποσὶν ἔσυρες ἄκροις.
Ἦ σαφὲς ἦν, Διόνυσος, ὅταν πολὺς ἐς δέμας ἔλθοι,
    Λῦσε μέλη. διὸ δὴ μήτι Λυαῖος ἔφυ.

Fama eſt, Lacyde, pedibus quod traxeris atras
    Exceptum Bacchum Ditis aduſque fores.
Scilicet hoc verum eſt, penetrat quum corpora, Bacchum
    Solvere membra, ideò non ſatus ille fuit.

Præſervatio.

[4] Paralyſin caventibus pinguia glirium decoctorum & ſoricum utiliſſima tradunt eſſe. [4] *Plin. 30. 10.*

Curatio.
[1] Plin.20.3. [1] Colocynthis infusa clysteribus paralysi medetur.
[2] Ibid.9. [2] Erasistrati schola clamat, brassica nihil esse utilius stomacho nervisque, ideò & paralyticis & tremulis dari jubet.

[3] Idem.24.11. [3] Rubia, qua tinguntur lanæ, pellesque perficiuntur, in medicina sanat ischiadicos & paralyticos, ita ut bibentes laventur quotidie: [4] Medetur paralyticis elleborum nigrum, [5] mulsum, [6] vettonica, iberis, [7] absinthium, [8] hippophæstonis succus, [9] castoreum.
[4] Id.25.5.
[5] Id.22.24.
[6] Id.26.11.
[7] Id.27.7.
[8] Ibid.10.
[9] Id.32.3.
[10] Ibid.4.

[10] Testudinum in cœno & paludibus viventium evulsæ carnes coquuntur in aquæ congio, sale modicè addito: ita decoctarum ad tertias partes succus, paralysin & articularios morbos sentientibus bibitur.

[11] Id.24.7. *Extrinsecus* [11] liquida pice perunguntur ad spasmos, paralyses, nervorum dolores.

Stupor. ejus caussa.

Est & quum imperfecta paralysi sensus motusve torpet & hebescit, hic propriè Stupor appellatur.

Hunc Narcissus inducit, nervis inimicus, à narce, *id est, stupore* dictus, non à fabuloso puero.

Torpedo.
[12] Idem.32.1. *Idem præstare dicitur* [12] Torpedo: etiam procul & è longinquo, vel si hasta virgave attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpescere, quamlibet ad cursum veloces alligari pedes.

[13] Claudian. 3. Epigr.14.

[13] *Quis non indomitam miræ torpedinis artem*
Audiit, & merito signatas nomine vires?
Illa quidem mollis, segnique obnixa natatu
Reptat & attritis vix languida serpit arenis.
Sed latus armavit gelido natura veneno,
Et frigus, quo cuncta rigent, armata medullis
Miscuit, & proprias hyemes per viscera duxit &c.
Et meminit captiva sui, longeque per undas
Pigra venenatis effundit flamina venis.
Per setam vis alta meat, &c.
Victricemque ligat concreto sanguine dextram.

[1] Vetto-

[1] Vettonica torpentibus membris prodest: & [2] torpentes membrorum partes corroborat cerri decoctum fotu.

Curatio.
[1] Plin. 26. 11.
[2] Id. 24. 4.

Cicuta.

[3] Ejus qui cicutam bibit, cruribus ingruit gravitas; denique extinctio caloris & concretio eum sensu spoliat.

[3] Plutarch. de his qui sero &c.

Sic [4] Socrates hausta cicuta, quum inter deambulandum, crura jam gravari sentiret, jacuit resupinus: sic enim, qui venenum præbuit, jusserat. Qui paulo post eum tangens, pedes & crura consideravit. Deinde gravius comprimens pedem ejus, quæsivit, an sentiret? negavit Socrates. Ille rursus pressit tibias, ostenditque nobis frigere eas atque rigere. Et ipse attigit rursus, aitque, quum ad cor attingeret, tunc esse decessurum.

[4] Plato Phædro.

Remedium.

Cicutæ vinum pro remedio est.

[5] Lacedæmone Minervæ templum repertum est compilatum, intusque jacens inanis lagena. ea de re cum inter multos qui accurrerant, disquireretur: quidam è corona hominum, Si vultis audire, inquit, ego vobis exponam, quid mihi in mentem venerit de hac lagena. existimo sacrilegos rem aggressos ita periculosam, prius cicutam bibisse, ac vinum secum attulisse; ut si fallerent, epoto mero vim veneni diluerent, incolumesque discederent: sin verò deprehenderentur, ante tormenta facili & doloris vacua morte decederent. Hæc illo fato, res tam intricata ac perplexa, visa fuit non suspicantis aliquid tale, sed scientis. Itaque circumfusi homini, alius aliunde cœperunt interrogare, quisnam esset, cuive notus, & unde ista haberet cognita. denique hoc modo examinatus, confessus est, se unum de istis esse sacrilegis.

[5] Plutarch. de garrul.

Convulsionis nomina.

Σπασμὸς, ut notat [6] *Galenus*, sive Convulsio, ipso nomine planè declarat, quam hyparxin, quamque naturam habeat. [7] *Celso* nervorum rigor, & disten-

[6] Com. in 6. Aphor. 39.
[7] 2. 7.

tio *dicitur*, ſed ambigua, *ut vult Hollerius*, appellatione *cum paralyſi, cum diſtentio & contractionem & extenſionem ſignificet. Aureliano* conductio & diſtentio. *Nobis* Cramp, à crimpen, *id eſt, contrahi, corrugari. Id fieri ſolet humore abſumpto ex ariditate; Græcis* κράμβος *eſt aridus, ſiccus. Ita & Gallis* σπασμὸς φυσώδης, crampe *nuncupatur.*

Definitio.

Convulſio eſt nervorum muſculorumque ſuam originem verſus, præter voluntatem perpetua contractio.

[1] Seneca 2. de ira 15.

[1] Ægros ſcimus nervos eſſe, ubi invitis nobis moventur.

Differentiæ.

Hic affectus interdum totum corpus, interdum partes infeſtat. Quæ totius eſt corporis, id adeò arctè occupat, ut flecti haud poſſit: quumque corpus in priora curvatur, emproſthotonos eſt; quum in poſteriora, opiſthotonos; quum æquali robore in utramque partem, tetanos: quæ nomina ſolent etiam ſolius cervicis muſculis accommodari. Hujus cauſſam & vitium in ſpinæ initio contineri extra controverſiam eſt. Iam verò partis convulſio fit eo nervo aut muſculo affecto, qui partis motioni deſtinatus eſt. Ita fit convulſio in labris, quam riſum Sardonium dicunt, à [2] Sardonia herba, ranunculi ſpecie, quæ in cibis potuve mentis alienationem concinnat, & cum labrorum contractione convulſionem facit ridentis ſpecie. *Hæc propterea* herba ſcelerata *dicitur Apuleio de plant. & copioſe in Sardinia naſcitur. Herbæ hujus mentionem quoque fecit Pauſan.* eamque ſelino, id eſt, apio ſimilem *dicit*, ac mortem cum riſus ſpecie afferre: indeq; Homerum ac poſteros [3] σαρδάνιον γέλωτα, & σαρδώνιον nuncupaſſe: *pro quo ſcribitur &* σαρδιανὸς γέλως *apud Plutarch. &* σάρδιος γέλως *apud Scholiaſt. Lycophronis. Quidam tamen (inter quos eſt Euſtath.)* σαρδώνιον γέλωτα *dictum autumant* ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι τοὺς ὀδόντας, à renudandis

Sardonius riſus.

[2] Dioſc. 6.

[3] Odyſſ. 1.

dandis dentibus. *Vocatur hic affectus & σπασμὸς κυνικὸς*, seu oris tortura, aut oris distortio [1] *Celso: oriturque tum à paralysi musculorum mandibularum, tum, & frequentius, à convulsione musculorum faciei.* [1] 4.2. Caussa.

Convulsionis caussa. [2] *Plato Timæo.*

[2] Sæpe intra corpus discreta & rarefacta carne innascitur spiritus: qui cum foras egredi nequeat, iisdem, quibus & ingressi aliunde spiritus, doloribus afficit. Sed ingentibus tunc affligit doloribus, quando nervis proximisque venulis circumfusus hæc inflat, & ligamenta continuosque nervos à tergo intendit atque contorquet. Qui sanè morbi ab ipsa intendente & inflante passione τέτανοι καὶ ὀπισθότονοι, tensiones, & à tergo contortiones cognominantur, quorum difficile remedium est. Subortæ enim febres hos maximè solvunt. [3] Fiunt enim convulsiones, quando nervi replentur frigidis & glutinosis humoribus, ex quibus etiam nutriuntur, vel etiam, ut jam dictum, flatibus. His igitur febris superveniens, solita est magna ex parte calefacere, extenuare, atque dissolvere.

Curatio. [3] *Gal. com. in 2. Aph. 26.*

In plethorico corpore venæ sectio instituenda.

[4] Agesilaus Megaræ, exercitum ex agro Thebano reducens, dum ad curiam in arcem scandit, convulsione & ingenti cruciatu sanum crus ejus correptum est, mox intumuit, & sanguine distensum apparuit, immanemque excitavit inflammationem. Quum medicus quidam Syracusius venam ei secuisset sub talo, dolores sedati sunt, cæterum copioso manante & prorumpente sanguine, qui sisti nequibat, vehemens animi defectus, & præceps inde periculum circumstetit Agesilaum. Suppressit tandem tamen medicus cursum sanguinis. Delatus autem Lacedæmonem Agesilaus, perdiu imbecilla valetudine fuit. [4] *Plutarch. in vita.*

[5] Semen Seseli Cretici prodest homini ad con- [5] *Plin. 20. 5.*

vulsa, in vino albo potum. Item opisthotonicis duarum aut trium ligularum mensura.

[1] Ibid. 7.
[1] Convulsa & luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt.

[2] Ibid. 9.
[2] Philistion opisthotonicis succum ex lacte caprino cum sale & melle bibendum censet.

[3] Ibid.
[4] Ibid. 16.
[5] Ibid. 13.
[6] Ibid. 15.
[7] Ibid. 18.
[8] Ibid. 22.
[9] Ibid. 23.
[10] Idem 21. 19.
[11] Idem 22. 16.
[12] Ibidem 22.
[13] Idem 23. 7.
[14] Idem 24. 5.
[15] Ibid. 15.
[16] Id. 27. 4.
[17] Ibid. 13.
[18] Id. 27. 6.
[19] Ibid. 12.

[3] Bulbi per se triti nervorum contractioni medentur.

[4] Convulsis medetur Heraclium cum panacis radice, [5] mentha, [6] ligusticum, [7] sagapenum, [8] marrubium, [9] fœniculi radix, [10] baccharis radix, [11] leucacantha, [12] radix bupleuri, [13] fici arboris cinis, [14] cedrides, hoc est fructus cedri, [15] chamædrys, [16] clinopodion, [17] Smyrnii radix.

[18] Ali, sive Symphyti petræi radix imponitur convulsis.

[19] Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Epithymo spasticis opisthotonicis perungi semine hyperici, quod coris vocatur, idemq; bibere prodest. Spasticis tremulis, opisthotonicis alceæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit.

Tremoris nomen.
[20] Scalig. exerc. 312.
Essentia.
Caussa.

[20] Tremor & horror corporis affectus, sunt ex affectibus animi pendentes. Tremor est motus ex motibus contrariis, ex Galeno. Græca tota vox & factitia. *Oritur quum insita gravitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere.*

Præcipua igitur caussa est facultatis atque nervorum imbecillitas, quæ contrahitur ex senectute, gravi morbo, immoderata venere, metu, ac sæpissime ex vinolentia.

[21] Senec. Ep. 24.
[21] Epulæ cruditatem afferunt, ebrietates nervorum torporem tremoremque: libidines pedum, manuum, articulorum omnium depravationes.

[22] Plaut. Pseud.
[22] *Magnum hoc vitium vino est,*
Pedes captat primum, luctator dolosu'st.

[1] Balsamum capitis doloribus, tremulis, spasticis, ruptis perquam utile. Curatio. [1] Plin. 23.4.

[2] Liquida pice perunguntur ad tremores. [2] Id. 24.7.

[3] Radicularum hippophæstonis succus exprimitur æstate ad solvendam alvum tribus obolis, maximè in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. [3] Id. 27.10.

De viribus radicis alceæ ad tremores, in convulsione jam dixi mus.

CAP. IV.

Excrementorum cerebri Symptomata, eorum caussæ, & curatio.

Catarrh. nomina. [4] 2.7. Essentia.

Κατάῤῥους [4] *Cælio Aureliano* Influxio *dicitur, propriè* Defluxio. *Est enim à* καταῤῥέειν, *id est, defluere; indeque recte definitur humoris è capite in subjectas sedes prolapsio. Priscis Græcis ea vox ignota,* [5] sed ob desidiam, & luxum in victu, homines lacunarum instar aqua flatuq; exuberantes, coëgerunt præclaros Æsculapii successores morbos quosdam novo nomine flatus & catarrhos appellare. [5] Plato 3. de rep.

[6] Græcis interdum κατασταγμὸς vocatur, Latinis propriè Destillatio. *Quare errasse* [7] *Argenterium, cum negat Latinos ullum habere vocabulum, quo catarrhi nomen exprimant, diversi apud Plinium loci convincunt. Catarrhi nomine* [8] *Paulus* eam solum fluxionem *designavit*, quæ in fauces irruit, *quod* [9] *Hollerius quoque sequutus est. Sed male id tribuit Galeno* [10] *Duretus. Nam* [11] *Gal. destillationem in fauces* βράγχον *nominat, eamque quæ in os fit, catarrhum. Paulum & Galenum non discrepare vult* [12] *Ioh. Vigirius. Eos tamen conciliare student* [13] *Altimarus &* [14] *Mercatus, ut intelligatur Paulus loquutus fuisse de fluxione ab ore incipiente & desinente in fauces. Destillationes nonnulli distinxerunt his versiculis,*

[6] Cels. 4.2. [7] Com. in Hip. 2. Aph. 4. Differentiæ. [8] lib. 3. cap. 28. [9] Com. in Hip. 2. Aphor. 40. & 1. de morb. int. 18. [10] in Holl. [11] 3. de sympt. causs. 4. [12] de catarrh. cap. 1. [13] de med. corp. hum. mal. 43. [14] 2. de morb. 1.

Si

Si fluit ad pectus, dicatur rheuma catarrhus,
Ad fauces branchus, ad nares esto coryza.

Raucedinis essentia, nomina.

Cum humor defluit in asperam arteriam, βράγχος, Raucedo, & Raucitas vocatur, quia illa τῆς φωνῆς τραχύτης est affectio βρόγχου, id est, gutturis, vel bronchiorum pulmonis. [1] Raucos appellatos esse, ait Verrius, videri ab ariditate, sive à similitudine spicarum aristæ. in spicis namq; flava frumenta rava appellari idem Verrius docet. Ravim *quoq;* antiqui pro raucitate dicebant, *fortè à ῥόος, id est, fluxus. Ital.* roco, rauco. *Hisp.* ronco, *tanquam à* roncho. *Germanis raucus est* heiser, *nobis* heesch, *Vet. Fland.* heersch. *Sic Anglis* hoarse. [2] *An ab* arsu? cui arsa, assa, sicca vox est: aut ab hæsu, ut sit cui hæret vox. Κόρυζα *verò (quæ vox est Attica, siquidem reliqui Græci dicebant μύξαν) fit ubi ad nares destillat humor. Latinis* [3] Gravedo est. Hæc nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam movet, sub eadem salsa est saliva, sonant aures, venæ moventur in capite, turbida urina est. *Et Ravis est vocis obtusitas. Ita metonymicè coryza ravim significat. & ab illo κόρυζα ducamus Angl.* hoarse, *Belg.* heersch, *& inde eliso r* heesch. *Sed Hipp. aliquando nomine coryzæ intelligit* fluxionem omnem, in quamcunque partem fiat, & ab eo junctim ponuntur [4] *κορυζώδεες ἀπὸ κεφαλῆς καὶ βραγχώδεες*, qui ex capitis gravedine & raucedine laborant. *Sic autem dicuntur Hippocrati, qui ex propria capitis imbecillitate, gravedine, aut destillatione in guttur & arteriam laborant, non autem ex aliis caussis externis, ut frigore, sole, æstu.*

[1] *Festus.*

[2] *Martin. Etymol.*

Gravedo.

[3] *Cels.* 4. 2.

[4] *Hip.* 16. *Epid. s.* 3. *Aph.* 6.

Raucedinis remedia.

Raucedini congrus, aliaque glutinosa congruunt.

[5] Γόγγρῳ τε λευκῷ, πᾶσί τε τοῖς κολλώδεσι
Βρόγχιζε. τούτοις γὰρ τρέφεται τὸ πνεῦμα, καὶ
Τὸ φωνάριον ἡμῶν περιλαμπρὸν γίνεται).

[6] *Manduca congrum candidum, & si quid tenax*

[5] *Clearchus.*

[6] *Grotius vertit.*

Præterea

Præterea est: namque hæc spiritum corroborant,
Et voci pariter clarum concinnant sonum.

Catarrhus quandoque primarius capitis affectus, cerebro impense humido frigidoque, ideoque multum pituitosi excrementi generante. Catarrhi caussæ.

[1] Pituita acida, atque item salsa, languorum omnium, qui distillatione fiunt, origo est: quoniam verò plurima loca illabitur, malas gignit valetudines plurimas. [1] *Plato 3. de rep.*

Quandoque [2] Catarrhi materia è calidiore jecore suscitatur: multi inde vapores in caput efferuntur, qui deinde cerebri frigore in aquam versi protinus relabuntur; perinde atque terrarum expirationes, quæ in nubes concrescentes, mox dissolvuntur in imbrem; [3] aut sicut vaporarii halitus in sublime elatus densatur in aquam. *Posteriorem caussam Fernelium frustra oppugnare, alibi demonstravimus. Hepatis vitio & catarrhis simul laborasse Augustum legimus.* [2] *Arist. 2. de part. an. 7.* [3] *Avic. f. 3. c. proprio.*

Hic [4] graves & periculosas valetudines per omnem vitam expertus est: præcipuè Cantabria domita, cum etiam distillationibus, jocinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus: auctore Antonio Musa. *Huc multum facit aëris constitutio. Ita & idem Augustus* austrinis tempestatibus tentabatur gravedine. [4] *Sueton. in vita.*

Catarrhorum malis præveniendis fonticulos, & cauteria perquam utilia quotidie experimur. Præservatio.

[5] Libyes, ubi filii ipsorum quadrimi effecti sunt, venas verticis eorum lana succida inurunt, nonnulli venas temporum: eam videlicet ob caussam, ne ullo unquam tempore pituita defluens è capite officiat. Et sunt revera Libyes inter omnes, quos nos novimus, homines saluberrimo corpore. Quod si [5] *Herodot. 4. 187.*

pueris

pueris inurendis ſpaſmus exiſtat, inventa eſt ab ei medicina. urina enim hirci aſperſa eos liberant.

[1] Plin. 20.20. [1] Quinetiam inveni apud autores, caput illitum peplio, deſtillationem toto anno non ſentire.

Curatio.

[2] Id.22.20. [2] Heliotropii folia infantium deſtillationibus, quod Siriaſin vocant, illita medentur. Item contra-ctionibus, etiamſi id comitialiter accidat. Decocto quoque foveri eos, ſaluberrimum eſt.

[3] Id.20.6. [3] Allium compeſcit diſtillationes cum lacte co-ctum, vel tritum permiſtumve caſeo molli: quo ge-nere & raucitatem extenuat.

[4] Id.22.25. [4] Panis, quo vivitur, innumeras pœne continet medicinas. Datur ex vino ad diſcutienda, quæ præ-ſtringi opus ſit, & ſi magis etiamnum, ex aceto: ad-verſus acutas pituitæ defluxiones, quas Græci rheu-matiſmos vocant: item ad percuſſa, luxata. Ad o-mnia autem hæc fermentatus, qui vocatur auto-pyros, utilior. Vetus aut nauticus panis tuſus, atque iterum coctus, ſiſtit alvum. Vocis ſtudioſos, & con-tra diſtillationes, ſiccum eſſe primo cibo, utiliſſi-mum eſt.

[5] Id.23.8. [5] Nuces avellanæ toſtæ deſtillationi medentur.

[6] Id.24.7. [6] Picis natura excalfacit, explet. Adverſatur priva-tim cum melle diſtillationibus & ſternutamentis.

[7] Ibid. 12. [7] Spina Arabica ſpiſſat ſtringitque diſtillationes omnes.

[8] Id.30.4. [8] Aſperitatem faucium & diſtillationes leniunt cochleæ. coqui debent in lacte, demptoque tantum terreno conteri, & in paſſo dari potui. Sunt qui Aſty-palæicas efficaciſſimas putant, & ex aliis ſmegma earum. Lenit & gryllus infricatus: aut ſi quis mani-bus, quibus eum contriverit, tonſillas attingat.

[9] Id.32.6. [9] Oſtrea in conchis ſuis uti clauſa venerint, mirè diſtillationibus proſunt.

[10] Id. 22.23. [10] Laſer præcipuæ utilitatis in raucitatibus: con-feſtim enim purgat fauces, vocemque reddit.

CAP.

CAP. V.

Sensuum externorum vitia, instrumentorumque morbi, symptomata. horum caussæ, signa, curationes.

DIfficile [1] dictu est, quænam caussa sit, cur ea quæ maximè sensus nostros impellunt voluptate, & specie prima acerrimè commovent, ab iis celerrimè fastidio quodam & satietate abalienemur. Quanto colorum pulchritudine & varietate floridiora sunt in picturis novis pleraque, quam in veteribus, quæ tamen etiamsi primo aspectu nos cœperunt, diutius non delectant: cum iidem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido obsoletoque teneamur? Quanto molliores sunt & delicatiores in cantu flexiones, & falsæ voculæ, quam certæ & severæ, quibus tamen non modo austeri, sed, si sæpius fiunt, multitudo ipsa reclamat? Licet hoc videre in reliquis sensibus, unguentis minus diu nos delectari summa & acerrima suavitate conditis, quam his moderatis: & magis laudari, quod ceram, quam quod crocum olere videantur. In ipso tactu esse modum & mollitudinis & levitatis. Quinetiam gustatus, qui est sensus ex omnibus maxime voluptarius, quique dulcedine præter cæteros sensus commovetur, quam citò id quod valde dulce est, aspernatur aut respuit? Quis potione uti aut cibo dulci diutius potest? quum utroque in genere ea, quæ leviter sensum voluptate moveant, facillimè fugiant satietatem: sic omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est.

[1] *Cicero 3. de Oratore.*

[2] Sensibilium *autem* exuperationes, sensuum instrumenta corrumpunt. nam si motus sit vehementior, instrumentique sensus superet vires, dissolvitur ratio. id autem erat sensus, dissolviturq; perinde

[2] *Arist. 2. de anim. 12.*

atque

atque concentus intentione, cum vehementer fides pulſantur.

Viſum lædentia.

[1] Lucret.

[1] *Præterea ſplendor, quicunque eſt acer, adurit*
Sæpè oculos, ideò quod ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.

[2] Senec. Ep. 83.

[3] Idem de brevit. vitæ 82.

[2] Difficiles faciunt oculos diutini morbi, etiam ad minimam radii ſolis offenſionem: *ideoque* [3] ſolem ægra lumina formidant.

[4] Senec. Herc. fur.

[4] *— torpet acies luminum,*
Hebetesque viſus vix diem inſuetum ferunt.

[5] Plutarch. de exilio.

[5] Multi ſunt cibi amari & acres, mordentesque palatum, aut linguam vellicantes: quibus tamen dum dulcia & grata quædam admiſcemus, id quod offendebat adimitur. Sunt & colores aſpectu moleſti, ad quæ ob vehementiam nimiamq; vim oculorum acies confunditur, & hebetatur. at pro remedio iis adjicere licet umbras, aut avertere oculos ad viridia, & jucundum habentia colorem.

Iuvantia.

[6] Senec. 3. de ira 9.

[6] Confuſis *ſiquidem* oculis proſunt virentia, & quibuſdam coloribus infirma acies acquieſcit, quorum colore præſtinguitur.

[7] Plato de mundi nat.

Et ut [7] albus color viſum diſpeſcit: *ita* niger componit atque coagmentat.

[8] Senec. 1. Nat. 3.

Oculorum debilitas.

[8] Quidam hoc genere valetudinis laborant, ut ipſi ſibi videantur occurrere, ut ubique imaginem ſuam cernant. Quare? quia infirma vis oculorum non poteſt ne proximum quidem ſibi aërem perrumpere, ſed reſiſtere. Itaque quod in aliis efficit denſus aër, in his facit omnis. Satis enim valet qualiſcunque ad imbecillem aciem repellendam: longe autem magis viſum noſtrum nobis remittit, quia craſſior eſt & pervinci non poteſt, ſed radios luminum noſtrorum moratur, & eo, unde exierunt, reflectit.

Curatio.

[9] Senec. Ep. 93.

[9] Si quid obſtat oculo, & viſum impedit, debet removeri. Huic opus eſt remedio, quo purgetur acies,

acies, & officientem sibi moram effugiat, &c. Oculos quoque ægros non medicus tantum curat, sed etiam monet. non est, inquit, quod protinus imbecillam aciem committas improbo lumini: à tenebris primo ad umbrosa procede; deinde plus aude, & paulatim claram lucem pati assuesce. Non est, quod post cibum studeas; non est, quod plenis oculis & tumentibus imperes. Afflatum & vim frigoris in oculos incurrentis evita. Aliaque ejusmodi, quæ non minus, quam medicamenta proficiunt. Adjicit remediis medicina consilium. Præservatio.

[1] Fœniculum nobilitavere serpentes, gustatu senectam exuendo, oculorumque aciem succo ejus reficiendo. Unde intellectum est, hominum quoq; caliginem præcipuè eo levari. [1] *Plin.* 20.23.

[2] — *μαράθου δὲ ἐνήχυτος ὅρπηξ* [2] *Nicander Ther.*
Βοσκηθεὶς ὠκύντε καὶ αὐγήεντα τίθησι.

[3] — *pastusque marathro* [3] *Rov. vert.*
Luminibus solitum gaudet rediisse vigorem.

[4] Oculorum aciem folia raphani, [5] acetum scillinum, [6] succus lini, [7] rosmarini, [8] centaurei majoris, addita aqua fotus. [4] *Plin.* 20.3. [5] *Id.* 23.2. [6] *Id.* 20.22. [7] *Id.* 24.11. [8] *Id.* 25.12.

[9] Chryselectrum si cum melle Attico conteratur, oculorum obscuritatibus medetur. [9] *Id.* 37.3.

[10] Chelidoniam visui saluberrimam hirundines monstravere, vexatis pullorum oculis illa medētes. [10] *Id.* 8.27.

[11] Euphorbiæ lacteus succus miris laudibus celebratur in claritate visus. [11] *Id.* 5.1.

Visui nocet ebrietas.

Nihil autem ei nocentius ebrietate. [12] Vino immodico lingua quidem præpeditur, labra verò solvuntur, oculi autem detorquentur ac divertuntur, cum præ humiditatis multitudine visus tanquam in piscina natet, & mentiri coacti existimant omnia in orbem ferri. numerare autem non possunt quæ procul sunt, tanquam sint unica. Atque duos soles videre mihi videor, ebrius dicebat Thebanus senex. [12] *Clem. Alex.* 2. *Pæd.* 2.

T Motus

Motus enim à caliditate vini viſus, ſæpius ejus, quo unum eſt, multiplicem apprehendit ſubſtantiam. Nihil autem differt an viſum moveat, an id quod movetur: idem viſui ex utroque accidit, qui propter fluctuationem non poteſt ſubjectum perfecte comprehendere.

[1] Horat. 1. Sat. 2.

[1] — ſaltat Milonius, ut ſemel icto
Acceſſit fervor capiti, numerusque lucernis.

[2] Athen. 9. Deipn. 12.

[2] Oculos noſtros decipi temulentia monſtravit aperte ſuo reſponſo Anacharſis, ebriorumque falſas eſſe opiniones declaravit. Nam cum inter compotandum uxorem ejus quidam eſſet intuitus; conjugem, inquit, minimè pulcram duxiſti, ô Anacharſi. Ita mihi quidem videtur, ait ille; ſed heus tu puer meracius mihi poculum miſce, ut formoſam illam faciam.

[3] Nonnus 15. Dionyſ.

[3] Ὄμμασι δερκομένοισιν ἐδιπλώθησαν ἐρίπναι·
Καὶ βλεφάροις δοκέεσκον ἰδεῖν διδυμάζυγον ὕδωρ.
Oculis videntibus duplicabantur rupes,
Et oculis videbantur videre duplicem aquam.

Cæcitatis cauſſæ.

Nec viſum modo depravat ebrietas, ſed & quandoque tollit.

[4] Athen. 10. Deipn.

[4] Bibaces & vinoſos cum recenſet Theopompus, Dionyſium juniorem Siciliæ tyrannum nominat, qui ob temulentiam corruptis oculis excæcatus ſit. Ariſtoteles, in explicanda Syracuſiorum adminiſtratione publica, ait continenter ipſum ad nonageſimum usque diem ebrium interdum fuiſſe, atque ideò hebetatos illius oculos.

[5] Ovid. 6. Faſt. 5.

[5] — vinis oculique animique natabant.

[6] Polybius 3. Hiſt.

Sed ſunt & aliæ Cæcitatis cauſſæ. [6] Hannibalem tanta ophthalmia invaſit, ut altero tandem oculo ſit captus.

[7] Appian. 4. de bell. civil.

[7] Senex proſcriptus, quo mutaret oris ſpeciem, pelliculam induxit alteri oculo: deinde pace reddita, & amota pellicula, oculus lõgo otio redditus eſt inutilis.

[1] Poſt

[1] Post vicesimum annum multis restitutus est visus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum vitio: multis repente ablatus simili modo, nulla præcedente injuria. Venas pertinere ab iis ad cerebrum, peritissimi autores tradunt. *Vasis hisce, nervos opticos vocant, obstructis, ac proinde præclusa spiritibus in oculum via, perit visus, nullo oculi vitio. Perit & cum Suffusio ob pupillam consistens impedit, ne crystalloides primum vivendi organum, externarum rerum species atque simulacra excipiat, neve illa liberè cernat. Principio cum tenuis adeo est humor, ut minimè deprehendi possit, fumi duntaxat, & muscæ ante oculos obversari putantur. Tandem crassescens omninò visum præpedit.*

[1] *Plin.* 11.37.

Suffusionis caussa.

[2] Quomodo oculos major & perfecta suffusio excæcat, sic modica turbat.

[2] *Senec. Ep.* 85.

Suffus. & Cæcitatis curatio.

In suffusione [3] homo solus emisso (*potius* à pupilla remoto) humore cæcitate liberatur. [4] Felle inunctis oculis ex melle nihil utilius prædicant. [5] Confert & mustelæ cinis.

[3] *Plin.* 11.37.
[4] *Id.* 28.8.
[5] *Id.* 29.6.

[6] Chelidonia hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. *Ridet hoc* [7] *Celsus. Sed Aristoteles caussam reddit: nempe* [8] eos renasci, si pungantur ac evellantur, cum adhuc fiunt, non autem, ubi perfecti fuerint. *Hoc verò miraculosum:* [9] Joannes Arag. rex, quod filius Ferdinandus victor & incolumis è bello rediisset, præ nimio gaudio oculorum visus, quos amiserat, recuperavit.

[6] *Idem* 25.8.
[7] 6.6.
[8] 4. *de ortu anim.* 6.
[9] *Marineus* 12. *de reb. Hisp.*

[10] Oculi uni animalium homini depravantur: unde cognomina Strabonum & Pætorum. Ab iisdem, qui altero lumine orbi nascerentur, Coclites vocabantur: qui parvis utrisque, Ocellæ: Luscini injuriæ cognomen habuêre.

[10] *Plin.* 11.37.

Caligo est tenebrosa visio ex crassiore densioreque facta tunica cornea.

Caliginis essentia.

Curatio. [1] *Idem* 20. 15. [1] Cæpæ ſativæ olfactu ipſo & delacrymatione caligini medentur, magis verò ſucci inunctione.

[2] *Id.* 21. 20. [2] Caligines oculorum ſucco meliſſophylli cum melle inungi eximium habetur.

[3] *Id.* 23. 4. [3] Balſaminum oculorum claritati plurimum confert, caliginem diſcutit.

[4] *Id.* 24. 5. [4] Exprimitur ſuccus tuſis fagi foliis cum ſemine, qui miſtus oleo caliginem oculorum aufert.

[5] *Ibid.* 15. [5] Chamæſyce claritati oculorum, & contra ſuffuſiones utiliſſima, & cicatrices, caligines, nubeculas, in vino cocta, inuncta.

[6] *Ibid.* 16. [6] Succus radicis ari cum melle Attico oculorum caligines diſcutit.

[7] *Id.* 25. 5. [7] Elleborum nigrum oculorum caliginem fotu diſcutit: ob id quidam & inunxere trito.

[8] *Ibid.* 8. [8] Florentibus chelidoniis ſuccus exprimitur, & in æreo vaſe cum melle Attico leniter cinere ferventi decoquitur, ſingulari remedio contra caligines oculorum. Utuntur & per ſe ſucco in collyriis, quæ chelidonia appellantur ab ea.

[9] *Ibid.* 12. [9] Caligines ariſtolochia diſcutit. Ad hypochyſin & caliginem, cyclaminon in paſtillos diluunt. Peucedani ſuccum ad claritatem & caligines, cum meconio & roſaceo.

[10] *Ibid.* 13. [10] Anagallidis ſuccus oculorum caliginem diſcutit cum melle, & ex ictu cruorem & argema rubens, magis cum Attico melle inunctis.

[11] *Id.* 27. 5. [11] Alectorolophos utilis caligini oculorum cocta cum faba freſa melle addito.

[12] *Id.* 29. 6. [12] Viperam vivam in fictili novo comburere, addito fœniculi ſucco ad cyathum unum, & thuris manna una, atque ita ſuffuſiones oculorum & caligines inungere utiliſſimum eſt. Medicamentum id echion vocatur. Fit & collyrium è vipera, in olla putrefacta, vermiculiſq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum ſale, quem lingendo, claritatẽ oculorum conſequuntur.

[1] Ulu-

[1] Ululæ fel prædicatur ad albugines, suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatem. Aquilæ, quam dicunt pullos ad contuendum solem experiri, misto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ & caligationes suffusionesque oculorum. Eadem vis & in vulturino felle est cum porri succo & melle exiguo. Item in gallinacei felle alligato ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: item ad suffusiones oculorum, maximè candidi gallinacei. Fimum quoque gallinaceorum, duntaxat rubrum lusciosis illiniendum monstrant. [1] *Ibid.*

[2] Mituli causticam vim habent. Lavantur plumbi modo ad oculorum albugines caliginesque. [2] *Id.* 32.9.

[3] Hieracium vocatur collyrium, quod ita maxime constat: temperatur autem id Hammoniaci unciis quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atramenti sutorii, quod chalcanthum vocant, totidem, misyos verò una, croci sex. Hæc omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedii contra initia glaucomatum & suffusionum, contra caligines & scabritias & albugines. [3] *Id.* 34. 11.

Nubecula tenuis est humor corneæ inhærescens, cujus adhæsu putat laborans, se per nebulam, per vaporem, per fumum res omnes intueri. Nubeculæ essentia.

Curatio.

[4] Sanat omnia oculorum vitia lactucæ succus cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesque omnes, præcipuè caligines. [4] *Id.* 20.7.

[5] Folia loti cum melle, oculorum cicatrices, argema, nubeculas, discutiunt. Othonnes succus oculorum medicamentis convenit. Mordet enim leviter & excalfacit, adstringitque siccando: Purgat cicatrices, & nubeculas, & quicquid obstat. Quidam tradunt lavari, atque ita siccatum digeri in pastillos. [5] *Id.* 22.21.

Ille verò humor sensim crassescens tandem albuginem parat. Est enim Albugo crassus & albus hu- Albuginis essentia.

mor in cornea, aut etiam ſupra hanc ita concreti atque denſatus, ut omnem plerumque videndi aciem perſtringat.

Curatio.
[1] Id.20.5. [1] Cæparum ſucco & cicatrices oculorum, & albugines, & argema inunxere.

[2] Id.22.8. [2] Oculorum quoque albugines, herbam, quam centum capita vocant, ſanare adalligatam tradiderunt.

[3] Id.22.25. [4] Id.24.5. [5] Id.29.6. [6] Id.32.9. [3] Valent ad oculorum argema, & albugines hominum, [4] cedri ſuccus, [5] fel caninum, [6] mituli plumbi modo loti.

[7] Id.24.6. [7] Ammoniacum claritati viſus in collyriis convenit. Pruritum, cicatrices, albugines oculorũ tollit.

[8] Ibid.11. [8] Scobem ebeni oculis unicè mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum paſſo, caliginem diſcutit. Ex aqua vero radice, albugines oculorum.

Oculi ruptura. *Rhexis eſt ejuſdem corneæ ruptura, vel ſectio, vel exeſio.*

Curatio.
[9] Id.29.6. [9] Anguium adeps ærugini miſtus, ruptas oculorum partes ſanat, & membrana ſive ſenectus vernatione eorum exuta, ſi adfricetur, claritatem facit.

Procidentiæ curatio. *In hac primum albugineus humor emanat, oculumque multo minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tum eſt oculi procidentia, quæ Græcis eſt proptoſis.*

[10] Id.36.20. [10] Hæmatites lapis procidentes oculos præclarè cohibet.

[11] Id.20.20. [11] Prodeſt & portulaca foliis tritis cum corticibus fabæ.

Oculi confuſio cur. *Ab hac diverſa eſt oculi confuſio, in qua ex ictu humores permiſti confuſique ſunt, citra eruptionem ullam.*

[12] Id.22.11. [12] Stœbe cocta in vino oculis ictu cruentatis & *confuſis* medetur.

[13] Id.36.20. [13] Lapis hæmatites oculis cruore ſuffuſis mirè convenit.

Glauco-

Glaucoma est cryſtalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuſcum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumum, aut per nebulam ſe videre arbitrantur. Hinc loquēdi formula apud Latinos, glaucoma ob oculos objicere. Glaucoma.

[1] *Ei nos factitiis fabricis, & doctis dolis*
Glaucoma ob oculos objiciemus: eumque ita
Faciemus, ut quod viderit, non viderit.

[1] *Plautus Milite.*

[2] Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli VII. dierum emendari, ſpecillo demiſſo in dextram partem, ſi dexter oculus curetur, in ſiniſtram, ſi ſiniſter: aut felle recenti aſionis. noctuarum eſt id genus maximum. [3] aut jecoris recentis inaſſati ſanie, cum deſpumato melle.

Curatio. [2] *Plin. 29. 6.* [3] *Id. 28. 8.*

Nunc adhærentis mēbranæ affectus percurramus.

Πτερύγιον *ſive Vnguis, nervoſa dura & albicans membranula eſt ex angulo ſeſe obtendens, & plerumque pupillam contegens.* Oculi unguis.

[4] Sepiæ cortex cicatrices oculorum cum melle ſanat, pterygia cum ſale & Cadmia ſingulis drachmis. *Ipſius autem* [5] Cadmiæ effectus ſiccare, perſanare, ſiſtere fluxiones, pterygia & ſordes oculorum purgare, ſcabritiem extenuare.

[4] *Id. 32. 6.* [5] *Id. 34. 10.*

Omnium autem frequentiſſime oculos infeſtant epiphora, & ophthalmia, ex quibus & dolores acerbi & alii plerique morbi expullulant.

Ἐπιφορά *quandoque generaliter ſumitur, pro impetu humoris in quamlibet partem: ita Plinius dixit epiphoras uteri, & ventris & oculorum. Verum de his plerumque intelligitur, ut ſit* Epiphoræ nomen.

[6] *—acre malum ſemper ſtillantis ocelli.* [6] *Iuven. Sat. 6.*

Epiphora eſt tenuis humoris impetus, lacrymarum ſpecie in oculos factus. Eſſentia.

Curatio.

[7] Epiphoris oculorum aut doloribus imponitur peponum caro, [8] cæpa in cinere cocta cum farina hordeacea, [9] apium per ſe tritum, aut cum pane,

[7] *Plin. 20. 3.* [8] *Ibid. 5.* [9] *Ibid. 11.*

[1] *Id.*20.14. vel polenta, [1] cuminum per ſe, vel tumentibus cum
[2] *Ibid.*17. melle, [2] aniſi radix tuſa è vino, [3] portulaca fronti
[3] *Ib.*20. temporibusque cum polenta, ſed ipſis oculis è lacte
[4] *Ib.*21. & melle, [4] oxylapathum ſativum frõtibus, [5] lini ſe-
[5] *Ib.*22. men cum thure & aqua, aut cum myrrha ac vino,
[6] *Id.*21.21. [6] hemerocallis folia, [7] amylum, lens cum meliloto
[7] *Id.*22.25. aut cotoneo, [8] malobathrum vino expreſſum, [9] pa-
[8] *Id.*23.4. [9] *Id.*25.12. nacis radix cum polenta, pſyllium fronti, [10] cicutæ
[10] *Ibid.*13. ſuccus, & [11] lacertæ cinis.

[11] *Ib.*29.6. [12] Hyoſcyami ſemen bibunt obolo, tantundem
[12] *Id.*25.12. meconii adjicientes, vinumque, ad epiphoras inhibendas.

Ophthalmiæ nomina. *Ὀφθαλμία, Oculorum morbus, ſive (ut Solinus loquitur)* Ocularia ægritudo, *ſumitur, ut Pleuritis, Nephritis, & aliæ voces generales, pro peculiari oculorum affectu. Celſus Lippitudinem vocat. Et qui ea laborat,* Lippus *dicitur à λείβω. Δάκρυα λείβειν eſt lacrymas fundere, cui affine* leep *noſtrum.*

Eſſentia. *Ophthalmia eſt oculi inflammatio ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effuſa.*

[13] *Plutarch. 5.Symp.7.* [13] De reliquis morbis cum maximè cum facillimè Ophthalmiæ contagium ad una degentes: tam acrem habet vim viſus adficiendi alterum.

[14] *Ovid.2. de rem.amor.* [14] *Dum ſpectant læsos oculi, læduntur & ipsi:*
Multaque corporibus transitione nocent.

[15] *Senec.2.de Clem.6.* *Sed requiritur & patientis diſpoſitio.* [15] Imbecilles oculos eſſe ſcias, qui ad alienam lippitudinem & ipſi ſuffunduntur.

In hoc autem, & in aliis oculorum affectibus, altero oculo male affecto, sani ratio habenda, ne in consensum trahatur.

[16] *Incertus 1. Anthol.* [16] Καὶ γὰρ δεξιὸν ὄμμα κακούμενον ὄμματι λαιῷ
Πολλάκι τοὺς ἰδίους ἀντιδίδωσι πόνους.

[17] *Roverius vertit.* [17] *Namque oculus sano læsus dat sæpe labores,*
Alter & alterius noxia damna capit.

Curatio. *Vini potus lippis noxius.*

[1] *Potor*

[1] *Potor nobilis, Aule, lumine uno*
Luscus Phryx erat, alteroque lippus:
Huic dicit medicus, bibas caveto
Vinum: si biberis, nihil videbis.
Ridens Phryx, oculo valebis, inquit.
Misceri sibi protinus deunces,
Sed crebros jubet: exitum requiris?
Vinum Phryx, oculus bibit venenum.

[1] *Martial.6. Epigr.78.*

[2] Lippitudinis levandæ gratia, vena secatur. [3] Contra lippitudines retrò aures fricare prodest, & lacrymosis oculis frontem: [4] fel illitum frontibus: aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus, & croci uncia, inunctum.

[2] *Plutarch.de hu qui sero à num.pun.* [3] *Plin.28.6.* [4] *Ibid.8.*

[5] Cancri etiam oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt. [5] *Id.32.8.*

[6] Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis continuis lippiturus: item qui draconis caput habeat. Hirundinum pullos plena luna excæcant, restitutaque eorum acie capita comburuntur: hoc cinere cum melle utuntur ad claritatem, & dolores, ac lippitudines, & ictus. [6] *Id.29.6.*

Surditatis causæ.

Gravis auditio atque surditas sola magnitudine differunt. Fiunt autem vel cerebro, vel primo audiendi organo, vel auris anfractu aut læso aut impedito.

Fit quandoque, ut & in visu diximus, à vehementi objecto.

[7] *Prætervadit enim vox fauces sæpe, facitque*
Asperiora foris gradiens arteria clamor.

[7] *Lucr.4.*

[8] Sonitus aquæ montes scindentis, & cum strepitu in Nilum cadentis horrenda quædam res, & auditu intolerabilis apparet, multique prope accedentes auditum amiserunt. [8] *Philostr.6.de vita Apoll. 12.*

Curatio.

[9] Apium succo radicis gravitatem aurium mitigat: *ut &* [10] nasturtium tritum impositum auribus cum fico: *item* [11] chalchantũ per fistulas inspiratum.

[9] *Plin.20.11.* [10] *Ibid.13.* [11] *Id.34.12.*

[1] *Id.20.1.* [1] Foliorum cucumeris ſylveſtris ſuccus auribus ſurdis cum aceto inſtillatur.

Odoratus læſi cauſſæ. *Odoratus quoque perit, vel imminuitur impedito narium ethmoidisque oſſis meatu, quo ſpiritus ac odor duci ſolet. Idque vel phlegmone facit, vel gravedo, vel ſarcoma, vel polypus.*

[2] *Iuven.Sat. 6.* [2] *— mediis in naribus ingens Gibbus.—*

At ſi horum nulla ſigna comparent, offenſionis cauſſa vel ad priores cerebri ventriculos, vel ad eas propagines (mammillares vocant) in quibus eſt odorandi ſenſus, referri debet.

[3] *Athenæus 15.Deipn. 39.* [3] Maſurius ſenſus in capite poſitos odoribus demulceri ac deliniri inquit. quod Alexis in Improba ſic dixit:

[4] *Grot.vert.* [4] — ὑγιείας μέρος
Μέγιστον, ὀδμὰς ἐγκεφάλῳ χρηστὰς ποιεῖν.
— ſanitatis maxima
Pars eſt, odore cerebrum perfundi bono.

Tactus. [5] *Plin.10.71.* [5] Tactus ſenſibus omnibus eſt, etiam quibus nullus alius: nam & oſtreis & terreſtribus vermibus quoque. Exiſtimaverim omnibus ſenſum & guſtatus eſſe.

Guſtus læſi cauſſæ. *Guſtus perit, aut imminuitur, nervis mollioribus, qui à tertia cerebri conjugatione exeunt, perfrigeratis, aut quadamtenus obſtructis, aut certè ea cerebri parte affecta, unde illi originem habent. Depravatus verò guſtus, qui abſurdi alienique ſaporis perceptio eſt, accidit quum vel linguæ corpus, vel quæ ipſum veſtit membrana, vitioſo atque tetro humore imbuitur.*

[6] *Senec. Ep. 109.* [6] Iſto modo dicas licet, non eſſe in melle dulcedinem. Nam ipſe ille, qui eſt, eſſe debet ita aptatus linguæ palatoque ad ejuſmodi guſtum, ut ille tali ſapore capiatur, non offendatur. Sunt enim quidam, quibus morbi vitio mel amarum videtur.

[1] Intellectus saporum est cæteris in prima lingua: [1] *Plin.* 11.
homini & in palato: *in quibus & loquela.* 37.

[2] Homo igitur linguam absolutam, mollissimam, & latam præcipuè habet, ut commoda sit & ad sapores percipiendos, & ad literas exprimendas. Est enim homo omnium maximè animalium sensu facilis Et lingua, quæ mollis est, vim tangendi præcipuè obtinet: gustus autem, tactus quidam est. Ad literarum etiam explanationem & ad sermonis expressionem lingua mollis, lata & absoluta accommodatior est: quippe quæ contrahere, producere, dilatare, denique varie afformare possit. Patet hoc in iis, quibus non satis absoluta est. blæsi enim balbi, & torti sunt: quod vitium literarum defectus est. Linguæ usus. [2] *Arist.* 2. *de part. anim.* 17. Balbutiei caussa. Essentia.

Idem fit à nimia linguæ crassitie, aut alio naturali vitio conformationis, quod etiam mutos facit.

[3] Erat Crœso filius habilis ad cætera, sed mutus. Ad cujus vitium emendandum Crœsus pro viribus omnia fecerat, cum alia excogitando, tum verò Delphos mittendo ad oraculum sciscitandum; atque ei Pythia talibus respondit, [3] *Herodot.* 1. *Hist.* 85.

Λυδὲ γένος, πολλῶν βασιλεῦ, μέγα νήπιε Κροῖσε,
Μὴ βούλου πολύευκτον ἰὴν ἀνὰ δώματ' ἀκούειν
Παιδὸς φθεγγομένου. τόδε σοι πολὺ λώϊον ἀμφὶς
Ἔμμεναι. αὐδήσει γὰρ ἐν ἤματι πρῶτον ἀνόλβῳ.

Lyde genus, rex multorum, valde inscie Crœse:
Ne cura gnati exoptatam audisse loquentis
Intra ædes vocem: sine qua potior tibi longe.
Ille die quoniam primum infelice loquetur.

Porrò captis mœnibus quidam Persa in Crœsum sibi ignotum, ut occisurus, vadebat. Quem invadentem se Crœsus quum videret, tamen præsenti clade affectus, devitare negligebat: nihil putans differre an percussus oppeteret mortem, an non. Id ubi filius ejus mutus aspexit, timens patri, erupit in Mutus sponte sanatus.

vocem,

vocem, inquiens, Homo, ne perimas Crœſum. Atque hoc ille primum effatus, poſtmodum per omne vitæ tempus vocalis extitit. *Ita* [1] mutus in periculo patris naturalia vocis impedimenta rupit, qui plus quinquennio tacuerat.

[1] *Senec. 3. Contr. 5.*

Mutorum remedia.

[2] *Plin. 20. 14.*

[2] Pulegii ſemen obmuteſcentibus olfactu admovetur.

[3] *Idem. 27. 12.*

[3] Proſerpinaca in quantalibet laſſitudine recreari tradunt defeſſos, etiam cum obmutuerint, ſi ſubjiciatur linguæ.

Balbutiei curatio.

[4] *Cicero 1. de Oratore. Plutarch. in vita.*

Naturalem Balbutiem egregiè ſuperavit, [4] cui ſine dubio ſumma vis dicendi conceditur, Athenienſis Demoſthenes, in quo tantum ſtudium fuiſſe, tantusque labor dicitur, ut primum impedimenta naturæ diligentia, induſtriaq; ſuperarit; cumque ita balbus eſſet, ut ejus ipſius artis, cui ſtuderet, primam literam non poſſet dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo loquutus putaretur. Deinde cum ſpiritus ejus eſſet anguſtior, tantum continenda anima in dicendo eſt aſſequutus, ut una continuatione verborum (id quod ejus ſcripta declarant) binæ ei contentiones vocis, & remiſſiones continerentur. Qui etiam (ut memoriæ proditum eſt) conjectis in os calculis ſumma voce verſus multos uno ſpiritu pronuntiare conſueſcebat: neque is conſiſtens in loco, ſed inambulans atque aſcenſu ingrediens arduo.

Dentium ſtupor.

Dentes variè affici ſolent: modò enim ſtupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorumque fructuum eſu;

[5] *Lucr. 3.*

[5] *Namq; ita connexa eſt* (anima) *per venas, viſcera, nervos,*
Oſſaque, uti dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidaï ſtringor aquaï:

Dolor.

modo dolore conflictantur graviſſimo, idque ferè ob deſtillationem.

[1] Den-

[1] Dentium *autem*, oculorum, aurium dolor ob hoc ipſum acutiſſimus eſt, quod inter anguſta corporis naſcitur: non minus mehercle, quam capitis ipſius. [1] *Senec. Ep.* 78.

Dentium dolori medetur aqua marina.

[2] Is, qui ſe nihil ſcribere juxta mare habitantibus de curatione dentium ajebat, uſum marinæ oſtẽdit. [2] *Plutarch: prac. ſan.*

Hujus ſuccedaneum quibuſdam urina; quæ etiam dentium ſordes abſtergit.

[3] *Egnatius, quod candidos habet dentes,* [3] *Catull.* 40.
Renidet uſquequaque.——
Quod quiſque minxit, hoc ſibi ſolet mane
Dentem atque ruſſam defricare gingivam:
Vt, quo iſte veſter expolitior dens eſt,
Hoc te amplius bibiſſe prædicet lotî.

Diodorus Siculus de Hiſpanis: Mirabilis apud eos viget conſuetudo. Nam cum munditia ſemper elegantes exiſtant, una in re videntur immundi, & ſpurcitie pleni. Univerſum ſiquidem corpus lavant urina, dentesque fricant, hanc optimam corporis curam exiſtimantes. Quod etſi Diodorus vituperat, ego tamen (*verba ſunt* [4] *Lucii Marinei*) laudo. Magna ſiquidem vis ineſt urinæ, quæ multis morbis medetur, ut philoſophi dicunt & medici. [4] *De reb. Hiſp.* 1.

Dentium doloris remedia ſunt [5] gummi oleæ, [6] cucumeris ſylveſtris ſuccus, [7] ſtaphylini radix, [8] naſturtium, infuſo in aures ſucco, [9] Clepidium adalligatum brachio qua doleat, gith coctum cum aceto, [10] ſinapi, [11] ſtaphys agria in aceto decocta, [12] pix cedria, [13] Ammoniacum accenſum. Curatio. [5] *Plin.* 13. 11. [6] *Id.* 20. 1. [7] *Ibid.* 5. [8] *Ibid.* 13. [9] *Ib.* 17. [10] *Ib.* 22. [11] *Id.* 22. 1. [12] *Id.* 24. 5. [13] *Ibid.* 6.

[14] Allium dentium dolorem tribus capitibus in aceto tritis imminuit, vel ſi decocti aqua colluantur, addaturque ipſum in cava dentium. [14] *Id.* 20. 6.

[15] Lactucæ folia trita ex aceto, colluta matutinis bis menſe, dentium dolorem prohibet. [15] *Ibid.* 7.

[16] Dentium dolores ſedat tritum ex aceto cap- [16] *Ibid.* 15.

paris

[1] *Id.* 23.7.

paris semen decoctum, vel manducata radix: [1] caprifici succus appositus in lana, aut in cavis eorum abditus: *multaque alia apud Plinium, & alios.*

[2] *Cardan.* 2. *Contr.* 2.7.

Magicum videtur, quo [2] quidam perpetuum tridui dolorem clavo emendicato, quibusdam obscuris notis in ligno cum eo descriptis, ter tacto dente, non solum protinus sanavit: sed jusso asservari clavo, quem in ligno confixerat, pollicitus est perpetuam ejus dentis incolumitatem, quæ etiam subsequuta est.

CAP. VI.

Faucium, & pulmonum morbi, symptomata, caussæ, signa, & curationes.

Anginæ etymon, essentia.
[3] *Festus.*

ANgor [3] est animi, vel corporis cruciatus, propriè à Græco συνάγχη, id est, strangulatione dictus. unde & faucium dolor Angina vocatur. *Plautus:*

[4] *Mostell.*

[4] *In anginam ego nunc me velim verti, ut venefica illi*
Fauces prehendam, atque enicem scelestam stimulatricem.

Merito itaque, quod angat, & velut laqueo strangulet hominem, Angina dicitur, affectus fauces, id est summas gulæ gutturisque partes, per quas tum cibi potusque, tum spiritus introitus est, præcludens.

Nomina.

Græcis κυνάγχη, συνάγχη, *seu* λυκάγχη, *quæ nomina Aurelian. dici putat* ἀπ' ἀγχόνης, *à suspendio, quia instar suspendii suffocat: vel à* συνέχειν, *id est, cohibendo spiritum, quia respirationem prohibet: vel quia canes, sues. Vnde apud Comicum,*

[5] *Plautus Trin.*

[5] *Sues moriuntur angina hic acerrima.*

Et apud poëtam,

[6] *Virgil.* 3. *Georg.*

[6] *—— quatit ægros*
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.

Lupi crebrò hoc symptoma perpetiuntur: vel, ut

vult

vult Aëtius, quoniam ea correpti canum in morem linguam exerant. Σιωάγχη *potius à* σὺν *&* ἄγχω *dicta videtur Sennerto, quam à suibus, quod linguæ Græcæ analogiæ non respondeat: quasi non esset usitatum Græcis duabus vocalibus occurrentibus in compositione, consonantē euphoniæ caussa interjicere.*

De vocibus παρακυνάγχη *&* παρασυνάγχη *videndus Paulus, & ex eo Gorræus.*

A simili [1] Anginam vinariam habere dicuntur, qui vino suffocantur. Angina vinaria. [1] *Festus.*

[2] Quisquis hoc dixit, sequutus est eum, qui Demosthenem dixit ἀργυράγχην ἔχειν. *De eo lepidam historiam* [3] scripsit Critolaus, legatos *scilicet* Mileto venisse Athenas, auxilii petēdi gratia. Tum qui pro sese verba facerent, quos visum erat, advocasse. advocatos, uti erat mandatum, verba pro Milesiis ad populum fecisse. Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex rep. id esse contendisse. Postridie cum res agi denuo cœpta esset, Demosthenem lana multa collum cervicesq; convolutum, ad populum prodisse, & dixisse se συνάγχην pati, eò contra Milesios loqui non quire. Tum è populo unum exclamasse: Non συνάγχην quod Demosthenes pateretur, sed ἀργυράγχην esse. Ipse etiam Demosthenes, non id postea concelavit, quin gloriæ quoque hoc sibi assignavit. Nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepisset, & Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem. *Idem Hagæ cuidam nuper gloriari licuit, qui nunc æternum tacet, sed gratis.*

[2] *Scalig. in Castig.* Argentangina. [3] *Agell.* 11.9. *Plut. in vita.*

Angina præceps admodum malum, inprimis ubi neque in faucibus, neque in cervice quicquam apparet. Hac sæpe videmus brevi temporis spatio sublatum ægrotum, constante mente integrisque sensibus. Anginæ caussæ.

Paulo

Paulo minus periculi est, quum interiores laryngis fauciumque musculi, manifesta phlegmone tentantur. Talis inflammatio quandoque & à spina faucibus inhærente.

[1] *Plutarch. in præc. San.*

[1] Niger sane oratoriam artem in Galatia docens, forte fortuna spinam piscis deglutiverat, cum subitò foris supervenit quidam rhetor, ac declamare cępit. Ibi Niger, ne speciem concedentis silentio præberet metuens, etiamnum spina in faucibus inhærente declamavit & ipse. sed orta inde magna & dura inflammatione, impatientia doloris exsecari sibi spinam introrsum profunde vulnere adacto passus est. per quod vulnus exemta quidem est spina: verum ipse eo ex vulnere, quod sanatu difficile esset, humoresque affluerent parti læsæ copiosi, mortuus est. *Sed veræ Anginæ exemplum affert Seneca:*[2] Homo summæ frugalitatis cum hilaris cœnasset, genere valetudinis præcipiti abreptus, angina, vix compressum arctatis faucibus spiritum traxit in lucem. Intra paucissimas ergò horas, postquam omnibus erat sani ac valentis officiis functus, decessit.

[2] *Epist.* 101.
Præservatio.
[3] *Cels.* 4.4.
Curatio.
[4] *Plin.* 22.24.
[5] *Id.* 30.4.
[6] *Id.* 27.7.
[7] *Id.* 20.17.
[8] *Id.* 25.3.
[9] *Id.* 24.19.
[10] *Id.* 26.4.
[11] *Id.* 23. *præf.*
[12] *Id.* 13.5.
[13] *Id.* 22.23.
[14] *Id.* 23.12.
[15] *Id.* 24.7.
[16] *Id.* 27.12.
[17] *Id.* 24.7.
[18] *Id.* 32.8.
[19] *Id.* 23.2.
[20] *Id.* 21.19.
[21] *Id.* 34.12.
[22] *Id.* 23.8.

[3] Angina non periclitari toto anno vulgò audio, si quis pullum hirundinis ederit.

[4] Anginis utilissimum est mel, [5] fel anserinum cum elaterio & melle, [6] absinthium cum melle & nitro, [7] anisum cum melle & hyssopo ex aceto gargarizatum, [8] herba quæ vocatur Britannica, [9] herba quæ gignitur super fimeta ruris, [10] argemonia sumpta ex vino, [11] omphacium, [12] chrysocolla, [13] laser gargarizatus, [14] herba proserpinaca, [15] palmipissa liquida, [16] polygonum, [17] pix, [18] menarum salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus, [19] oxymeli calidum gargarizatum, [20] violæ ex aqua potæ, [21] misy, [22] nuces juglandes cum ruta & oleo.

Sed quævis remedia præcedat venæ sectio.

Spirandi difficultas.
[23] *Cels.* 4.4.

[23] Est etiam circa fauces malum, quod apud Græcos

cos aliud atque aliud nomen habet, prout se intendit. Omne in difficultate spirandi consistit. Sed hæc dum modica est, neq; ex toto strangulat, Δύσπνοια appellatur. Cum vehementior est, ut spirare æger sine sono, & anhelatione non possit, Ἄσθμα, Anhelatio & Suspirium *Scribonio, Plinio,* [1] *Senecæ, & qui eo laborant* Ἀσθματικοὶ *Græcis,* Anhelatores *Plinio,* Suspiriosi *Marcello. De hoc affectu conqueritur Seneca*: Uni morbo quasi assignatus sum: quem quare Græco nomine appellem, nescio. Satis enim apte Suspirium dici potest. Brevis est valde & procellæ similis. impetus est: intra horam ferè desinit. Quis enim diu expirat? Omnia corporis aut incommoda aut pericula per me transierunt: nullum mihi videtur molestius. Quidni? aliud enim, quicquid est, ægrotare est: illud animam agere. Itaque Medici hanc meditationem mortis vocant. Facit aliquando spiritus, quod sæpe conatus est.

Asthmatis essentia.

Nomina.

[1] *Epist.* 54.

Asthmatis causa ferè obstructio pulmonum: rarò in corde sedem habet, cujus tamen exemplum hic afferam.

Caussæ.

[2] Scombergius in curru suo intercepto spiritu enectus. Is jam à longo tempore difficultate respirandi laborabat, ad quam per intervalla accedebat acutissimus circa præcordia dolor, quo cum corripiebatur, sudore per totum corpus diffluebat, adeoque debilitabatur, ut prope anima linqui videretur. Verum ut erat moderata & patienti natura, cum nihilominus quotidiana aulæ officia minimè intermitteret, longa assuetudine & morbum sibi familiarem, & suis minus suspectum fecerat. Secto corpore, quod prævalidum ac vastum vivus habuerat, admiratione dignum Chirurgis ac Medicis fuit, quod membrana ac carnea omnis pars, quæ sinistram cordis regionem tegit, & ad flabellationis assiduæ usum dilatatur, ac comprimitur, ex immo-

Symptomata.

[2] *Thuanus Hist.* 122.

dico calore, & liberaliore victu tota ossea reperta est, ita ut respirandi facultatem impediret, idq; tandem repentinæ suffocationi caussam dedisse creditum est. Nam alioqui saluberrimo temperamento, nullaque pars in eo non maximè sana erat, nisi quatenus crebra strangulatione vexabatur.

Curatio.
[1] *Plin.20.21.*
[2] *Ibid.6.*

[1] Hippocrates radicis altheæ decoctæ succum asthmaticis in vino bibendum dedit: [2] aliqui allium tritum in lacte.

[3] *Idem.26.7.*

[3] Molon ex vino dyspnœæ medetur: centaurium majus ecligmate: plantago succo vel cibo: Vettonicæ tusæ pondo libra, mellis Attici semuncia ex aqua calida, quotidie bibentibus. Aristolochia vel agaricon, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnœas bibitur: item hyssopum & asthmaticis: *aliaque plura apud Plinium.*

Sputi sanguinis caussa.

Ex pulmonum vena casu, labore, clamoribusve, aut aliis caussis rupta, sæpe sanguis expuitur. Remedium affert Comicus:

Curatio.
[4] *Plautus Mercat.*

[4] *— jamdudum sputo sanguinem,*
CH. *Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvum feceris.*

Sed non raro lethale.

[5] *Ovid.1. de Ponto 4.*

[5] *Cernis ut è molli sanguis pulmone remissus,*
Ad Stygias certo limite ducat aquas?

[6] *Plutarch.in vita Ag.& Cleom.Polyb. 2.Hist.*

[6] Antigonus post prœlium vociferans pulmonem dirupit, vimque sanguinis effudit, atque acri febre correptus expiravit.

[7] *Valer. Max. 9.2.*

[7] L.Sylla animi concitatione nimia, atque immoderatæ vocis impetu, convulso pectore, spiritum cruore ac minis mistum evomuit.

[8] *Hippocr.5. Aph.31.*

[8] E pulmone autem prodire inditium est, si spumosus sputo rejiciatur. *Ita apud poëtam sagitta emissa,*

[9] *Virgil.9. Æneid.*

[9] *— stomachoque immissa sub altum*

Pectus

Pectus abit, reddit specus atri vulneris undam,
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone pependit.
Quod etiam lethale fuit,
— abolitaque intus
Spiramenta animæ lethali vulnere rupit.

Phthiseos caussæ.

[1] A sanguinis sputo, puris sputum malum; & [2] à puris sputo, tabes.

[1] *Hipp. 7. Aph. 16.*
[2] *Ibid. 17.*

[3] Pharnuches ab equo lapsus sanguinem evomuit, nactusque est morbum, qui in phthisin evasit.

[3] *Herodot. 3. Hist. 88.*

[4] Adrianus imp. venando jugulum & costam fregit: *unde sanguinis sputum & tabes. Vtrumque & à veneno.*

[4] *Spartian.*

Ita [5] Philippus rex Aratum veneno sustulit. Ac principio quidem ignota res cæteris fuit; neq; enim ea vis erat pharmaci, ut in ipso statim articulo necaret: sed mora temporis corporis valetudinem afficiebat. [6] Non præceps *scilicet*, neque acre, sed ex illis, quæ lentos calores primum in corpore & tussim excitant languidam: unde ita sensim ad tabem perducunt. Ipsum verò Aratum non latebat malum, quod hoc modo palam est factum. Is aliquando, quum unum è sputis, queis paries erat conspu-tus, sanguine mixtum esse observasset, famula adstanti, Hæc nos, inquit, prœmia amicitiæ nostræ erga Philippum retulimus.

[5] *Polybius Hist. 8.*
[6] *Plutarch. in vita.*

Neque inter tabis caussas ultima est tristitia. Ita [7] Menenio Consuli Romano præ dolore ac mœrore animi tabes vix sanabilis conciliata.

[7] *Dionys. Hal. Ant. Rom. 11.*

Φθίσις *autem, quam Latini Tabem, & veteres Græci* μείωμα *vocarunt, vel latè sumitur, pro omni corporis extenuatione,*

[8] *Ossa atque pellis sum, miser à macritudine:*

vel pressè, pro ea, quæ fit ab exulceratione pulmonis, & Græcis propriè [9] φθόη, *ut &* [10] πύη *appellatur.*

[8] *Plaut. Capt.*
[9] *Gal. 7. Aph. 16.*
[10] *Aretæus 1. de causs. & sign. diut. 18.*

Contagiosa.

Hæc cõtagio inficit. [11] Multos enim, qui in eo morbi genere aliis inservissent, ipsos una periisse *novinus.*

[11] *Isocrat. Æginet.*

Præservatio.
[1] Plutarch. de his qui serò à num. pun.

Quia etiam plerumque hæreditaria, [1] tabe extinctorum liberos, tantisper dum cadaver comburebatur, sedere jubebant pedibus in aquam demissis.

Curatio.
[2] Plin. 20.6.
[3] Idem 20.22.
[4] Id. 22.22.
[5] Id. 24.16.
[6] Id. 26.7.
[7] Ibid. 11.

[2] Porri sectivi succus sanguinem excreantibus, & phthisicis, vel ex ipso cibo prodest: *item* [3] allium in fabæ sorbitione, ecligmata è semine lini, [4] acanthi radices incoctæ cibo, maximè ptisana, iasione olus sylvestre, [5] aron è melle, myrrhis in sorbitione, [6] verbenaca, [7] geranii drachma in vini cyathis tribus bis die, plantaginis succus, & ipsa decocta.

[8] Id. 22.22.

[8] Defectis corporibus, & phthisicis constat bulbos asphodeli cum ptisana decoctos aptissimè dari: panemq; ex his cum farina subactis, saluberrimũ esse.

[9] Cels. 3.22.

[9] Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cœli mutatione, sic, ut densius, quam id est, ex quo discedit æger, petatur.

[10] Plin. 24.6. & 31.6. & Cels. 3.22.

[10] Sylvas eas duntaxat, quæ picis resinæque gratia radantur, utilissimas esse phthisicis, aut qui longa ægritudine non recolligant vires, satis constat: & illum cœli aëra plus ita, quam navigationem Ægyptiam proficere, plus quam lactis herbidos per mõtium æstiva potus.

[11] Ibid. 7.

[11] Picem etiam phthisicis cyathi mensura quidam dederunt, & contra veterem tussim.

Peripneumoniæ nomina.

Peripneumonia est pulmonis inflammatio, quæ & πνδυμονία, Hippocrati quoq; πλδυμονία dicitur. Possit Latinis Pulmonia *appellari, ut hoc affectu correpti à Columella* Pulmonarii *nuncupantur.*

Caussa.
[12] Cels. 2.7.

Succedit quandoque pleuritidi, vel anginæ, [12] si subito finita est.

Prognosticum.
[13] Plutarch. quæst. nat.

[13] Medici periti ex appetitionibus ægrotantium de eorum vel salute vel interitu præsagiunt. & narrat Mnesitheus medicus initio πνδυμονίας, eum qui cœpas appetat, servari, qui ficus, perire: quod temperamentis appetitus, affectibus temperamentum sit subsequens.

[1] Peripneumonicis datur tragoriganum cũ melle, [2] mel decoctum, [3] ficus decoctæ cum fœnogræco, [4] aron, [5] centaureum majus, item hyssopum, & [6] pancration ecligmate.

Curatio.
[1] *Plin.* 20.17.
[2] *Id.* 22.24.
[3] *Id.* 23.7.
[4] *Id.* 24.16.
[5] *Id.* 26.7.
[6] *Id.* 27.12.
[7] *Cels.* 2.7.

[7] Color autem pulmonis, si neque per sputa, neque per cucurbitulas, neque per sanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus est, vomicas aliquas interdum excitat.

Vomica pulmonis est abscessus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriaque cysti concluditur. Hæc frequens est in tabidis. Quare utrumque affectum jungit Satyricus:

Vomicæ essentia.

[8] *Et phthisis & vomicæ putres.*

[9] Petroselinum præcipuum ad vomicas, cochlearibus binis succi additis in cyathum marrubii succi, atque ita aquæ calidæ tribus cyathis. Buselinon ejusdem effectus.

[8] *Iuvenal. Sat.* 13.
Curatio.
[9] *Plin.* 20.12.

[10] Castor in ovum inane marrubii succum addit, ipsumque ovum infundit melle æquis portionibus tepefactum, vomicas rumpere, purgare, persanare promittens.

[10] *Id.* 20.22.

Præterea [11] medentur vomicæ parthenium calfacto succo pota, paliuri radix, [12] chamædrys. [13] Cochleæ *quoque* suspiria emendant & vomicas.

[11] *Id.* 22.17.
[12] *Id.* 24.13.
[13] *Ibid.* 15.

Sed vomica & [14] suppuratio melius ferro rescinduntur, (*si in thorace sint*) quam medicamento.

[14] *Columell.* 6. *R.R.* 11.

Ita quidam [15] deploratus à medicis vomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoste.

[15] *Plin.* 7.50.

Et [16] divinæ fortunæ vulnus Pheræo Jasoni quidam exitii ejus cupidus intulit. Nam cum inter insidias gladio eum percussisset, vomicam, quæ à nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, ut hominem pestifero malo liberaret.

[16] *Valer. Max.* 1.8.
Cicer. 1. *de nat. deor.*

CAP. VII.

Thoracis morbi, ſymptomata, eorumque ſigna, & curationes.

Pleuritidis etymon, nomina, eſſentia.
[1] *Gal.2.Meth. 2.1.ad Glauc. 3.*
[2] *annot.in Holler.26.*
[3] *Method. 15.*
[4] *com. in 9. Rhaſ.39.*

PLeuritis *inter eos morbos* [1] *Galeno recenſetur,* qui à loco affecto nomen obtinent. *Cum autem* ὁ ὑπεζωκὼς τὰς πλευρὰς ὑμὴν, *membrana quæ coſtis ſubtenditur, Græcis dicatur* πλευρὰ, *inde potius deductum videtur* πλευρῖτις, *quæ eſt iſtius membranæ inflammatio, vocabulum, quam vel* ἀπὸ τοῦ πλευροῦ, *id eſt, à latere, ut voluit* [2] *Duretus: vel* ἀπὸ τῶν πλευρῶν, *id eſt, à coſtis, ut placuit* [3] *Rondeletio, &* [4] *Iacchino.*

[5] *1. Prognoſt.*
[6] *2. de vict acut.*
[7] *3. Aph.23.*

Quamvis enim Hippocrates Pleuritidem [5] ἄλγημα τῶν πλευρέων, *id eſt, dolorem coſtarum appellaverit, & eodem ſenſu* [6] ὀδύνην τῶν πλευρέων: *Idem tamen alibi* [7] πόνους πλευρέων ἀπὸ τῶν πλευριτίδων *ſeparavit. Quia ſcilicet non omnis lateris dolor eſt pleuriticus, licet omnis pleuritis cum lateris dolore conjuncta ſit. Vulgo Latinis hic affectus, morbus* Coſtalis, *vel* Lateralis, *& Barbaris* Pleureſis *appellatur. Serenus quoque* Telum *vocari ſcribit,* [8] quod corpus dolore inſtar gladii tranſverberet: *quemadmodum hodie non diſſimiliter* La punta *Italis nuncupatur.*

[8] *Iſidor.4.6.*

Cauſſa interna.

Interna Pleuritidis cauſſa eſt tenuis bilioſusque ſanguis, qui ex vena cava cordi aſſidente inter coſtas & ſuccingentem membranam incidens, inflammationem ibi parit.

Externa.

Externa, quæ iſtius impetum movet, eſt excandeſcentia, vociferatio, ebrietas, &c.

[9] *Polybius 2. Hiſt.4.*

[9] Agro Illyriorum rex ebrietati & id genus liberalioribus epulis indulgens, in pleuritin incidit, quæ poſt paucos dies ipſum ſuſtulit.

Prognoſticū.
[10] *Cicero 3. de Oratore.*

Fortaſſis die ſeptimo, qui acutorum criticus:

[10] Namque tum latus ei dicenti condoluiſſe, ſudorem-

doremque multum consequutum esse audiebamus: ex quo cum cohorruisset, cum febri domum rediit: dieque septimo est lateris dolore consumptus.

Symptomata.

[1] Huic dolori lateris febris & tussis accedit, & per hanc excreatur, si tolerabilis morbus est, pituita: si gravis, sanguis. Interdum etiam sicca tussis est, quæ nihil emolitur. Idque primo vitio gravius, secundo tolerabilius est.

[1] *Cels.* 4. 6.

Curatio.

Remedium verò est magni & recentis doloris, sanguis missus. At sive levior, sive vetustior casus est, vel supervacuum, vel serum id auxilium est, confugiendumque ad cucurbitulas est, ante summa cute incisa.

[2] Pleuriticis datur staphylinos ex aqua, [3] tragoriganum cum melle, [4] phu radix, [5] laser in sorbitione vinum poturis, [6] mellis decoctum, [7] erysimum cum melle, [8] ficus cum fœnogræco decoctæ, [9] ammoniacum, [10] apocyni semen ex aqua, [11] candidus mori flos ex vino, [12] centaureum majus, hyssopum, peucedani succus, [13] hypericon ex vino.

[14] Recte etiam sinapi ex aceto super pectus imponitur, donec ulcera pustulasque excitet, & tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Præter hæc circumdare primum oportet latus hapso lanæ sulphuratæ: deinde cum paulum inflammatio se remisit, siccis & calidis fomentis uti. Ab iis transitus ad malagmata est. Si vetustior dolor remanet, novissimè resina imposita discutitur.

[2] *Plin.* 20. 5.
[3] *Ibid.* 17.
[4] *Id.* 21. 20.
[5] *Id.* 22. 23.
[6] *Ibid.* 24.
[7] *Ibid.* 25.
[8] *Idem* 23. 7.
[9] *Idem* 24. 6.
[10] *Ibid.* 11.
[11] *Ibid.* 14.
[12] *Idem* 26. 7.
[13] *Ibid.* 8.
[14] *Celsus* 4. 6.

Empyematis caussa.

[15] Ex Pleuritide *plerumque, aliquando etiam* [16] ex angina, *&* [17] peripneumonia, *non bene tussi expurgatis abscessus exoritur, è quo tandem rupto pus sæpe universum in thoracis capacitatem influit.*

[18] Est quidem ἐμπύημα, sive suppuratio omnis, puris tum confectio, tum collectio, quacunque sit parte corporis: at Medicis proprie ea est, quæ in thorace vel pulmonibus fit.

[15] *Hipp. de affection.* 5. *Aphor.* 8. *Gal.* 4. *loc. aff.* 8. 5. *loc. aff.* 3.
[16] *Hipp.* 5. *Aph.* 10.
[17] *Gal.* 2. *Progn.* 59.
[18] *Gal. ibid.* 60.

Curatio.

[1] Plin. 21.20. [2] Ibid. 19. [3] Id. 22.25. [4] Idem 23.7. [5] Idem 25.5. [6] Idem 27.12. [7] Ibid. 13.

[1] Suppurationes purgant iris rufa, [2] violæ, [3] hordei farina ex posca, addita resina & galla, faba in cibo fresa, & cum allio cocta, [4] mori radix, [5] elleborum nigrum: [6] discutiunt onopordon, [7] Smyrnii radix illita.

[8] Idem 23.1. [9] Idem 27.10.

[8] Vitis nigra suppurationes incipientes discutit, veteres maturat & purgat: [9] recentes *etiam* nigro pœoniæ semine, veteres rubro discutiuntur.

[10] Ibidem 2.

[10] Fæx aceti resistit suppurationum incrementis.

[11] Idem 24.4.

[11] Cerri folia & cortex, & glans, siccat collectiones suppurationesque.

Empyematis curationem spontaneo sanguinis fluxu, ex testimonio affert Orator:

[12] Demosth. adverſ. Conon.

Symptomata.

[12] Febres me continuæ sequebantur, & cruciatus totius corporis perquam & vehementes & atroces: inprimis verò laterum atque imi ventris: neque cibum capere poteram: &, ut medicus quidam affirmabat, nisi mihi doloribus afflicto, & jam desperato purgatio sanguinis ultro copiosa supervenisset, me saniosum (ἔμπυον) factum, fuisse periturum: nunc is sanguis recessu mihi suo saluti fuit.

Tussis essentia. caussa.

Tussis, Græcis βὴξ, est efflatio vehemens, quâ quicquid spirandi instrumentis molestum est, natura expellere conatur.

[13] Senec. Ep. 75.

[13] Distillatio *plerumque* tussim facit.

Curatio.

Tussi dulcia medentur:

[14] Martial. 11. Epigr. 87.

[14] *Leniat ut fauces medicus, quas aspera vexat*
Assiduè tussis Parthenopæe tibi,
Mella dari, nucleosque jubet, dulcesque placentas,
Et quicquid pueros non sinit esse truces.

[15] Plin. 20.13.

[15] Putant subtrita eruca tussim infantium sedari.

[16] Catull. carm. 45.

[16] *Hic me gravedo frigida, & frequens tussis*
Quassavit, usque dum in tuum sinum fugi,
Et me recuravi ocimoque & urtica.

[17] Plin. 20.4. [18] Ibid. 5. [19] Ibid. 7.

[17] Ad tussim mane jejunis prodest raphanus cum melle, [18] inula condita, [19] lactuca hyssopite admisto,

misto, [1] nasturtium ex melle, ruta cum ficu, & decocta ad dimidias partes, potaque ex vino, [2] pulegium, [3] cunila gallinacea, [4] targoriganum cum melle.

[1] *Ibid.* 13.
[2] *Ibid.* 14.
[3] *Ibid.* 16.
[4] *Ibid.* 17.

[5] Porrum sectivum tussim, & distillationes thoracis, pulmonis & arteriæ vitia sanat, datum in sorbitione ptisanæ, vel crudum, præter capita sine pane, ita ut alternis diebus sumatur: vel si purulenta excreentur. *Plura apud Plinium. Sed*

[5] *Idem.* 20.6.

[6] Ἀμυγδαλὴ τῆς βηχὸς ἀγαθὸν φάρμακον.
Remedium tussis optimum est amygdala.

[6] *Phrynich. apud Stob.*

CAP. VIII.

Cordis symptomata. eorum caussæ & curationes.

COr [7] solum viscerum, atque omnino partium corporis, nullum vitium patitur grave, idque recta ratione. Cum enim principium corrumpitur, nihil est, quod cæteris, quæ inde pendeant, præbere auxilium possit.

[7] *Arist.* 3. *de part. anim.* 4.

[8] Solum hoc viscerum vitiis non maceratur, nec supplicia vitæ trahit: læsumque mortem illico affert.

[8] *Plin.* 11.37.

[9] *Non hic herba valet, non hic nocturna Cyteis:*
Non Perimedea gramina cocta manu.
Non eget hic medicis, non lectis mollibus æger:
Huic nullum cœli tempus & aura nocet.
Ambulat, & subito mirantur funus amici.

[9] *Propert.* 2. *El.* 4.

Præcipua cordis Symptomata sunt Syncope, & Palpitatio.

Syncope est præceps virium lapsus; *ut ante se à veteribus Medicis definitam testatur Galenus.* — Syncopes essentia.

Hac minor est λειποθυμία *&* λειποψυχία, *in quibus non est tanta animi exolutio.*

Caussæ cordis affectus omnes, sæva animi pathemata, dolor atrox, nimia evacuatio, labor, inedia. — Caussæ.

[1] *Plautus Curcul.*

[1] *—inanitate jamdudũ inteſtina murmurant*
Tenebræ oboriuntur, genua inedia ſuccidunt,
Animo male eſt.

& quæcunque calorem nativum, ſpiritusque diſſolvunt atque diripiunt.

[2] *Lucret. 6.*

[2] *Nocturnumq; recens extinctum lumen, ubi acri*
Nidore offendit nares, conſopit ibidem.

[3] *Senec. Ep. 58.*

[3] Fortes quidem & paratiſſimi fundere ſuum ſanguinem, alienum videre non poſſunt. Quidam ad vulneris novi, quidam ad veteris & purulenti tractationem inſpectionemque ſuccidunt, & linquuntur animo: alii gladium facilius recipiunt, quam vident. Non eſt hic timor, ſed naturalis affectio, inexpugnabilis rationi. *Itaque facile animo deficiunt.*

Curatio.

In Lipothymia ſive animi deliquio convenit refrigeratio, tam quæ fit ab aëre, quam ab aqua frigida. Illa enim ſpiritus in unum cogunt, eorumq; diſſipationem prohibent, qui quidem plurimi & tenuiſſimi ſolent venire ad faciem, ut ſenſuum muneribus miniſtrent.

[4] *Senec. 4. Nat. 13.*

Hinc [4] animo relictos ſtupentesque frigida ſpargimus, ut in ſenſum ſuum redeant.

Id oſtendit poëta in anhelante, & ad frigidiorem auram quaſi reviviſcente Sarpedone:

[5] *Homer. Iliad. 5.*

[5] Τόν δ' ἔλιπε ψυχή, κατὰ δ' ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀχλύς·
Αὖτις δ' ἀμπνύνθη, περὶ δὲ πνοιὴ Βορέαο
Ζώγρει ἐπιπνείουσα κακῶς κεκαφηότα θυμόν.
Hunc autem deſeruit anima, & circa oculos offuſa eſt caligo.
Rurſus autem refocillatus eſt, circum verò aura boreæ
Recreabat afflans ægrè ſpirantem animam.

Quod ipſum melius facit inſperſio aquæ frigidæ; ut in vulnerato Hectore,

[6] *Ibid. 14.*

[6] Ἔνθά μιν ἐξ ἵππων πέλασαν χθονί. κὰδ δέ οἱ ὕδωρ
Χεῦαν. ὁ δ' ἀμπνύνθη, καὶ ἀνέδρακεν ὀφθαλμοῖσιν.

Tum

Tum ipsum ex equis admoverunt terræ: circa autem ipsum aquam
Fuderunt. hic autem respiravit & aspexit oculis.
& in Laodamia ob mariti discessũ animo deficiente;
[1] *Lux quoq; tecum abiit. tenebris exanguis obortis* [1] *Ovidius Epist. Her.*
Succiduo dicor procubuisse genu.
Vix socer Iphiclus, vix me grandævus Acastus,
Vix mater gelida mœsta refecit aqua.

ubi nota caussam, fortem mœstitiam: symptoma, ut in Plautino loco, tenebras oculis oborientes: alterum est loquela suppressa. Ita Andromache ob inopinatum Æneæ conspectum, Symptomata.

[2] *—— medius exterrita monstris* [2] *Virgil. 3. Æneid.*
Diriguit visu in medio: calor ossa reliquit:
Labitur; & longo vix tandem tempore fatur.

Et miser poëta de se ipso:

[3] *Si jam deficiam, suppressaque lingua palato* [3] *Ovid. 3. Trist. 3.*
Vix instillato restituenda mero.

Optimum in animi defectu id remedium.

[4] *Et jam deficiens sic ad tua verba revixi,* [4] *Idem 1. de Ponto 4.*
Vt solet infuso vena redire mero.

Cordis palpitàtio, immoderata est concussio, vehementi diastole atque systole molesta. Cordis palpit. essentia.

Affectus hic Græcis παλμὸς τῆς καρδίας *appellatur.* Nomina. *Marcellus* Cordis saltationem *vocat.*

[5] Ὀρχεῖται δὲ καρδία φόβῳ. [5] *Æschylus Inferiis.*
Salit autem cor timore.

ita Comicus:

[6] *Extimuit illam, jam horret corpus, cor salit.* [6] *Plautus Cistell.*

Alii cordis saltum, pulsum, formidinem, jectigationem. *Serapio* Caphoram, *Rhases* titillationem, *Avicenna, & omnes Arabum sectatores* Cordis tremorem, ([7] quia tremor fit semper à facultate languida) *sed minus commodè, ut videtur Mercuriali,* [7] *Riolan.* [8] quia in tremore cum motus fit sursum & deorsum, fit loci mutatio, in palpitatione verò nequaquam id accidit: [8] *Mercur. 2. Pr. 10.*

accidit: deinde tremor fit à virtute debili; in palpitatione verò illud non est necesse. Itaque distincti hi affectus.

Caussæ. [1] *Crato Epist. 136.* [1] In Maximiliano II. Imp. præter hydropem pulmonis, palpitationis caussa fuit aqua in pericardio aucta. *Quinetiam*

[2] Æschyl. Sept. ad Theb. [2] Φόβῳ οὐχ᾽ ὑπνώσσει κέαρ.
Præ timore non quiescit cor.
[3] Virgil. 5. Æneid. [3] *— exsultantiaque haurit*
Corda pavor pulsans.

Et ex pavore

[4] Ovid. 3. Fast. [4] *Corda micant regis, totoque è corpore sanguis*
Fugit, & hirsutæ diriguere comæ.

Hinc joci apud Comicos:

[5] Plautus Aulul. [5] *Cor meum cœpit artem facere ludicram.*
[6] Idem Capt. [6] *— Abi directum cor, ac suspende te.*
Tu sussultas, ego vix adsto præ formidine.
[7] Anaxandrides apud Stob. 43.125. [7] — Ὦ πονηρὰ καρδία,
Ἐπιχαιρέκακον ὡς εἶ μόνον τοῦ σώματος·
Ὀρχῇ γὰρ εὐθὺς ἢν ἴδῃς δεδοικότα.
[8] Grotius vertit. [8] *— O cor improbum,*
Quam tu malignum es solum in toto corpore!
Nam subito saltas, ubi timentem videris.

Idem præstat gaudium: & de eo hoc Plauti;

[9] Pl. Milite. [9] *Dicito doctè, & cordatè, ut ei cor saliat.*

CAP. IX.

Ventriculi symptomata, horumque caussæ, & curationes.

OS inprimis ventriculi multa symptomata exercent. Horum alia fiunt, quatenus eximio id sensu præditum, ut Cardialgia, Cardiogmos: alia quatenus appetentiæ sedes, qualia sunt diminuta, atque dejecta appetentia, bulimus, appetentia canina, pica, malacia, sitis.

Καρδιαλγία est oris ventriculi dolor, & καρδιωγμὸς morsus aut erosio oris ventriculi: quod [1] veteres καρδίαν nominabant, appellationem (ut ajunt) deducentes ab his symptomatibus, quæ adfert. *Cum verò ab affecto ore ventriculi cor in consensum trahatur, Galenus videtur tribuere similitudini.* naturæ congeneitatem *vocat. Alexander potius referendum* dicit ad vicinitatem. *Sed cum* [2] membra naturalia sint valdè separata à vitalibus, *putat Mercurialis,* [3] non propter vicinitatem cor compati ori ventriculi, sed potius ob excellentiam sensus, qua id præditum est: *qua & Fernelii est sententia.*

Cardialgiæ & Cardiogmi essentia. Etymon. [1] *Gal. 5. loc. aff.*

[2] *Plato Timæo.*

[3] *3. Prax. 2.*

[4] Cardiacus morbus nihil aliud est, quam nimia imbecillitas corporis, quod stomacho languente, immodico sudore digeritur. Licetque protinus scire eum esse, ubi venarum exigui, imbecillique pulsus sunt. Sudor autem supra consuetudinem, & modo & tempore, ex toto thorace & cervicibus, atque etiam capite prorumpit, pedibus tantummodo & cruribus siccioribus atque frigentibus.

Cardiaci morbi essentia. [4] *Cels. 3. 19.* Symptomata.

[5] Curatio prima est, supra præcordia imponere quæ reprimant cataplasmata: secunda sudorem prohibere. Id præstat acerbum oleum vel rosa, vel myrteum aut [6] melinum. [7] Tertium auxilium est, imbecillitati jacentis, vino ciboq; succurrere. *Nam* [8] Cardiacorum morbo unicam spem in vino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alii non nisi in remissione. Illi, ut sudorem coërceant: hi, quia tutius putant, minuente se morbo: quam plurium sententiam esse video.

Curatio. [5] *Plin. 23. 1.*

[6] *Athenæus 25. Deipn. 12.* [7] *Cels. cit.* [8] *Plin. 23. 1.*

[9] Cum polenta sylvestrium seridum radices stomachi caussa sorbentur: & cardiacis illinuntur super sinistram mammam ex aceto.

[9] *Id. 20. 3.*

[10] Datur & cardiacis brassicæ decoctæ jus, *item* [11] membrana quæ fel contineat, in potu vel cibo.

[10] *Ibid. 9.* [11] *Idem 28. 8.*

[1] Dio-

[1] *Idem* 20.13.

[1] Diocles rutam cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacea.

[2] *Iovius in vita Pomp. Columnæ.*

[2] Scipio Lancelotus medicus Julium II. pontificem stomachi vitio prostratum, & alimenta repudiantem, oblato Persico pomo, ad certam vitæ spem fœliciter erexit.

Cibi fastidium.
[3] *Paul.* 3.57.

[3] Ἀνορεξία seu ἀποσιτία est σιτίων ἀποστροφή, ciborum aversio seu fastidium, *sed ut aliquid tamen assumatur. eo differt* ἀπὸ τῆς ἀσιτίας, *quod hæc sit abstinentia cibi in totum.*

Inedia diuturna.
[4] *Plin.* 11.54.

[4] Homini non ante septimum diem lethalis inedia: durasse & ultra undecimum plerosque, certum est.

[5] *Athenæus* 2. *Deipn.*

[5] Timonis amita quotannis in spelæo, ursarum more, bimestre tempus absque ullo alimento delituit semianimis, ut sola inspiratione viveret ac ægrè dignosceretur.

Appetitus prostrati caussæ.

Imminuitur autem vel omnino prosternitur appetentia, cibique fastidium adest, quum corpus universum multo luxuriat alimento, aut quum os stomachi pingui adipe, vel lento humore obtunditur, vel etiam, quum stomachus à caussa calida & humida relaxatur. Vnde liquet, quam male medici passim imbecillitate stomachi laborantibus præscribant juscula.

[6] *Cicer.* 16. *Ep. fam.*

[6] De Medico & tu bene existimari scribis, & ego sic audio. Sed plane curationes ejus non probo: jus enim tibi dandum nõ fuit, cum κακοστόμαχος esses.

Symptomata.
[7] *Iuvenal. Sat.* 13.
[8] *Ovid.* 1. *de Ponto* 11.

Affectus hic admodum molestus.

[7] *Perpetua anxietas nec mensæ tempore cessat,*
Faucibus ut morbo siccis, interque molares
Difficili crescente cibo.

[8] *Os hebes est, positæque movent fastidia mensæ,*
Et queror invisi cum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, appone, quod educat aër:
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.

Nectar

Nectar & ambroſiam, latices, epulasque Deorum,
Det mihi formoſâ gnava Iuventa manu;
Non tamen exacuet torpens ſapor ille palatum:
Stabit & in ſtomacho pondus inerte diu.

[1] Cibi ſatietas & faſtidium aut ſubamara aliqua re relevatur, aut dulci mitigatur: *ſed hac moderata. nam* — Curatio. [1] *Cicero 1. de Invent.*

[2] *— ſtomacho dulcis & eſca nocet.* — [2] *Ovid. 2. Amor. 19.*

Hinc [3] mulſum ex auſtero vino factum, non implet ſtomachum: ſed appetendi revocat aviditatem cibi. — [3] *Plin. 22. 24.*

[4] Uvæ in ollis ſervatæ, & os, & ſtomachum, & aviditatem excitant. — [4] *Id. 23. 4.*

[5] Cunila montana concoctionem mirè adjuvat, & ad cibos aviditatem. — [5] *Id. 20. 16.*

[6] Cibi *præterea* aviditatem faciunt, & faſtidium detrahunt lupini, [7] aniſum, [8] vinum modicum, [9] amygdalæ amaræ, [10] myrrhis. — [6] *Idem 22. 25.* [7] *Id. 20. 17.* [8] *Id. 23. 1.* [9] *Ibid. 8.* [10] *Id. 24. 16.*

[11] Creduntur & ciborum appetentiam facere prunorum, ceraſorum, ac vitium gummi. — [11] *Ibid. 11.*

Ventriculo à nimia frigiditate debili (nam & hac ſtupefacto velut ſtomacho appetentiam proſternit, [12] quoniam omnis immodica intemperies operationes exolvit) *Theriaca prodeſt.* — Appetitus proſtrati cauſſa. [12] *Gal. comm. in 2. Aph. 20.*

[13] Marcus Antoninus imperator erat valetudine uſque adeo infirma, ut frigus principio ferre non poſſet, congregatiſque militibus, ut ipſe juſſiſſet, priusquam cum eis colloqueretur, ſecederet paululum, ac modico cibo, idque noctu, ſemper uteretur. Nihil enim capiebat interdiu, præter medicamentum, quod Theriacum appellant: quod pharmacum non tam ſumebat timoris cauſſa, quam quod erat infirmo ſtomacho & pectore, ut eum ob hanc cauſſam rebus ſuis potuiſſe ſufficere arbitrentur. — [13] *Xiphilin. in vita.*

Immodica famis duo ſunt affectus: Bulimus, & — Appetentiæ Caninæ, & Bulimi diſcrimen.

Appe-

Appetentia canina. *Quas voces quidam pro synonymis usurpant, alii variè distinguunt. Primo quod Canina appetentia cum vomitu fiat, & quod qui ea laborant, instar canum, ubi ventriculum repleverunt, mox vomitu cibum rejicere soleant: in Bulimo verò non fiat vomitus. Deinde, quod Bulimon* [1] *lipothymia comitetur, Canina verò appetentia sine ea fiat. Tertio,* [2] quod Bulimos magis specialis sit, Canina vero appetentia generalior. *Siquidem Bulimi una tantum caussa proditur, frigus nempe externum: Canina verò appetentia, modo ab eadem, modo ab aliis quoque caussis. Duretus ita distinguit,* [3] ut Bulimos Gallis sit *faim sans appetit, fames* sine appetitu, Canina appetentia *appetit sans faim*, appetitus sine fame: *quam distinctionem laudat* [4] *Varandæus. Sennerto* [5] Caninus appetitus est continua, inordinata, & ferè inexplebilis fames: Bulimus autem appetitus quidem magnus, sed non continuus; imo verò qui sæpe in nauseam desinit, cum lipothymia & virium defectione. *Imò nonnulli tantum abest ut Bulimon vehementem famem definiant, ut contra velint in eo facultatem appetendi planè esse extinctam: idque auctoritate Galeni, qui scribit* [6] Bulimon incipere à fame, sed desinere in dejectionem facultatis appetentis. *Hinc* [7] Cleomenes negabat Bulimum esse famis speciem, *& Herc. Saxonia ait,* [8] eos decipi, qui putant eum esse magnam famem. *Appellemus verò hunc affectum Bulimon cum Paulo, Aëtio, Tralliano, aliis, antequam in totum languente nimium ventriculo, & pœnè extincto calore aboletur fames; sed tum cum ægri adhuc vehementer appetunt. Et hoc significatum, ipsa nominis ratio confirmat. Nam* βούλιμος, βουλιμία, βουλιμιάζις, *nec non* βούπεινα *dicuntur à* βοῦ, *quæ particula auget, unde &* [9] κόλοηξ sive larus dictus βουφάγος, *atque* [10] Herculi dicatus est ob voracitatem: [11] & equus Alexan-

[1] *Caussam vide Mercurial. 3. Prax. 8.*
[2] *Galen. com. in 2. Aph. 1.*
[3] *annot. in Holler. 34.*
[4] *de morbis ventric. 3.*
[5] *3. Pract. p. 1. s. 2. c. 2.*
[6] *Gal. com. in 2. Aph. 21.*
[7] *Plutarch. 6. Symp. 8.*
[8] *2. Tract. 9.*

Bulimi etymon.

[9] *Athen. 10.*
[10] *Aristophanis Scholiastes.*
[11] *Vossius 2. Orator. Inst. 4. 7. 5.*

Alexandri vocatus βουκέφαλος, non à bubuli capitis similitudine, ut putavit Festus; & fortasse etiam Strabo (qui sic dictum ait à latitudine frontis:) sed, vel à capitis magnitudine, vel ab inusto bubuli capitis signo, quomodo κοππατίαι dicti, quibus inustum K. [1] Cæterum non solus Alexandri equus Bucephalus dictus ab inusta nota capitis, sed omnes equi sic vocabantur, qui eadem insignis origine notati fuerant. *Ita* [2] Græci Bulimon, magnam famem dicunt, assueti magnis & amplis rebus præponere Bu, à magnitudine scilicet bovis. Hinc est quod grandes pueros bupædas appellant, & mariscam ficum bisycon. [3] Videtur ergo Bulimus famem ingentem aut publicam notare: maximè apud eos, qui Æolica dialecto E pro B usurpant. non enim boulimon antiquitus, sed poulimon, quasi πολύλιμον appellant. *Affectus hic* βούβρωσις *Plut. Hom.* φαγέδαινα, phagedæna *Aureliano*, Edacitas præter consuetudinem *Horatiano vocatur.* [4] Ego id πάθος invenio furcillam dictam à vetere collectore glossarum. Furcilla βούλιμος, ὁ μέγας λιμός. *Nos vocare possumus* Honts-honger, Caninam appetentiam, *vel* VVolfs-honger, *sicut Hispani* Hambre de lobo, *famem lupi.*

[1] *Salmas. Plin. exerc. p. 892.*

[2] *Festus.*

[3] *Plutarch. 6. Symp. 8.*

[4] *Scaliger ad Fest. cit.*

Affectum hunc eleganter describit Callimachus: Symptomata.

[5] Αὐτίκα οἱ χαλεπόν τε καὶ ἄγριον ἔμβαλε λιμὸν,
Αἴθωνα, κρατερόν· μεγάλη δ' ἐστρεύγετο νούσῳ·
Σχέτλιος ὅσσα πάσαιτο, τόσων ἔχεν ἵμερος αὖτις.

[6] *His dictis, miserum pœna mulctavit acerba,*
Terribilemque famem tetros immisit in artus;
Flagrantem, immanem; tabes est tetra medullas.

Et fusius alterius βουλιμιῶντος, *sive famelici inexplebilem esuritionem Ovidius:*

[7] *— furit ardor edendi:*
Perque avidas fauces immensaq; viscera regnat.
Nec mora, quod pötus, quod terra, quod educat aer,

[5] *Hymno in Cererem.*

[6] *Vulcanius vertit.*

[7] *8. Metam. in fine.*

Poscit; & appositis queritur jejunia mensis;
Inque epulis epulas quærit. quodque urbibus esse,
Quodque satis poterat populo; non sufficit uni.
Plusq; cupit, quo plura suam demittit in alvum.
Utque fretum recipit de tota flumina terra;
Nec satiatur aquis; peregrinosque ebibit amnes:
Utque rapax ignis non unquam alimenta recusat,
Innumerasque faces cremat; & quo copia major
Est data, plura cupit; turbaque voracior ipsa est.
Sic epulas omnes Erisichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul. cibus omnis in illo
Caussa cibi est: semperque locus fit inanis edendo.

[1] *Surius com. rerum in orbe gestarum.*

[1] Anno cIↄ Iↄ XI. Maximilianus Cæsar comitia indixit apud Augustam, ubi illi oblatus est vir quidam prodigiosæ vastitatis & crassitudinis, atque incredibilis ingluviei, ita ut integrum vitulum crudum, vel ovem incoctam una vice devoraret, & tamen nec dum famem expletam diceret. Ferunt hominem Borealibus regionibus ortum fuisse, ubi ob locorum frigora, solent esse homines edaciores. quanquam hujus edacitas propemodum incredibilis videri possit.

Caussæ.

[2] *Agell. 16.3.*

[2] Erasistratus vim quandam famis non tolerabilem, quam Græci βούλιμον καὶ βούπειναν appellant, in diebus frigidissimis multò facilius accidere ait, quã cum serenum atque placidum est. Atque ejus rei caussas, cur is morbus in eo plerumque tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit. *Sed eas affert Plutarchus, ubi refert* [3] Brutum ex labore & algore bulimia correptum. Quod mali, *addit*, apprehendit fere & pecudes & homines, quum per nivem lassescunt: vel quod calor ob corpus frigore astrictum, ubi coactus intro omnis est, alimentum statim consumat.

[3] *Plutarch. in vita.*

[4] *Idem 6. Symp. 8.*

Sic [4] docet Aristoteles, foris magno circumfuso & efficaci frigore, corporis interna vehementer incale-

calescere. *Vnde* [1] ventres hyeme & vere natura calidissimi. Quocirca iis temporibus alimenta copiosiora dari debent. Siquidem innatum calorem copiosiorem habent, pluribus igitur alimentis egent. Videtur igitur calor intro compulsus, & abundans, intus consumere alimentum, eoque deficiente ipse quoque ignis instar extingui. Itaque bulimo correpti cum vehementer esuriunt, tum admodum exiguo cibo sumpto reficiuntur: quod cibus ingestus quasi fomes est iterum exsuscitando calori.

[1] *Hippocr. 1. Aphor. 15.*

Vel apprehendit hæc fames, quod emissus halitus à nive fusa acris & tenuis penetret corpus, & calorem ex eo foras dispersum dissolvat. Quippe sudores efficere calor videtur occursu in superficie frigoris extinctus. [2] Etenim spiritus qui à nive defertur, est quasi æther istius concretæ substantiæ, & ramentum tenuissimarum partium, & vi præditum secandi dividendiq; non carnem modo, sed argentea etiam atque ærea vasa. videmus enim hæc nivem non continere: quippe exspirando ea consumitur, exterioremq; vasis superficiem humore opplet tenui ac glaciei simili, quem spiritus relinquit per meatus occultè exiens. Is ergo niveus spiritus per nivem ambulantibus acutus & flammæ in morem incidens, extrema urere videtur secando, & penetrare carnem ignis instar. Inde corpus majorem in modum rarescit, calorque foras fluens à frigore spiritus superficiem ambientis restinguitur. Itaq; roridum sudorem corpus evaporat ac tenuem, liquaturq;,& simul vires consumuntur. Quod si quis tum quiescat,non multum caloris è corpore dilabitur. Cum verò motus corporis nutrimentum celeriter calefacit, & calor foras se proripit, carne laxata: necesse est magnum virium fieri defectum. Cæterum frigus non densandi modo,sed etiam liquandi corpora vim habere,constat. Acribus etiam hye-

[2] *Idem 6. Symp. 8.*

mibus cotes plumbei loquantur. Et quod multi non esurientibus accidit bulimia, ostendit fluxum magis, quam densationem corporis. Rarescunt autem hyeme, ob quam diximus tenuitatem: alioqui etiam lassitudine, & motu calorem in corpore situm acuente: qui attenuatus & fatigatus copiosè fluit & disseminatur per corpus. Mala denique & caricas probabile est, aliquid exhalare quo jumentorum (accidit bulimus equis & asinis, cum caricas aut mala gestant) attenuetur calor, & in partes minimas dissipetur. alia enim aliis ut reficiuntur naturali ratione, ita etiam læduntur.

[1] *Agell. 16. 3.* [1] Quod Erasistratus scriptum reliquit, inquit Phavorinus, propemodum verum est: Esuritionem faciunt inanes patentesque intestinorum fibræ, & cava intus ventris, & stomachi vacua hiantia. quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur, & connivent: tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntas quoque capiendi ejus desiderandiq; restinguitur. Scythas quoque ait eundem Erasistratum dicere, cum sit usus, ut famem longius tolerent, fasciis ventrem strictissimè circumligare.

[2] *Plutarch. de fortuna.* [2] Fit autem fames velut concussis alveis aspera & turbulenta, attrahiturque vi alimentum, non citra dolorem, appetitusque excitatur non alimentum requirentis famis, sitisve similis, sed inflammationi, quæ medicamentorum haustum applicationemve requirat.

Curatio.

[3] *Plutarch. 6. Symp. 8. & Bruto.* [3] Brutus in discrimen vitæ adductus bulimo fuit, cum Dyrrhacio Apolloniam proficisceretur per nivem copiosam, & eorum qui cibos gestabant, nemo ipsum consequeretur. ibi cum jam animo deficeret ac consideret, coacti sunt milites ad muros accurrere, & ab hostibus excubitoribus panem flagitare: quo statim accepto, Brutum recreaverunt.

[1] In-

[1] Invenere herbas universæ gentes. Scythia eam, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam naſcens, prædulcis. Aliam utiliſſimam ad ea, quæ ſpaſmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt. Idem præſtat apud eoſdem Hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame ſitique, [1] *Plin.* 25.8.

Tradunt etiam [2] glycirrhiza ſitim famemque ſedari. [2] *Idem* 22.12.

Picæ etymon & nomina.

Sed non tantum Appetitus imminuitur, aut augetur: ſed etiam depravatur. quod malum Græcis κίττα, *Latinis eorum imitatione, ſed nullo idoneo authore,* Pica, *& vulgò* Picatio *dicitur, ſive quod pennarum aut vocis in hac ave ſit varietas; ſive* [3] quod ipſa ſæpe hoc malo laboret, *ut putat Ægineta; ſed unde illi notus picæ appetitus neſcio; ſive, quod ipſa ſubinde mutet loca, ut affectus appetentiam. Alii verò ab hedera, quæ Græcis* κίττος *dicitur,* [4] ita vocatam volunt, quod ſicut hæc variis, prout occurrunt, plantis ſe implicare ſoleat; ita hoc affectu laborantes varia edulia appetant. *Dicitur etiam* μαλακία *Græcis, & Plinio* [5] gravidarum Malacia, *quod mollities quaſi quædam & defectio ſit, prægnantium inprimis, quæ languentes modo hoc, modo illud appetunt. Quanquam verò hæc cõmunis ſit Medicorum ſententia, nonnulli tamẽ Picam & Malaciam diverſos affectus ſtatuunt:* [6] Picam nempe eſſe appetitum corruptum, tam in viris, quam in mulieribus, in parvulis & adultis: Malaciam verò tantummodo in prægnantibus. *Ita quidem diſtinguit Saxonia. At magis differre vult Mercurialis, qui notat Altimarum,* [7] quod ſcripſerit Picam appellari Græcis μαλακίαν, & Plinio malaciam, cum tamen, *inquit,* μαλακία mollitiem ſignificet: atque mollities ſto-

[3] *Paul.* 1.1?

[4] *Aëtius* 4. *Tetr.* 4.11.

[5] 23.6.

[6] *Saxon.* 2. *Prælect.* 10.

[7] 3. *de morb.* 6.

machi alius sit morbus à pica, languor nempe & laxitas, propter quam nec ventriculus appetit cibos, nec continere potest. Præterea Plinius, ad malaciam laudat malicorium. Sed malicorium est medicamentum adstringens, quod convenit in laxitate ventriculi, sed non in pica.

[1] *Plutarch. in quæst. nat.*

[1] Videntur corporum temperamenta animalibus adferre appetitiones quæ in morbis ingenerant diversas acrimonias, dulcedines, & alias qualitates insolentes atque absurdas:[2] quomodo gravidæ cum pica vexantur, lapides, & qui nauseant, salsuginem, aliosque id genus cibos appetunt, paullo post exputuri & aversaturi.

[2] *Idem in polit. præc.*

Curatio.

[3] *Plin. 23. 7.*

[3] Citreorum semen edendum præcipiunt in malacia prægnantibus: ipsa verò contra infirmitatem stomachi: Malicorium *quoque* expetitur gravidarum malaciæ, quoniam gustatu moveat infantem.

Sitis essentia.

[4] *Arist. 2. de Anim. 3.*

Porro ut [4] fames, cupiditas est calidi & sicci, *ita* sitis, frigidi & humidi.

[5] *Plato Philebo.*

[5] Sitis est concupiscentia potionis, seu potius repletionis potus. Vacuus enim & exhaustus contraria eorum, quæ patitur, appetit.

Sitis immodicæ caussa.

Hæc nulla prorsus est, quum os ventriculi humore dulci, frigido, multoque perfunditur: immoderata, quum id ipsum quasi humore prorsus exhaustum inaruit. Ita in æstu & potus penuria,

[6] *Lucan. 4.*

[6] —— torrentur viscera flamma,
Oraque sicca rigent squamosis aspera linguis.
Iam marcent venæ, nulloque humore rigatus
Aëris alternos angustat pulmo meatus,
Rescissoque nocent suspiria dura palato,
Pandunt ora siti, nocturnumque aëra captant.

Sitim præterea inducunt omnia calida, salsa, acria; & quæ guttur gulamve exsiccant: inter quæ etiam vociferatio.

[7] *Cicero 5. Philip.*

[7] Ipse interea de me in Tyburtino Scipionis declamita-

clamitavit, sitim quærens: hæc enim ei caussa solet esse declamandi.

[1] *Nec tibi sunt fontes, laticis nisi pene marini:*
Qui potus dubium est sistat, alatne sitim.

[1] Ovid. 3. de Ponto 1.

Dipsadis morbus.

[2] A serpente, qui διψὰς dicitur, ictus, cognominem huic reptili affectũ patitur. Etenim inextincta siti cruciatur: & quod maxime est mirum, quo plus biberit, eo magis potum expetit, & multo plus bibendi cupiditas intenditur.

[2] Lucian. de Dipsad.

[3] *Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crescit.*

[3] Ovid. 3. Met.

Nec sitim unquam extinxeris, tametsi totum Nilum, Istrumve potandum præbueris, sed morbum irrigando incendes magis: quemadmodum si quis ignem oleo extinguere conetur. Dicunt Medici illam esse caussam: quod crassum cum sit venenum, quando postea potu madescit, celeriter movetur, humidius, ut verisimile est, redditum & latissimè diffusum.

[4] *Signiferum juvenẽ Tyrrheni sanguinis Aulum*
Torta caput retrò Dipsas calcata momordit.
Vix dolor, aut sensus dentis fuit: ipsaque leti
Frons caret invidia: nec quicquã plaga minatur.
Ecce subit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Cœpit. defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
Non decus imperii, non mœsti jura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin spargere signa
Auderet, totisque furens exquireret agris
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.
Ille vel in Tanain missus, Rhodanumq; Padumq;,
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
Accessit morti Libye, fatique minorem
Famam Dipsas habet terris adiuta perustis.

[4] Lucan. 9.

Scrutatur venas penitus squalentis arenæ:
Æquoreusque placet, sed non & sufficit, humor
Nec sentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat esse sitim: ferroque aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implere cruore.

Sitis major in jejunis quam fames.

[1] *Plutarch. 6. Symp. 1.*

Sed non alienum erit ab instituto nostro, duo hu afferre problemata. Ac primum; [1] Ob quam caussam jejuni magis sitiant, quam esuriant. Hoc enim præter rationem fieri videbatur, cum defectus sicc nutrimenti à jejunio suam videretur naturalem expletionem potius desiderare. Dico: Eorum, quæ in nobis sunt, aut solum aut maximè calorem nutrimento indigere. idque adeò nos in eo cernere, quod neque aër, neque aqua, neque terra nutrimentum requirunt, neque consumunt quod eis appropinquat: solus id ignis facit. Hinc etiam adolescentes senibus voraciores sunt ob calorem: & contra senes jejunium facillimè ferunt, quod obtusus eorum jam & exilis est calor: sicut & exanguium animalium, quæ ob inopiam caloris minimo indigent alimento. Quin & unumquemque exercitationes corporis, vociferationes, & quæ alia motu calorem augent, suavius alacriusque edere cogunt. Cæterum caloris nutrimentum, quod naturæ ejus primo conveniat, arbitror esse humorem. quod & auctæ oleo flammæ arguunt, & cinis omnium rerum siccissima, quod combusto humore terrestres partes exsuccæ relinquuntur. Ad hæc ignis divellit ac dissipat corpora, eximendo iis humore, quo glutinabantur & cohærebant. Ergo cum jejunamus, primum è reliquiis nutrimenti in corpore calor vi humorem eripit: deinde ipsum aggreditur nativum carnis humorem inflammatio, succum persequens. hinc siccitate tanquam in luto oborta, potum magis quam cibum corpus desiderat: donec bibendo refectus calor & confirmatus solidi alimenti appetitionem excitet.

[1] Cur

[1] Cur *autem* fames potu compeſcitur, ſitis contra cibo ſumpto fiat vehementior? Sitis edendo intenditur, cibo ſua ſiccitate humorem, qui ſparſim imbecillis in corpore eſt reliquus, contrahente & omnem humorem abſumente. ſicuti videmus terram & pulverem, & multò magis mixta humorem omnem in ſe recipere atque abolere. Contra famem neceſſario abolet potus. Humor enim ciborũ reliquias aridas & exiles rigans & infundens, ſucco ingenerato & exhalationibus eas effert in corpus, indigentibusque applicat partibus. Itaque non malè Eraſiſtratus humorẽ cibi vehiculum dixit. nam quæ ob ſiccitatem, aut aliam affectionem ignava ſunt, & gravia, admixtus attollit, ſurſumque evehit. Multi autem, etiam cum non bibiſſent, ſed tantum laviſſent, continente fame, acrique liberati ſunt. Quippe humor extrinſecus ſubiens, ſucculentiora facit, adq; nutriendum aptiora, quę ſunt intus: ita ut vehementia & ſævitia famis remittat & mitigetur. Ideò eorum quoque, qui inedia vitam finire volunt, multi diu durant, ſola aqua pota: quantiſper ſcilicet non omne id ſiccitas abſumpſit, quod apponi corpori idque alere poteſt.

Fames potu ſedatur. Sitis cibo intenditur. [1] *Plutarch. 6. Symp. 3.*

Famis remedium.

Quam intolerabile malum ſit immenſa ſitis, oſtendit imperator ille, qui ſe & exercitum hoſtibus præ ſiti dedidit.

Et [2] C. Marius, quum caſtra metatus eſſet adverſus Teutonas, in loco, qui minimum habebat aquæ, militibus dicentibus ſe ſitire, oſtendit illis flumen proximè hoſtium vallum labens: Illinc, inquit, vobis potus ſanguine venalis eſt. At illi juſſerunt, ut ſe quò vellet, duceret, donec liquidum haberent ſanguinem, nec totus adhuc præ ſiti diriguiſſet.

[2] *Plutarch. apophth. reg. & imp.*

[3] Socrates ſitim reprimebat, non permittens ſibi ipſi, uti à gymnaſio biberet antequam primam urnam hauſtam effudiſſet: [4] & voluntate ſcimus ſitim

[3] *Idem de garrul.*
[4] *Plin. 7. 18.*

victam, equitemque Romanum Julium Viatorem in pupillaribus annis subtercutem fusæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam fecisse consuetudine, atque in senectam caruisse potu.

Sitis remedia. [1] Plin. 11.54.

[1] Quædam exiguo gustu famem ac sitim sedant, conservantque vires, ut butyrum, hippace, glycirrhizon. Perniciosissimum autem in omni quidem vita, quod nimium, præcipue tamen corpori: *& in vehementi siti*

[2] Lucan. 4.

[2] Continuus multis subitarum tractus aquarum
Aëra non passus vacuis discurrere venis,
Arctavit, clausitque animam.

[3] Plin. 20.17. [4] Ibid. 20. [5] Id. 23.4. [6] Ibid. 7. [7] Ibid. 8. [8] Id. 26.7. [9] Id. 37.10.

[3] Sitim cohibent anisum, [4] portulaca, [5] succus palmarum decoctarum, [6] ficus, [7] nuclei nucis pineæ, [8] halus, [9] coticulæ ex achate.

Ventriculus porro, ut cibi promptuarium est, & primæ coctionis officina, aliis rursum symptomatis premitur, ut cruditate, inflatione, singultu, nausea, vomitu, cholera, dolore.

Cruditatis est. caussa.

Cruditas est, quando cibus non coquitur, sed crudus excernitur.

[10] Senec. Ep. 24. [11] Id. Epist 2.

[10] Epulæ cruditatem afferunt. *Sed* [11] non prodest cibus, qui statim emittitur.

Signa. [12] Columell. 7. R.R.

[12] Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac ventris sonitus, fastidia cibi.

Curatio. [13] Plin. 20. 13. [14] Ibid. 20.

[13] Ruta cruditates discutit, mox inflationes, dolores stomachi veteres.

[14] Portulaca *etiam, sed à diversa caussa*, cruditates sedat.

Singultus nomina, essentia, caussæ.

Singultus, Græcis λύγξ, λυζμὸς, *&* λυγμὸς, *convulsivus est ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt, excutere conatur.*

[15] 6. Aph. 13.

[15] Hunc perinde atque convulsionem vel ab inanitione vel à repletione fieri *censuit Hippocrates.*

Curatio. [16] Plato convivio.

[16] Si vis aliquamdiu spiritum cohibere, singultus cessabit. Si minus id placet, saltem aqua multa intus

allue

allue fauces. Et si forte vehemens est, nares commodè stimula, ut sternutatio irritetur. Nam si id semel, aut bis feceris, etiamsi vehementissimus sit tolletur.

Hipp. quoque [1] singultum tolli *scripsit*, singultienti sternutamenta si supervenerint. [1] *6. Aphor. 13.*

[2] Brassicæ succus contra singultus datur cum coriandro & anetho, & melle ac pipere ex aceto. [2] *Plin 20. 9.*

[3] Mentha singultus, & vomitiones sistit, cum succo granati, ut Democritus monstrat. [3] *Ibid. 14.*

[4] Anisum præcipuum est ad ructus, ideò inflationibus stomachi medetur. singultus & olfactum & decoctum potumque inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates. [4] *Ibid. 17.*

[5] Singultus præterea cohibent anethi semen fervens olfactum, [6] juncus odoratus, [7] scandicis semen ex aceto, [8] acetum *ipsum*, [9] hemionium, item aristolochia, [10] rhacoma, [11] castorea ex aceto. [5] *Ibid. 18.* [6] *Idem 21. 20.* [7] *Id. 22. 22.* [8] *Id. 23. 1.* [9] *Id. 26. 7.* [10] *Id. 27. 12.* [11] *Id. 32. 3.*

Nauseæ nomina, essentia.

Nausea, quæ Græcis ναυσία, Ionicè ναυτία, & ναυτίωσις dicitur, [12] *est inane vomendi desiderium, quo nihil ejicitur.* [12] *Gal. 1. loc. aff. 6.*

Hinc Seneca nauseabundus: [13] Nausea me segnis hæc, & sine exitu torquebat: quæ bilem movet, nec effundit. [13] *Epist. 53.*

Etymon.

Hoc affectu cum sæpe infestentur navigantes, ei nominis dedere rationem. Namque [14] nauseare dicti sunt primum, quibus in navi ac inter navigandum stomachus langueret: deinde consuetudo obtinuit, ut vox ea, quocunque modo sic affectis tribueretur. [14] *Plutarch. 6. Symp. 8.*

Vocatur quoque ὑπολκασμὸς, & ἀνατροπὴ τοῦ στομάχου, stomachi subversio. *A plerisque tamen distinguuntur, ut nausea fiat ante, subversio post cibum.*

Caussæ.

[15] Cur *autem* magis nauseant, qui in mari navigant, quam qui in fluviis, etiam cœlo tranquillo? Sensuum maximè olfactus nauseam movet, & animi de motibus metus. nam & tremunt & horrent, [15] *Plutarch. quæst. nat.*

& alvi

& alvi humectantur iis, qui imaginando periculum concipiunt. Horum neutrum molestum est navigantibus in flumine. Nam odor omni dulci ac potabili aquæ familiaris est, navigatio sine periculo. In mari & odor insolens molestiam adfert, & metuunt sibi, præsenti de futuro fidem non habentes. Itaque tranquillitas foris nihil prodest, dum animus æstuans ac perturbatus, corpus quoque tumultu opplet.

Remedium. [1] *Plin.* 27.7.

[1] Nauseas maris arcet in navigationibus potum absinthium.

Vomitionis essentia, curatio.

Solet ferè nausea, ut tussim ὁ κέγχρος, præcedere vomitionem. Hæc autem est, eorum, quæ in ventriculi sunt spatio, sursum facta rejectio.

[2] *Plin.* 20.23.

[2] Vomitiones, singultus, tormina, stomachi dissolutiones cohibet sisymbrium sylvestre sive in cibo sumptum, sive succo potum.

[3] *Ibid.* 15. [4] *Ibid.* 20. [5] *Ibid.* 23. *proœm.* [6] *Ibid.* 1. [7] *Id.* 24.19. [8] *Id.* 10.14.

[3] Sistit & vomitionem nauseasque cuminum ex vino, quantum apprehenderint tres digiti; [4] portulaca, [5] claviculæ ipsæ quibus repunt vites, tritæ, & ex aqua potæ, [6] merum, [7] semen graminis, [8] pulegium cum aceto & polenta.

Choleræ essentia. Etymon. [9] *Galen.* 2. *Meth.* 2. [10] *lib.* 7. *cap.* 14.

Cholera est bilis tum supernè, tum infernè eruptio. [9] Nomen habet à caussa, nempe ἀπὸ τῆς χολῆς, à bile. *Quamvis Trallianus malit derivare* [10] ἀπὸ τῶν χολάδων, id est, intestinis, quod materia quæ sursum effertur, ex intestinis excerni videatur. *Hanc etymologiam priori præferunt Mercatus, & Duretus; sed illam meritò probarunt Celsus, Aurelianus, Pereda, Massarias, Varandæus, Sennertus, & alii.*

Caussa. Curatio. [11] *Cicero* 14. *Ep. fam.*

Hujus caussa bilis est: quæ evacuanda.

[11] Χολὴν ἄκρατον noctu ejeci, statim ita sum levatus, ut mihi Deus aliquis medicinam fecisse videatur.

Et si non sponte secedat,

[1] Πικρῷ πικρὰν κλύζουσι φαρμάκῳ χολήν. *Amaram amaro remedio bilem lavant.* [1] Sophocl. in fragm.

[2] Vidi Italos, siquando bilem vellent eximere, dies aliquot nihil sumere præter offulas pauculas ex aqua cum paullulo butyri recentis decocta. Quidam addunt herbarum ac radicum pauxillum. [2] Erasmus 4. Adag. 6. 73.

[3] Scari *quoque* piscis, quia marinum leporem venatur, eoque pascitur, intestina Choleram morbum invehunt. [3] Athenæus 8. 14.

[4] Usu compertum est Choleras & distillationes stomachi ocimo inhiberi. [4] Plin. 20. 12.

[5] In cholera quoque lactucas coctas patinis dederunt: ad quam utilissimæ quam maximi caulis & amaræ. Quidam lacte infundunt. Defervefacti hi caules & stomacho utilissimi traduntur, sicut somno sativa maximè lactuca, & amara lactensque, quam meconidem vocamus. [5] Ibid. 7.

[6] Cholericis prosunt cotonea cruda matura, [7] baccæ paliuri; [8] item polygoni succus. [6] Idem 23. 6. [7] Idem 24. 13. [8] Idem 27. 12.

Quod ad diætam; Cholericorum diæta.

[9] Stomachus morbo vitiatus, & colligens bilem, quoscunque accepit cibos, mutat, & omne alimentum in caussam doloris trahit. *Hinc ex divini Hippocratis oraculo*, Impura corpora quo magis nutris, eo magis lædis. [9] Seneca 5. de Benef. 12.

CAP. X.

Iecoris & Lienis morbi, & symptomata, horumque caussa, signa, & curationes.

IEcur & Lien compluribus variisque patent affectibus. Inter morbos frequentissima obstructio.

Lienis tumor.

[10] Lienis tumor, *quandoque morbus*, quandoque febris est accidens, qui sedatus, etiam febrim facit leviorem. [10] Plutarch. de tranquill.

Hujus symptomata expressit leno apud Comicum: Symptomata.

[1] Vale-

[1] *Plautus Curcul.*

[1] *Valetudo decrescit, accrescit labor,*
Nam jam quasi zona, liene cinctus, ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.
Remedium additur;
—— ambula, id lieni optimum est.

Curatio. [2] *Plutarch. Demosthene.*

[2] Orchomenium Laomedontem ad repellendum Splenis vitium ajunt ex medicorum præceptis longis cursibus usum, atque ita corpore laboribus subacto, certaminibus sese dedisse sacris, & inter optimos evasisse cursores.

[3] *Plin. 11.37.*

[3] Peculiare cursus impedimentum aliquando in liene: quamobrem inuritur cursorum laborantibus. Et per vulnus etiam exempto vivere animalia tradunt.

[4] *Idem 20.10.* [5] *Id. 23.7.* [6] *Id. 24.14.* [7] *Ibid. 15.* [8] *Id. 27.12.* [9] *Id. 28.9.* [10] *Id. 24.9.*

[4] Datur Spleneticis succus brassicæ in vino albo per dies XL, scilla cocta, [5] mororum succus, [6] capparis thyrsus ex aceto conditus, [7] chamædrys, [8] pancration cum melle, [9] caprinum serum.

[10] Tamarice ad lienem præcipua est, si succus ejus expressus in vino bibatur. Adeoque mirabilem ejus antipathiam cõtra solum hoc viscerum faciunt, ut affirment, si ex ea alveis factis bibant sues, sine liene inveniri. Et ideò homini quoque splenetico cibum potumque dant in vasis ex ea factis. [11] Hederæ quoque ligni vase spleneticos bibentes sanari audio.

[11] *Ibid. 10.*

[12] *Ibid. 19.*

Exterius [12] spleni addito nitro fœnogræcum decoctum & impositum medetur. Item ex aceto. Sic & jocineri decoctum.

[13] *Id. 31.11.* [14] *Id. 7.2.*

[13] Imponuntur etiam Spleneticis spõgiæ è posca.

[14] Quorundam corporis partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi pollex in dextro pede: cujus tactu lienosis medebatur. [15] nec cuiquam hoc auxilii genus, quanquam pauperrimo, denegavit.

[15] *Plutarch. in vita.*

Ad

Ad Lienis morbos etiam referendus, quem hodie scorbutum vocamus, idem cum Stomacace & Scelotyrbe veterum. [1] In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderint, compagesque in genibus solverentur. Stomacacen medici vocabant & Scelotyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica, non nervis modo, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus ejus exprimitur & ex radice.

Scorbutus. [1] *Plin. 25. 3.* Stomacace. Scelotyrbe. Curatio.

Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio.

Icteri essentia, etymon, nomina.

Græcis ἴκτερος *dicitur ab* [2] ave, quæ icteros vocatur à colore, quæ si spectetur, sanari id malum tradunt, & avem mori: *vel à milvo,* [3] quod hic morbus affectorum oculos faciat pallidos & nigros, ut τῶν ἰκτίνων, id est, milvorum: *vel* [4] à mustela sylvestri, quæ itidem oculos habet aureos, & [5] Græcis ἰκτὶς, *Latinis viverra nuncupatur. Iidem morbum hunc* [6] interdum Arquatum, *vel Arcuatum à similitudine iridis, vel arcus cœlestis, quod ad colorem,* interdum Regium nominant:

[2] *Plin. 30. 11.* [3] *Suidas.* [4] *Aretæus 1. 15. Aët. 10. 17.* [5] *Plin. 29. 4.* [6] *Cels. 3. 24.*

[7] *Molliter hic quoniam celsa curatur in aula.*

[8] Nam per omne tempus utendum est lecto, & conclavi cultiore, clauso loco, ut & ludis, lascivia, per quæ mens exhilaretur. [9] Varro regium morbum appellatum tradit, quoniam mulso curetur, *quod in regum erat deliciis. Glossæ* ἴκτερος aurigo, ἰκτερικὸς auriginosus, *ab auri scilicet colore; qua ratione etiam Gallis* Jaunisse, *& nobis* Geel-sucht, *appellatur. Vulgo* Icteritia *dici consuevit.*

[7] *Serenus.* [8] *Cels. cit.* [9] *Plin. 22. 24.*

[10] Color autem eum morbum detegit, maximè oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum.

Signa. [10] *Cels. cit.*

[1] *Lurida*

[1] Lucret. 4.

[1] *Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur*
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt ſimulachris obvia rerum:
Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta,
Quæ contage ſua palloribus omnia pingunt.

Curatio.
[2] Plin. 20.9.

[2] Apollodorus ictericis radicis braſſicæ crudæ ſuccum gargarizandum bibendumque demonſtrat.

[3] Plutarch. 5. Symp. 7.

[3] Regio qui laborant morbo, eos ſæpenumerò cognovimus ſanari, ſi in avem charadrium inſpiciant. tali natura, ut apparet, prædito animali, ut morbum è corpore affecti elabentem ad ſe trahat, atque recipiat oculis tanquam defluentem quendam humorem.

Icterus niger.
[4] Plin. 11.37.

Fit etiam Icterus niger, [4] cum fel nigrum toto corpore vagum, colorem oculis aufert; nigreſcuntque contacto eo.

[5] Plautus Capt.

[5] *Viden' tu illi maculari corpus maculis luridis?*
Atra bilis agitat hominem.

Et alibi de inſano:

[6] Idem Menach.

[6] *Viden' tu illi oculos virere? ut viridis exoritur (color*
Ex temporibus atque fronte?

Corporis tumida moles.
[7] Cicer. 4. ad Heren.

[7] Corporis bonam habitudinem tumor ſæpè imitatur.

[8] Iuven.

[8] *Montani quoque venter adeſt abdomine tardus.*

[9] Plin. 11.37.

[9] Plerisque animalium eſt plenitudo ſine ſenſu: quam ob cauſſam tradunt L. Apronii Conſularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere.

[10] Ælian. 9. var. hiſt. 13.

[10] Dionyſium Heracleotam filium Clearchi tyranni, fama eſt ex quotidiana voracitate luxuque paullatim ſeipſum nimia carne ac pinguedine impleviſſe. Immenſa igitur corporis craſſitudo, & carnis incrementum, ſpirandi facultatem ei adimebant. Medici verò hoc ei remedium illius morbi præſcripſerunt, ut tenuiſſimis & oblongis acubus ad hunc uſum paratis, latera tranſmitterentur, eæque

per

per ventrem impellerentur, dormiente ipso profundius. Id negotium aliis datum est: & donec acus carnem agnatam, & quasi alienam transfoderet, ille non aliter jacebat, quam lapis. Cum verò transisset eò, ubi validum erat & genuinum corpus, neq; amplius ex nimia pinguedine ascititium, tum persentiscebat, & è somno excitabatur. Quod si quando negotia hominum audire, juraque dare vellet, cistam corpori prætēdebat (quidam verò non cistam, sed turriculam affirmant fuisse) ut reliquæ partes occulerentur, solaque facies supereemineret: atque sic cum iis colloquebatur: pessimam mehercule vestem illam indutus, magisque belluæ vallum quoddam, quam hominis amictum.

[1] Erat Galeottus usque adeò tumenti abdomine, ut cum sub vasto obesi ventris pondere, vel prægrandia jumenta fatiscerent, rheda curuli veheretur: ac demum senex ad montem Annianum circa Ateste, arvina suffocatus interierit. [1] *Iovius in vita.*

[2] Sanctius eo nomine primus, rex Legionis, Crassus ab habitu corporis cognominatus, quum tantam saginæ molem vix ferret, ad eamque levandam nihil intentatum relinqueret, Cordubam Abderamari regiam, qui Saracenis imperabat, impetrata prius ab eo pace, profectus est. Ubi inter Medicorum experimenta, quorum magna turba apud Abderamarum, herbæ cujusdam vi ad maciem deductus, haud ita multo post excessit, non sine veneni dati suspicione. [2] *Fr. Tarapha de reg. Hisp.*

Meliori successu [3] Scipio Vitellius, *celebris in Belgica historia*, qui cum sub mediam fermè ætatem, increscente adeò corporis mole, ut fascia è collo demissa sustinendus venter esset, immodicè projectus, videret tardiorem quotidie reddi se ad belli munia, homo ad militiam cuncta referens, vino sua sibi sponte interdicto, acetum exinde bibere ad vitæ [3] *Strada 1. de bello Belg. 8.*

usque finem perseveravit: effecitque, ut detumescente abdomine, defluenteque ventris pelle, qua ipse se thoracis instar involvebat, octoginta septem librarum decrevisse pondo compertus sit.

Cachexiæ essentia.

Cachexia malus est, atque vitiosus corporis habitus. Sub hoc plena satis atque copiosa corporis moles est: at verò tum substantia & colore vitiosa: corpusque non promptum atque alacre, sed grave atque iners. nam [1] corpora non robore, sed valetudine inflantur.

[1] *Quintil. 2. Orat. Inst. 3.*
[2] *Polyb. 3. Hist.*

[2] Carthaginenses, quoniam sub dio in Gallia Cisalpina hibernantes, frigore, illuvie, ac squallore conflictati fuerant, deinde per paludes ingrediendo multa perpessi mala erant: omnes vero tum equi, tũ & viri cachexia, & λιμοψώρᾳ, quasi dicas, scabie & fame orta, laborabant. Hannibal modicis intervallis castra mutans, in regione ad mare Adriaticum moras trahebat, equos autem veteribus vinis, quorum ibi magna copia, diligenter lavans, cachexia & scabie omni eos liberavit, similiter & milites habitiores, (*malim* boni habitus, εὐέκτας) reddidit, & alacres paratosque ad certamina.

Caussa.
Hydropis nomina.
[3] *Cels. 3. 21.*
Etymon.
Caussæ internæ.

Huic proximi, [3] quos aqua inter cutem male habet. morbum ὕδρωπα Græci vocant. *Item* ὕδερος, ὑδεριάσις, παρέγχυσις. *Plinio quoque* Hydropisis, *unde Italorum* Hidropisia, *Hispanorum* Idropisia, *& contractum Anglorum* Dropsie. *Nobis eadem ratione, ab aqua,* VVater-sucht.

[4] *Serenus.*

[4] *Corrupti jecoris vitio, vel splenis, acerbus*
Crescit hydrops, aut cum siccatæ febre medullæ,
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem:
Tum lympha interius vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

Hydropis species.
[5] *Cels. cit.*

[5] Ejus tres species sunt. Nam modo ventre vehementer intento, creber intus ex spiritu sonus est. Modo corpus inæquale est, tumoribus aliter aliterque

terq; per totum id orientibus. Modo intus in unum aqua contrahitur, & modo corpore ita movetur, ut impetus ejus conspici possit. Primum τυμπανίτην & τυμπανίαν Græci nominant. Secundum λευκοφλεγματίαν vel ὑποσάρκα, *item* καταστάρκα, σαρκίτην, ὑποσαρκίδιον, ἐπισαρκίδιον, & *communiter* ἀνασάρκα, vel τὸ ἀνὰ σάρκα, *quod sub carne, per carnem, vel juxta carnem, vel supra vel infra carnem, humor contineatur.* Leucophlegmatiam *propterea vocant, quod turgidula cutis albescat à pituita.* [1] *Aretæus,* Leucophlegmatiam *ab* Anasarca *distinxit, quod probat* [2] *Vega,* & vix *dissentit Saxonia. Quod tamen video à* [3] *Galeno reprehensum.* Tertium ἀσκίτην Græci nominant, [4] quod in hoc affectu ἀσκῷ, id est, utris in modum humor in peritonæo contineatur.

Tympanites.

Quod summus venter ungue percussus ut tympanum tinniat.

Anasarca.

[1] *2. diuturn. 1.*

[2] *3. de arte med. 8. 10.*

[3] *4. Acut. 3.* Vide *Mercat. 4. de morb. int. 6. Riol. Sennert. &c.*

[4] *Gal. 4. Aph. 11.*

Communis tamen omnium est humoris nimia abundantia, ob quam ne ulcera quidem in his ægris facilè sanescunt.

Hæc abundantia sæpe contrahitur jecore aut liene ob pravam victus rationem vitiato.

Ascites.

Hydropis caussæ externæ.

[5] Heraclitus, cum vitam in montibus ducens, olera ac herbas comederet, ob eam caussam morbo aquæ intercutis abreptus interiit.

[5] *Laërtius in vita.*

De malvarum esu simile quid supra adduximus.

Inter symptomata sitis vehemens.

Symptoma.

[6] *— quibus intumuit suffusa venter ab unda,*
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

[6] *Ovidius 1. Trist. 7.*

[7] Nullus sufficit humor ad satiandum eum, cujus desiderium non ex inopia, sed ex æstu ardentium viscerum oritur, non enim sitis illa est, sed morbus: *quare non sedatur, nisi eo ablato.*

[7] *Seneca ad Alb. 11.*

[8] *Crescit indulgens sibi dirus hydrops,*
Nec sitim tollit, nisi caussa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

[8] *Horatius 2. Odar. 7.*

[9] Sæpe verò hoc malum per se incipit. Sæpè alteri

[9] *Cels. 3. 21.*

teri vetusto morbo, maximeque quartanæ supervenit. Facilius in servis, quam in liberis tollitur, quia cum desideret famem, sitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promptius his succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est. Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur. Ideoque non ignobilis medicus, Chrysippi discipulus, apud Antigonum regem, amicum quendam ejus notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum negavit posse sanari. Cumque alter medicus Epirotes Philippus se sanaturum polliceretur, respondit illum ad morbũ ægri respicere, se verò ad animum. Neq; eum res fefellit. Ille enim cum summa diligentia non medici tantummodo, sed etiam regis custodiretur, tamen malagmata sua devorando, bibendoque suam urinam in exitium sese præcipitavit. Inter initia tamen non difficillima curatio est, si imperata sunt corpori, quies, sitis, inedia. At si malum inveteraverit, non sine magna molestia discutitur.

Prognostica.

Hydropis curatio.

[1] *Elleborum frustra, cum jam cutis ægra tumebit,*
Poscentes videas. venienti occurrite morbo.

[2] Adolescens quidam Assyrius in summis deliciis vivere consuetus, cum in adversam valetudinẽ incidisset, ad Æsculapium venit, erat autem in potationibus & conviviis plurimum vivere, imò, ut verius dicamus, mori consuetus. Laborabat autem aqua intercute, & ebrietate gaudens, de exsiccatione non curabat. propterea & à Deo negligebatur, ita ut ne somnia quidem ulla illi mitteret. quibus de caussis anxius adolescens graviter incusabat Æsculapium, qui tandem in somnis illi superstans, si Apollonium, inquit, conveneris, melius tibi erit. Accedens igitur ad Apollonium adolescens, quidnam, inquit, ex tua sapientia possum acquirere? jubet

[1] *Persius Sat. 3.*
[2] *Philostrat. 1. de vita Apollon. 6.*

bet enim me deus tecum loqui. Cui Apollonius, id, inquit, quod ſcio, juvare te plurimum in præſentia poteſt: quæris enim, ut opinor, ſanitatem. Certe, inquit ille; hanc promittit Æſculapius, ſed tamen non dat. Bona verba, inquit Apollonius; volentibus enim duntaxat illa tribuere ſolet: tu autem omnia facis, quæ morbo penitus adverſantur. Delitiis enim diffluens, abdomini indulges, & pene corruptis inteſtinis, & aqua nimia redundantibus, cibos quaſi lutum ſuperinfundis. Et hoc quidem manifeſtius dixit, quam Heraclitus: ille enim tali morbo laboranti opus eſſe dixit ex pluvia ſiccitatem inducere: non facilè intelligibilia, neque manifeſta dicens. Apollonius verò ſapienter dicta, apertè interpretatus eſt, & adoleſcentem ad ſanitatem redegit.

[1] Heraclitus hydrope correptus Medicos per ænigmata ſciſcitabatur an poſſent ex imbre ſiccitatem facere. Illis non intelligentibus, ſeipſum boum ſtabulo includens, & fimo bubulo obruens, eo calore arbitrabatur noxium ac exundantem humorem exhaurire poſſe. Hermippus autem refert illum Medicis dixiſſe, Num poſſit quiſquam preſſis inteſtinis humorem exhaurire? Negantibus autem, ſeipſum ſolis objeciſſe radiis, ac juſſiſſe pueris boum fimo ſe oblinere, eo calore maceratum, poſtridie obiiſſe diem. Neanthes verò ait, illum fimo bubulo quum ſe eximere non poſſet, ita perſtitiſſe, atque ob eam mutationem ignotum, à canibus diſcerptum eſſe.

[1] *Diog. Laërt, lib. 9.*

[2] Orodi morbo aquæ intercutis laboranti Phraates filius aconitum miſcuit: quod vis morbi per alvum dejecit, adeò ut rex inde haberet ſe melius.

[2] *Appianus de bello Parthico.*

[3] Narrabat Gisbertus Horſtius Amſtelodamenſis, Romæ medicinam cum laude faciens, ibi hydropicum quendam diu decubuiſſe, cujus uxor tandem ſumptuum pertæſa, veneno eum tollere decreverat: quare bufonis in olla uſti pulverem ægroto

[3] *Wier. 3. de præſtig. dæmon. 35.*

propinat, unde ille copiosum reddit lotium: hinc denuo eundem pulverem exhibet, ut citius illi ærumnosam sumptuosamq; vitam cum præcipite commutaret morte, qui multo uberiore exonerata per vesicam saburra aquea, convaluit præter conjugis expectationem.

[1] Auson. Epigr. 10.

[1] *Quam pia fata deum! prodest crudelior uxor,*
Et cum fata volunt, bina venena juvant.

[2] Plin. 20. 1. [3] Ibid. 4. [4] Ibid. 5. [5] Ibid. 6. [6] Ibid. 7. [7] Ibid. 9.

[2] Contra hydropises bibitur cucumis silvestris, [3] raphani ex aceto, aut sinapi, [4] cæparum succus cum succo fœniculi, [5] porri sectivi succus, [6] lactucæ caprinæ lac spissatum; mox in aceto pondere obolorum duum, adjecto aquæ cyatho, [7] scilla tosta, & in aqua cocta, *&c.*

[8] Idem 22. 9.

Linguæ quoque recens subjecta præstat, ne hydropici sitim sentiant. [8] Glycyrrhiza diximus sitim famemque sedari. Ob id quidam adipson appellavere eam, & hydropicis dedere ne sitirent.

Præservatio. [9] Plutarch. de his, qui serò &c.

Quia sæpè hæreditarius hic affectus, olim [9] intercute aqua extinctorum liberos, tantisper dum cadaver comburebatur, sedere jubebant pedibus in aquam demissis.

CAP. XI.

Intestinorum symptomata. horum caussæ, signa, curationes.

INtestina multis dirisque symptomatis torqueri solent, ut dolore, tarda dejectione, profluente alvo.

Diarrhœæ caussæ. [10] Cic. 7. Ep. fam. [11] Thuan. Hist. 48.

Diarrhœa sive alvi profluvium oritur ex immoderato olerum esu. Ita Cicero conqueritur, se [10] à beta & malva deceptum, & διάρροια *correptum: & Senis in annona penuria plures obiisse narrat Thuanus*, [11] idque malvarum esui à medicis tributum fuisse, quæ alvum plus nimium solverent, & concoctionem impedirent.

Idem

Idem faciunt cibi insulsi.

[1] Milites vino, sale, aceto, oleo carentes; ac tritico, hordeo, cervorum, leporumque carnibus sine sale coctis vescentes, alvis dissiliebant, atque hoc mortis genere multi sunt absumpti.

Et post inopiam ex subita repletione. [2] Milites Antonii, quum transirent per agros fœlices, post longam inopiam implebant se affatim. unde hydropicis cœliacisque morbis laboratum est.

[3] Alvi fluxum etiam infert vini tenuis & acris plus æquo potus.

[4] Proxima huic inter intestinorum mala, tormina esse consueverunt. Δυσεντερία Græcè vocatur. *Qua voce etiam usus* [5] *Cicero. Vulgus medicorum* difficultatem intestinorum *exprimit; melius Scaliger in* [6] *Aristotele* cruentum alvi profluvium *vertit.* Nam δὺς hic non significat difficultatem, sed malitiam morbi, [7] ut δύσπνοια. *Ex hisce patet Dysenteriam esse cruentum alvi profluvium cum ventris torsione: nam à dolore hoc jam Tormina dixit Celsus.* [8] Quando bilis per venas in ventrem inferiorem superioremve pellitur, sic effugit è corpore tanquam transfuga ex seditiosa civitate, Diarrhœas & Dysenterias, similesque morbos inducit.

[9] Xerxis milites ad Hellespontum euntes, quocunque veniebant, & ad quoscunque homines, eorum direptis fructibus vescebantur: ubi autem nihil fructuum reperiebant, ipsa herba, ut è solo germinabat: nonnulli delibatis corticibus, & strictis frondibus arborum tam agrestium quam mansuetarum, nihil omninò relinquentes. hoc autem præ fame facere cogebantur. Quos deinde pestilentia excipiente ac dysenteria, inter viam extinguebãtur.

[10] Hellebori vi Cirrhæi expugnati fuerunt. Solon enim ejus radices quamplurimas in Plistum amnem conjiciendas curavit. Qui cum avidius de

[1] *Appian. de bello Hisp.*

[2] *Idem de bello Parth.*

[3] *Lucian. de merc. cond.*

Dysenteriæ nomen. & etymon.

[4] *Cels. 4. 15.*

[5] *Cic. 7. Epist. fam. ad Gall.*

[6] *10. de hist. anim. 43.*

[7] *Scalig. com. in Hipp. de somn. 45.*

Essentia.

Caussa interna.

[8] *Plato Timæo.*

Causs. externa.

[9] *Herodot. 8. Hist. 115.*

[10] *Pausanias in Phocicis.*

aqua illa bibissent, alvi perpetuo profluvio laborantes, deserere mœnium præsidium coacti sunt, & Amphictyonibus obsidentibus urbem tradere.

Signa.
[1] Cels. 4. 15.

[1] Ex his cruor, modo cum stercore aliquo semper liquido, modo cum quibusdam quasi mucosis excernitur, interdum simul quædam carnosa descendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano est.

Curatio.

Oportet in primis conquiescere. siquidem omnis agitatio exulcerat.

[2] Plin. 12. 8.
[3] Idem 20. 4.
[4] Ibid. 5.
[5] Ibid. 7.
[6] Ibid. 9.

[2] Corticis macis melle decocti usus in medicina ad dysentericos utilis habetur: [3] Naporum *item* semen tostum, tritumq; in aqua calida, è cyathis quatuor; [4] staphylini radix ex aqua mulsa; [5] lactucæ, [6] bulbi in vino ex aqua cœlesti temperato, &c.

Hippocrates brassicam dari jubet dysentericis bis coctam cum sale.

Hæmorrhoides.

Hæmorrhoidū symptomata sunt, immoderata sanguinis profusio, & ejus minimè consueta suppressio. Vbi hæc urget, applicanda

[7] Horat. de arte.
Caussa.
Curatio.
[8] Theocrit. Idyll. 2.
[9] Plin. 20. 5.
[10] Iuvenal. Sat. 2.

[7] *Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.*
Exugit enim doloris caussam,

[8] Μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα.
Nigrum ex corpore sanguinem.

[9] Cæpæ homorrhoidas pellunt subditæ pro balanis, &c. *Quinetiam*

[10] *— Podice lævi*
Scinduntur tumidæ medico ridente mariscæ.

Lumbrici.

Intestinorum dolor sæpe à flatibus, colicus & iliacus: quandoque & à lumbricis, qui ex omnibus corporis partibus maxime intestina occupare solent.

[11] Plin. 27. 7.
Eorum remedium.
[12] Lucret. 4.

[11] Absinthium ventris animalia pellit: *quod quia ingratum gustui, in pueris, qui lumbricis frequenter laborant, grato sapore adulterandum.*

Hinc igitur [12] pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,

Vt puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur.

[1] Quædam ignorantibus curanda sunt.

[2] Hoc si via recta consequi non potero, decipere vos coner, veluti salutarem pueris daturus potionem absinthiati poculi.

[1] *Seneca de brev. vit. 18.*
[2] *Senec. Suas. pro Cicer.*

Cap. XII.

Renum & Vesicæ symptomata, caussæ & curationes.

Renum constitutio.

HOminum [3] renes bubulis similes sunt, quippe qui velut compositi ex multis renibus cōstent. [4] Neque æquabiles sunt, quomodo renes ovium, cæterarumque quadrupedum habentur. Quo fit, ut morbus eorum difficile curari hominibus possit, etiamsi nuper ægrotare inceperint. Accidit enim, ut quasi multis renibus laborent, difficilius remedium adhibeatur, quam si uno infestarentur.

[3] *Arist. 3. de part. an. 3. Plin. 11. 37.*
[4] *Arist. cit.*

Renum & Vesicæ calculi.

Nephritis dici quidem potest omnis affectus, quo οἱ νεφροὶ laborant: peculiariter tamen pro renum calculo sumi solet. Nam [5] aliquando inveniuntur in eis lapilli. Sed & in vesica quibusdam diro cruciatu nascentes calculi.

[5] *Plin. 11. 37.*

[6] Judicavere avi experimento, ex omnibus doloribus asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio vesicæ.

[6] *Idem 25. 3.*

Curatio.

[7] Heliotropii decoctum pellit renum arenas: si cuminum adjiciatur, calculos frangit.

[7] *Idem 22. 21.*

[8] Græci Senecionis radicem cum vino renibus extrahere arenam dixere.

[8] *Idem 25. 13.*

[9] Simus lapides renum asphodeli radice in vino decocta atque pota eximit.

[9] *Idem 22. 22.*

[10] Sativi raphani decocti manè poti ad ternos cyathos, comminuunt & ejiciunt calculos.

[10] *Ibid. 20. 4.*

[1] *Ibid.* 10. [1] Asparagorum radix plurimorum prædicatione trita, & ex vino albo pota, calculos quoque exturbat, lumborum & renum dolores sedat. [2] *Ibid.* 11. [2] Idem præstat hipposelini radix in vino decocta; *& innumera alia apud Plinium.*

[3] *Marineus* 1. *de reb. Hisp.* [3] Magnæ virtutis est fons egregius in Bætica provincia juxta oppidum Antiqueram. Nam si lotis fons Bœotius sanguinis profluvium sistit, potis Antiquarius calculum dissolvit: ideoque à petra, quam extrahit per urinam, cognominatus est.

Sed his omnibus præferendus calculi excernendi modus, celer, tutus, & jucundus, qui sequitur:

[4] *Cicer.* 2. *de Divin.* [4] Dicitur quidam cum in somnis complexu Venereo jungeretur, calculos ejecisse: video sympathiam: visum est enim tale objectũ dormienti, ut id quod evenit, naturæ vis, nõ opinio erroris effecerit.

Stranguriæ essentia. etymon. *Calculos ferè comitari solet* Stranguria, *id est, urinæ stillicidium,* [5] quum urina stillatim, guttatimque [5] *Gal.* 5. *Aph.* 48. redditur, ut ipsum nomen indicat. *Est enim compositum ex* στράγξ, *id est, gutta, stilla, &* οὖρον, *id est, urina. Cato* urinæ substillium *vocat.*

Caussa. *Infert Stranguriam inter alia Nasturtii esus.*

[6] *Aristoph. Thesmoph.* [6] Πολύνγε χρόνον οὐρεῖς σύ. Μν. Νὴ Δί᾽ ὦ μέλε.
Στραγγουριῶ γάρ. ἐχθὲς ἔφαγον κάρδαμα.
Diu quidem tu mingis. MN. *Ita res est, miser,*
Nasturtii esus mî attulit stranguriam.

[7] *Plin.* 26.8. [7] Strangurias discuti dictamno certum est: *& pluribus, quæ apud Plinium videre est.*

CAP. XIII.

Scroti morbi, caussæ, curationes.

SCrotum, & qui in eo sunt testes, tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro scirrhosoque, Herniæ essentia. etymon. *omnibus herniæ speciebus.*

Hernia quibusdam dicta videtur à duritie pellis,

quæ

quæ fit descendentibus in scrotum intestinis. [1] Hernici dicti à saxis, quæ Marsi herna vocant. *Sed potius credam* [2] Herniæ nomen παρὰ τὸ ἔρνος formatum, ut & Ramicis. Utrumque enim, quod cum intestinum incipit in scrotum decidere, videtur ramum facere. *Ramices quidam pulmonis venas interpretantur, hoc loco:*

[1] *Festus.*

[2] *Scaliger. in Catalect.*

Ramex quid.

[3] *— placidè volo acquiescere.*
Tui caussa rupi ramices, jam dudū sputo sanguinē.

[4] Scio, *inquit Mercurialis,* quid alii hic dicant. Ego verò, & omnes docti negant, sputum sanguinis scrotum sequi diruptum. Proinde ramices hoc loco explico venas pectoris latas; quas fortasse sic nominat, quod populari & rustico vocabulo, quæque venæ amplæ, ut varices nuncupatæ, etiam ramices vocarentur. *Verum spuendo sanguinem, & vehementius tussiendo facile potuit rumpi ramex, inprimis post incitatum cursum. Ita Græcis κήλη dicta videtur à κλάω, quasi rupturam dicas, ut Italis* rottura, *nobis* breuck, scheursel. [5] Ex omnibus Herniæ generibus, quam Græci κιρσοκήλην vocant, qua venæ intumescunt, & ramulos referunt, eam Latini ramicem appellarunt, teste Cornelio Celso lib. VII. Plinius non aliter hanc vocem usurpavit. Juvenalis etiam manifesto herniam intellexit hoc versu:

[3] *Plautus Mercat.*

[4] *Var. Lect. 20.*

[5] *Salmasius Epist. ad Beverovicium.*

Iacet exiguus cum ramice nervus.

Lucillius apud Nonium his versibus de hernia planè exponendus;

Quod deformis senex arthriticus ac podagrosus,
Et quod mancus miserque exilis, ramice magno.

Varronis apud eum verba in eum significatum rapienda omninò sunt: Rapta à nescio quo mulione raptoris ramices rumpit. Notum enim herniosos non valde juvari, si in Venerea palæstra vehementius desudent. Facile illo opere rumpuntur ramices. Loquitur de rapta quadam formosula, quæ ra-

Herniæ caussæ.

ptoris ſui ramices rumpebat. Nihil etiam magis nocet ramicibus, id eſt, herniis, quam ſpiritum ex alto collectum, cum vi & contentione emittere, ut faciunt tubicines tibicinesque. Hinc raró hodie videre eſt tubicines, qui non ſint hernioſi. Idem fatum fuit & tibicinum olim. Quare & illa verba Varronis apud Nonium de herniis capienda: Priuſquam in Orcheſtra pythaules inflet tibias, domi ſuæ ramices rumpit. Domi nempe meditatur tibicen, & idipſum domi canit, quod in Orcheſtra tibiis eſt incenturus. Ideò & domi ſuæ ramices rumpit, priuſquam rumpat in theatro. Cum tot probati auctores, & antiqui non aliam ramicis notionem agnoverint, an credibile eſt Plautum aliter ea voce uſum eſſe? Non fit mihi veriſimile. Veterum auctor Gloſſarum ſemper ita exponit: ramex, κιλεροκήλη. Nunquam in pulmonis ſignificatione apud eum legitur. Alio loco: κιλεροκήλη, ramis, ramix, & κιλεροκηλήτης ramicoſus. Arnobius etiam ita uſurpavit. Aliæ Gloſſæ: ramex, κήλη. Sed Plauti locus contrarium innuere videtur. Immo idem, ſi rectè capiatur. Duo ſunt, non unum, & rupit ramices, & ſanguinem hic ſputat. Quod utrumque ex acri, contenta & longa curſura evenire certum eſt. At quod ſequitur,

Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſalvũ feceris, remedium eſt ad ſanguinis rejectionem, non ad ruptos ramices aut herniam. Nam ad herniam nullum occurrebat præſens remedium, quod ipſi indicaret, ideo ad ſolam ſanguinis ſputationem monuit, ut eo remedio uteretur, quod facile erat atque in promptu. Vidi doctum hominem, qui inter ramicem ac ramices diſtingueret, & ramicem vellet eſſe herniam, ramices venas pectoris ſive pulmonis. Fruſtra. Ramices venæ illæ ſunt, quæ intumeſcunt in κιρσοκήλη. Nec aliter ſumendum & altero Plauti loco, quem citavit Nonius è Pœnulo:

Neque

Neque nos quenquam flagitamus, neque nos quisquam flagitat. *(ces.*

Tua caussa, est nemo nostrum suos rupturus rami-
Contentione enim vocis etiam hernia fit. Quod adeo verum est, ut sciam Chartusianos, qui stantes in Ecclesia diu & iteratis vicibus multis de die noctéq; canunt, isti morbo esse plurimum obnoxios. Quod ex nonnullis aliquando audivi.

Quamvis autem κήλη *apud Græcos significet tumorem cujuslibet partis, unde in gutture* βροΓχοκήλη, *malum Alpes inhabitantibus etiam hodie, ut vidi, familiare,*

[1] *Quis tumidum guttur miratur in alpibus?* — [1] *Iuvenal.*

tamen recentiores Medici illud vocabulum scroti modo tumoribus accommodarunt. Hæc virorum tantum est, & propriè à scroto ὀσχεοκήλη *vocatur. His verò & mulieribus communis,* [2] quæ in inguine prominet, βȣβωνοκήλη, *& in umblico,* ὀμφαλοκήλη. *Ab eo vero quod incidit, ut est intestinum,* ἐντεροκήλη, *vel omentum,* ἐπιπλοκήλη. *Hinc ex ambobus plus æquo compositum nomen* ἐντεροεπιπλοκήλη, *recentioribus Medicis inventum. Quibus adde* πνευματοκήλην *à flatu,* [3] ὑδροκήλην, ab humore, qui vel inter tunicas increscit, vel in membranis, quæ ibi circa venas & arterias sunt. Raro, sed aliquando caro quoque inter tunicas increscit; σαρκοκήλην Græci vocant. Præter hæc æquè integris tunicis ramex innascitur; κιρσοκήλην Græci appellant, cum venæ intumescunt: *quod* κιρσὸς, *sive varix dicitur.*

Herniæ species.
[2] *Pollux* 4. 24.
[3] *Cels.* 7. 18.

Curatio.

[4] Sylvestri ruta cum axungia veteri illitos ramices sanari produnt. — [4] *Plin.* 20. 13.

[5] Paleam quoque tritici vel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti jubent, quaque decoctæ sunt aqua foveri. — [5] *Id.* 22. 25.

[6] Cupressi folia trita, imponuntur ramici: qua de caussa & bibuntur. Testium quoq; tumori cum cera illinuntur. — [6] *Id.* 24. 5.

[1] Xiphii

[1] *Id.26.8.* [1] Xiphii radix superior enterocelicis datur ex aqua.

[2] *Id.31.15.* [2] Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex ovi albi succo illitus per dies triginta, medetur. *Quidam* ramici infantium lacerta mederi jubent.

CAP. XIV.

Partium procreationi dicatarum morbi & symptomata: eorum caussæ, & curationes.

Seminis natura. [3] *Arist.1. de gen. animal. 18.* Hystericæ suffocationis caussa. Curatio. [4] *Duret.enarrat.in Holler. 59.*

SEmen [3] excrementum est alimenti utilis atque ultimi, cui multum quoque & inutile alimentum permiscetur, ut vel morbi nonnullis contrahantur, cum non bene purgatio cessit. *Mulieribus nominatim hinc gravis ab utero strangulatus.* [4] Itaque virginibus suadendum est, ut nubant in Christo. Ego nuper vocatus sum nocte media ad curationem mulieris, quæ ab hysterica suffocatione laborabat, & conciderat quasi mortua: Eam inveni frigidiorem marmore, pulsus erat parvus, maritus de uxoris salute valde sollicitus. Bene est, dixi; jussi ut rem cum uxore sua haberet. rem habuit, indeque statim convaluit.

[5] *Martial.11. Epigr.72.*

[5] Hystericam vetulo se dixerat esse marito,
Et queritur futui Leda necesse sibi.
Sed flens, atque gemens tanti negat esse salutem,
Seque refert potius proposuisse mori.
Vir rogat, ut vivat, virides nec deserat annos,
Et fieri, quod jam non facit ipse, sinat.
Protinus accedunt Medici, medicæque recedunt,
Tolluntur que pedes. ô Medicina gravis!

Nomina. *Affectus hic Græcis* ὑστέρας καὶ ὑστερικὴ πνὶξ, *quibusdam* ἄπνοια ὑστερικὴ *dicitur; Latinis* uteri strangulatus, *Plinio* ab utero strangulatus, & vulvæ conversio, *aliis* uteri suffocatio, præfocatio, & spirationis ob uterum privatio *nuncupatur.* *Namque altius in*

Symptomat.

fauces

fauces invadens, eas quasi vinculo constringere, aut manu præcludere videtur, prorsusque spiritus intercipere magno suffocationis metu.

[1] Est etiam circa naturalia vitium, nimia profusio seminis, quod sine venere, sine nocturnis imaginibus sic fertur, ut interposito spatio tabe hominem consumat. Gonorrhœæ essentia. [1] *Cels. 4.21.*

In hoc affectu salutares sunt vehementes frictiones, perfusiones, natationesque quam frigidissimæ, neque cibi, nec potio, nisi frigida assumpta. Curatio.

In attenta rei Venereæ attentione, quod Horatius de se ipso narrat, vel per insomnia libidinis semen affatim procidit, non ut in vera gonorrhœa, crudum id & aquosum ac sine sensu, sed magna utique voluptate exit, in mulieribus cum partium obscœnarum odaxismo quodam, pruritu atque titillatione. Pollutio nocturna.

Byblis in exemplo est; placida resoluta quiete
Sæpe videt, quod amat. visa est quoque jungere amanti
Corpus; & erubuit, quamvis sopita jaceret.
Somnus abit: silet illa diu; repetitque quietis
Ipsa suæ speciem; dubiaque ita mente profatur:
Me miseram, tacitæ quid vult sibi mentis imago?
&c.
Dummodo tale nihil vigilans committere tentem;
Sæpe licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno: nec abest imitata voluptas.
Pro Venus, & tenera volucer cum matre Cupido,
Gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
Contigit! ut jacui totis resoluta medullis!

Quibus semen tenue, & aquosum languidumque, veluti impuberes & senio confecti, infœcundi & steriles sunt: ut & quibus nimis crassum. Sterilitatis caussæ.

[2] *Nam steriles nimium crasso sunt semine partim:* [2] *Lucret. 4.*
Et liquido præter justum, tenuique vicissim.
Tenue, locis quia non potis est adfigere, adhæsum,

Liqui-

Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:
Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo mittitur ictu;
Aut penetrare locos æque nequit; aut penetratum
Ægrè admiscetur muliebri semine semen.

Infœcundos & ætas facit ingravescens.

[1] *Virgil. 3. Georg.*

[1] *Frigidus in Venerem senior; frustraque laborem*
Ingratũ trahit, & si quando ad prœlia ventũ est,
Incassum furit. ——

Nec juvat, sed nocet medicamento eos incitare.

[2] *Marineus de reb. Hisp. 21.*

[2] Ferdinandus Hispaniæ rex, Caroli V. avus in adversam valetudinem incidit, cum Germanam Fuxiam ante duxisset, adeò ut de ejus salute medici ferè omnes desperarent. Quam valetudinem viri quidam prudentes ex medicamentis quibusdam ei datis ad procreandum provenisse putavere.

Impotentes.

[3] *Terent. Eun.*

Infœcundi quoque necessariò, quicunque impotentes. ut Eunuchi, ([3] qui quidem amatores mulierum maximi, sed nihil possunt.) *& maleficiati.*

Maleficiati.

[4] *Marian. 6. rer. Hisp. 2.*

[4] Theodorico Burgundiæ regi, VVitterici Hispaniæ regis filia pacta in Galliamque principali apparatu missa, brevi ad patrem integra rediit. caussæ in incerto fuerunt. fama tenuit, Theodoricum, pellicum, quibus ad insaniam usque devinctus erat, arte & carminibus impeditum, ne regiæ virginis florem delibare posset.

Conceptum impedientia.

[5] *Plin. 7. 13.*

[5] Est *etiam* quædam privatim dissociatio corporum: & inter se steriles, ubi cum aliis junxêre, gignunt: sicut Augustus & Livia.

[6] *Lucret. 4.*

[6] *Nam multũ harmoniæ Veneris differre videntur:*
Atque alias alii complent magis, ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
Et multæ steriles hymenæis ante fuerunt
Pluribus; & nactæ post sunt tamen, unde puellos
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.
Et, quibus ante domi fecundæ sæpe nequissent

Vxores

Vxores parere, inventa est illis quoque compar
Natura, ut possent natis munire senectam.
Vsque adeò magni id refert; ut semina possint
Seminibus commisceri genialiter apta,
Crassaque conveniant liquidis & liquida crassis.

Quinetiam diætæ pravitas conceptum impedire, & corrumpendo seminis materiam, id infœcundum reddere potest.

[1] *Atque adeò refert, quo victu vita colatur;* [1] *Lucr. cit.*
Namque aliis rebus concrescunt semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.

Conceptum juvantia.

Sunt & inter veteres & recentiores Medicos, qui ceſent, [2] μίξιν τὴν ἐξόπισθεν πρὸς τὴν κύησιν συμφέρειν. [2] *Paul. 3.74.*

[3] *— nam more ferarum,* [3] *Lucr. cit.*
Quadrupedumque magis ritu plerumq; putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum.

Conceptum impedentia.

Nam mulier prohibet se concipere, atq; repugnat,
Clunibus ipsa viri venerem si læta retractet;
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim sulci recta regione, viaque
Vomerem atque locis avertit seminis ictum.
Idque sua caussa consuerunt scorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent.

[4] Cur mulier sæpius concumbens, non concipiat, Diocles caussam esse putat, quod vel omnino nullum, vel justo minus semen emittat, aut proli gignendæ non aptum ob calorem, aut frigus, aut humiditatem, aut siccitatem deficientem, aut ob resolutionem uteri. Stoici, obliquitatem veretri, quod non possit recta ejaculari semen: aut quia membra coëuntium non sint inter se legitima proportione condita ad matricis distantiam. Erasistratus, ubi vulva callos contraxerit: aut carnosior, rariorve, aut minor fuerit, quam natura exigat. [4] *Plutarch. 5. de placit. Philos. 9.*

1 Plin. 11.37. [1] Steriliora cuncta pinguia, & in maribus, & in fœminis. *In his caussa, quia* [2] omentum os uteri comprimit.
2 Hippocr. 5. Aph.46.

3 Arist. 2. de part. an. 6. [3] Quinetiam obesa omnia ea de caussa steriliora sunt, quod quantum ex sanguine proficisci ad genituram & semen genitale debeat, hoc in adipem aut sevum sumptitatur.

Sterilitatis curatio.
4 Plin. 28.8. [4] Sterilitatem mulierum ajunt emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu.

Abortus etymon.
5 Festus. [5] Abortum gravidæ mulieris dicitur, quod non sit tempestive ortum.

Caussæ.
6 Plin. 2.7. [6] Miseret atque etiam pudet æstimantem, quam sit frivola animalium superbissimi origo, cum plerumque abortus caussa fiat odor à lucernarum extinctu.

7 Idem 15.18. [7] Sunt & in vino prodigia. Dicitur in Arcadia fieri, quod fœcunditatem fœminis importet, viris rabiem. At in Achaia maximè circa Caryniam abigi partum vino, atque etiam si uvam edant gravidæ, cum differentia in gustatu non sit.

8 Idem 20.2.
9 Ibid. 21.
10 Id. 21.18.
11 Id. 24.16.
12 Id. 25.9.
Præterea [8] gravidis abortum facit elaterium, [9] radix altheæ cum adipe anseris, [10] cypiros, [11] dracunculi semen olfactum, [12] cycláminon, si prægnans radicem transgrediatur.

13 Id. 24.5. [13] Portentum est quod tradunt, abortivum fieri in Venere, ante perfusa virilitate cedri succo.

14 Id. 27.12. [14] Prægnans si edat onosmam, aut supergrediatur, abortum facere dicitur.

15 Idem 28.7.
16 Id. 30.14. [15] Abortum facit menstruus illitus, aut si omnino prægnans supergrediatur: *vel* [16] si transcenderit viperam: item amphisbænam, mortuam duntaxat.

17 Id. 32.1. [17] Mira sunt, quæ de lepore marino traduntur. Venenum est aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiam visus. Siquidem gravidæ si omnino aspexerint, fœminam ex eo genere duntaxat, statim nausea &

ſea & redundatione ſtomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio eſt mas, ob id induratus ſale, ut in brachialibus habeant.

[1] Si caſtoreum fibrumve ſupergrediatur gravida, abortum facere dicitur, & periclitari partus, ſi ſuperferatur. [1] *Ibidem* 10.

[2] Inter evidentes cauſſas maximè idoneus eſt terror omnis ad partum ante diem promovendum. [2] *Philoſtr.* 1. *de vita Apollon.* 4.

Curatio profluvii.

[3] Porrum ſectivum ex abortu profluvia ſiſtit; poto ſucco cum lacte mulierum. [3] *Plin.* 20.6.

[4] Baccharis radices tres quatuorve decoquuntur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat. [4] *Idem* 22. 19.

Sunt alia, quæ fœtum enecando abortum faciunt; ut quæ vel ſuffitu, vel odore, vel ſubſtantia venenata ſunt.

[5] Mentaſtrum potum fœminas purgat à partu, ſed partus necat. [5] *Plin.* 20.14.

[6] Thlaſpes ſemen menſes ciet, & partus necat. [6] *Idem* 27.13.

Partus naturalis in caput.

Neque verò ad naturalem partum modò requiritur, ut legitimo tempore, ſed etiam ut ea figura in lucem prodeat, quæ ſecundum naturam eſt, nempe, ut Hippocrates primus ſcripſit, [7] ſi in caput feratur. *Rationem affert*, quia puelli graviores partes ſunt ſuperiores, ex umbilico appenſæ tanquam in ſtatera quadam. *Et ex eo, ut ſolet, Philoſophus:* [8] Partus pronis in caput converſis fit per naturam animalibus omnibus, propterea quod partem ab umbilico majorem habeant, quam inferiorem. Majora autem plus ponderis continent. Itaque veluti in ſtatera dependentes eò vergunt, quo trahuntur. [7] *de nat. puer. de octim. part.* [8] *Ariſt.* 4. *de gen. animal.* 9.

Partus non naturalis in pedes.

[9] Quorum in naſcendo non caput, ſed pedes primi extiterant (qui partus difficillimus, ægerrimusque habetur) Agrippæ appellati: vocabulo, ab ægritudine, & pedibus. Confixos eſſe autem pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos, ſurſum pedibus [9] *Agell.* 16. 16. *Vide Cæl. Rhod.* 15. *Ant. L.* 22.

Agrippæ unde dicti.

dibus elatis: non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes, cruraque, arboris appellat ramos: caput stirpem, atque caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam forte conversi in pedes, brachiis plerumque diductis retineri solent, ægriusque tunc mulieres enituntur. Hujus periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Postverta nominata est, Prosa altera: à recti, perversique partus & potestate & nomine.

[1] *Plin. 7. 8.*

[1] In pedes *igitur* procedere nascentem, contra naturam est: quo argumento eos appellavere Agrippas, ut ægrè partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum unico prope felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque adversa pedum valetudine, (*convenit etymo Gelliano*) misera juventa, exercito ævo inter arma mortesq;, ad noxia successu, infelici terris stirpe omni, sed per utrasque Agrippinas maxime, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea brevitate ævi, quinquagesimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum conjugis, socerique prægravi servitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur. Neronem quoque principem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens ejus scribit Agrippina: [2] quæ commentariis vitam suam casusque suorum posteris memoravit. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri. *Eò respexit poëta:*

[2] *Tacitus 4. Annal.*

[3] *Persius Satyr. 3.*

[3] —— tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit.

Partus difficilis caussa.
[4] *Arist. 4. de gen. anim. 6.*

[4] In ferendo etiam utero homines cum cæteris animalibus dissident. Cum enim cætera plurimum temporis valeant corpore, cum uterum ferunt, mulieres

lieres magna ex parte ægræ degunt. Cujus rei caussa aliqua vel ad vitam referri poteſt. Cum enim mulieres vitam otioſam, & ſellulariam quandam degant, plus contrahunt ſibi excrementi. Nam quibus gentibus ſolitum eſt, ut mulieres labores ſuſcipiant, iis nec uterus tam difficulter geſtatur, & partus facilis eſt. Denique quibuſvis locis mulieres, quæ laborare cōſueverunt, facilius pariunt. Labor enim excrementa conſumit, quæ in mulieribus otioſis augentur. Cumque parturigo laborioſa ſit, labor & exercitatio actæ vitæ facit, ut ſpiritum poſſint retinere: in qua re partus facilitas conciliatur. Partum facilitantia.

[1] Dalion herbarius parturientibus ex ſemine aniſi cataplaſma impoſuit cum apio: deditque bibendum cum anetho parturientibus. [1] *Plin.* 20.17.

[2] Conſtat parturientes foliis altheæ ſubſtratis celerius ſolvi. protinus à partu revocandum, ne vulva ſequatur. [2] *Ibid.* 21.

[3] Sunt qui celeritati partus multum conferre putent lauri radicem, acetabuli menſura in aqua potam, efficacius recentem, quam aridam. [3] *Idem* 23.8.

Partus quoque celeres facit laurus Alexandrina ſive Idæa, radice pota trium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tribus, &c.

[4] Mulier quæ ſepties [*inepte interpres, hîc,* abortivum fœtum, *de ſuo addit*] cum difficultate pepererat, rogante marito, hoc modo ſanata eſt. Juſſerunt ſapientes mulieris ejus virum, cum pariendi tempus adeſſet, vivum leporem in ſinu occultatum, eò deferre ubi paritura mulier eſſet: inde cum ſæpius circa mulierem deambulaſſet, repente leporem è ſinu demittere: fore enim dicebant, ut ſimul fœtum vulva dimitteret, niſi lepus repente extra fores aufugiſſet. [4] *Philoſtr.* 3. *de vita Apollon.* 12.

Molæ eſſentia.

[5] De eo quod Mola vocatur, videndum eſt. *Nam ſæpe veram graviditatem ementitur.* Accidit hoc [5] *Ariſtot.* 4. *de gen. animal.* 7.

vitium mulieribus nonnullis gravidis, quanquam raro; pariunt enim, quod molam vocant. Jam accidit enim mulieri cuidam, ut cum concubuiſſet, & ſe concepiſſe putaſſet; primum ventris moles augeretur, & reliqua ex ratione venirent. Sed cum tempus pariendi jam eſſet, nec pareret, neque moles minueretur, ſed annos tres aut quatuor ita perſeveraret, quoad dyſenteriæ implicata, demum peperit carnem, quam molam vocant. Quin & tota vita edurat hoc vitium, ut & conſeneſcat, & commoriatur. Quæ autem prodierit, adeò obdureſcit, ut vix ferro tranſigi poſſit.

[1] *Plin. 7. 15.*

Quia [1] ſolum animal menſtruale mulier eſt: inde unius utero, quas appellarunt molas. Ea eſt caro informis, inanima, ferri ictum & aciem reſpuens. Movetur, ſiſtitque menſes.

Etymon. Nomina. [2] *Scaliger comm. in Ariſt. 10. hiſt. anim. 43.* [3] *Feſtus.*

[2] Molæ autem nomen ab informi carnis ſpecie. Itaq; Latini etiam molem ab eâdem origine: quam Græci μύλην. [3] Afranius poëta, quoniam Græci quoq; μολυκρὸν appellant, molucri meminit, in fabula, quam Virginem inſcripſit: Fermè virgini, *inquit*, tanquam gravidæ mulieri, creſcit uterus; molucrum vocant. tranſit ſine doloribus.

[4] *7. Pathol. 1. & 6.*

Hinc Iulius Scaliger in virginibus absque coitu molas generari exiſtimat, & Fernelius, [4] ſicut ova ſubventanea gallinas, ſic mulieres quandoque nullo viri concubitu molas concipere.

[5] *in præcept. conjug.*

[5] Equidem, *inquit Plutarchus*, nunquam auditum eſt mulierem absque viri conſuetudine prolem edidiſſe: at verò informes fœtus ac carnis moles, quæ ex corruptis humoribus in uteris coëunt, molas vocant.

[6] *Plinius 10. 64.*

Præter hos, ejuſdem ſententiæ ſunt, nempe, [6] Molas gigni, ubi mulier non ex mare, verum ex ſemetipſa tantum conceperit: ideò nec animari, quia non ſit ex duobus: altricemque habere per ſe vitam

illam,

illam, quæ ſatis arboribusque contingat, *medici, Aëtius, Avicenna, Gordonius, Valeſcus, Albertus Magnus, Nic. Rochæus, Paſchalius, Sylvius, Marc. Donatus, Lemnius, alii. Verum hanc opinionem, tanquam ſui oblitus, damnat alio loco Fernelius, ubi dicit,* [1] Molæ cauſſam efficientem non eſſe ſolum ſanguinem menſtruum, neq; hanc (ut ova, quæ appellantur ſubventanea) efficere poſſe ſolum muliebre ſemen, quum nuſquam viſa ſit mulier molam ſine mare concepiſſe. *Damnat idem Galenus* [2] *(cui itaque imponit Varandæus,* [3] *iſtam opinionem ipſi adſcribens) ſequutus veritatem, & authoritatem* [4] *Medicinæ &* [5] *Philoſophiæ principum.*

Quare molæ cauſſa ſtatuatur viri ſemen, idque aut corruptum aut quovis modo invalidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare poteſt. Quam cauſſam, ut veriorem agnoſcunt & confirmant [6] *multi & doctiſſimi medici.*

[7] Molas uteri rumpere putant ovorum perdicis putaminum cinerem.

CAP. XV.

Arthritidis ſpecies, cauſſæ, & curationes.

QVæ Græcis Ἀρθρῖτις *dicitur, & Herodiano* ἀρθρίτιδος νόσος, Articulorum dolor *appellatur Ciceroni*, Articulorum morbus *Scribonio*, Articularis *ſeu* Articularius morbus *Plinio. Et qui eo laborant* Ἀρθριτικοὶ *Græcis, & eodem vocabulo à Cicerone* Arthritici *vocantur, & à Plauto* Articularii. *Barbaris hic affectus* Gutta *nuncupatur, quod ſit defluxio guttatim facta, voce in hac ſignificatione parum Latina.*

Arthritis articulorum eſt dolor ex intervallis fere invadens. Sed quemadmodum omnes oculorum affectus ὀφθαλμίας *nomine non continentur, neque renum* νεφρίτιδος, *nec omnis lateris dolor* πλευρῖτις *dicitur,*

[1] *6. Pathol. 15.*
[2] *4. de uſu part. 3.*
[3] *2. de morb. mul. 3.*
[4] *Hipp. 1. de morb. & de ſteril.*
[5] *Ariſt. 4. de gen. anim. 7.*
[6] *Holler. 1. de morb. 61. Duretus in annot. Maſſar. 4. Prax. 8. Goraus def. Med. Mercat. 3. de. morb. mul. 8. Pereda 1. de morb. 58. Akakia 2. de morb. mul. 4. Hucherus 3. de Steril. Laurẽt. 8. Anat. q. 13. Saxon. 4. Panth. 30. Plater. 3. Prax. 1. 3. Caſtro 3. de morb. mul. 7. Varand. 2. de m. mul. 3. Riolan. 2. de morb. 2. 9. Corbeus 2. de mul. aff. 3. Ruffius 5 de muliebr. 1.*
[7] *Plin. 31. 14.*

dicitur, nec omne delirium φρενῖτις, *cum tamen hæ voces generalem significationem obtinere videantur à parte læsa: ita nec omnis dolor articulorum Arthritis, sed is solum, qui symptomatum vehementia, perenni affluxu materiæ, cruditate humoris, & synathrœsmo est acerbissimus: idque* κατ' ἐξοχὴν, *sive per* ἀντονομασίαν *partis affectæ. quæ est* τὸ ἄρθρον, *sive articulus.*

Arthritidis nomina. Essentia. Etymon. Differentiæ.

Statuuntur autem Arthritidis differentiæ ex articulorum numero: sed tribus duntaxat usus nomina indidit. hæ sunt chiragra, ischias, & podagra. Primæ & ultimæ meminit Martialis:

[1] *1. Epigr. 99.*

[1] *Litigat, & podagra Diodorus Flacce laborat,*
Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra est.

Symptomata.

[2] *Sueton. in vita.*

Vtraque vexavit imp. Galbam, *qui*[2] fuit manibus pedibusque distortissimis: ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere, aut tenere omnino valeret.

Augustus coxendice, femore, & crure sinistro non perinde valebat, ut sæpe etiam inde claudicaret; *ab arthritide scilicet.*

[3] *Philostr. 1. de vitu Sophist.*

[3] De hac ægritudine cum scriberet Herodes, hanc misit epistolam: Cum esse oportet, manus non habeo. Oportet progredi, non sunt mihi pedes. Oportet dolere, tum & pedes mihi sunt & manus.

[4] *Lucian. Tragopod.*

[4] Γόνυ. κοτύλην. ἀστραγάλους. ἰσχία. μηρούς.
Χεῖρας. ὠμοπλάτας. βραχίονας. κόρωνα. καρπούς.
Ἐσθίει. νέμεται. φλέγει. κρατεῖ. πυροῖ. μαλάσσει.
Pedem, genu, cavosque nodos ossium,
Talosque, coxas, crura, scapulas, & manus
Brachiaque, carposque, artuum & cavernulas,
Depascitur, vorat, urit, inflammat, tenet.

Ischiadis locus aff.

Ischias, *quæ Barbaris* Schiatica, *omnium vehementissima, sedem habet non in eo articulo,*

[5] *Hom. Iliad. 5.*

[5] —ἔνθα τε μηρὸς
ἰσχίῳ ἐνστρέφεται. κοτύλην δέ τέ μιν καλέουσι.

—*ubi*

— ubi femur
In coxa vertitur. acetabulum autem vocant;
ſed altius ad ſummam natem, qua nervi à lumbis
& ab oſſe ſacro emergentes feruntur in crura.

Arthritidis proxima & interna cauſſa ſeroſus humor articulis incidens & inſidens: externa, quæcunque eum generare aut movere poteſt. Arthritidis cauſſæ.

[1] Epulæ cruditates afferunt, ebrietates nervorum torporem tremoremque; libidines pedum, manuum, articulorum omnium depravationes. [1] *Senec. Epiſt. 24.*

[2] Λυσιμελοῦς Βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς Ποδάγρα.
[2] *Incertus 1. Anthol.*

[3] *E Baccho marcente, atque è marcente Dione,*
Naſcitur & marcens progenies podagra.
[3] *Roverius vertit.*

[4] Pythermus memoriæ tradidit, ævo ſuo moros annis viginti fructum non edidiſſe, & popularem morbum podagram ita fuiſſe graſſatam, ut non ſolum viros, ſed etiam pueros, eunuchos, virgines, mulieres is morbus corripuerit, quin & eam ægritudinem tam vehementer ſæviiſſe in greges, ut ovium partes duas ille morbus afflixerit. [4] *Athenæus 2. Deipn. 12.*

Mororum facult.

[5] An id evenerit, quia mororum fructus podagram arcere queant, in controverſiam venire poteſt. Ego ſanè apud Hipp. ac Gal. legi, mora, quæ ſatis maturuerint, ventrem ſubducere, ſtomachumque ſqualidum ac æſtuoſum conſolari, præſertim ſi frigida, nec cum cæteris cibis, ſed paulò ante ſumantur, moxque per pavimentum deambuletur. Ea verò privata ulla facultate podagricis auxiliari, quo minus infeſtentur illi, apud neminem adhuc obſervavi. Fieri tamen potuiſſe crederem, ut mora frequenter Pythermi ætate ab omnibus ferè eſitata, ſtomachis recreatis alvisque liquatis eorum humorum proventum interciperent, qui in articulos decumbentes podagram gignere conſueverunt: eo magis, quod Gal. ſcribit, alvos aſtrictas habentes [5] *Mercurial. 1. Var. Lect. 24.*

podagris esse obnoxios. Sed consideranti mihi capras, quæ mororum fructus non attingunt, ab ea lue non fuisse immunes; potius aëris inclementiam, quæ moris inimica extitit, etiam pedum morbos produxisse existimo; quando variis aëris constitutionibus varias ægritudines pervagasse non raro à majoribus nostris observatum fuit. Cum enim morus, ut docet Theophrastus, idcirco sit prudentissima vocata, quod novissima omnium germinet: ea si quando pruina lædatur, quemadmodum lædi proditum est Psal. LXX. & apud Plin. lib. XVI. cap. XXVI. jam cœli intemperiem maximã esse constat, quam etiam ad pedes deducere defluxiones, non est à ratione alienum.

[1] 6. *Aph.* 28. & 29.
[2] *Gal. in com.*

[1] Eunuchos, & mulieres podagra, non laborare *scripsit Hippocrates.* [2] cujus tempore verum id erat, nunc verò propter nimium tum otium, tum vitæ intemperantiam non ita habetur verum.

[3] *Senec. Ep.* 95.

[3] Mulieres cum virorum licentiam æquarint, corporum quoq; virilium vitia æquarunt. neque enim minus pervigilant, non minus potant, & oleo ac mero viros provocant: atque invitis ingesta visceribus per os reddunt; vinumque omni vomitu rejiciunt: atque nivem rodunt, solatium stomachi æstuantis. Libidine vero neque maribus quidem cedunt: pati natæ. Quid ergo mirandum est, maximum medicorum ac naturæ peritissimum in mendacio prehendi; cum tot fœminæ podagricæ sint? Beneficium sexus suis vitiis perdiderunt: & quia fœminam exuerunt, damnatæ sunt morbis virilibus.

Arthritis morbus divitum.

Quoniam igitur hic affectus ex otio, luxu, atque libidine generatur, raro pauperum tabernas frequentare solet.

[4] 1. *Anthol.*

[4] Μισόπτωχε θεὰ, μούνη πλούτου δαμάτειρα,
Ἡ τὸ καλῶς ζῆσαι πάντοτ᾽ ἐπισταμένη.
Εἰ δὲ καὶ ἀλλοτρίοις ἐπιϊζομένη ποσὶ χαίρεις,

Ὁπλο-

Ὁπλοφορεῖν οἶδας, καὶ μύρα σοι μέλεται·
Τέρπει καὶ στέφανός σε, καὶ αὐσονίου πόμα βάκχου·
Ταῦτα παρὰ πτωχοῖς γίνεται οὐδέποτε.
Τοὔνεκα καὶ φεύγεις πενίης τὸ χάλκεον οὐδόν·
Τέρπῃ δ' εἰς πλούτου πρὸς πόδας ἐρχομένη.

[1] *Diva beatorum domitrix, inopesque peroſa,*
Quæ laute vitam ducere ubique ſoles:
Et gaudes reſidens alienis invida plantis,
Stant unguenta tuis ſertaque texta comis.
Et larga Auſonii te oblectant pocula Bacchi,
Quorum pauperibus copia nulla domi eſt.
Ergo inopum merito ſcrupos, loca & aſpera vitas:
Divitis in pedibus ſed bene culta ſedes.

[1] *Alciatus vertit.*

Curatio.

[2] Legimus quoſdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proſcriptione bonorum ad ſimplicem menſam & pauperes cibos redactos, convaluiſſe. Caruerunt enim ſollicitudine diſpenſandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt & animam.

[2] *Hieronym. adv. Iovin.*

[3] Ex ſenatu Romano Plotinum philoſophũ Platonicum ſedulò audiebat Rogatianus. Qui uſque adeò ab hac vita animum ſegregavit, ut & bonorum ſuorum curam neglexerit, & ſervos omnes expulerit, reſpueritque dignitates. Jam verò Prætor proditurus lictoribus jam aſtantibus, neque lares proprios habitabat, ſed quoſdam amicorum familiariumque conveniens, apud eoſdem cœnabat & dormiebat, cibumque indies unicum aſſumebat. Qua quidem negligentia vitæ, extremaque incuria factum eſt, ut quum acriter podagris antea vexaretur, neque progredi poſſet, niſi vectus ſella, robur tandem inde reſumſerit; idem cum manus ante extendere non valeret, tamen adeò convaluerit, ut his expeditius uteretur, quam qui artificia manibus quotidie tractant.

[3] *Porphyr. in vita Plotini.*

[4] Podagra, & chiragra, & omnis vertebrarum dolor,

[4] *Seneca Ep. 78.*

lor, nervorumque interquieſcit, cum illa, quæ torquebat, hebetavit: omnium iſtorum prima verminatio vexat, impetus mora extinguitur, & finis dolendi eſt, obtorpuiſſe.

[1] *Lucian. Tragopodagr.*

[1] Πολλαὶ μορφαὶ τῶν ἀτυχούντων.
Μελέτη δὲ πόνων, καὶ τὸ σύνηθες
Τοὺς ποδαγρῶντας παραμυθέσθω.
Multæ ſunt formæ miſerorum:
Sed podagricos morbi ſoletur
Exercitium, & conſuetudo.

Licet enim quamplurima afferantur hujus morbi remedia; tamen plerumque

[2] *Ovid. 1. de Ponto 4.*

[2] *Solvere nodoſam neſcit medicina podagram.*

Hinc ipſa cũ ſuis ſibi remediis inducitur à Luciano:

Τίς τὴν ἀνίκητόν με δεσπότιν πόνων,
Οὐκ οἶδε ποδάγραν τῶν ἐπὶ χθονὸς βροτῶν;
Ἣν οὔτε λιβάνων ἀτμὶς ἐξιλάσκεται,
Οὔτε χυθὲν αἷμα βωμίοις παρ᾽ ἐμπύροις,
Οὐ ναὸς ὄλβου περικρεμὴς ἀγάλμασιν.
Ἣν οὔτε Παιὰν φαρμάκοις νικᾶν σθένει,
Πάντων ἰατρὸς τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν.
Οὐ παῖς ὁ Φοίβου πολυμαθὴς Ἀσκληπιός.
Ἐξ οὗ γὰρ ἐφύη πρῶτον ἀνθρώποις γένος,
Τολμῶσι πάντες τοὐμὸν ἐκβαλεῖν σθένος,
Κυκῶντες ἀεὶ φαρμάκων τεχνήματα.
Ἄλλος γὰρ ἄλλην ἐπ᾽ ἐμὲ πειράζει τέχνην.
Τρίβουσιν ἀρνόγλωσσα, καὶ σέλινά μοι.
Καὶ φύλλα θριδάκων, καὶ νομαίαν ἀνδράχνην.
Ἄλλοι, πράσιον. οἱ δὲ ποταμογείτονα.
Ἄλλοι, κνίδας τρίβουσιν. ἄλλοι, σύμφυτον.
Ἄλλοι, φακοὺς φέρουσι τοὺς ἐκ τελμάτων,
Σταφυλῖνον ἑφθόν. οἱ δέ, φύλλα περσικῶν.
Ὑοσκύαμον. μήκωνα. βολβούς. σίδια.
Ψύλλιον. λίβανον. ῥίζαν ἐλλεβόρου. νίτρον.
Τῆλιν μετ᾽ οἴνου. γυρίνην. κολλάμφακον.
Κυπαρισσίνην κηκῖδα. γύριν κριθίνην.

Κράμβης

Κράμβης ἀπέφθου φύλλα. γύψον ἐκ γάρου.
Σπυράθους ὀρείας αἰγός. ἀνθρώπου κόπρον.
Ἄλευρα κυάμων. ἄνθος ἀσίου λίθου.
Ἕψουσι φρύνους. μυγάλας. σαύρας. γαλᾶς.
Βατράχους. ὑαίνας. τραγελάφους. ἀλώπεκας.
Ποῖον μέταλλον οὐ πεπείραται βροτοῖς;
Τίς οὐχὶ χυμός; ποῖον οὐ δένδρου δάκρυ;
Ζώων ἁπάντων ὀστᾶ. νεῦρα. δέρματα.
Στέαρ. αἷμα. μυελός. οὖρον. ἀπόπατος. γάλα.
Πίνουσιν οἱ μὲν, τὸ διὰ τεσσάρων ἄκος.
Οἱ δὲ, τὸ δι' ὀκτώ. τὸ δὲ δι' ἑπτὰ, πλείονες.
Ἄλλος δὲ πίνων τὴν ἱερὰν, καθαίρεται.
Ἄλλος ἐπ' ἀοιδαῖς ἐπιθέτων, ἐμπαίζεται.
Ἰουδαῖος ἕτερον μωρὸν ἐξᾴδει λαβών.
Ὁ δὲ, θεραπείαν ἔλαβε παρὰ τῆς κρήνης.
Ἐγὼ δὲ, τούτοις πᾶσιν οἰμώζειν λέγω.
Καὶ τοῖς ποιοῦσι ταῦτα, καὶ πειρῶσί με,
Εἴωθ' ἀπαντᾶν μᾶλλον ὀργιλωτέρα.
Τοῖς δὲ φρονοῦσι μηδὲν ἀντίξουν ἐμοὶ
Ἤπιον ἔχω νοῦν, εὐμενής τε γίγνομαι.
Ὁ γὰρ μεταλαβὼν τῶν ἐμῶν μυστηρίων,
Πρῶτον μὲν εὐθὺς εὐστομεῖν διδάσκεται,
Τέρπων ἅπαντας, εὐτραπέλους λέγων λόγους.
Πᾶσιν δ' ὁρᾶται μετὰ γέλωτος, καὶ κρότου,
Ὅτε ἐπὶ λουτρὰ φερόμενος βαστάζεται.
Ἄτην γὰρ, ἣν εἶπεν Ὅμηρος, ἥδ' εἰμ' ἐγὼ,
Βαίνουσ' ἐπ' ἄνδρων κρᾶτα, καὶ βάσεις ποδῶν
Ἁπαλὰς ἔχουσα. παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς βροτῶν
Ποδάγρα καλοῦμαι, γιγνομένη ποδῶν ἄγρα.
Quis est hominum, cui non ego insuperabilis
Regina morborum Podagra nota sim?
Quam nulla placant thura fumigantia,
Affusus aris nec cruor ardentibus,
Suspensa templis divitum aut donaria.
Nec ipse Pæon omnium cœlestium
Medicus deorum vincere pharmacis potest,

Phœbive

Phœbive doctus filius Æsculapius.
Mortalium siquidem ex quo fuit genus,
Omnes meas vires retundere gestiunt,
Omnemque turbant pharmacorum industriam.
Plantaginem terunt, apiique semina,
Foliaque lactucarum, & agreste peplion,
Et marrubium amnicolamque potamogeitona:
Alii cnidas terunt, alii symphyton,
Lentes palustres, pastinacamque illinunt
Coctam, foliaque Persica, atque hyoscyamum,
Bulbos, papaver, malicorium, psyllium,
Thus, atque radicem ellebori, nitrum merum
Cum fœnogræco, gyrinen, collamphacon,
Gallam cupressi, pollinem hordeaceum,
Crudæque crambes folia, gypsumque ex garo,
Capræque fimum monticolæ, stercus viri,
Fabasque molitas, asii florem lapidis.
Alii rubetas, quosque araneos vocant.
Mures, lacertas, atque mustelas coquunt;
Ranas, hyænas, tragelaphos, vulpeculas.
Cujus metalli haud facta sunt pericula?
Quis non probatus succus, & lacryma arboris?
Animalium omnium ossa, nervi, tergora,
Adeps, cruor, medulla, lotium, merda, lac.
Alii remedium quatuor ex rebus bibunt,
Alii quidem ex octo, exque septem plurimi:
Alius bibens sacram, repurgari studet,
Aut carminibus animum adhibens illuditur:
Iudæus excantat, fatuum adhibens alium.
Rursus alius à fonte remedium petit.
Omnes sed illos jubeo plorare: atque sic
Tentantibus me, occurrere iracundior
Soleo; sed in me excogitantibus nihil,
Mitem & benignam præsto me: nam qui meis
Communicat mysteriis, primum statim
Loqui docetur suaviter, dehinc jocis

Oble-

Oblectat omnes: cumque risu cernitur,
Plausuque cunctis, fertur is ut in balneum.
Quam dixit Aten ille Homerus, illa sum:
Caput virorum calco, plantas occupo
Pedum tenellas: cumque sim ποδῶν ἄγρα,
Vulgo Podagra dicor.

Quidam maluerunt pedum usum amittere, quam Podogræ doloribus cruciari.

[1] Non est prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa supremis suis annis conflictatus gravi morbo pedum, cum dolorem eum perpeti nequiret, unius Medicorum portentosa scientia, ignorante Divo Augusto, tanti putavit usu pedum sensuque carere, dummodo & dolore illo careret, demersis in acetum calidum cruribus, in acerrimo impetu morbi. [2] traditque M. Varro, Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni æquè quam dolore in ea parte corporis.

[1] *Plin.* 23. 1.

[2] *Idem* 25.3. *Sueton. de ill. Grammat.*

[3] Metus repentinus animum in alienam curam avertendo dolore podagricos aliquando liberavit, *ut de* Meleniano *supra diximus.*

[3] *Senec.* 6. *de Benef.* 8.

[4] Morbis auxiliari Musicam Theophrastus scripsit, & ἰσχιακὺς eo cruciatu liberari, si quis, dum urget dolor, tybiis Phrygiam modorũ harmoniam canat.

[4] *Athenæus* 14. *Deipn.* 5.

[5] Asininum lac bibendo qui liberati sint podagra chiragrave, inter exempla sunt. Serum etiam asinini lactis efficacissimè heminis per intervalla singulis diebus quinis, articularibus morbis bibitur.

[5] *Plin.* 28. 9.

[6] Sextus Pompeius, prætorii viri pater, Hispaniæ citerioris princeps, cum horreis suis ventilandis præsideret, correptus dolore podagræ, mersit in triticum sese super genua: levatusque siccatis pedibus, mirabilem in modum, hoc postea remedio usus est. Vis tanta est, ut cados plenos siccet,

[6] *Idem* 22. 25.

Plura

Plura remedia apud Celsum & Plinium legere est.

[1] Agenti Athenis Syllæ dolor cum gravedine torpidus decubuit in pedes, quem Strabo ait esse podagræ balbutiem. Quare aquis calidis usus est. *Vbi quidam ποδάγρας ψελλισμὸν, non podagræ balbutiem, sed quasi catenam & compedes exponunt, ut sit à ψέλλιον, quod nonnunquam pro annulo & catena ponitur.*

[1] *Plutarch. in vita.*

LIB. V.

DE PARTIVM MORBIS EXTERNIS.

Chirurgiæ antiquitas, nomen, opera.

PRÆFATIO.

IN [2] tres olim partes Medicina deducta est, ut una esset, quæ victu, altera quæ medicamentis, tertia quæ manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, secundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominaverunt. *De prioribus actum, restat posterior, quam priscos inprimis exercuisse constat. Nam* Podalirium & Machaonem Homerus non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit. Ex quo apparet, has partes Medicinæ solas ab his esse tentatas, easque esse vetustissimas.

[2] *Cels. præf.*

Chirurgiæ vox Græcis in genere omnem manuariam operam significat: sed κατ' ἐξοχὴν de ea Medicinæ parte dicitur, quæ artificiosa manuum opera externis corporum affectibus medetur. Quanquam verò Chirurgi medicamenta applicent: id tamen non ut Chirurgi, sed ut Medici, medicamentis instructi præstant. Et Medici nomen sæpissime prò Chirurgis usurpatur apud [3] *Iurisconsultos.*

[3] *Paulus 3. Sentent. & 5. tit. 23. Vlpianus in l. 4. D. ad l. Cornel. de sicariis. & in l. qua actione 7. §. ult. D. ad leg. Aquil.*

CAP.

CAP. I.

Tumores, Tubercula, Pustulæ. eorum nomina, essentiæ, caussæ, signa, curationes.

MOrbi, qui in externis partibus ex humoris vitio succrescunt, vel in cute prominent, vel *eam excavant, vel commaculant. Prominent tumor, tuberculum, pustula.*

[1] Guttur homini tantum & suibus intumescit, aquarum quæ potantur, plerumque vitio. [2] Præsertim apud Aquicolas Italiæ, & Medullos Alpinos. [3] *Quis tumidum guttur miratur in alpibus?* *Hunc affectum, qui Græcis βρογχοκήλη, Latinis* Hernia gutturis, *ex potu aquæ ex liquefactis nivibus, quæ Alpinis aliisque montanis in usu est, provenire negant* [4] *Fernelius &* [5] *Platerus. Et hic* quod popularis sit quibusdam regionibus, id potius dispositioni cuidam naturali istorum hominum *attribuendum putat.*

Bronchoceles essentia. [1] *Plinius* 11. 37. [2] *Vitruvius.* [3] *Iuvenal. Sat.* 13. Caussa. [4] 7. *Path.* 3. [5] 3. *Prax.*

Caussa verò materialis, crassa lentaque pituita, eò ex capite devòluta.

Tumores med. methodus.

[6] Succus Helxines cum psimmythio sanat tumores, collectionesque, & guttura incipientia turgescere. [6] *Plin.* 22. 17.

[7] Peritissimi Medici confertim ingruentibus vitiosorum humorum fluxionibus, non statim medicamentia purgantia applicant, sed tumorem inde ortum patiuntur foris illitis remediis ipsum ultro concoctione quadam emolliri. [7] *Plutarch. Consol. ad Apollon.*

Tumores qui Græcis χοιράδες, Latinis Strumæ, fortè à στερεὸν durum, vel quasi ruma. Certe nostrum krop, *est ruma, rumea & struma. Arabibus sunt* scrophulæ, *vel propter similitudinem, quam habent cum scrophis; id est, porcis; vel quia scrophulæ, maximè patiuntur hoc malum ob gulositatem, qua de*

Strumæ nomina.

caussâ & pueri iis infestantur: vel ita dicuntur, quia multiplicant sobolem, ut scrophæ.

Curatio. [1] *Plin.20.14.* [2] *Ibid.6.* [3] *Ibid.9.* [4] *Ibid.13.* [5] *Ibid.15.* [6] *Ibid.17.*

[1] Strumis illinitur succus mentastri, [2] allium in oleo & pulte, [3] brassica sylvestris in aqua contrita, [4] nasturtium cum lomento, opertumque brassica.

[5] Sic & strumas discutit capparis radix cocta in aqua, [6] heraclium cum oleo, & aceto & farina hordeacea.

[7] *Idem 25.13.*

[7] Nostri herbarii strumeam vocant, ranunculi genus, quoniam medetur strumis & panis, parte in fumo suspensa.

Carbunculi nomina.

Carbunculus, *vel* carbo, *Græcis* ἄνθραξ, *Avicennæ* pruna, *&* ignis Persicus *dicitur: vel quod urat, ut pruna, vel quod colorem ejus referat.*

[8] *Plin.25.1.*

[8] L. Paulo, Q. Marcio Censoribus, primum in Italiam carbunculum venisse, Annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis provinciæ malum: quo duo Consulares obiere eodem anno, Julius Rufus, & Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscitia sectus, hic verò pollice lævæ manus evulso acu ab semetipso, tam parvo vulnere, ut vix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporis partibus, & plerumque sub lingua, duritia rubens varicis modo, sed nigricans capite, alias livida, corpus intendens atque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quo gravatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circaque pustulas parvas, rarius febrem, stomachum faucesque cum invasit, ocissimè exanimans.

Sed pleraque Cancro potius conveniunt, quam Carbunculo.

Canceris nomen.

Cancer, καρκίνωμα, *&* καρκῖνος *dicitur Galeno,* [9] *ob similitudinem, quam habet hic tumor cum cancro aquatili. Sicut enim hoc animal habet corpus rotundum, & pedes hinc inde expansos, colore livente ac cinereo, & quæ chelis arripit, firmiter stringit: ita*

[9] *2. ad Glauc. 10.*

Cancer

Cancer est tumor rotundus figurâ, colore lividus, partemque cui insidet, ita stringit, ut ceu clavo quodam firmata esse videatur; tandem in circuitu habet venas turgidas, hinc inde protensas, quæ non male referunt cancri pedes. Essentia.

[1] *—malum solet immedicabile cancer*
Serpere, & illæsas vitiatis addere partes. [1] *Ovid. 2. Met.*

Et tum exesa cute fit cancer exulceratus, qui asperis remediis irritatur.

[2] *Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,*
Non contrectari, tutius esse puto. [2] *Idem 2. de Ponto 2.*

Varix immodica est venæ dilatatio, tumorem referens. Glossæ: κιρσός, varex, varica. κιρσώδης varicosus. *Caussa est multus crassusque sanguis, ob cujus gravitatem varix in cruribus, quam in cæteris partibus frequentior. Hinc diu stando, dum exta consulit, facile* Varicis nomina. Caussa.

[3] *—varicosus fiet haruspex.* [3] *Iuvenal. Sat. 6.*

Præsenti certè animo fuit [4] ille, qui dum varices exsecandos præberet, legere librum perseveravit. Curatio. [4] *Seneca Epist. 79.*

[5] C. Marius varices in utroque crure cum haberet, secandas eas medico præbuit: alteriusque sectionem absque ullo gemitu, & ne contractis quidem superciliis sustinuit. ad alterum transeuntem inhibuit, non esse inquiens remedium isto dignum dolore. [5] *Plutarch. Apophth.*

[6] Varicum dolores sedat tribuli semen adalligatum, [7] succus cotoneorum, [8] sideritis adalligata, [9] fimi vitulini cinis, cum lilii bulbis decoctus, addito melle modico. [6] *Plin. 22. 10.* [7] *Idem 23. 6.* [8] *Idem 26. 10.* [9] *Idem 28. 16.*

[10] Erysipelas dicitur παρὰ τὸ ἐρύεσθαι ἐπὶ τὸ πέλας, καὶ ἐπιρρέειν τοῖς πλησίον ἐπινεμόμενον. *Latinis* Ignis sacer *dicitur.* Erysipelatis etymon. [10] *Etymologus.*

[11] *Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere*
Corpus; ut est per membra sacer cum diditur ignis. Nomina. [11] *Lucr. 6.*

[12] Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ me- Zoster. [12] *Plin. 26. 11.*

dium hominem ambiens, qui zoster, (zona *Scribonio Largo, nobis* Om-loop) appellatur, & enecat, si cinxerit.

Plurima ignis sacri remedia, quæ à Plinio & aliis recensentur, brevitatis caussa hic omittimus.

Pustulæ.
[1] *Cels. 5.28.*

[1] Pustulæ maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera sunt. nam modo circa totum corpus partemve aspredo quædam fit, similis his pustulis, quæ ex urtica, vel ex sudore nascuntur. ἐξανθήματα Græci vocant. eaque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnunquam plures similes varis oriuntur, nonnunquam majores pustulæ lividæ, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato, subestque his humor. Ubi hæ ruptæ sunt, infra quasi exulcerata caro apparet, ἑλκώδεις Græcè nominatur.

Scabiei essentia.
[2] *Cels. cit.*

[2] Scabies est durities cutis rubicunda, ex qua pustulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam sicciores. Exit in quibusdam sanies, fitque ex his continuata exulceratio pruriens, serpitque in quibusdam citò. Atque in aliis quidem ex toto desinit, in aliis verò certo tempore anni revertitur.

Caussa.
[3] *Persius Sat. 2.*
[4] *Curtius 8. Hist.*

Oritur ex salso & acri humore,

[3] —— *namque est scabiosus, & acri*
Bile tumet.——

[4] Adversum flumen subiit classis, & altero die appulsa est haud procul lacu salso, cujus ignota natura plerosque decepit ingressos aquam. quippe scabies corpora invasit, & contagium morbi etiam in alios vulgatum est. Oleum remedio fuit.

Contagium.
[5] *Iuvenal. Sat. 2.*
[6] *Horatius de arte.*
[7] *Iuvenal. Sat. 8.*
[8] *Columel. 11.2*
[9] *Virgil. 3. Georg.*

[5] *Solet contagio inficere.* Sic
[6] *Totus grex unius porci scabie cadit.*
Nam & bestias [7] malâ scabies urget: *ita*
Vetusta scabie lævis canis.
[8] Boves *quoque* scabiosi fiunt, &
[9] *Turpis ovis tentat scabies, ubi frigidus imber*

Altius

Altius ad vivum persedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cum tonsis illotus adhæsit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus iccirco fluviis pecus omne magistri Curatio.
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, vivaque sulphura,
Idæasque pices, & pingues unguine ceras,
Scillamq;, elleborosq; graves, nigrumq; bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborũ est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os.

[1] Scabiem hominis, asininæ medullæ maximè abolent: urinæ ejusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam, quod in jumentis proficit, cum resina calida, glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: fel caprinum, cum aluminis cinere: boas fimum bubulum: unde & nomen traxere. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: iterumque cum inarescat, illito, & postero die abluto cinere lixivo. [1] *Plin.* 28.18.

A scabie distat impetigo; quod sicca sit & omnis humoris sanieique expers. Ex siccis enim pustulis fit, scabies verò ex humidis. Impetiginis essentia.

Impetigo cum impetu celeriter, & latè procedit, & petit, seu impetit cutis unam partem post aliam,

[2] *— vitium est, quod ducit ab impete nomen.* [2] *Serenus.*

Glossæ: Impetigo, λειχήν. Nomina.

[3] Sensit & facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam universæ prope Europæ, morbos. Gravissimum ex his Lichenas appellavere Græco nomine, Latinè, quoniam à mento fere oriebatur, joculari primum lascivia (ut est procax natura multorum in alienis miseriis) mox & usurpato vocabulo mentagram, [3] *Plin.* 26.1. Lichen.

occupantem in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus, descendentem verò & in colla pectusque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud majores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino Equite Romano Quæstorio scriba, cum Asia apparuisset, inde contagionem ejus importante. Nec sensere id malum fœminæ, aut servitia, plebesque humilis, aut media, sed proceres veloci transitu, osculi maxime, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam toleraverant, cicatrice, quam morbo. Causticis namque curabantur, ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante tædio. Adveneruntque ex Ægypto genitrice talium vitiorum medici, hanc solam operam afferentes, magna sua præda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum H-S CC. elocasse in eo morbo curandum sese.

Curatio.

De hoc affectu scripsisse videtur Martialis:

[1] 1. Epigr. 39.

[1] *Indignas premeret pestis cum tabida fauces,*
Inque ipsos vultus serperet atra lues.

[2] Plin. 20. 1.

[2] Cucumeris sylvestris radix arida cum resina impetiginem & scabiem, psoram, & lichenas sanat. *Alia apud Plinium videre est.*

Species.

[3] Cels. 5. 28.

Lepræ essentia.

[3] Impetiginis verò species sunt quatuor. *E quibus deterrima, quæ Græcis Lepra nominatur. Ea cutem vehementer rodit, altè depascit, atque findit: ex qua non solum furfures, sed & squamulæ decidunt.*

[4] Herodot. 1. Hist. 138.

[4] Apud Persas si quis è civibus lepra aut vitiligine infectus sit, huic in civitatem venire non conceditur, neque cum aliis Persis consuetudinem habere. Dicunt enim hos morbos illis immissos, quod in solem peccaverunt. Externum verò, qui iisdem correptus fuerit, è regione sua exigunt: atque ob eandem caussam albas columbas in regionem illam afferunt.

[1] Si

[1] *Si* quis crebrò per roſcidas arbores tranſeat, membra materiam tangentia lepra corripiuntur. Aut, ut Laitus dicebat, quia roris humor ob tenuitatem de cute aliquid ſtringit. Aut ſicut rubigo humectatis ſeminibus incidit, ita à rore viridibus ac tenuibus, quæ in ſuperficie ſunt morſis & colliquatis, aſpergo quædam noxia defertur, & affuſa corporis partibus, quæ maximè ſunt exſangues, earum ſuperficiem mordet atque lancinat. Nam rori naturæ ineſſe quandam rodendi vim, ſatis ex eo liquet, quod potus graciliores facit: & pingues mulieres tenuibus veſtimentis aut lanis rorem excipientes, videntur eo nimias carnes conſumere.

Caussa.
[1] *Plutarch. quæſt. nat.*

Naſcitur alias ex bile atra, cui etiam craſſæ lentæque pituitæ ſalſæ quiddam ſit admiſtum.

Ab hac plane diverſa eſt Lepra Arabum, ſive Elephantiaſis, [2] quam *tamen* ſcabiei vehementiam eſſe cenſebat Diogenianus. *Sed de hac ſupra.*

[2] *Plutarch. 8. Probl. 9.*

[3] Allium lepras, lichenas, lentigines exulcerat, ſanatque cum origano, vel cinis ejus ex oleo & garo illitus.

[3] *Plin. 20. 7.*

[4] Lepras *præterea* ſanat braſſicæ ſuccus cum alumine rotundo ex aceto: *aliaque, quæ à Plinio referuntur.*

[4] *Ibid. 9.*

CAP. II.

Maculæ. earumque cauſſa, & curationes.

CVtis etiam vitia quædam nihil prominent, ſed æqualia manent nulla aſperitate: hujuſmodi ſunt maculæ, quæcunque alieno colore hanc fœdant: ut vitiliginis ſpecies, lenticulæ, ſugillata, ſtigmata, vibices.

Vitiliginis etymon.
[5] *Feſtus.*

[5] Vitiligo in corpore hominis macula alba, quam Græci ἀλφὸν vocant, à quo nos album; ſive à vitio dicta, etiamſi non lædit; ſive à vitulo, propter ejus

membranæ candorem, qua naſcitur involutus. Lucilius;

Hæc odioſa mihi vitiligo eſt, non dolet, inquit.

Cauſſa. [1] Celſ. 5.28. — [1] Quamvis *autem non dolet, & per ſe nullum periculum adfert Vitiligo, tamen fœda eſt, & ex malo corporis habitu fit.

[2] Plato Timæo. — [2] Alba pituita propter ampullarum ſpiritum intus incluſa difficilis ad exteriorem cutem delapſa, corpus variis ſordibus aſpergit, albisque inficit maculis, leucis, alphisque, atque morbos alios ejuſmodi generat.

Species. [3] Celſ. cit. — [3] Vitiliginis tres ſpecies ſunt. Ἀλφὸς vocatur, ubi color albus eſt, ferè ſubaſper, & non continuus, ut quædam quaſi guttæ diſperſæ eſſe videantur. Interdum etiam latius, & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit. Μέλας colore ab hoc differt, quia niger eſt, & umbræ ſimilis. Cætera eadem ſunt. Λευκὴ habet quiddam ſimile alpho, ſed magis albida eſt: altius deſcendit, in eaque pili ſunt, & lanugini ſimiles. Omnia hæc ſerpunt, ſed in aliis celerius, in aliis tardius.

Prognoſticum. [4] Celſ. cit. Curatio. — [4] Utrum autem aliquid horum ſanabile ſit, an non ſit, experimento facili colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi. Si ſanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus eſt: ſi humor albidus, ſanari non poteſt: itaque ab hoc quidem abſtinendum eſt. Super id verò, quod curationem recipit, imponenda lenticula miſta cum ſulphure & thure, ſic ut ea contrita ex aceto ſit.

[5] Plin. 20.13. — [5] Radix rutæ toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat.

[6] Ibid. 15. — [6] Vitiligines albas tollit radix capparis ſi trita in ſole fricentur. *Reliqua apud Celſum, & Plinium videre eſt.*

Lentigo. Varus. — Lentigo & varus *in facie potiſſimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitu-*

gnitudine, unde φακὸς *&* lenticula *quoque dicitur.*

[1] Pœne ineptiæ sunt curare varos & lenticulas: sed eripi tamen fœminis cura cultus sui non potest. [1] *Cels.* 6. 5. Curatio.

Vari commodissimè tolluntur imposita resina, cui non minus, quam ipsa est, aluminis scissilis, & paulum mellis adjectum est.

Lenticulam tollunt galbanum & nitrum, cum pares portiones habent, contritaque ex aceto sunt, donec ad mellis crassitudinem venerint.

CAP. III.

Vulnerum essentia, & curatio.

Cum unitas alicujus partis solvitur, Hippocrati ἕλκος, *Latinis aut ulcus est, aut vulnus. Quæcunque interiorem, & ex corporis vitio originem habet, aut quæ pus, putredinemque contraxit, Ulcus appellatur. Quæ verò extrinsecus orta, Vulnus.* Vlcus. Vulnus.

Magna, quod ad partes, in curandis vulneribus differentia. Curatio.

[2] Vesica membrana constat, quæ vulnerata, cicatrice non solidescit: neque qua cerebrum, aut cor involvitur. *ipsumque* [2] *Plin.* 11. 37. *Hippocr.* 6. *Aph.* 18. Vesicæ, Meningum, Pericardii, Cordis vulnera.

[3] *— parvo cor vulnere læsum*
Corpore cum toto post tela educta refrixit.

Quare frustra in vulnerato corde de remediis laboramus. [3] *Ovidius* 12. *Met.*

[4] *Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,*
Sanabit nullâ vulnera cordis ope. [4] *Idem* 1. *de Ponto* 4.

Sic & vulnus illatum hepati, quà diaphragmati adjacet, & ubi truncus est vena insignis, quam vocat Hippocrates ἡπατῖτιν, *profusione sanguinis implacabili, est maximè præceps ad mortem. Quæ ratio sapientem eò movebat Vlyssem, ut ea parte Cyclopi necando telum acutum conderet,* Hepatis vulnera.

[5] — ὅθι φρένες ἧπαρ ἔχουσι. [5] *Homer. Odyss.* 9.

Ubi diaphragma hepar complectitur.

Atque hæc citæ mortis ratio, primum Iudæis cognita, & scripta in sacris libris, cognitionem eam comparavit Homero. (Qualia innumeris locis in suo Homero annotavit harum literarum dictator Dan. Heinsius, equestris & eruditi ordinis immortale decus.) Sic enim legimus [1] Abnerum Azaëli, & Joabum Abnero vitam continuò ademisse, ferro ad viscus vitale immisso & abdito: *quod sapientes viri de jecore scriptum existimant.*

[1] *2. Regum 2. & 3.*

Supercilii, Cartilaginis, Ossium vulnera.

[2] Supercilium vulnere aliquo diductum non coalescit, ut in paucis corporis humani membris. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt. Neque nervi solidantur incisi: mirumque, vulneratis summus dolor, persectis nullus.

[2] *Plin. cit.*

Et quemadmodum partes spermaticæ non regenerantur, ita [3] caro facile restauratur. Quando igitur caro quælibet circumciditur, ejusque radix permanet, dimidia quædã est calamitatis potentia. Quando verò quod carnes ossibus alligat, ægrotat, & sanguis ex illis ac nervis defluens haud amplius nutrit ossa, carnemque revincit, sed ex pingui & glutinoso asper, salsus, siccus, & squalidus iniquitate victus est factus, tunc certè quod omnia ista perpetitur, abscissum ab ossibus sub carne nervisque riget. Caro etiam à radicibus decidens nudos relinquit nervos, & salso obductos humore, & in fluenta sanguinis permanans, morbos multos efficit.

[3] *Plato Timæo.*

Carnis vulnera.

Prognosticũ.

[4] Vulnerum sanitas facilis est, dum à sanguine recentia sunt: tunc & uruntur, & in altum revocantur, & digitos scrutantium recipiunt. ubi corrupta in malum ulcus verterunt, difficilius curantur.

[4] *Seneca 1. ad Marciam.*

[5] *Vidi ego, quod fuerat primo sanabile vulnus,*
Dilatum longæ damna tulisse moræ.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
Et vetus in capto pectore sedit amor,

[5] *Ovid. 1. de rem. amor.*

Majus

Majus opus superest: sed non, quia serior ægro
Advocor, ille mihi destituendus erit.
Qua læsus fuerat, partem Pæantius heros
Debuerat celeri præsecuisse manu.
Post tamen hic multos sanatus creditur annos,
Supremam bellis imposuisse manum.

Tandem enim

[1] *Tarda Philoctetæ sanavit crura Machaon:* [1] *Propert. 2. Eleg. 1.*

Sed potius

[2] *Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi.* Curatio. [2] *Ovid. cit.*

[3] *— decet tunc ire recentes*
Detersum maculas. veteri post obruta morbo
Corpora, Pœonias nequidquã admoveris herbas. [3] *Claudian. in Eutr. 1.*

[4] Leviore medicina est oriens adhuc restinguenda mali vis: vehementius contra inveterata pugnandum est. [4] *Senec. cit.*

[5] *Vlcera possessis altè suffusa medullis,*
Non leviore malo, ferro sanantur & igni, [5] *Claudian. cit.*
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix:
Ad vivum penetrant flãmæ, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis.

Ne igitur

[6] *Vt corpus redimas, ferrum patiaris, & ignes:* [6] *Ovid. cit.*
manus statim admovenda, & [7] ut erit vulnus, ita vel curandum protinus: vel si curatio differri potest, deligandum. *Ita Autolyci filii,* [7] *Quintil. 5. Orat. 2.*

[8] Ὠτειλὴν Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο
Δῆσαν ἐπισταμένως. [8] *Homer. Odyss. 19.*

Vulnus Vlyssis irreprehensibilis divini
Ligaverunt scienter.

Si autem pars teli, vel aliud quid inhæreat, protinus extrahendum; ut fecit in vulnerato Sarpedone Pelagon.

[9] Ἐκ δ' ἄρα οἱ μηροῦ δόρυ μείλινον ὦσε θύραζε
Ἴφθιμος Πελάγων. [9] *Idem Iliad. 5.*

Ex ipsius femore lãceam fraxineam extraxit foras
Fortis Pelagon.

Et Machaon ad vulneratum Menelaum vocatus

[1] Idem Iliad. 4. [1] Αὐτίκα δ' ἐκ ζωστῆρος ἀρηρότος εἷλκεν ὀϊστόν.
Statim ex baltheo bene aptato traxit sagittam.

[2] Plin. 20.20. [2] Tradunt portulaca plagis imposita sagittas extrahi.

[3] Idem 25.8. [3] Dictamnum ostendere cervæ vulneratæ, pastu statim decidentibus telis.

[4] Cicero 2. de nat. Deor. [4] Auditum *quoque* est capras in Creta feras, cum essent confixæ venenatis sagittis, herbam quærere, quæ Dictamnus vocaretur: quam cum gustavissent, sagittas excidere dicunt è corpore.

Hinc Ænea vulnerato

[5] Virgil. 12. Æn. [5] *Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,*
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo; non illa feris incognita capris
Gramina, cum ferro volucres hæsere sagittæ.

Non semper autem extrahi possunt, sed quandoque exscindendæ. Ita Patroclus Eurypylo sagittam è femore excidit cultro, quod per totum femur ictus penetrasset.

[6] Hom. Iliad. 11. [6] — θεράπων ὑπέχευε βοείας·
Ἔνθα μιν ἐκτανύσας, ἐκ μηροῦ τάμνε μαχαίρῃ
Ὀξὺ βέλος.

— famulus substravit pelles bovinas.
Ibi ipso extenso, è femore excidit cultro
Acutum telum.

[7] Eustath. in Comm. [7] Curat autem hoc Eurypyli vulnus Patroclus extendens ipsum in pellibus bubulis substratis. Ajunt enim veteres, ut teli extractio commodius peragatur, saucium in eadem corporis figura positum esse oportere, in qua erat, dum vulnus acciperet. Itaque fertur de medico quodam, quod renitente extractioni sagitta saucium interrogarit, in qua corporis figura vulnus accepisset, & intellecto inter equitandum

dum id accidiſſe, collocato illi ad equitantis figuram, telum eduxiſſe.

[1] Ἕλκος δ' ἰητὴρ ἐπιμάσσεται. [1] *Hom. Iliad. 4.*

Vulnus quoque Medicus [2] ſpongia deterget, vel contrectando curabit, vel exuget, ἐκμυζήσει. [2] *Euſtath. in Comm.*

Sic Machaon viſo Menelai vulnere

[3] Αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς [3] *Hom. ibid.*
Πάσσε, τά οἵ ποτε πατρὶ φίλα φρονέων πόρε χείρων.

Sanguinē exſugens(vel *exprimēs*) *lenia pharmaca*
Inſperſit, quæ patri ejus aliquando benevolus donaverat Chiron.

[4] Exprimebant autem ſanguinem, ne in vulnere putreſcens in pus abiret, & ne in cicatricem coiret, impedimento eſſet. Noſtro etiam tempore multi, præſertim ex barbaris, ſi cui vulnus inflictum fuerit, ore exugunt inde ſanguinem, tanquam & hoc ad ejus curationem conferat. [4] *Euſtath. in Comm.*

Plerumq; verò ſagittæ exciſionem ſequi ſolet ſanguinis fluxus, indeque oriri deliquium animi. Exemplum habemus in Alexandro Magno:

[5] Rege in tabernaculum relato Medici lignum haſtæ corpori infixum, ita, ne ſpiculum moveretur, abſcindunt. Corpore deinde nudato, animadvertunt hamos ineſſe telo, nec aliter id ſine pernicie corporis extrahi poſſe, quam ut ſecando vulnus augerent. Cæterum, ne ſecantes profluvium ſanguinis occuparet, verebantur: quippe ingens telum adactum erat, & penetraſſe in viſcera videbatur. Igitur patefacto latius vulnere, & ſpiculo evulſo, ingens vis ſanguinis manare cœpit, linquique animo rex, & caligine oculis offuſa, veluti moribundus extendi. Cumque profluvium medicamentis inhiberent, tandem conſtitit ſanguis, paullatimque animum recepit. [5] *Curtius 9. Hiſt.*

Protinus igitur ſanguis ſiſtendus. Ita idem [6] Alexander ſagitta ictus ſupprimi ſanguinem, & vulnus [6] *Idem 4. Hiſt.*

obli-

obligari jussit, &c. Tum suppressus paullo ante sanguis medicamento, quo retentus erat, manare latius cœpit, & vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. *Auspi-*
[1] Hipp. 5. Aph. 66. *catò. Nam,* [1] Si magnis & pravis existentibus vulneribus tumor non conspiciatur, ingens malum.

Incantatione, ut ad alia, ita etiam ad profluvium sanguinis inhibendum, olim usi. Sic vulnus Vlyssis

[2] Homer. Odyss. 19.
[2] Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπ᾽ ἀοιδῇ δ᾽ αἷμα κελαινὸν
Ἔσχεθον.
Involvunt pannis, mox ater carmine sanguis
Comprimitur.

Ad extrahendas item sagittas.

[3] Silius 5.
[3] *— ungere vulnus*
Herbarum hic succis, ferrumque è corpore cantu
Exigere.

Patroclus porrò educta è vulnere sagitta,

[4] Hom. Iliad. 11.
[4] — ἀπ᾽ αὐτοῦ δ᾽ αἷμα κελαινὸν
Νίψ᾽ ὕδατι λιαρῷ,
— ab ipso sanguinem atrum
Abluit aqua tepida.

[5] Hipp. 5. Aph. 22. [6] Ibid. 19. [7] Athen. 2. 4. [8] Hipp. 5. Aph. 10.
Optimè. Nam licet [5] calida dolores mitigat, [6] sanguinem tamen prolicit: [7] frigida *quamvis* sanguinem sistit, [8] horrorem excitat, & ulceribus mordax est.

Deinde
— ἐπὶ δὲ ῥίζαν βάλε πικρὴν,
Χερσὶ διατρίψας, ὀδυνήφατον, ἥ οἱ ἁπάσας
Ἔσχ᾽ ὀδύνας. τὸ μὲν ἕλκος ἐτέρσετο, παύσατο δ᾽ αἷμα.
Contritam manibus radicem injecit amaram.
Omnes hæc pepulit de corpore quippe dolores,
Substitit & sicco contentas vulnere sanguis.

[9] Plutarch. 1. Symp. 6.
[9] Amaror *siquidem* vim exsiccandi humoremque consumendi habet. Etenim gustatu omnium saporum jucundissimus est amarus, qui venulas linguæ (ut Plato ait) molliores ac rariores contra naturam

conſtringit. Sic & vulnera ut coëant, efficitur injectis amaris, quæ ſiccitate ſua humorem conſumant.

Et ſuperfluo humore conſumpto, [1] caro facilè reſtauratur. [1] *PlatoTimæo.*

Quare ſiccandi vim habent, quæ vulnera conglutinant. Hinc Apollo vulneratum

[2] *— modo refovet, modo triſtia vulnera ſiccat.* [2] *Ovidius 10. Met.*

Et ita

[3] *Sæva Machaonio coierunt vulnera ſucco.* [3] *Statius 1. Sylv.*

[4] Nulla *autem* remedia, quæ vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quæ ſunt ſalutaria. [4] *Cicer. 3. ad Q. fratr.*

Et hæc [5] remedia non proſunt, niſi immorentur. [5] *Seneca Epiſt. 40.*

[6] Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebra medicamenta tentantur. [6] *Idem Ep. 2.*

[7] Gramen Parnaſſi ſucco, vel decocto ad vulnera cõglutinanda utile, quod & ipſa herba tuſa præſtat. [7] *Plin. 24. 19.*

Plura ejuſmodi apud Plinium reperire eſt.

Novum non eſt, vulnera curare incantatione.

[8] *— abruptis etiamnum flebile venis*
Vulnus hiat, magnæque patet via lubrica plagæ. [7] *Statius 2. Sylv.*
Cũ jã egomet cantus, & verba medentia Confero.

Verum

[9] — ὀ πρὸς ἰατροῦ σόφου
Θροεῖν ἐπωδὰς πρὸς τομῶν τι πήματι. [9] *Sophocles Aiace.*
— medicus haud recte ſapit,
Ad vulnerum vim ſola qui adhibet carmina.

Vana enim plerumque,

[10] *— neque eum juvere in vulnera Cantus.* [10] *Virgil. 7. Æneid.*

Quoniam verò ſolent quidam

[11] *Vngere tela manu, ferrumque armare veneno,* [11] *Idem 9. Æn.*
hinc lethalia reddunt vulnera.

[12] Barbari veneno tinxerant gladios. Itaque ſaucii ſubinde expirabant. Nec cauſſa tam ſtrenuæ mortis excogitari poterat à medicis, cum etiam leves plagæ inſanabiles eſſent. [12] *Curtius 9. Hiſt.*

[1] *Non*

[1] Virgil. 12. Æn.

[1] Non secus ac vento per nubem impulsa sagitta,
Armatam sævi Parthus quam felle veneni
Parthus sive Lydon telum immedicabile torsit.

Aliis præterea nationibus hæc sagittas inficiendi consuetudo.

[2] lib. 9. cap. 15.
[3] Nicander Alexiph.
[4] Diosc. 6. 20.
[5] Plin. 12. 53.
[6] Paul. 6. 88.
[7] Thuanus Hist. 48.

Theophrastus scribit [2] apud Æthiopes radicem letiferam esse, qua sagittas ungunt. *Idem facere* [3] Gerrheos, [4] Barbaros, [5] Scythas, [6] Dacos, & Dalmatas, *atque alios complures alii testantur.*

[7] Moris erat Hispanis, cum ante scloppetorum usum, tanquam potioribus armis ballistis uterentur, sagittas inficere præparato ad id veneno. Orospeda & Dubeda Castellæ montes id toxicum subministrant, in quibus helleborus niger frequens, qui coctus ac dissolutus, dein ad solem densatur, colore obscuro ac subrubido, odore acri & tamen suavi. Reperitur & in nivoso monte juxta Granatam, Reialgar Mauri vocant, herba ballistaria proprie dicta, quæ quod lupos enecare creditur, lycoctonos Græcis dicitur, & aconitum esse putatur. color ei niger, & odor suavior; utrique idem effectus; rigor & torpor, caligo oculorum, ventriculi subversio, labra spumantia, & virium prostratio, ita ut ea peste affecti omninò concidant. hoc venenum sanguineam massam præcipue corrumpit, & licet extracta sagitta, per venas cor pervadit; suctu plagam, si citò id fiat, curari, sicut Psyllos olim in Ægypto in serpentum morsibus adhibitos, vulgo persuasum est. nunc adversus pestiferum malum utuntur succo cotonei mali & genistæ, cujus foliis masticatis tanta vis inest, ut venenum intus conceptum per plagam foras educant.

His finitima, quæ venenatarum bestiarum morsu infliguntur,

[8] Ovid. 5. Trist. 2.

[8] Pœne decem totis aluit Pæantius annis
Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.

[1] Cum

[1] Cum vulnus ſanatum, etiam cicatrix manet. *Vnde ſequitur.* [2] Quoniam cicatrix eſt, fuit vulnus. *Sed*

[3] *Vulnus in antiquum rediit malè firma cicatrix.*

Quod ad diætã; Vinum vulneratis vix bibendum.

[4] Fingit Homerus, Neſtorem ſapientiſſimum Machaoni medico, accepto vulnere in humero dextro, cubanti vinum porrigere, inflammationibus adverſiſſimum, & id quidem Pramnium, quod eſſe craſſum, non ignoramus, ac multum alere, non leniendæ ſitis gratia, ſed ut corpus nutriret.

Ita ipſi [5] Æſculapii filii poculum Patrocli juſſu à muliere oblatum ſaucio Eurypylo non improbarunt, cum tamen in eo mixta eſſet Pramnio vino farina, & inſuper attritus caſeus, quæ pituitam augent. Profectò abſurdum id poculum, minimeque ita affecto conveniens, &c. Ac Menelao Pandari manibus vulnerato cruorem vulneris abſterſerunt, & unguentis mitigantibus perunxêre: legem verò certam circa cibos ac potus nihilo magis, quam Eurypylo præſcripſerunt, quaſi pharmaca ad curandos ſufficerent homines, qui ànte accepta vulnera & firmi corporis habitu & victu moderati fuiſſent, quamvis eo ipſo temporis momento bibiſſent.

Quies vulneratis neceſſaria.

[6] *— tunc ægra reponit*
Membra toro, nec ferre rudis medicamina (quippe
Callebat bellis) nunc purgat vulnera lympha,
Nunc mulcet ſuccis, ligat inde. ac vellere molli
Circumdat tactu, & torpentes mitigat artus.

[1] *Senec. 1. de ira 16.*
[2] *Cicer. de invent.*
[3] *Ovid. 2. de remed.*
[4] *Athenæus 1. Deipn. 8.*
[5] *Plato 3. de rep.*
[6] *Silius 6.*

CAP. IV.

Phthiriasis caussa, & curatio.

Phthiriasis.

[1] *Plin.* 27.13.

IN *fœdis impurisque ulceribus, quandoque pediculi generantur.* Φθειρίασιν *vocant id vitium:* [1] nascunturque in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus.

[2] *Arist.* 5. *de hist. an.* 31.

[2] Illorum autem generatio talis est. Pediculi gignuntur ex carne: quibus futuris, emergunt ceu pustulæ quædam sine pure exiguæ: quas si pungas, pediculi exeunt. Accidit morbus hic nonnullis hominibus præ nimio corporis humore. Et quidem aliquos ea fœditate obiisse proditum est, ut Alcmanem poëtam, Pherecydem Syrium, [3] Acastum Peliæ, & Olynthium Callisthenem, dum in vinculis fuit, Mutium præterea jurisconsultum, & [4] Platonem Philosophum. Quod si istos quoque, qui nulla quidem virtute, nobilitati sunt tamen, commemorare oportet: fama est eum, qui bellum servile movit in Sicilia, fugitivum, Eunum nomine, postquam attractus Romam captivus est, morbo pediculari absumptum.

[3] *Plutarch. in Sylla.*

[4] *Laërt.* 3.

[5] *Arist. cit.*

[5] Quibusdam item morborum generibus nascitur copia pediculorum.

[6] *Plut. cit.*

[6] Scyllæ putrefactum corpus, & in pediculos totum versum, ut quum multi interdiu & noctu tollerent eos, nulla parte potuerit tamen, quod rejiciebatur, æquare illud, quod succedebat, verum omnes vestes, balneum, pollubrum, cibus, illo repleretur fluxu & tabe: adeò suppullulabat. Ideo sæpius die ingrediebatur balneum, abluens & abstergens corpus. Cæterum nihil proficiebatur. Vincebat enim celeritate conversio, superabatque copia omnem purgationem.

Curatio.

[7] *Plin.* 20 1.

[7] Contra phthiriasin bibitur cucumis sylvestris, semine

ſemine & elaterio. Modus portione virium ab dimidio obolo ad ſolidum.

[1] Phthiriaſes & porrigines allium potum, tuſum item cum aceto & nitro compeſcit. [1] *Ibid. 6.*

[2] Rhaphaninũ phthiriaſes longa valetudine contractas tollit, ſcabritiasque cutis in facie emendat. [2] *Idem 23.4.*

Phthiriaſi proſunt [3] ſinapi, [4] tamaricis decoctum, [5] ſuccus baccarum lauri, [6] cedri, [7] liguſtri acini, [8] elleborus, [9] hyſſopum in oleo tritum.

[10] Phthiriaſi *quoque* reſiſtitur uvæ taminiæ ſucco, aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam veſtes eo tædio liberat.

[3] *Id.20.22.* [4] *Id.24.9.* [5] *Id.23.8.* [6] *Id.24.5.* [7] *Ibid.10.* [8] *Id.25.5.* [9] *Ibid.11.* [10] *Id.27.15.*

CAP. V.

Gangrænæ, & ſphaceli eſſentia, cauſſæ, & curatio.

HIs, quos enarravimus affectibus, non rarò ſuccedere ſolet Gangræna, incipiens partis corruptio: quæ quum jam eò proceſſit, ut pars corruptione extincta & emortua ſit, Sphacelus & Sideratio nuncupatur. Oritur autem, quum pars affecta vitali calore ac ſpiritu deſtituitur: quod fit tum aliis de cauſſis, tum ſæpenumero cum eam

Gangræna, Sphacelus, & Sideratio.

[11] *—penetrabile frigus adurit.* [11] *Virgil.1. Æn.*

[12] Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt. Annotatusque miles, qui faſcem lignorum geſtabat, ita præriguiſſe manus, ut oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. [12] *Tacitus 13. Annal.*

Curatio.

[13] Remedii cauſſa, quibuſdam raduntur oſſa, læduntur & extrahuntur venæ, & quædam amputantur membra, quæ ſine totius pernicie corporis hærere non poterant. [13] *Senec. de provid. 3.*

Sed [14] ad urendum & ſecandum rarò invitiq; ve- [14] *Cicer.1.de Divin.*

 niamus,

niamus, nec unquam nisi necessario, si nulla reperietur alia medicina.

[1] Cels. 7. 33.

[1] Nam sæpe in ipso opere, vel profusione sanguinis, vel animæ defectione moriuntur.

[2] Iustin. 11. Hist.

Ita sæpè [2] curatio vulneris, gravior ipso vulnere fuit.

[3] Dion. Halic. 6. Rom. Ant.

Vnde manifestum est, [3] neque semper partem, quæ in humano corpore laborat, resecandam esse. Ita enim reliquum corpus aspectu turpe esset, nec ipsa natura diutius duraret.

[4] Plin. 20. 22. [5] Id. 22. 25. [6] Idem 23. 1. [7] Ibid. 7. [8] Ibid. 8. [9] Id. 26. 14. [10] Id. 27. 9. [11] Id. 28. 18. [12] Id. 34. 13.

[4] Ad gangrænas efficacissima sunt arida marrubii farina, [5] ærina farina, lens cum punici tegmine, ciceris & cicerculæ farina cum melle, [6] uvæ passæ in oleo coctæ cum cortice raphani & melle, [7] cinis ficus è foliis, [8] nuces perveteres, tamarices folia adjecto melle, [9] tithymalus characias succo, [10] galeopsis cum sale, [11] ursinum fel penna illitum, [12] spodos leni vino lota.

Prognosticũ. [13] Senec. Ep. 89.

[13] Tunc *autem* incipit medicina proficere, ubi in corpore abalienato dolorem tactus expressit.

[14] Ovid. 1. Met.

[15] Claudian. 2. in Eutr.

Itaque

[14] Cuncta prius tẽtanda; sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
[15] Vlcera possessis altè suffusa medullis
Non leviore malo, ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix.
Ad vivum penetrant flãmæ, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ille mali: truncantur & artus,
Vt liceat reliquis securum vivere membris.

[16] Cicer. 3. de divin.

Et tum demum [16] membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine & tanquam spiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis.

[17] Varro περὶ ἐξαγωγῆς. [18] Amm. Marcell. 17. Hist.

Quare [17] sciamus digitum præcidi oportere, si ob eam rem gangræna non sit ad brachium ventura: & [18] prudenter medelarum artifices urere nonnunquam,

nunquam, & secare, & partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris.

[1] Igitur inter sanam vitiatamque partem incidenda scalpello caro. *namque* [2] non est medicina, cum sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atque integræ: carnificina est ista atque crudelitas.

[1] *Cels. 7. 33.*
[2] *Cicero pro Sestio.*

Ipsa etiam partis affecta natura consideranda.

[3] *Cautius ingentes morbos, & proxima cordi*
Vulnera Pæoniæ tractat sollertia curæ,
Parcendoque secat, ferro ne longius acto
Irrevocandus eat sectis vitalibus error.

[3] *Claudian. de bello Getico.*

CAP. VI.

Oßium fractura, luxatio, aliaque vitia.

SUperest [4] ea pars, quæ ad ossa pertinet. [5] Omne autem os, ubi injuria accessit, aut vitiatur, aut finditur, aut frangitur, aut foratur, aut colliditur, aut loco movetur.

[4] *Cels. 8. 1.*
[5] *Ibid. 2.*

[6] Artus etiam leviter loco moti, perdunt, quo viguerunt, usum.

[6] *Quintil. 7. Orat. præf.*

[7] Medici ajunt ictus sinistrorum in dextris partibus sentiri.

[7] *Plutarch. præc. conjug.*

Ita [8] in capite os sub vulnere frangitur loco alio, quam qua vulnus est, osque nudatum fuit Quod infortunium ubi accidit, nullus ei remediis succurras.

[8] *Hipp. de vuln. cap.*

Nec minus periculosum; quando vertebræ in spina dorsi franguntur, aut loco moventur.

[9] *—— Telesinus ad ossa*
Illiso saxo, qua spina interstruit undis,
Occumbit.——

[9] *Silius 10.*

[10] Fregit aliquis crus, aut extorsit articulum? non vehiculum, navemque conscendit, sed advocat medicum, ut fracta pars inungatur, ut luxata in locum reponatur.

[10] *Senec. Ep. 104.*

[11] Ossibus fractis medentur pistolochia.

[11] *Plin. 20. 4.*

[1] Idem 27.8. [1] Peculiaris est Alpinis maximè fluminibus conserva, appellata à conferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quam muscus aut herba, villosæ densitatis atque fistulosæ. Curatum ea scio, omnibus ferè ossibus confractis, prolapsum ex arbore alta putatorem circumdata universo corpori, aquam suam inspergentibus, quoties inaresceret, raroque nec nisi deficientem herbam mutationis caussa resolventibus, convaluisse vix credibili celeritate.

[2] Idem 7.18. [2] Concretis quosdam ossibus, ac sine medullis vivere accipimus. Signum eorum esse, nec sitim sentire, nec sudorem emittere.

INDEX

INDEX AVTHORVM.

Veterum.

Paulus

Recentiorum.

INDEX RERUM.

A.

H.

I.

L.

R.

S.

T.

V.

DE ERRATIS.

Errata, si quæ per absentiam autoris commissa sunt, facile, ut speramus, ipse Lector emendabit.

FINIS.

primo describit – 2712 – 3417 – 3549 – 3561, 5748.

De vitae termino, fatali an mobili 2a edi. Lugd Batav 1636, in 4. 2712 54 15

praescribit –
~~Zabar~~ 1231 art – 3415 Lugd. Batav. Elzev., 1637, in 12. 2# 2d.

De 2412 art 3561 quis an vitae terminus Dordrechti, 1634.

Acoint. Idea medica. 6297

Cq ulo 6910.